

T.C.

BATMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**HOŞYÂR KADIN'IN MECMÛ'A-I
HİKÂYÂT'ININ TRANSKRİPSİYONLU METNİ
VE TAHLİLİ**

Fatma ARCA

YÜKSEK LİSANS

Mayıs-2018

BATMAN

Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

..... tarafından hazırlanan “.....”
adlı tez çalışması .../.../... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile
Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda
YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri**İmza****Başkan**

Prof. Dr. Halil ÇEÇEN

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mahfuz ZARİÇ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat KORKMAZ

SBE Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Fatma ARCA

Tarih:

ÖZET**YÜKSEK LİSANS****HOŞYÂR KADIN EFENDİ’NİN MECMÛ’A-I HİKÂYÂT’ININ
TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE TAHLİLİ****Fatma ARCA****Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK****Yıl, 2018, 168 Sayfa****Jüri****Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK****Prof. Dr. Halil ÇEÇEN****Dr. Öğr. Üyesi Mahfuz ZARİÇ**

İnsanoğlunun var olduğu günden beri hikâye, bir ihtiyaç olarak yaşamın içinde sürekli yer almıştır. Hikâye, eski Türk edebiyatında da sevilerek ele alınmış ve okunmuştur. Bu yönüyle bir edebi kültür hazinesi olarak günümüz araştırmacı ve okuyucularına da miras kalmıştır. Bu araştırmanın konusu Mecmû’a-i Hikâyât da kısa tercüme hikâyelerden derlenmiş, Hoşyâr Kadın Efendi’nin elinde canlanıp eski Türk edebiyatındaki yerini almıştır.

Yapılan çalışmanın ilk bölümünde eski Türk edebiyatında klasik hikâyeler, genel bir bakışla ele alındı. Ardından Mecmû’a-i Hikâyât’ın müellifi Hoşyâr Kadın Efendi’nin hayatı hakkında bilgiler verildi. Hoşâr Kadın Efendi’nin bu eseri niçin ele aldığı irdelendi. İkinci bölümde eserdeki hikâyelerin özeti ve tahlili işlenerek eserdeki tarihi şahsiyetlerin hikâyedeki karakterleri ile olan bağıntısı ortaya konuldu. Hikâyelerdeki didaktik unsurlar ve motifler ele alındı. Üçüncü bölümde Mecmû’a-i Hikâyât’taki hikâyelerin kaynağı, eserin dil ve üslup özellikleri ile teknik özellikleri incelendi. Son bölümde metni okurken dikkat edilen hususlar belirtilip eserin transkripsiyonlu metnine yer verildi. Metnin tıpkıbasımı tezin sonuna eklendi.

Anahtar Kelimeler: Hoşyâr Kadın Efendi, klasik hikâyeler, Mecmû’a-i Hikâyât, tahlil.

ABSTRACT**MS/Ph.D****TRANSCRIPTION ANALYSIS OF THE HOŞYÂR WOMAN'S
MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT****Fatma ARCA****THE GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCE OF BATMAN
UNIVERSITY****TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE DEPARTMENT****OLD TURKISH LITERATURE SCIENTIFIC****Advisor: Asist. Prof. Dr. Zehra ÖZTÜRK****2018, 168 Pages****Jury****Advisor Asist Prof. Dr. Zehra ÖZTÜRK****Prof. Dr. Halil ÇEÇEN****Asist Prof. Dr. Mahfuz ZARİÇ**

Since the day of the existence of mankind, as a necessity, the story which has not disappeared in any period and which continues to exist has been inherited to today's researchers and readers as a treasure of literary culture found in old Turkish literature, loved and read. Mecmû'a-i Hikâyât, which is the subject of this research, also took its place in old Turkish literature by getting herself in the hands of Hoşyâr Kadın Efendi.

In the first part of the study, classical stories in old Turkish literature were discussed with a general view. Then, information about the life of the author of the Mecmu'a-i Hikâyât's Hoşyâr Kadın Efendi was given. I have considered why the Hoşyâr Kadın Efendi deals with this work. In the second part, a summary of the stories in the work and the analysis of the works are presented to show the connection of the historical figures of the work with the characters in the story. The didactic elements and motifs in the stories were discussed. In the third chapter, the sources of the stories in Mecmû'a-i Hikâyât, the language and stylistic features of the work, and their technical features were examined. In the last part, text transcripts were given, and then the text of the text was included.

Keywords: (Lady Hoşyâr) Hoşyâr Kadın Efendi, classical stories, Mecmû'a-i Hikâyât, analysis.

ÖNSÖZ

Sultan II. Mahmud'un ikinci kadını olan Hoşyâr Kadın Efendi, 19. yüzyılda yenilik arayışlarının başladığı bir dönemde Mecnû'a-i Hikâyât'ı kaleme aldı. Tanzimat edebiyatının ayak seslerinin duyulduğu; ancak bununla beraber eski Türk edebiyatının devam ettiği bir ortamda eserini meydana getirdi. Aynı zamanda nazmın nesirden üstün olduğu algısının henüz kırılmadığı bu dönemde Hoşyâr Kadın Efendi belki de Türk edebiyatındaki tüm bu gelişmelerden uzak, ilk defa kadın kimliğiyle klasik hikâyeleri ele aldı. Bizlere halen hizmet vermekte olan cami, medrese, çeşme gibi hayratlarıyla beraber Mecnû'a-i Hikâyât'ı da miras bıraktı.

Birinci bölümde Mecnû'a-i Hikâyât'ı incelemeden önce, eski Türk edebiyatında klasik hikâyeler hakkında geçmişten günümüze dek gelen bakış açılarını vermeye çalıştık. Ardından eski Türk edebiyatında klasik hikâyelerin bir örneğini barındıran Mecnû'a-i Hikâyât'ın müellifi Hoşyâr Kadın Efendi'nin hayatının çeşitli safhalarını, çocuklarını ve hayırseverliğini ortaya çıkaran hayratları hakkında bilgiler verdik. Hoşyâr Kadın Efendi'nin eseri kaleme alışı nedenine kısaca değindikten sonra da muhtevanın yer aldığı ikinci bölüme geçtik.

Bu aşamada eserin asıl konusu olan hikâyelerin tahlillerini yapmaya çalıştık. Hikâyelerin tahlillerini yapmadan önce hikâyelerin özetini vermeyi daha uygun gördük. Hikâyeleri çözümlerken eski Türk edebiyatında hikâyeler üzerinde şu ana kadar çalışılmış bir tahlil metoduna rastlamadık. Bu yüzden çalışmayı yaparken modern hikâye tahlili metodunu da göz önünde bulundurmaya çalıştık.

Mecmua-i Hikâyât kitabındaki hikâyelerin çoğunda tarihe yön vermiş şahsiyetlerin olması neticesinde bu şahsiyetlerin hikâyedeki bağlantılarını ve hikâyelerdeki olaylarda gerçeklik payının var olup olmadığını inceledik. Ayrıca hikâyeleri daha iyi çözümlmek ve kavramak adına hikâyelere kaynaklık eden tarihi şahsiyetlerin kısa bir özgeçmişlerini eserde vermenin faydalı olabileceğini düşündük.

Eski Türk edebiyatında mensur eserlerin ana gayesi genelde öğreticiliktir. Mecnû'a-i Hikâyât da bu özelliği taşımaktadır. Eserde sanat kaygısı gütmekten kıssadan hisse barındıran bu hikâyelere yer verilmesinden dolayı eserin didaktik

boyutunu ortaya çıkarmayı uygun gördük. Bunun yanında eserde kullanılan motiflerin hikâyelerdeki bağıntılarını irdeledik.

Üçüncü bölümde de eserdeki hikâyelerin kaynağı hakkında bilgiler sunduk. Ardından eserin dilini, üslubunu ve tekniğini inceledik.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Mecmû'a-i Hikâyât'ın metnini verirken kullandığımız transkripsiyon sistemini şematik olarak gösterdik. Metni okurken dikkate aldığımız hususlar hakkında bilgiler verdik. Mecmû'a-i Hikâyât'ın transkripsiyonlu metninde Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki çeviriyazı kurallarını dikkate aldık (Ünver, 1993: 1-46). Mecmû'a-i-Hikâyât'ın transkripsiyonu sırasında karşılaştığımız yazım hatalarını dipnotta belirtirken kelimelerin doğru yazımlarını eserde gösterdik.

Bu bölümün sonunda metnin tıpkıbasımına yer verdik. Çalışmanın sonunda da ekte Hoşyâr Kadın Efendi'nin hayratları başta olmak üzere kendisi ile ilgili resimleri paylaştık.

Çalışmamın süreci boyunca bana maddi manevi desteğini esirgemeyen, yeri gelince mesai dışı bile olsa bana kapılarını açıp çalışmamı yöneten değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Zehra Öztürk'e teşekkürlerimi sunar, ayrıca emekli olup aramızdan ayrılmış olsa bile yüksek lisans eğitimim döneminde bilgeliği ve yol göstericiliği ile desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi M. Emin Ertan Bey'e ve tezime olan katkılarından dolayı Prof. Dr. Halil Çeçen Bey'e ve Dr. Öğr. Üyesi Kenan Bozkurt Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Fatma ARCA

BATMAN-2018

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	<i>i</i>
TEZ BİLDİRİMİ	<i>ii</i>
ÖZET.....	<i>iii</i>
ABSTRACT	<i>iv</i>
ÖNSÖZ.....	<i>v</i>
İÇİNDEKİLER.....	<i>vii</i>
KISALTMALAR	<i>ix</i>
 1. GİRİŞ	 1
1.1. ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA KLASİK HİKÂYEYE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
1.2. HOŞYÂR KADIN EFENDİ’NİN HAYATI	5
1.2.1.Çocukları.....	8
1.2.2. Hayırseverliği ve Hayratı.....	9
1.3. HOŞYÂR KADIN EFENDİNİN ESERİ KALEME ALIŞ NEDENİ	11
 2. MECMÛ’A-İ HİKÂYÂT’IN İNCELENMESİ	 13
2.1. MECMÛA-İ HİKÂYÂT’TAKİ HİKÂYELERİN ÖZETİ VE TAHLİLİ.....	13
2.1.1. Birinci Hikâye	13
2.1.2. İkinci Hikâye.....	19
2.1.3. Üçüncü Hikâye.....	21
2.1.4. Dördüncü Hikâye.....	26
2.1.5. Beşinci Hikâye.	29
2.1.6. Altıncı Hikâye	31
2.1.7. Yedinci Hikâye.....	33
2.1.8. Sekizinci Hikâye.....	35
2.1.9. Dokuzuncu Hikâye.	36
2.1.10. Onuncu Hikâye.....	39
2.1.11. On birinci Hikâye	41
2.1.12. On İkinci Hikâye	42
2.1.13. On Üçüncü Hikâye	44
2.1.14. On Dördüncü Hikâye.....	44
2.1.15. On Beşinci Hikâye.....	45
2.1.16. On Altıncı Hikâye.....	45

2.1.17. On Yedinci Hikâye	46
2.1.18. On Sekizinci Hikâye.	47
2.1.19. On Dokuzuncu Hikâye.....	48
2.1.20. Yirminci Hikâye	52
2.2. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'TA TARİHİ ŞAHSİYETLERİN HİKÂYELERLE İLİŞKİSİ	53
2.2.1. Birinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler	53
2.2.2. İkinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler:.....	53
2.2.3. Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:	55
2.2.4. Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	55
2.2.5. Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:.....	56
2.2.6. Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:.....	56
2.2.7. Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:	58
2.2.8. Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:	59
2.2.9. Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:.....	59
2.2.10. Onuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	61
2.2.11. On Birinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	61
2.2.12 On İkinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	61
2.2.13. On Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	62
2.2.14. On Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	62
2.2.15. On Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	63
2.2.16. On Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	65
2.2.17. On Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	66
2.2.18. On Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	67
2.2.19. On Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	69
2.2.20. Yirminci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	70
2.3. DİDAKTİK UNSURLAR	71
2.4. MOTİFLER.....	74
2.4.1. Kişi Motifleri.....	74
2.4.2. Betimleyici Motifler	75
2.4.3. Hayvan Motifleri	78
2.4.4. Mekân Motifleri	78
2.4.5. Diğer Motifler	79
3. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'IN TANITIMI.....	83
3.1. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'TAKİ HİKÂYELERİN KAYNAĞI	83
3.2. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'IN KLASİK HİKÂYELERİN SINIFLANDIRILMASINDAKİ YERİ.....	84
3.3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	87
3.4. TEKNİK ÖZELLİKLERİ	90

4. METİN	92
4.1. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	92
4.2.METNİ OKURKEN DİKKATE ALINAN HUSUSLAR	93
4.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN	94
5. SONUÇ.....	121
KAYNAKLAR.....	123
ÖZGEÇMİŞ	129
METNİN TIPKIBASIMI	131
EKLER.....	160

KISALTMALAR

Ank.	Ankara
bk.	Bakınız
bs.	Baskı, basım
C	Cilt
c.	Cümle
c.c.	Celle celâluhu
çev.	Çeviren
haz.	Hazırlayan
İst.	İstanbul
mad.	Madde
Nu.	Numara
s.	Sayfa
S	Sayı
s.a.v.	Sallallahu ‘aleyhi vesellem
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA KLASİK HİKÂYEYE GENEL BİR BAKIŞ

İnsanoğlu, yaşadığı günden beri bir sosyal ihtiyaç olarak bir arada yaşamış, içinde bulunduğu ortamın rengine boyanarak çeşit çeşit milletlerle iletişim kurmuş bir varlıktır. Bu iletişim ihtiyacıyla beraber her an değişim içinde olmuş, bu süreç içinde taklidî bir değişim yaşamaktan ziyade kendi rengini, biçimini, özünü değiştirmeden kendi birikimiyle şekillenmeyi bilmiştir. Türk edebiyatı tarihine baktığımızda Türklerin İslâmiyeti kabul edişi ile beraber başka milletlerden aldığı özellikle Arap, Fars edebiyatı kaynaklarıyla bir değişim süreci geçirmiş; fakat bu kaynakları kendi kimliğinden uzaklaşmadan, kendi potasında eritmeyi başarmıştır. Eski Türk edebiyatında özellikle yapılan çeviri eserlerinin birebir aynısı olmamasının sanatçının kendi toplumundan, sosyal-kültürel kimliğinden, yaşantısından ve hayal dünyasından kopmadan eseri içselleştirmeyi başarmasından kaynaklanmaktadır. Herhangi bir eserin ortaya çıkmasından sonra eseri incelerken “şu millete veya bu millete aittir” düşüncesinden çok, şu sanatçının elinden çıkmıştır tabirini kullanılmasının sebeplerinden bir tanesi bu olsa gerek.

Sosyal-kültürel bağları güçlü Türk toplumunda hikâye sürekli var olan ve var olduğu müddetçe de sabit durmayan, değişim süreci geçiren bir anlatı olagelmektedir. İslamiyet öncesi dönemde var olan halk hikâyeleri ile kendini gösteren hikâye tarihimiz; daha sonra İslamiyet’in kabulü ile hayatımıza giren Kur’an, hadis, kıssa, menkıbe gibi kaynaklarla farklı bir sürece girmiştir. Agâh Sırrı Levend, bu unsurları eski Türk edebiyatında klasik hikâyelerin kaynağı olarak belirtmiştir (Levend, 1967: 71). Bu kaynakların Türk toplumuna verdiği değişim ile İran ve Arap edebiyatının tesirinden kaynaklı eski Türk edebiyatında klasik hikâyelerin oluşum süreci başlar. Agâh Sırrı Levend bu değişim sürecini daha sonra şöyle anlatır: “Saray hayatının gelişmesi, İran edebiyatının sürüm kazanması, saray çevresinde toplanan şairlerin bu etki altında eserlerini kaleme almaya başlamasıyla, hikâye türü genişler ve divan edebiyatındaki hikâye, halk hikâyelerinden ayrılır. Fars edebiyatı, hikâye türünde de örnek olmaya başlar.” (Levend, 1967: 71), Bedia

Koçakoğlu da bu değişimi anlatırken Agâh Sırrı Levend ile aynı görüş ekseninde birleşir. Ona göre, saray edebiyatının gelişmesi ve İran edebiyatını örnek alan şairlerin bu etki ile eserler kaleme almaya başlaması neticesinde hikâyelerin klasik hikâyeye yaklaştığını belirtir (Koçakoğlu, 2010: 14).

Eski Türk edebiyatı sahasında çalışma yapmış bazı araştırmacıların modern anlamda hikâyeyi Tanzimat’la başlatır. Bu sahadaki araştırmacılar klasik hikâyeyi ve halk hikâyeyi kesin çizgilerle tamamen modern hikâyeden ayırırlar. Kenan Akyüz, Tanzimat’la başlatılan hikâyeyi divan hikâyeciliğinin ve halk hikâyeciliğinin tamamıyla dışında olduğunu belirterek ne onların geliştirilmiş bir devamı ne de modernleştirilmiş bir şekli olduğunu söyler (Akyüz, 1990: 69). Cevdet Kudret de bu düşüncüyü teyit edecek şu cümleleri sıralar: “Tanzimat edebiyatında hikâye ve roman, sözlü halk hikâyelerinin evrimi yoluyla oluşmuş değil, Batı’dan aktarılmış türlerden biri olarak edebiyatımıza girmiştir.” (Kudret, 1985: 388-408)

Bu kanının sebebi klasik hikâyeler üzerinde yeterince araştırma yapılmamasından kaynaklandığını görüyoruz, nitekim bu alanda çalışmaları olan araştırmacılarımızın aynı doğrultuda fikirleri görülür. Eski Türk edebiyatı sahasında klasik hikâyeler üzerinde etraflıca araştırma yapmış olan Hasan Kavruk, edebiyat tarihlerinde hikâye ve romanın genellikle Tanzimat edebiyatıyla başlatılmasının nedenini; şimdiye kadar mensur Türk hikâyeciliği konusunda edebiyatımızın bütününe içine alan, derinlemesine bir çalışmanın yapılmamış olmasından, dolayısıyla eski Türk edebiyatımızdaki klasik hikâyelerimizin ve hikâyeciliğimizin incelenmemiş bulunmasından, bunun yanında “hikâye”nin sadece bugünkü modern hikâye çerçevesi içinde değerlendirilmesinden kaynaklandığını belirtir (Kavruk, 1998: IX). Osman Ünlü de bu problemin üzerinde durarak hikâye türü hakkındaki önyargıları kırmanın en kısa yolunun, eski Türk edebiyatında yazılan hikâye külliyatlarının gün yüzüne çıkarılması gerektiğini belirtmiş ve bu alandaki araştırmacılara yol göstermiştir (Ünlü, 2008: 4).

Her ne kadar bazı araştırmacılar modern anlamda hikâyeyi Tanzimat’la başlatsa da bu türle ilgili olarak İslamiyet’ten öncesine giden bir geleneğimizin olduğunu, Tanzimat dönemi roman ve hikâye türüne gelinceye dek bizim edebiyatımızda bu geleneğin var olduğunu ve bu gelenek modern hikâyenin

içerisinde de bazı karakterleri ile var olmaya devam ettiğini (Çavuşoğlu, 2017: 130) ve tarihsel süreç içerisinde bir vaka unsuruna bağlı olarak dönemin yapısına uyumlu bir şekilde sürekli bir devinim geçirdiğini görüyoruz. Birbirine yaslanarak güçlü bir temel oluşturan hikâyemizin geçmişe bağlı köklerinden tamamen ayırıp onu yok saymanın doğru olmadığını görmek gerekir. Araştırmacıların bu kanıda olmalarının nedenini klasik hikâyelerinin gerçeklikten kopuk, masalsı unsurlarla donatılmış, var olması mümkün olmayan, dar bir çerçevede ele alınan, yüzeysel şahıs ve olaylar ile belirsiz, sınırı çizilmemiş zaman ve mekân üzerine kurgulandığını ifade etmeleridir. Nitekim klasik hikâyeler üzerinde araştırma yapmış olan Agâh Sırrı Levend de konu ne olursa olsun klasik hikâyelerin başlıca karakteri görülüp işitilmemiş olayların bir masal havası içinde sıralanmış, aklın ve mantığın almayacağı nice olaylarla dolu olduğunu ifade eder (Levend, 1967: 74). Bu fikirde olan araştırmacıların örneklerini çoğaltmakla beraber günümüzde yavaş yavaş klasik hikâyeye olan bakışın değiştiğine de şahit oluruz. Eski Türk edebiyatında klasik hikâyelerin olduğu saha incelenmeye başlanmış, incelendikçe de klasik hikâyenin sadece denilenlerden ibaret olmadığı görülmüştür. Özellikle bazı klasik hikâyelerin modern hikâye anlayışından hiç de farklı olmadığı ve oldukça realist bir çizgide kaleme alındığı dile getirilmiştir. Türk klasik hikâye geleneğinde gerçekçi özellikler taşıyan ve vaka özellikleri açısından modern hikâyeye birçok benzerliği görülen sayısız hikâye bulunmuştur. Bu tür hikâyelerde günlük hayatlarını devam ettiren insanların başlarına gelen ve olağanüstü hiçbir özelliği bulunmayan olaylardan bahsedilmiş ve modern hikâyeci tarafından ele alınabilecek konular da oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Bu yönüyle klasik hikâyenin modern olandan pek fazla bir farkı olmadığına şahit olunmuştur (Ünlü, 2011: 469). Günümüz araştırmacılar, klasik hikâyeleri daha farklı bir bakış açısıyla post-modern hikâye anlayışı içinde aynı potada değerlendirmeye başlamış, post-modern hikâye yazarlarımızın hikâyelerinde eski Türk edebiyatından izler taşıdığını görmüşlerdir (Koçakoğlu, 2010: 17).

Her ne kadar eski Türk edebiyatında nesir, özellikle mensur hikâyeler önemsenmemiş, hatta kimilerince küçümsenmiş, alaya alınmış olsa da XV. yüzyıl şairlerinden Âhî'nin kendi döneminin nesre olan bakış açısını dile getirerek:

Yazaruz la’l-i lebün yâdına rengîn gazeli

Diyecek şî’r dirüz biz begüm inşâ dimezüz

(Sungur, 1994: 20)

beytiyle nesirden ziyade nazmın önemini vurgulasa da, eski Türk edebiyatında zümre tabaka ya da seçkin tabaka diyebileceğimiz saray ve çevresi, nesre ve onun bir türü olan klâsik hikâyelere kayıtsız kalamamışlardır. Hatta dönemin saray ve çevresi bilhassa bazı klasik hikâyeleri ya tercüme yoluyla ya telif yoluyla emir üzerine yazdırmış ya da klasik hikâyeler kendilerine sunulmuştur. Eski Türk edebiyatı tarihinde bunun birçok örneği müşahede edilir. Hüsn ü Dil’in Lâmiî tarafından çevirisi yapıp Yavuz Sultan Selim’e sunulması, Marzuban-nâme’nin 14. yüzyılın ikinci yarısında Germiyan Beyi Süleyman Şah’ın emriyle Sadrüddin Şeyhoğlu Tarafından çevrilmesi, Dastân-ı Ferruh ve Humâ’nın Sultan III. Mehmed zamanında Kızlarağası Gazanfer Ağa’nın emri ile Sahn müderrislerinden biri tarafından çevrilmesi, Kıssa-ı Fîrüz-şah’ın Kanunî’nin emriyle Celâl-zâde Salih Çelebi tarafından yapılan çevirisi (Kavruk, 1998) vb. gibi daha birçok örnekten anlaşıldığı üzere klasik hikâyeler sadece alt tabakaya değil, toplumun her tabakasına nüfuz etmiş ve toplumun her tabakasında rağbet görmüştür. Nitekim elimizdeki Mecmû‘a-i Hikâyât kitabının müellifi Hoşyâr Kadın Efendi’nin sarayın içinden hatta Sultan II. Mahmûd’un ikinci kadını olarak birçok kadın şairlerinin aksine klasik hikâyelere yönelmiştir. Bu yönüyle eski Türk edebiyatı döneminde belki de ilk defa bir kadının mensur hikâye alanında eser kaleme aldığını müşahede etmekteyiz.

Eski Türk edebiyatının devrin genel anlayışını bazı sanatçıların nesri önemsememesi, hor görmesi ile oluşan atmosferin ortaya koyduğu algı günümüz edebiyat araştırmaları sahasında emek veren kişileri de etkilemiş, nesirden ziyade daha çok nazım üzerinden çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Bunun sonucu olarak da eski Türk edebiyatına mal olmuş nesir alanındaki özellikle klasik hikâyelerin gün yüzüne çıkamamasına neden olmuştur. Osman Ünlü, klasik edebiyatla uğraşan akademisyenlerin neredeyse hemen hepsinin edebiyatın nazım kısmı üzerinde durmalarına dikkat çekmiş ve nazmın “padişah”, nesrin de “halk” olarak görüldüğü klasik zihniyetin devamı olarak modern dönemde yapılan akademik çalışmaların da

nazım yönünden ağır basmadığını vurgulamıştır (Ünlü, 2011: 463). Bunun yanında yakın zamanda birçok araştırmacının bu alandaki algıdan kaynaklı eksikliği görüp dillendirmesi ve bu alana emek vermesi ile klasik hikâyelere olan bakışın yavaş yavaş değiştiğine, bu alandaki çalışmaların giderek arttığına şahit oluyoruz. Biz de bu doğrultuda hareket ederek; özellikle elimizdeki eserin yazıldığı dönemdeki toplumun sosyal yapısını, anlayışını, zevklerini, bakış açısını ve toplumdan kopuk olmayan dil yapısını yansıtmaya çalıştık. Ayrıca bu önemli sahaya verilen değerin artması adına karınca misali bir katkıda bulunup gelecek nesillere bu mirası aktarmak için bir adım atmak istedik.

1.2. HOŞYÂR KADIN EFENDİ’NİN HAYATI

19. yüzyıla yenilikleriyle damgasını vuran Sultan II. Mahmûd’un ikinci kadınıdır. Nerede ve ne zaman doğduğu ile ilgili pek bir bilgiye rastlamadık. Nitekim Taha Niyazi Karaca’nın “Yozgat Eğitime Katkı” makalesinde doğum yerinin bilinmediği ifade edilmiştir (Karaca, 2004: 142). Salname kayıtlarından künyesi Sultan II. Mahmûd Han’ın II. Kadını Hoşyâr Kadın bint-i Abdullah bin Abdurrahman diye ifade edilmiş olsa da ailesi hakkında da pek fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebebi 18. yüzyıldan sonra hareme alınan kız çocuklarının kökenlerinin kaydedilmeyişi olabilir. Büyük bir ihtimalle Gürcü ya da Çerkez olduğu düşünülebilir. Bu kanıya varılmasının sebebi özellikle 18. yüzyıldan sonra harem kadınlarının büyük çoğunluğunun Kafkaslı cariyelerden oluşmasıdır (Altındal, 1993: 41). Nitekim Yılmaz Öztuna, Hoşyâr Kadın Efendi hakkında ayrıntılı bilgi vermemiş olsa da fiziksel özelliklerini vermeyi ihmal etmemiş, Hoşyâr Kadın Efendi’nin Çerkez kızların belirgin özelliklerinden olan uzun boylu sarışın olduğunu ifade etmiştir (Öztuna, 2014: 588).

Tirimüjgan Kadın Efendi’nin kardeşi Mehmet Bey’in soyundan gelen Cemil Akağu, ailesinin şeceresini açıkladığı bir mektupta “Tirimüjgan saraya 7 veya 8 yaşında girmiş ve İkinci Mahmûd’un kızlarından Mihrimah Sultan’ın yanında büyümüş. Çünkü Mihrimah Sultan’ın annesi de Çerkezmiş ve Akağu Beğkan Ahmet Bey’in de akrabasıymış.” ifadelerine yer verir (Chimay, 2016). Bu da Hoşyâr Kadın Efendi’nin Çerkez olabileceği tezini kuvvetlendiriyor.

“Kadın efendi“ 18. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı padişah hanımlarına verilen unvandır. Daha önce hatun unvanı kullanılırken III. Ahmed’den itibaren kadın veya kadın efendi unvanı yaygınlık kazanmaya başladı ve bu dönemden sonra sultan kelimesi daha çok padişah kızlarını niteler oldu. Kadın efendiler kıdemlerine göre birinci, ikinci, üçüncü kadın efendi şeklinde sıralanırdı (Akyıldız, 2001: 94-96). Nitekim Hoşyâr Kadın Efendi IV. kadın efendi iken art arda doğurduğu çocuklarından dolayı II. kadın efendiliğe yükselmiştir (Uluçay, 2001: 179). Hoşyâr Kadın Efendi 1812 (1227)’de Mihrimah Sultan’ı, 1815 (1230)’te Zeynep Sultan’ı doğurdu. Fakat Zeynep Sultan doğumdan bir sene sonra vefat etti.

Hoşyâr Kadın Efendi Zeynep Sultan yerine III. Mustafa’nın Adilşah Kadın’dan doğan kızı Beyhan Sultan’ı evlat edindi (Uluçay, 2001: 180). Fakat 1824 (1239)’te Beyhan Sultan’ı da kaybetti. Kızı Mihrimah Sultan da 1836 (1251)’da Bahr-ı Sefid Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa ile evlendirildi (Işık, 2014: 10). Fakat daha sonra Said Paşa Bursa’ya sürgün edildi. Hoşyâr Kadın Efendi buna çok üzüldü, padişaha durumu gerek sözlü gerek yazıyla ifade etti. Padişah, Said Paşa’yı İstanbul’a getirtti. Hoşyâr Kadın Efendi bunun üzerine Sultan II. Mahmûd’a teşekkür mektupları gönderdi (Uluçay, 2001: 180). Bunu ardından Mihrimah Sultan evliliğinden bir buçuk, iki yıl sonra hastalıktan vefat etti. Hoşyar Kadın Efendi evlat acısından yıkıldı. Mihrimah Sultan’ın analığı Zernigar Kadın Efendi’den olan kız kardeşi Adile Sultan Divanı’nda yer alan Tahassûr-nâme adlı şiirinde Hoşyâr Kadın Efendi’nin durumunu şu beyitlerle tasvir eder:

Vâlidesin yakdı nâr-ı iştiyâk

Eyleyip mecruh kalbin iftirâk

...

Ben nasıl yanmam kızım Sultân’ıma

Kendi gitti kıydı ammâ cânıma

Hâsılı ol ‘acize bu resm ile

Çok sene yandı, yakıldı nâfile (Özdemir, 1996: 259)

Hoşyâr Kadın Efendi'nin daha acısı taze iken ardından bir sene sonra 1839'da II. Mahmûd'u da kaybedince Maçka'daki sarayına çekildi. Hoşyâr Kadın Efendi kendisini hayır hasenata ve ibadetlere verdi. Abdülmecid analığı Hoşyâr Kadın Efendi'yi çok severdi. Yazdığı mektuplarda ona "Valdem", "Benim ismetlü valdem" diye hitap ederdi. Ona birçok mukataalar, çiftlikler vermek suretiyle gönlünü almaya çalışırdı (Uluçay, 2001: 180). Hoşyâr Kadın Efendi, daha sonra Abdülmecid'den hacca gitmek için izin istedi. Padişah da gereken izni verdi. Adile Sultan, Hoşyâr Kadın Efendi'nin hacca gidişini şu beyitle özetler:

Dâderim cennet-mekân 'Abdülmecid

Hacca gönderdi kim ola müstefid

(Özdemir, 1996: 260)

Hoşyâr Kadın Efendi, hac esnasında 1859 (1275)'da vefat etti. Mecmû'a-i Hikâyât eserine sonradan eklenen nazımda bu bilgiye rastlıyoruz:

Hân-ı Maḥmûdîñ ikinci kâdını kim hac için

Sâl-ı sâbıkda Hicâze eyleyüp şedde rahîl

...

Ya'ni Cidde şehrine geldik de itdi irtihal

Rûhı oldu hem-civâri Râhmet-i Rabb-ı Celîl

...

Hâtif-i gaybi didi târiḥi sâl-ı rıḥletın

Hoşyâr Kâdın revân savb-ı 'adn oldu bu yıl

1275 (1859)

1.2.1.Çocukları

Mihrimah Sultan: 29 Haziran 1812 (18 Cemaziyülâhır 1227) tarihinde doğdu. Bayezıd ve Şahsultan'la aynı sene içinde doğunca Osmanlı Devleti'nin her tarafına büyük bir kutlama ile doğumları ilan edildi. Mihrimah Sultan başka analıklarından olan kardeşleri Adile Sultan, Beyhan Sultan, Saliha Sultan, Atiye Sultan, Hatice Sultan ile beraber büyüdü. Mihrimah Sultan Ferik Mehmed Said Paşa ile evlendi. Her ne kadar Çağatay Uluçay, Mihrimah Sultan'ın 24 yaşında Ferik Mehmed Said Paşa ile evlendi dese de Adile Sultan Tahassûr-name'sinde Mihrimah Sultan'ın evliliğinden iki sene sonra 28 yaşında vefat ettiğini ifade eder (Özdemir, 1996: 261). Bu bilgiler ışığında Mihrimah Sultan'ın 26 yaşında evlendiği anlaşılmaktadır.

Mihrimah Sultan'ın düğünü Sefid Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa ile büyük bir ihtişam içinde Topkapı Bayıldım Köşkü etrafında yapıldı. Bu görkemli düğün II. Mahmûd'un emri üzerine Mehmed Lebib Efendi tarafından yazılmıştır (Lebib Efendi, 1836). Mihrimah Sultan'ın manevi kız kardeşi Beyhan Sultan'ın uzun yıllar oturduğu Arnavutköy Sahil Sarayı¹ vefatı üzerine yeniden tamir edilip Mihrimah Sultan'a verildi (Şehsuvaroğlu, 1948). Mihrimah Sultan evliliğinin hemen ardından 1829 (1254)'da vefat etti. Fatih'teki Nakşidil Valde Sultan Türbesine gömüldü (Uluçay, 2001: 192). Mihrimah Sultan'ın ölümünün nasıl olduğu üzerine farklı görüşler vardır. İlber Ortaylı doğum esnasında öldüğünü belirtmiş olsa da (Ortaylı, 2008: 118) Çağatay Uluçay kitabında (Uluçay, 2001: 192) ve Adile Sultan Tahassûr-nâme şiirinde (Özdemir, 1996: 261) hastalıktan vefat ettiğini söylerler. Adile Sultan kardeşinin ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü şu şekilde dile getirir:

Ben de dedim gamla ey bahtı siyâh

N'oldun ey hemşire cânım Mihrimâh

Goncadan nâzik iken nâzik tenin

Kara toprak oldu âhir medfenin (Özdemir, 1996: 262)

¹ Resim-5

Hem Hoşyâr Kadın Efendi hem II. Mahmûd derin üzüntülerinin ve sevgilerinin nişanesi olarak kızlarının vefatının ardından adına çeşme yaptırdı. II. Mahmûd da kızına yaptırdığı çeşme Eyüp'teki Nişancılar Camisi'nin duvarındadır. Sultan Mahmûd Çeşmesi diye geçer.² Üzerindeki kitabe şöyledir:

Ben de Rıf'î söyledi bir beyt ile

Mısra'ında tarih oldu ayân

Eyledi bu dîlcû çeşmeyi

Mihrimâh Sultân çün Mahmud Hân (1254)

(Giz, 1950: 368- 369)

Mihrimah Sultan'ın vefatından sonra Hoşyâr Kadın Efendi'nin damadı Said Paşa üzüntüden siyasetten elini eteğini çekip Beylerbeyi'nde bir yalıda ömrünün son yıllarını derviş kıyafetinde daim bir ibadetle geçirdi. Öldüğünde Üsküdar'da Nasuhi Efendi Haziresi'ne defnedildi (Şehsuvaroğlu, 1948).

Zeynep Sultan: Hoşyâr Kadın Efendi'nin ikinci kızıdır. 1815 (1230)'te dünyaya geldi. Fakat doğumundan bir sene sonra vefat etti.

1.2.2. Hayırseverliği ve Hayratı:

Hoşyâr Kadın Efendi manevi kızı ile beraber öz iki kızını kaybetmiş ardından Sultan II. Mahmûd'u toprağa vermiştir. Bu kayıpların acısıyla Yılmaz Öztuna'nın yaptırdığı dediği (Öztuna, 2014: 588)- hakkında bir bilgiye ulaşamadık - Maçka'daki sarayına çekilmiş, kendini hayır ve hasenata adanmıştır. Genellikle valide kadın sultanlara nasip (Akyıldız, 2001: 94-96) olan vakıflar tesis etme işi kendisine de nasip olmuştur (Çınar, 2015: 360). Yozgat'ta Nakibzâde Medresesi'ni inşa etti.³ Bu medreseyi vefat eden kızları için yaptırdı. Medresesinin kitabesinde şu beyitler yer alır:

² Resim-8

³Resim-3

Âh kim Beyhân Sultân nüf edüp câm-ı ecel
 Mânevî evlâdı ikinci kadın oldu hasretân
 Ol ikinci kadının da Mihrimâh Sultân dahi
 Duhter-i sa'd- ahteridir ol firdevs-âşiyân
 Çünkü vâlideleri Hoşyâr Kadın sahip sehâ
 Rûhlarıçün nakdini hayrâta sarf eder hemân
 Şehr-i Burgaz'da dahi bir medrese inşâ edüp
 Anların ervâhını ukbâda kıldı şâdumân
 Ey Hicâbî söyle şâyeste buna târîh-i tâm
 Öyle bir medresedir bu sanasın aynı cenân

(Fî. 15? Sene 1260)

Medrese ile beraber bir de cami yaptırıp vakfın darü'l-ilm olmasını sağlamıştır. Nakibzâde Camisi'nin inşâ tarihi kitabesinde 1844 (1260) olarak geçer.⁴ Caminin ve medresenin adı Hoşyâr Kadın Efendi değil de halk arasında yaygınlaşan bir gelenekle camide tevliyet ve tedris ile görevli Nakipzâde İbrahim Efendi'nin adı ile anılır oldu (Oral, 2017: 117-131). Bunun yanında Hoşyâr Kadın Efendi ölen kızı Mihrimah Sultan'ın ruhu için bir de çeşme yaptırmıştır. Çeşme, Kasımpaşa'da Hacı Ahmed Camisi'nin alt tarafında Pîr Hüsameddin Sokak'tadır.⁵

Su Vakfı, çeşmenin bilgilerini verirken Abdülmecid'in ikinci kadını Hoşyâr Kadın tarafından, ölen kızı Mihrimah Sultan'ın ruhu için yaptırıldığını belirtmişlerdir. Hoşyâr Kadın Efendi hakkında Abülmecid'in ikinci kadını denilerek yanlış bilgi verilmesinin sebebi çeşmenin II. Mahmûd'un ölümünden sonra

⁴Resim-6

⁵Resim-4

Abdülmecid döneminde yapılmış olması ve çeşmenin üzerinde Abdülmecid'in mührü olmasının sebep olduğu görülür. Çeşmenin beş satırlık kitabenin tarihi beyti şöyledir:

Oldu hurûf-ı cevher-i târîh-i itmâmı zehî

Hoşyâr Kadın ihyâsıdır zemzem gibi ayn-ı safâ

(1840 /1256)

Hoşyâr Kadın Efendi sadece vakıf kurmakla yetinmedi, hayır ve hasenatla da ömür geçirdi. En son Abdülmecid'den izin alarak gittiği hacca eli boş gitmedi. Peygamber Efendimiz'in mübarek türbesinde bulunan örtüye asılması için ortasında kırmızı bir mine üzerine "Allah, Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin. Sana sığınır ve güvenini isterim Ya Resulallah" cümlesi yazılı 12 adet zümrüt, bolca elmas ve kıymetli taşlarla bezenmiş iğneli broş⁵ hediye etti. 1917 yılında I. Cihân Harbinde Medine işgalciler tarafından yağma edilmesi tehlikesinden dolayı Mukaddes Emanetler ile birlikte Fahreddin Paşa tarafından İstanbul'a gönderildi (bkz. @Harameyn).

1.3. HOŞYÂR KADIN EFENDİ'NİN ESERİ KALEME ALIŞ NEDENİ

Osmanlı döneminde 19. yüzyılda yapılan yenileşme hareketleri II. Mahmûd döneminde daha da belirginleşmiş, bu yenileşmeden Osmanlı saray kadınları da nasibini almıştır. Bu dönemde saray dışına çıkamayan kadınlara ferace giyme, saraydan çıkıp gezintilere gidebilme hakkı tanınmış, kadınlara daha özgür bir alanda hareket etme olanağı sağlanmıştır (Baysun, 1991: 3). Bunun sonucunda 19. yüzyılda kadınların edebi yönünden de doğurgan olduğu bir asır olmuştur. Bu dönemde Adile Sultan, Leyla Hanım, Şeref Hanım gibi şahsiyetler edebi ürünler vermişlerdir. Bu ortamdan Hoşyâr Kadın Efendi de nasibini almıştır. Gerek iki kızını gerek Sultan II. Mahmûd'u kaybetmenin hüznünün verdiği yalnızlıktan dolayı kendisini böyle bir eseri yazmaya ittiği sonucunu çıkarabiliriz. Bu yönüyle eski Türk edebiyatında ilk

⁶ Resim- 1

defa özellikle saray mensubu olan bir kadının klasik hikâye alanında bir eser vücuda getirdiği görülür.

Hangi dönemde olursa olsun kaleme alınmış hiçbir eseri yazardan ve onun hayatından ayrı tutmak doğru değildir. Her eser, yazarın hayatından taşıyan izler sonucu ortaya çıkmıştır. Hoşyâr Kadın Efendi de ömrü yetmediği için tamamlayamadığı Mecmû'a-i Hikâyat'ın sebep-i telifini belirtmemiştir. Buna rağmen seçtiği hikâyelerin çoğunda halife ya da padişah gibi devlet yöneticilerinin ana karakter olduğunu görüyoruz. Bu durumun sebebi olarak kendisinin saray kadını ve Sultan II. Mahmûd'un ikinci kadını olmasının etkisinin olduğunu düşünüyoruz.

Eserdeki konuları bir iki hikâye hariç iki kısma ayırabiliriz: Birincisi padişah ve halifelerin etrafında cereyan eden yanlış anlaşılma ve bağışlanma, ikincisi ise evli kadınların eşleri ile olan imtihanı konusudur. Hoşyâr Kadın Efendi'nin hayatındaki en önemli meselelerinden birini teşkil eden olaylardan biri Sultan II. Mahmûd'un ve Hoşyâr Kadın Efendi'nin kızı Mihrimâh Sultan'ın kocası Mehmet Said Paşa'yı II. Mahmud'un azl ve Bursa'ya sürgün etmesidir. Bu durum Hoşyar Kadın Efendi'yle Mihrimah Sultan'ı çok üzmüştür. Hoşyar Kadın Efendi damadının affı için II. Mahmûd'a ricalarda bulunmuş, bunun üzerine II. Mahmûd Said Paşa'yı affedip İstanbul'a getirtmiştir. Hoşyâr Kadın Efendi bu durumdan çok etkilenmiş olacak ki eserinin büyük bir kısmı padişah ve halifelerin elinin altındaki tebaasını affetme ile ilgili hikâyeleri üzerinden seçmiştir.

Yine eserde üzerinde en çok durduğu konulardan biri de belirttiğimiz gibi kadınların eşlerinden gelen sıkıntılara karşı rıza gösterme, sabretme, şükretme gibi davranışları konu edinen hikâyelerdir. Hoşyâr Kadın Efendi'nin bir kadın olması, çevresinde başta kızı Mihrimâh olmak üzere saray kadınlarıyla hemhal olması özellikle kadınlara yönelik hikâyeleri ele almasına vesile olmuş olabilir.

2. MECMÛ‘A-İ HİKÂYÂT’IN İNCELENMESİ

2.1. MECMÛA-İ HİKÂYÂT’TAKİ HİKÂYELERİN ÖZETİ VE TAHLİLİ

Eserin ilk hikâyesinde bir çerçeve hikâyeye rastlıyoruz. Orada birbiriyle bağlı iki tane yan hikâye anlatılır ve sonunda ana hikâyeye bağlanır. Daha sonra ise metinde birbirinden bağımsız on dokuz hikâye yer alır.

2.1.1. Birinci Hikâye (Ana Hikâye)

Hindistan hükümdarlarından vakar sahibi bir hükümdarın geceleri hatunu ile yatarken başucunda bekleyen dört hizmetkârı vardı. Bu dört hizmetkâr hem padişahın samimi arkadaşı hem uzun müddet çalışanıydı. Bir gece kardeşlerden biri gece bekçilik ederken bir yılanın padişahın hatununun başucuna geldiğini görür. Hemen okuyla yılanı öldürerek yatağın altına bırakıp gider. Hizmetkâr tam gideceği esnada padişah bu hizmetkârın hatunun başucundan ayrıldığını fark eder ve hizmetkârı yanlış anlar. Padişah, ikinci kardeşin nöbetinin gelmesini bekler. İkinci kardeş gelince ona birinci kardeşin başını kesmesini emreder. İkinci kardeş padişahın emrini uygulamakta acele etmez. Birinci kardeşinin huzur içinde uyuduğunu görünce padişahın acele ile bir karar verdiğini, kardeşinin başını kesecek bir suç işlemediğini düşünür ve padişaha giderek onu bu fikirden caydırmak için hikâye anlatır:

I. Yan Hikâye: Çok eskiden bir padişah vardı. Bu padişahın bir de çok sevdiği bir doğanı vardı. Padişah ava çıkarken mutlaka kendisiyle götürürdü. Bir gün padişah yine ava çıkarken doğanı yanında götürür. Gezerken bir ceylan görür, yakalamaya çalışır; fakat ceylana yetişemez. Yardımcısından da epey uzaklaşmış ve çok susamıştır. Yardımcısı yanında olamayınca terekesine bağlı olan kadehi alır, etrafında su arar.

Padişah uzaktan bir ağaç görür, doğanı ile beraber ağacın dibinde dinlenmeye başlar. Padişah daha sonra ağacın yaprakları arasından damlalar aktığını fark eder. Hemen damlaları kadehine doldurmak ister. Meğer ağacın üzerinde bir yılan varmış ve aşağıya akan damlalar da onun zehriymiş. Doğan bunu fark edince kadehi padişahın elinden vurarak kadehin içine dolan zehri döker. Padişah tekrar kadehi

eline alıp doldurmaya başlar. Doğan yine kanadıyla kadehe vurarak içindeki zehri döker.

Padişah bu duruma öfkelenip doğanı öldürür. Bu esnada padişahın yardımcısı yetişir. Padişahı çok susamış görür, hemen yanındaki mataradan padişaha su verir. Padişah suyu içince kendine gelir. Yardımcısı doğanın öldüğünü görür, padişaha doğanın neden öldüğünü sorar. Padişah yardımcısına olanları anlatır. Yardımcısı ağacın üzerine bakınca yılanı görür. Padişaha doğanı boşuna öldürdüğünü söyler. Padişah olanları anlayınca yaptığına pişman olur ama artık pişmanlığı fayda etmez.

Ana Hikâyenin Devamı: İkinci kardeş bu hikâyeyi anlattıktan sonra padişaha verdiği kararı uygularsa sonra pişman olabileceğini söyler. Padişah sessizliğe bürünür. İkinci kardeşin nöbeti bitince üçüncü kardeş gelir. Padişah bu sefer üçüncü kardeşe, birinci kardeşinin başı kesilecek kadar büyük bir terbiyesizlik ettiğini söyler, bu yüzden de kardeşinin başını kesmesini emreder.

Bu üçüncü kardeş de kardeşinin yanına varınca kardeşinin huzurlu bir şekilde uyuduğunu fark eder. İkinci kardeşinin düşündüğünü kendisi de düşünür, padişahın emrini uygulamaz. Padişahın yanına varır. Padişah üçüncü kardeşe emri uygulayıp uygulamadığını söyler. Üçüncü kardeş de padişaha bu emri uygulamadan önce bir hikâye anlatmak istediğini söyler:

II. Yan Hikâye: Bir zamanlar bir padişah, uzun zamandır tahtını miras bırakabilecek bir oğlan ister. En sonunda arzusuna erişir. Padişah bir evlada sahip olduğuna çok sevinir. Çocuğuna olan sevgisinden dolayı çocuğunun beşiğini tahtı önünden ayırmaz ve çocuğuna en güzel bakıcılar tutar. Bakıcılar ona en güzel şekilde hizmet ederler. Bu arada bu padişahın bir de nims adında bir hayvanı vardır. Nims kedi suretinde bir hayvan olup eve gelebilecek yılan, fare gibi zararlı haşeratı barındırmazdı. Padişah da bu düşünceyle nimsi beşiğin yanında bağlardı.

Bir gün çocuğun bakıcısı beşiğin yanından ayrılırken nimsin evin çatısından büyük bir yılanın geldiğini görür. Nims, yılanı saldırıp onu öldürür. Yılanın leşini beşiğin altına koyar. Nimsin ağzı gözü kan olur. Ardından çocuğun bakıcısı gelir, bakar ki nims kan içinde kalmış, beşiği kontrol etmeden nimsin çocuğu yediğini

zanneder. Hemen padişaha olayı anlatır. Padişah da acele ile nimsin kafasını koparır, ardından oğlunu yoklar. Oğluna bir şey olmadığını fark eder, yaptığına pişman olur; fakat bu pişmanlığı fayda etmez.

Ana Hikâyenin Devamı: Üçüncü kardeş de padişaha bu hikâyeyi anlattıktan sonra; kardeşinin günahsız olabileceğini, padişahın emrini yerine getirirse sonra pişman olabileceğini söyler. Ferman padişahın der. Padişah bu iki hikâyeden kıssadan hisse çıkarıp birinci kardeşlerini çağırır. Padişah, birinci kardeşe dün geceki edepsizliği anlatmasını ister. Birinci kardeş de olanı anlatır, yatak altına bakılırsa yılanın ölüsünü bulacaklarını ifade eder. Padişah kardeşlerin kendisinin hikâyelerle uyarıp emrini yerine getirmediklerine şükreder ve bu hata ile masum birinin canına kıydırmadığına hamd eder.

Birinci Hikâyenin Tahlili: Eski Türk edebiyatı dönemindeki mensur hikâyelerin özelliklerini barındıran bir hikâyedir. Tahkiye geleneğinde görülen çerçeve hikâye özelliği, bu hikâyede yer almaktadır. Bir ana hikâye ve bu ana hikâyeye bağlı iki hikâye bulunmaktadır.

Hikâyenin planı giriş, gelişme sonuç üzerine kuruludur. Padişah gece yatarken birinci hizmetkârını hatunun yanında gördükten sonra yanlış anlamasından dolayı cezalandırmak istemesi hikâyenin giriş kısmını oluştururken, kardeşlerin padişahı yanlış karardan döndürmek adına anlattıkları hikâyeler gelişme bölümünü oluşturmaktadır. Sonuç bölümünde ise hikâye, padişahın birinci kardeşin mazeretini dinlemek için yanına çağırması ve yanlış bir kaniya vardığını fark etmesi ile son bulur.

Olay örgüsünün içinde yer alan yan hikâyeler, ana hikâyeden bağımsız olmakla beraber konu olarak ana hikâyeyi destekleyici unsurlar olarak karşımıza çıkar. Her iki hikâyenin de konusu ana hikâyedeki gibi yanlış anlama, peşin hüküm verme ve bunun sonuçları üzerinde durulur.

Anlatıcı-yazar, bir olayın iyice araştırılmadan yorumlanması sonucu verilen kararların geri dönülemez hatalar doğurduğunu hikâyeler üzerinden anlatır. Peşin hükümler verme ve bunların ortaya koyduğu sonuçlar toplumların önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu sorun sosyolojik ve psikolojik bir problem olarak her zaman karşımıza çıkmış olup edebiyat sahasında işlenegelen bir vaka olmuştur.

Anlatıcı-yazar ana hikâyeye başlarken padişah ve dört hizmetkârı tanıtarak başlar. Bu durum klasik hikâyelerde sıklıkla görebileceğimiz bir özelliktir. Anlatıcı-yazar padişahı vakar sahibi olarak niteler; fakat olayın akışında padişahın dört hizmetkârdan birinin gece eşinin yanından ayrılmasını hemen yanlış yorumlayıp hizmetkârı dinlemeden hizmetkâr hakkında hüküm vermesi karakteri ile çelişecek bir hadisedir. Aslında bu peşin hüküm, gelecek olan diğer iki hikâyenin anlatılması için bir temel oluşturur. Anlatıcı-yazar bu peşin hükmü kullanarak hikâye içinde hikâye anlatmaya zemin hazırlamıştır.

Anlatıcı-yazar, ana hikâyede dört hizmetkârdan bahseder. Bunlardan birincisi yanlış anlaşılma kurban gider, ikincisi ve üçüncüsü birinci kardeşlerini öldürmekle vazifelendirir; fakat dördüncü kardeşin akıbetinden ve hikâyedeki rolünden hiç bahsetmez. Bu da hikâye kurgusunda bir eksiklik olarak karşımıza çıkar.

Ana hikâyedeki padişah birinci kardeş için verdiği hükmün, ikinci ve üçüncü kardeşin uygulamasını emreder. Bu hikâyede bir otoriter kavram olan padişahın vereceği hükümlerin neye mal olursa olsun itiraz edilemeyeceğini açıkça gösterir. Hizmetkârların öldürecekleri kişinin kardeşleri olduğunu bile bile padişahın emrini yerine getirmek için yanından ayrılırlar.

İki kardeş de birinci kardeşin yanına vardığında padişahın yanlış bir karar vermek üzere olduğunu fark ederler. Bunun sebebi birinci kardeşin huzurlu bir şekilde uyumuş olmasıdır. Anlatıcı-yazar birinci kardeşin suçsuz ve masum oluşunu tek bir sözcükle – huzur – tahlil eder. Birinci kardeşin huzurlu bir şekilde uyumuş olmasının verdiği algı ile kardeşler emri uygulamaz. Padişahın yanlış karar vermiş olabileceğini düşünürler. Padişahı bu karardan vazgeçirmek için padişaha hikâye anlatmaya karar verirler. İki kardeşin, padişahı kararından vazgeçirmek için aynı yola başvurma bir tesadüf müdür, yoksa iki kardeş de bu yola başvurularken birbirlerinden haberdar mıdır hikâyede muamma olarak kalmıştır.

Padişah, ikinci kardeşin anlattığı hikâyeden çok etkilenmemiş olacak ki kararını değiştirmez. Emrinin uygulanması için üçüncü kardeşin nöbetinin gelmesini bekler. Üçüncü kardeşin anlattığı hikâyeden sonra birinci kardeşi dinlemeye karar verir. Birinci kardeş, padişahın kendisi hakkındaki düşüncelerin yanlışlığını delille

göstererek sonlandırır. Birinci kardeşin yılanı öldürüp yatak altına bırakması ayrıntısı onun hayatta kalmasını sağlamıştır.

Birinci yan hikâyede padişahın çok sevdiği doğanı öldürmesi, ikinci yan hikâyede padişahın evinde beslediği nimsi öldürmesi, ana karakterdeki padişahı etkilemiştir. Ana hikâyede padişahın yanlış algıladığı olayın iç yüzünü dinlemek istemeye karar vermesi, diğer yan hikâyelerdeki gibi acı sonun yaşanmamasına katkı sağlamıştır.

İkinci ve üçüncü kardeşin anlattıkları hikâyeler tek başına birer hikâye olabilecek vakalardır. Kardeşlerin anlattıkları hikâyelerin oluş şekli ve konusunun ana hikâyeye benzerliğin olması dikkat çekicidir. Hikâyelere başlarken “çok eskiden bir padişah vardı” ve “bir zamanlar bir padişah vardı” gibi ifadelerin olması hikâyelere masalsı bir hava katmıştır.

Birinci yan hikâyede padişah çok sevdiği doğanı yanlış anlaması sonucu öldürmektedir. Padişahın temel ihtiyacı olan suyun olmayışı ve bunun sonucunda susaması sabırsızca ve aceleci davranmasına neden olur. İkinci yan hikâyede padişah, evlat hasreti çeken bir karakterdir. Bu evladın erkek olmasını istemektedir. Sebep olarak da anlatıcı-yazar padişahın kendi tahtını miras bırakmak istemesini göstermektedir. Toplumlarda erkek çocuğun atasını temsil etmesi, atanın yerini tutması ve bu doğrultuda daha çok değer verilip istenmesi olgusu bu hikâyede de kendisini gösterir. Hikâyede padişahın çocuğuna olan aşırı düşkünlüğü padişahın daha çok aceleci davranıp yanlış karar vermesine bir nedendir. Bu hikâyede de diğer ikinci yan hikâyedeki gibi acı sona engel olunamamıştır.

Her iki yan hikâyede de besledikleri hayvanlar sadık ve kurtarıcıdır. Toplumlarda beslenen hayvanlara verilen görev, bu hikâyelerde yerine getirilmiştir. Her üç hikâyede de zarar vermeye çalışan ve düşman “yılan” figürüdür. Yılanın bilinçli bir tercih olduğu görülür. Yılan, geçmişten günümüze hem varlığı ile hem temsili olarak düşman diye nitelendirilmiş, bu algı hikâyelerde de yer etmiştir. Yılan figürünün her üç hikâyenin içinde yer alması dikkat çekicidir.

Klasik hikâyelerin aksine bu hikâyelerde anlatıcı-yazarın hiçbir şekilde hikâyelere müdahalesi görülmez. Her üç hikâyede de kişilerin başından geçebilecek olaylar söz konusudur. Olağan üstü kişi veya olaylara rastlanmaz, bu da hikâyelere realist bir bakış açısı sunar; fakat klasik hikâyelerde görülen tipler bu hikâyelerde de görülür; tiplerin tek yönlü ele alınması, isimlendirilmemesi, fiziksel ve ruhsal betimlemelerine hiç yer verilmemesi bunlardan birkaçıdır. Bu özellikler hikâyeyi modern hikâyelerden ayıran özellikler olmuştur.

Ana hikâyeyi destekleyici yan hikâyelerde, anlatıcı zamanı belirsiz bırakmayı tercih ederken ana hikâyede geçen zamanın “gece” olduğu ve geçen olayların bu zaman diliminde gerçekleştiği görülür. Padişahın nöbet esnasında anlatılan hikâyelerden sonra birinci kardeşe dün geceki olayı anlatmasını istemesi bu durumu destekler. Zaman, ana hikâyenin örgüsüyle tamamen uyuşur. Herhangi bir belirsizlik hali yaşatmaz; fakat yan hikâyelerde zaman belirsiz işlenmiş, bu yönüyle masalsı bir havanın oluşmasına sebep olmuştur.

Ana hikâyede geçen pâ-yı taht, serir üzeri, yorganın üstü; yan hikâyelerde geçen sahra, ağaç üzeri, oğlanın beşiği yanı, Mısır, beşiğin altı gibi mekân olayın gerçekleşmesini mümkün kılan unsurlar olarak karşımıza çıkar. Ana hikâyede yer alan şahıs kadrosu padişah, hatun, dört kardeş olarak görülür. Ana hikâyedeki şahıs kadrosunun genişliği yan hikâyelerde görülmez. Yan hikâyelerde olaylar “padişah ve rikabdar” ile “padişah ve daye” arasında gerçekleşir. Yan hikâyelerde amaç bir hikâyeyi aktarmaktan ziyade ana hikâyedeki padişahı yanlış kararından vazgeçirmektir. Hikâyenin bunun üzerine kurulu olması şahıs kadrosunun daha dar bir kadroyla işlenmesine yol açar.

Ana hikâyede yer alan döşek-tülbent-yay ile yan hikâyelerdeki kadeh-zehir-ağaç yaprakları-beşik gibi dekoratif unsurların olay örgüsünü sağlamlaştırdığı görülür. Bu dekoratif unsurlar dönemin yapısına göre uyumludur. Anlatıcının seçtiği hikâyeler ve bu hikâyeler etrafında gerçekleşen olaylar kendi sosyal-kültürel ortamıyla örtüşen hikâyelerdir. Hikâyeler akıcı bir üslupla ele alınmıştır; fakat hikâyelerde betimlemelere hemen hemen hiç yer verilmemiştir. Olay hikâyenin merkezine konulmuş, merak unsuru canlı tutulmaya çalışılmıştır.

2.1.2. İkinci Hikâye

Bir zamanlar Heri şehrinde saray misali bir evi olan, kemal sahibi, ilim ve amel saadetini yakalamış yaşlı bir pir danışment vardı. Bir gün Sultan Mahmûd, Heri şehrine gelir. Emrinde olan Abdurrahman Halid de bu yaşlı âlimin evine misafir olur, yaşlı âlmin evini çok beğenir. Bir gün Abdurrahman Halid, Sultan Mahmûd’la mecliste otururken misafir olduğu yaşlının kendisini âlim gösterdiğini; fakat bütün gece ibadet edip namaz kılar dedikleri odaya gittiğinde yaşlının önüne bir şarapla putu koyup puta hizmet ettiğini ve şarap içtiğini söyler. Ferman padişahın der.

Padişah, yaşlı hakkında karar vermeden önce Abdurrahman Halid’e yaşlıya isnad ettiği sözlerin yalan olup olmadığını sorar. Abdurrahman’a eninde sonunda işin aslının ne olduğunu öğreneceğini söyler. Abdurrahman, padişahın bu sözlerinden sonra yaşlıya iftira attığını itiraf eder. Padişah, Abdurrahman’a bunu neden yaptığını sorar. Abdurrahman, padişaha yaşlı âlimin evine göz koyduğu için iftirada bulunduğunu söyler. Padişahın diniyle himmet ettiğini bildiği için belki söylediklerinden sonra yaşlı âlimin evini kendisine vereceğini ümit ettiğini ve ona bu yüzden iftira attığını belirtir. Bu olaydan sonra padişahın Abdurrahman’a güveni kalmaz ve Sultan Mahmûd, pir hakkında acale ile hüküm vermediği için Rabbine binlerce kez şükreder.

İkinci Hikâyenin Tahlili: Çok kısa olan bir hikâyedir. Hikâyenin şahıs kadrosu dar olup hikâye konu itibarıyla ilk hikâyedeki konuya paralel olarak erken karar verme üzerinde durulmuştur. Anlatıcı-yazar hikâyeye “bir zamanlar” diyerek başlamıştır. Hikâye, bu ifadeden dolayı modern hikâye çizgisinden uzaklaşmış ve hikâyenin masalsı bir havaya bürünmesine neden olmuştur. Anlatıcı-yazar, hikâyede “Sultan Mahmûd, Abdurrahman Halid” karakterlerini tarihi şahsiyetlerden seçmesi okuyucuda hikâyenin yaşanmış olduğu algısını güçlendirmiştir. Aynı zamanda anlatıcı-yazarın hikâyeye realist bir bakış açısıyla yaklaşp olaya müdahale etmemesi hikâyenin bu algısını daha güçlü hale getirmiştir.

Abdurrahman Halid’in yaşlı âlim dediği kişinin evine misafir oluşunun sebebini ve Sultan Mahmûd’la neden Heri şehrine geldiklerini anlatıcı-yazar tarafından muamma bırakılmıştır. “Yaşlı âlim” diye tasvir edilen kişinin kısa da olsa

diğer şahıslara oranla betimlemesi yapılmıştır: “Heri şehrinde bir dānişmend vardı. Zamānında fazl-ı kemāl ile ol hıttanî ferīdi ve dīn ü diyānetle vecdi idi. ‘İlm ü ‘ameli cem’ itmiş, bu iki sa‘ādete kıyın olmuş kimse idi ve ‘ilm ü ‘āmel ile ‘ömr geçürmüş, pīr olmuşdı ve Heri şehri içinde bir ‘ālī saray misālî evi var idi.” Bu betimlemelerin yapılmasındaki sebep hikâyenin ileri safhasında Abdurrahman Halid’in yaşlı âlime ithaf ettiği sözlerin gerçek dışı olduğunun ve bu sözleri neden söylediğinin bir açıklaması gibi duracaktır.

Abdurrahman Halid’in kendi nüfuz ve makamını kullanarak sultana olan yakınlığını da fırsat bilip yaşlı âlimin evine göz koyması ona pahalıya mal olur. Anlatıcı-yazar Abdurrahman Halid’in yanlış davranışın cezasını sultanın güvenini kaybetmesi ile almıştır.

Sultan Mahmûd’un iftira atan Abdurrahman Halid’in niyetini ortaya çıkaracak gerçekçi tavrı okuyucuyu düşündürtecek bir hadisedir. Abdurrahman Halid’in Sultan Mahmûd’un olayın iç yüzünü araştırmadan hüküm vermeyeceğini anlaması, Sultan Mahmûd’a gerçeği itiraf etmesine neden olmuştur.

Abdurrahman Halid, hikâyede Sultan Mahmûd’un dini duygularını kullanmak istemiştir. Sultanın hassas tarafını iyi okuyan Abdurrahman Halid, padişahın işin iç yüzünü araştırmadan tek bir kişinin sözü ile hareket etmeyeceğini hesap edememiştir. Abdurrahman Halid aç gözlülüğü ile Sultan Mahmûd’u yanıltmayı hedef edinmiş ve attığı iftiranın sonucunu düşünmeden hareket etmiştir. Anlatıcı-yazar, “iftira” unsurunun nasıl bir sonuca sebebiyet verebileceğini anlatmadan ama bu sonucu okuyucuya hissettirerek gözler önüne serer.

Anlatıcı-yazar olaya müdahale etmeden karakterlerin düşüncelerini olduğu gibi aktarmıştır. Hikâyede Heri şehri, saraya benzer ev, meclis halveti, halvethane gibi mekân unsurlarının ile Sultan Mahmûd döneminde kurgulanan zamanın birbiriyle uyumu söz konusudur.

Zıt unsurların birbiriyle çatışması ve bu çatışma etrafında oluşturulan bakış açısı mevcuttur. Danişmendin dindarlığı ile halvethanesinde yer aldığı iddia edilen şarap ve put kavramlarının birbiriyle olan zıtlıkları ve bu zıtlıkların Sultan

Mahmûd'un inancına olan duygularıyla çatıştırılması hikâyenin kurgusunu belirlemiştir.

2.1.3. Üçüncü Hikâye

Ferec Ba'de's-Şidde kitabında anlatıldığına göre Bağdat'ta Seyyid Hüseyin b. Mûsâ hikâyeyi anlatır. Bir vakitte güngörmüş biri, Mûsâ'nın evine misafir olur. Mûsâ misafir dostuna bir yere davetli olduğunu, kendisini de davete gelmesini ister. Misafir, hiçbir davete ve hiçbir cenazeye gitmediğine yemin içtiğini belirtir. Mûsâ sebebi sorunca misafir başından geçenleri anlatmaya başlar.

Bir zaman Basra şehrine giderken geç vakit olur. Bir dostuna misafir olmak ister. O esnada bir sarhoşa rast gelir. Sarhoş misafiri zorla evine getirir. Misafir sarhoşun evinde birtakım insanlarla karşılaşır. Hepsinin de sarhoşluktan kendinden geçmiş olduğunu görür. Misafir, bir köşeye çekilir ve yatar. Sonra evdekilerden biri kalkıp güzel yüzlü köle bir oğlana sarkıntılık eder. Oğlan da sarkıntılık edenin efendisi olduğunu sanır. Bu olaya şahit olan misafir Allah korkusundan titrer; fakat oradan kalkıp gitmeye takat getiremez. Bir saat sonra görür ki oğlanın efendisi de oğlanı çağırıp aynı rezilliği etmek ister; fakat oğlan efendisine şaka yollu aynısını az önce yaptığını belirtir. Efendisi anlar ki kendisinden önce başka biri oğlana ilişmiş. Oğlana ilişkinin de önceden oğlanın efendisinin düşmanı olan biriymiş. Oğlanın efendisi kalkar, bıçağıyla oğlana sarkıntılık eden adamın kellesini gövdesinden ayırır.

Misafir bunlara şahit olduktan sonra sabaha doğru dışarı çıkar. Bir hamam görür, hamamın içine girer. Hamam ocağının içinde saklanır. Sabah olunca bakar ki hamamın içine bir atlı girer. Atlı, hamamda kimse var mıdır seslenerek hamamı yoklar. Hamamda kimse olmadığını sanınca hamama bir kadının cesedini getirir. Kadının cesedini külhan içinde saklanan misafirin önüne bırakır. Misafir, kadının topuklarında altın halhal görür, onları alır, dışarı çıkar. Ardından başka bir hamam görür, hamamın içine girer, abdest alır. Bir mescide gider, sabah namazını kılar. Mescitten çıkıp bir dostun evine varır.

Misafir, dostun evinde soyunurken halhalı düşürür. Dostu halhalı görür. Misafire halhalı nereden aldığını sorar. Misafir de olayı anlatır. Dostu dayanamayıp

fenalaşır. Hemen hizmetkârlarına kadının ölüsünü getirmelerini emreder. Atlının da bulunup getirilmesini söyler. Misafire: “Atlıyı teşhis edebilir misin?” der. Misafir, atlının yüzünden değil ama sesinden tanıyabileceğini ifade eder. Bu esnada içeriye birini getirirler, konuştururlar. Ev sahibi, misafire: “Bu atlının sesi midir?” der. Misafir onaylar. Getirdikleri atlıyı sarhoş ettikten sonra ev sahibi kalkıp atlının başını keser. Ardından misafire bakıp halhalın kız kardeşine ait olduğunu söyler. Bu adamın da kız kardeşinin peşini bırakmadığını, kız kardeşi bu adama uymayınca adamın kız kardeşini öldürdüğünü söyler. Bu yüzden kendisinin de adama kısas uyguladığını açıklar. Sonra beraber kalkarlar, adamı bir yere defnederler. Misafir oradan uzaklaşır. Misafir, Musa’ya davetlere gitmediğinin sebebini bu şekilde dile getirir.

Misafir, bu sefer cenazelere gitmediğine sebebini ne olduğunu anlatmaya başlar. Başka bir zaman Bağdat’ta sınır kapısından çıkarken yolda kimsesiz bir cenazenin iki kişi tarafından götürüldüğünü görür. Kimsesiz bir cenazedir deyip sevap niyetiyle yardım eder. Tabutu taşımak ister, birinin elinden alır. Elinden aldığı kişi bırakır, gider. Tabutu yere koyduğunda da bu sefer taşıyan diğer kişi de terk eder, gider. Tek başına kalır, kimse de gelmeyince makberi kazacak birini bulur. Cenazeyi defnedecekleri zaman ölünün başının olmadığını fark eder.

Çevredekiler misafirin başında toplanır, misafiri suçlamaya başlarlar. Subaşı gelir. Misafire kim olduğunu, bu kimsesizi niye öldürdüğünü sormaya başlar. Misafir çaresiz kalınca halini Allah’a arz etmeye başlar. Subaşı misafirin bu halini görünce “misafir katil olmayabilir” deyip durumdan şüphelenir. Subaşı, tabutun alındığı mescidin müezzini sorgulayınca katilin misafir olmadığını ortaya çıkarır. Subaşı katilleri de bulup getirtir. Katillere suçlarını itiraf ettirir, onlara kısas uygular. Misafiri de salıverir. Misafir bu olaydan sonra kimsenin cenazesine gitmemeye ant içer ve bundan sonra şüpheli hiçbir yere gitmemesi gerektiğini anlar.

Üçüncü Hikâyenin Tahlili: Toplumu derinden sarsan ve ifsat eden olayların yaşandığı konuları içeren hikâyeden oluşmaktadır. Aslında tek bir hikâye gibi görünen bu hikâyede birden fazla, iç içe girmiş olaylar zincirine rastlanır. Hikâye önemli bir şahsiyetin evine konuk olmuş birinin davetlerde ve cenazelerde bulunmayışının sebebini başından geçen anıları anlatmasından oluşur. Hikâye, tamamen merak unsuru üzerine kurgulanmış birkaç entrika olaydan müteşekkildir.

Geçmişten günümüze araştırma ve tartışma konusu olan livata, adam öldürme gibi konuların işlendiği çarpıcı bir hikâyedir.

Hikâye iki bölümden oluşmuş diyebiliriz. Birinci bölüm de kendi içinde iki olay barındırmıştır. Birinci olay, eski çağlardan beri efendinin elinin altındaki köle, cariye, hizmetli gibi bireyleri kendi hevesleri uğruna cinsel tatmin aracı olarak kullanması hadisesidir. Hikâyede ahlaki bir problem olan bu olayın bir örneğini görüyoruz. Efendi, oğlana sarkıntılık etmek istemiştir. Oğlan da az önce aynı rezilliği yapan başka bir adamı efendisi sanmış ve efendisine aynı rezilliği az önce yapmış olduğunu ifade etmiştir. Oğlanın efendisi, oğlanın verdiği cevap üzerine oğlana aynı rezilliği yapmış olan adamı öldürür. Efendinin adamı öldürmesinin nedeni aslında önceden adama husumetinin olmasıdır. Oğlanın efendisi, adamı oğlana yaptığı rezilliği gerekçe göstererek intikamını almıştır. Anlatıcı-yazar, olay örgüsünde oğlanın efendisinin düşmanını fark etmesini ve öldürmesini cesurca işlemiştir.

Anlatıcı-yazar; olayın cereyan eden yerin sarhoş bir adamın evi olması ve içeride bulunan, olaya karışan kişilerin sarhoş olması ile yapılan kötü işler - livata, cinayet - arasında organik bir bağ kurmuştur. Anlatıcı-yazar, bu olay ile tarihte yaşanmış Lût Kavmi'ne de gönderme yaparak olayı pekiştirmiştir.

Anlatıcı-yazar okuyucuyu sıkmadan kendine has üslubuyla gereksiz detaylardan kaçınmıştır. Fakat yeri gelince vermesi gereken detayları da vermemiştir. Anlatıcı-yazar hikâyelerinde karakterlerini tarihi şahsiyetlerden seçmişse isimlendirmiş; fakat hikâyelerin karakterlerini tarihi şahsiyetlerden seçmemişse isimlendirmemiştir. Ev sahibinden bahsederken “Seyyid Hüseyin b. Mûsâ” diye adlandırırken misafir olan kişiyi sadece “biri” diye adlandırır. Kişi betimlemelerine hemen hemen hiç başvurmadığını görüyoruz. Anlatıcı-yazar tarihi kişilerden seçtiği karakterleri okuyucu tanıyormuş havası ile kaleme almıştır. Bu yüzden de bu karakterleri pek işleme gereği duymamıştır.

Hikâyenin birinci bölümündeki ikinci olayda da misafir başından geçen olayların hayretiyle kaçarken bu kez bir hamam içindeki külhanda saklanması sırasında gördüklerini anlatmasından oluşur. İkinci olayda bir kadın tarafından reddedilen bir adamın intikam duyguları işlenmiştir. Günümüzde üçüncü manşet

haberlerinde sıkça rastladığımız ve polisiye romanlarının kaynaklarından olan bir olayla karşılaşyoruz. Böyle güncel bir olayın işlenmesi hikâyenin entrika örgüsünü daha çarpıcı hale getirmiştir.

Adam öldürdüğü kadının cesedini bir hamamda saklamak ister. Kadının cesedinin saklanması için seçilen yerin bir hamam olması, dönemin yapılarının ne amaçlarla kullanıldığı sosyolojik ve tarihsel olarak irdelenmesi gereken bir meseledir. Anlatıcı-yazarın işlediği mekân ile olaylar arasında sıkı bir bağ kurduğunu görüyoruz. Anlatıcı-yazar, hamamı bir kadının cesedini saklamak için elverişli bir yer görmüştür.

Misafir, önüne bırakılan kadının ayak bileğinde bir altın halhal görür. Öldürülen kadının ayak bilekliğindeki “altın halhal” detayı, hikâyeyi ileri bir aşamaya getirmiştir. Misafir, kadının ayak bileğindeki altın halhalı alır. Anlatıcı-yazar misafirin kadının bilekliğindeki halhalı neden aldığını belirtmemiştir. Halhalın betimlemesindeki “altın” detayı misafirin halhalı çalmak istemesi ile irtibatlandırılabiliriz; fakat anlatıcı-yazar bu konuda herhangi bir detaya yer vermez.

Misafirin bundan sonra kaçıp bir dostun evinde konaklaması, evde soyunurken halhalı düşürmesi, ev sahibinin bunu fark etmesi, bu halhalın ev sahibinin kız kardeşine ait olması gibi tesadüfler art arda gelir. Her ne kadar realist çizgide ilerleyen hikâyede bu tesadüfler fazla görünse de hikâyedeki bu tesadüfler okuyucuyu sıkmayan, garipsetmeyen bir örgü içinde ilerlemektedir.

Olayın gece yaşanması, misafirin adamın yüzünü teşhis edememesine sebep olmuştur. Adam, kadının cesedini saklamak istemiş, bu yüzden hamamda birileri var mıdır diye seslenmiştir. Anlatıcı-yazar, bu ayrıntı ile misafirin cinayeti kimin işlediğini aydınlatmasına zemin hazırlamıştır. Bu gibi ayrıntıları ustalıkla işleyen anlatıcı-yazar, “ses” unsurunu, cinayeti işleyenin ortaya çıkması için bir argüman olarak kullanmıştır. Anlatıcı-yazar hikâyede hiçbir ayrıntıyı gereksiz yere vermediğini görüyoruz. Ayrıca hikâyenin bu kısmında geçen zamanın gece geç saatlerde başlaması, olayların sabaha kadar devam etmesi, تنها bir zaman diliminin seçilmesi, olayları yaşanılabilir, belirli bir zaman dilimine koymuştur.

Hikâyenin ikinci bölümünde ise başka bir hadise vuku bulmuştur. Olayı anlatan kahramanın farklı bir zaman diliminde yaşadığı bu olayı kimsenin cenazesine gitmemesine sebep olarak göstermiştir. Hikâyede kahraman iki üç kişilik bir cenaze kafilesini görünce cenazenin kimsesiz birine ait olduğu algısına kapılır. Genellikle cenazeye kalabalık bir insan kitlesi ile iştirak etmek dini-kültürel bir olgudur. Bu olgunun kahraman üzerindeki algısı sezilir.

Anlatıcı-yazar, işlediği karakterlerin duygu ve düşüncelerini çoğu zaman açıkça vermez. Bunun yerine okuyucuya sezdirmeyi seçer. Misafir, cenazenin sadece bir iki kişi tarafından taşındığını görünce acıma duygusu hisseder. Sahipsiz sandığı cenazenin cinayete kurban giden başsız bir kimseye ait olduğunu bilemez. Yardım etmek ister; fakat cenazeyi taşıdıktan sonra tek başına kalır. Misafirin tabutun başında tek başına kalması çevredekilerin cinayeti kendisinin yaptığını düşünmesine sebep olur. Misafir, iyi niyetiyle yardım etmek istemiştir; fakat bu duygu ve düşüncelerden dolayı suçlanmıştır. Misafir başına gelen olayları kendi davranışlarının sonucuna bağlamış ve bir daha davetlere ve cenazelere gitmeme kararı almıştır.

Hikâyede daha sonra peşin hüküm veren, linç etmeye hazır kalabalık bir kitlenin varlığı mevcut olur. Anlatıcı-yazar, bu öğeyle her toplumda karşımıza çıkabilecek kitle psikolojisini kısa ve öz bir şekilde esere yansıtmıştır. En sonunda asayışı sağlamakla yükümlü subaşının devreye girmesiyle olayın iç yüzü ortaya çıkar. Subaşı, cenaze tahtasının nereden alındığını tespit eder. Subaşı, tabutun alınan yerin müezzinini çağırıp cinayetin kimler tarafından işlendiğini aydınlatır. Anlatıcı-yazar, subaşının cinayeti aydınlatırken ortaya koyduğu delilleri realist bir şekilde hikâye ile uyum içinde ilerletmiştir.

Misafirin başından geçen olaylarda çaresizliği göze çarpmaktadır. Misafir, şahit olduğu olaylara müdahale etmemiştir. Misafirin hikâyeye içindeki rolü gördüklerini nakletmekten ibarettir. Ayrıca hikâyedeki olaylarda karakterler kendilerine dokunan suçların cezasını kendileri verir. Anlatıcı-yazar, karakterlerinin kaderini başka bir gücün varlığına teslim etmez. Bu da hikâyenin realist bir çizgide ilerlemesine olanak sağlar.

Hikâyede yer ve zaman mefhumunun gerçek öğelerden oluştuğu görülür. Birinci bölümdeki olaylar, Basra şehrine giderken gerçekleşmiş iken ikinci bölümdeki olay, Bağdat şehrinden çıkarken gerçekleşir. Yer yer hikâyede Tanrı figürü önemli rol oynar. Birinci bölümde bir sığınma unsuru, ikinci bölümde bir kurtarma unsuru olarak karşımıza çıkar. Hikâyede yazarın olaya müdahalesi yoktur. Anlatıcı-yazar vermek istediği mesajı klasik hikâyelerde yer alan açıklayıcı-yorumlayıcı ifadelerle değil, bizzat olayı yaşatarak sunmuştur. Okuyucunun merak ve heyecan duygularını her an canlı tutmuş, okuyucuyu olayın içine çekmeyi başaramıştır.

2.1.4. Dördüncü Hikâye

Asker topluluğundan bir adam anlatır. Adam bir zaman güzel elbiselerle kuşanıp atıyla giderken bir zahidin ibadethanesine gelir. Bir zahit onu karşılar, ibadethanesine davet eder. Ona bu ibadethanede konup dinlenmesini söyler, o da daveti kabul eder. Bir müddet beraber yer, içer, sohbet ederler. Zahit uyumak için kalkarken adama hela yolunu gösterir. Ola ki adamın dinlendiği müddet içinde helaya ihtiyacı olur. Bir müddet sonra bu adamın helaya ihtiyacı doğar. Adam helanın kapısına gelirken bir kuyunun içine düşer. Meğer halı diye bastığı yer bir kuyu dibiymiş. Zahit, adamın kuyuya düştüğünü görünce arkasından adama büyük taşlar atmaya başlar. Adam da taşlardan korunmak için büyük bir taşın arkasına saklanır. Zahit, kuyunun dibinde adamdan ses seda çıkmadığını görünce onu öldürdüğünü düşünür ve adamın peşini bırakır.

Adam bir saat kuyu içinde kalır. Soyunmuş olduğu için üşümeye başlar. Kuyudan çıkar. Biraz ısınmak için eline büyük bir taş alır. İbadethaneden çıkar. Taşın ağırlığıyla ve hareketle bir miktar ısınır. Sabaha kadar bu şekilde kaçar. Meğer gece olduğu için ibadethanenin etrafında dolanırmış. Bu durumu sabah aydınlığında fark eder. Bu arada zahit onun ölmediğini, kaçtığını anlar. Zahit kılıcını alır, adamın peşine düşer. Adam da zahidin peşinden geldiğini görünce hemen ibadethaneye geri dönüp bıçağını hazırlayarak kapı arkasına saklanır. Zahit gelince adam onu bıçakla öldürür. Zahidin bedenini sürüp onu bir yere bırakır. Zahit meğer kendini dindar gösteren bir yolkesenmiş.

Adam, zahidin ibadethanesinin içine girince zahidin bu yolla mal mülk sahibi olduğunu görür. Zahidin çaldığı bütün mallara el koyar. Bundan sonra da askerlik hizmetini bırakır, bir köşeye çekilir. Bu olaydan sonra anlar ki kötülük eden cezasız kalmamış. Bu konuda peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu hadis-i şerifini hatırlar: "Allah (c.c.) kötü olan kişilere mühlet verir ama onları ihmal etmez."

Dördüncü Hikâyenin Tahlili: Anlatıcı-yazar, hikâyeyi klasik hikâyelerde sıkça görülen kahramanı tanıtmakla başlatır. "Leşker halkından bir kimse eydür." der. Bu üslup birçok klasik hikâyede karşımıza çıkmakla beraber burada da görmekteyiz. Yazar bu yolla kahramanı tanıtip aradan çekilir ve hikâyeyi anlatmayı tamamen kahramanın eline bırakır.

Anlatıcı-yazar hikâyeyi giriş, gelişme, sonuç yapısına göre kurgulamıştır. Dolandırıcının adamı ibadethanesinde konuk etmesi giriş kısmını oluştururken dolandırıcının misafirini ağırlayıp tuzağına düşürmesi ve misafirin peşine düşmesi gelişme bölümünü oluşturur. Sonuç bölümünde ise hikâye, dolandırıcının misafir tarafından öldürülmesi ve misafirin dolandırıcının malına el koyması ile son bulur.

Anlatıcı-yazar, toplumsal bir sorun haline gelen ve asayışı bozan vakalarının çoğunu teşkil eden dolandırıcılık meselesini işlemiştir. Toplumumuzda hali hazırda dönemin argümanlarıyla kendini başka türlü gösterip gözüne kestirdiği kişileri kandırmak için çalışan kişi ya da şebekelerin varlığı bulunmaktadır. Böyle güncel bir meselenin anlatıcı-yazar tarafından ele alınması hikâyeyi canlı tutmaktadır. Kendini zahit gibi gösteren dolandırıcının yoldan geçenleri kandırarak ibadethane gibi gösterdiği yerde konuk etmesi ve yoldan geçenlere tuzak hazırlaması olayın entrika boyutuna zemin hazırlamıştır.

Anlatıcı-yazar dolandırıcıya zahit kılığını giydirmiştir. Hikâyede din kisvesi altındaki kişilerin, başkaların inançlarını sömürüp onları kandırma yolunu seçen insan tipini görüyoruz. Bu tip hem dış görünüşü ile hem kullandığı mekân unsurlarıyla gözüne kestirdiği kişileri kendi ağına düşürmeyi başarmıştır. Kendi inandırıcılığına inandırıcılık katmak için dini duyguları kullanmıştır. Dolandırıcı, inandırıcılığını artırmak adına misafirperverlik unsurunu da kullanmayı ihmal

etmemiştir. Hiçbir şüphe bıraktırmayacak şekilde ibadethanesine gelen misafirleri ağırlamış, misafirlere yedirmiş, içirmiş, misafirlerle muhabbet etmiştir.

Anlatıcı-yazar, hikâyede kişilerin fiziksel ve ruhsal betimlemeleri üzerinde pek fazla durmamıştır. Olayın seyrini anlatabilmek için betimlemelerini bir iki sözcükten öteye götürememiştir. Hikâyede asker halkından olan kahramanın hikâyenin girişinde kendini tasvir ederken giyim kuşamındaki şaşaalı ayrıntılara yer vermesi ile dolandırıcının mal edinmek için onu gözüne kestirmesi arasındaki bağ dikkat çekicidir. Dolandırıcının ikramlarda bulunması, sohbet etmesi şüpheleri üzerinden atan unsurlar olmuştur. Yine hela kapısı ağzında bulunan hasır bezden yapılı halı ile kuyunun gizlenmiş olması, adamın tuzağa düşmesine sebep olacak bir unsur olarak işlenmiştir.

Dolandırıcının adamın üzerine büyük taşlar atması ile adamın bu büyük taşların ardına saklanması, hikâyedeki ayrıntıların yerinde işlendiğinin ispatıdır. Yine geceleyin adamın kıyafetsiz olup üşüyeceği için eline büyük bir taş alıp vücut ısını korumaya çalışması; dışarısının karanlık olmasından ibadethanenin etrafında dolanıp durması; peşindeki dolandırıcıdan saklanmak için kapı arkasına gizlenip dolandırıcıyı bıçakla öldürmesi; kurgudaki ayrıntıların yerli yerinde kullanıldığının ve sağlam işlendiğinin delilidir. Ayrıca hikâyede “zahit-dolandırıcı” zıtlığının aynı karakterde birleşimi olaya zenginlik katmıştır.

Gece geç saatlerde başlayan zaman kurgusunun sabaha kadar devam etmesi hikâyenin belirli bir zaman diliminde işlendiğini gösterir. Mekânların işleyişi ile kişilerle olan bağıntısı (zahit-ibadethane) hikâyenin örgüsünü güçlü hale getiren unsurlardan biridir. Anlatıcı-yazar hikâyeyi kahraman bakış açısıyla sunmuş, hikâyeye müdahale etmeden realist bir çizgi çizmiştir. Anlatıcı-yazarın hikâyenin sonunda klasik eserlerde görülen hikâyeyi yorumlama tekniğinden kurtulamadığını görüyoruz. Anlatıcı-yazar hikâyenin sonunda suç işleyenlerin cezasız kalmayacağını hadis-i şeriften alıntı yaparak okuyucuyu bilgilendirmiştir.

“Niteki peygâmbirimüz Hâzret-i Muhammed Muştafâ şallallâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem hadîş-i şerîflerinde buyurmuşlardır. Ya‘ni: Âllah Te‘âlâ bed-girdâr olana mehl virir ammâ ihmâl eylemez.”

Hikâyenin sonundaki yorumlardan anlatıcı-yazarın hikâyeyi ders çıkarma maksadı ile kaleme aldığını ortaya koyar. Bu da anlatıcı-yazarın herhangi bir sanat kaygısının taşımadığının belirtisidir ki üslubundan da bunu anlamak mümkündür.

2.1.5. Beşinci Hikâye

Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârlarından biri korkaklık ve cesaretsizliğiyle meşhurdur. Bir gece bir grupla oturduğunda herkesin kendisine korkak dediğini ama aslında cesur olduğunu söyler, kendisinin test edilmesini ister. Adam, bu karanlık gecede neresini isterlerse gideceğini ve kendilerine nişan getireceğini belirtir. Meğer şehrin dışında Haccac'dan kalma içi zararlı hayvan ve canavarların barındığı sarnıçlar vardır. Yoldaşları, ona burayı adres göstererek ondan bir çivi çakıp nişan getirmesini söyler.

Adam kalkar, eline bir çekiç ve bir çivi alıp sarnıca gider. Sarnıcın ortasına bir çivi çakıp gidecekken bir zincir sesi işitir. İleri varıp zinciri yakalar. Meğer maymuncudan kaçan bir maymunmuş, maymunu tutar. Bu esnada birilerinin sesini işitir. Bir kadın ile bir erkeğin konuşmalarına şahit olur. Erkek kadına sevdasından dolayı çektiği acıları ve neler yaşadığını, kadının kendisini umursamadığını, babasına uyup yabancılara gelin gittiğini ifade eder. Adam, kadına bu yüzden kendisinden intikam alıp onu öldürmesi gerektiğini, söyler. Kadın erkeğe yalvarır. Kendisini rahat bırakmasını, hiçbir suçunun olmadığını dillendirir. Erkek bu sözleri umursamadan kadını öldürmeğe kalkar. Kadın, kurtulmak ümidiyle Allah'a yalvarmaya başlar.

Cesaretini ispatlamak için sarnıç içine giren adam da derhal elindeki maymunu erkeğin üzerine salar. Erkek, arkasında kovalayanın ne olduğunu anlamadan kadını orada bırakıp kaçır. Kadın yerde kalır. Adam gelir, kadının elindeki bağı çözer ve halini sorar. Kadın, kendisini buraya getirenin amcasının oğlu olduğunu belirtir. Amcasının oğlu uzun zamandır kendisini babasından istemiş, kızın babası kızı ona vermemiş, kızı yabancı birine vermiştir. Kadın bu yüzden amcasının oğlunun avare olduğunu söyler. Kadın bugün de bazı kadınlarla bir bağa gitmiş. Bağın bir kenarından kadınları seyrederken amcasının oğlu da birkaç kişi ile kadını kaçırıp buraya getirmiş, kadına işkence etmiş ve kadını öldürmek istemiştir.

Bu açıklamalarından sonra kadın Allah'ın kendisini kurtarmaya sebep olarak adamı yetiştirdiğini söyler. Adam, kadını kaldırıp evine götürür. Yoldaşları bu olaydan sonra adama korkak demezler. Adam cesaretiyle meşhur olur. Kadının amcasının oğlu da vatanını terk eder. Bu hikâyeden anlaşılır ki Allah'ın kudret ve hikmeti kadının kurtulmasına sebepmiş. Adamın cesur oluşu hususunda ileri sürülen dava, kadının hayatta kalmasını sağlamıştır.

Beşinci Hikâyenin Tahlili: Anlatıcı-yazar, hikâyede bir mekân içinde iki ayrı olayın birleşmesinden oluşan hikmeti okuyucuya sunmuştur. Hikâyenin konusu cesaretini kanıtlamak isteyen bir adamın öldürülmek üzere olan bir kadını kurtarmasından oluşur. Diyalog tekniğinin hâkim olduğu bir hikâyedir. Bu yüzden de hikâyede canlı bir anlatım hâkim olmuştur

Hikâyede ana karakterin arkadaşlarına cesaretini ispatlamak için gittiği sarnıç içinde bir maymuna rast gelmesi, bu maymunun orada bir kadını öldürmekte olan bir adamın kaçmasına sebebiyet vermesi, kadının bu sebepten kurtulması olaylar zincirini oluşturur. Anlatıcı-yazar, tesadüf sayabileceğimiz bu olaylar zincirinin bir tesadüften ibaret olmadığını okuyucuya hatırlatır. Bu tesadüfleri olaylara tesir eden bir yaratıcının kudret elinin varlığına bağlar. Böylelikle hikâyedeki tesadüflere bir ilahi güç dâhil edip aradan çekilir. Asıl işlenen konu cesaret iken buna bağlı olarak bir adamın kendisine yar olmayan amcakızını öldürmesi ise asıl konu etrafında dönen bir olay olmuştur.

Anlatıcı-yazar, hikâyeye başlarken tarihi şahsiyetlerden ve onlarla ilgili ayrıntılardan bahsederken okuyucunun onları tanıyor olabileceğini hesaba katar. Bu yüzden de kişilerini ayrıntılı bir şekilde vermez. Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârı diye başlar; fakat hikâyede Muhammed b. Haşimi'nin kim olduğuna ve hikâyedeki rolüne dair en ufak bir bilgi vermez veya okuyucunun tarihsel birikiminin var olduğunu zannederek "Haccac'dan kalma sarnıçlar" der ve herhangi bir betimlemeye girmeden okuyucuya seslenmiş olur. Ayrıca zaman algısını da bu ifadeler üzerine bina eder, bu ifadelerden dolayı da hikâyenin kurgusu ve yapısı da zayıf kalır.

Hikâyede ana karakter dışında kalan diğer tipler çok zayıf bırakılmıştır. Bir grup kimse, kadın, kadını kaçıran amcaoğlu gibi tiplerin üzerinde pek durulmamıştır. Bu tipler hikâyede sadece bir cesaret örneği sunma amacı etrafında işlenen silik tipler olmuştur.

Kurgulanan zamanın gece olması ile gecedeki karanlığın cesareti pekiştiren bir kanıt olarak sunulması ve gecenin adamın onu kovalayan maymunun ne olduğunu kestirememesine zemin hazırlaması olay örgüsünü sağlamlaştırmıştır.

Sarnıçların tasviri ve ne zaman yapıldığının ifade edilmesi ile - Haccac - oluşan korkutuculuk hikâyede geçen iki konuya mekân olması yönüyle paralellik arz eder. Ayrıntıların olay örgüsünden kopmaması, onun bir parçası olması hikâyeyi sürükleyici hale getirmiştir. Bu hikâye ana konusu itibarıyla diğer hikâyelerdeki gibi birebir bir ahlaki ders verme amacı gütmemiştir. Hikâyede ana tema cesaret olmuş, bir ilahi kudretin kadını kurtarmaya yetişmesi ana tema etrafında örülmüştür. Anlatıcı-yazar klasik hikâyenin etkisiyle hikâyenin sonunda olaydan çıkarılabilecek hikmeti anlatmadan duramamıştır. Aslında hikâyeden bağımsız kullanılan bu ifadeler klasik hikâye anlayışının ürünüdür. Bu ifadeleri hikâyeden kopardığınızda hikâyenin yapısında herhangi bir bozukluk oluşmaz.

2.1.6. Altıncı Hikâye

Âsiye ile Firavun bir gün bir şey üzerine iddiaya girerler. İddiayı kim kaybederse ev içinde çıplak dolanacaktır. İddiayı Âsiye kazanır. Âsiye Firavun'a soyunup ev içinde dolanmasını söyler. Firavun Âsiye'yi caydırmak için ona bir hazine altın teklif eder, Âsiye teklifi kabul etmez. Firavun'a sözünü tutmasını söyler. Firavun, Âsiye'ye teklifini iki hazine altın vermek hususunda yeniler. Âsiye yine kabul etmez. Bunun üzerine Firavun Âsiye'ye, ilah olanın ev içinde çıplak dolanamayacağını söyler. Âsiye de Firavun'a, ilah olanın söz verip sözünden dönemeyeceğini ve yalan söyleyemeyeceğini ifade eder.

Firavun'un sözünü tutmak istememesinin, inat etmesinin sebebi bağrında cüzzamla bir tutulan bir yarasının olmasıymış. Firavun, ev içinde çıplak dolanıp cariyelerin bu yarayı görmesini istemez. Âsiye de bunda ısrar etmesinin sebebi

Firavun’u cariyeler önünde bu yarasıyla rezil etmekte ki Firavun’un yalancı davası - ilahlık iddiası - ortaya çıksın. Firavun Âsiye’yi ikna edemeyince sinirlenip soyunur, çıplak şekilde ev içinde dolanır. Bir müddet sonra kaftanını giyip dışarı çıkar. Âsiye, cariyelere: “İlah olmadığını gördünüz mü? İlah olanın kusuru olur mu?” der.

Altıncı Hikâyenin Tahlili: Kısa bir hikâyeden oluşur. Hikâye diyalog tekniği üzerinde gelişir. Hikâyedeki olay, edebiyatımızda sürekli var olan iki karakter ve bu karakterlerle bütünleşen ilahlık davası üzerine kuruludur. Konu, Âsiye’nin Firavun’un ilahlık davasını çürütme çabasından oluşur. Âsiye, Firavun’un ettiği ilahlık davasını çürütmek için onun zayıf noktasını yakalar. Bu zayıf nokta, Mısır’da halk arasında cüzzamla eş değer olan bir yaradır. Âsiye bu yara ile Firavun’un ilah olmadığını ispatlamaya çalışacaktır.

Âsiye, insanoğlunun zihninde yer edinen “ilah olan kusurlu olamaz” anlayışını kullanmak istemektedir. Bu kusuru ortaya dökmek için önce Firavun ile bir iddiaya girer. Anlatıcı-yazar bu iddianın ne olduğunu açıklamaz; fakat bu iddiayı Âsiye için bir fırsata çevirmiştir. Âsiye’nin kazandığı iddianın ne olduğu belirtilmemişse de hikâyenin vermek istediği mesaj için bir kusur olarak görülmemektedir. Bunun yanında Anlatıcı-yazar, Âsiye’nin kazandığı iddiayı Firavun’un ev içinde çıplak olarak dolanması fikriyle örmüştür ki Firavun’un kusuru ortaya çıkabilsin.

Firavun’un Âsiye’nin niyetinin farkında olduğu anlaşılır. Bu yüzden Firavun Âsiye’yi vazgeçirmek için çabalar; fakat Âsiye onu kısıp düşürmüştür. Âsiye Firavun’a iki seçenekten başka bir seçenek bırakmaz. Firavun ya sözünü tutmayacak ya da kusurunu ortaya çıkaracaktır. Her iki seçenek de Firavun’un ilahlık davasının çürütülmesi için Âsiye’nin lehine olacaktır. Âsiye’nin Firavun’un ilahlık davasını çürütmek için seslendiği kitle cariyelerdir. Cariyeler Firavun’un yarasını gördükten sonra Âsiye’nin sözlerini tasdik ederler. Böylece Âsiye kendi amacını gerçekleştirmiş olur.

Yazar okuyucuya vermek istediği mesajı kısa ve öz bir şekilde vermiştir. Hikâyeye hiçbir şekilde müdahale etmemiştir. Fakat diğer hikâyelerdeki gibi

yorumlayıcı tekniğini hikâyenin sonunda yapmamış, hikâyeden bağımsız bir şekilde hikâyenin başında uygulamıştır.

Anlatıcı-yazarın yorumlarını hikâyeden bağımsız yapması, hikâyelerini modern hikâye çizgisinden uzaklaşmamasını sağlamıştır. Anlatıcı-yazar bu hikâyede zaman kavramını belirsiz bırakmayı tercih etmiş, olup bitenlerin hangi zaman diliminde gerçekleştiğini belirtmemiştir. Anlatıcı-yazarın zamanı belirsiz bırakmasının nedeni belki de tarihi şahısların verdiği zaman algısından kaynaklı olmasıdır. Mekân unsuru olan ev, iddianın gerçekleşmesine zemin hazırlayan bir malzemedir. Ev unsuru sadece varlığı ile sınırlı kalmış, betimlemesi yapılmamıştır. Yine hikâyede dekor yok denecek kadar az yer edinmiş, cümleler kısa tutulmuştur. Anlatıcı-yazarın bu tutumunun sebebi, sanat kaygısından uzak olması ve okuyucuya sadece mesaj verme kaygısı taşımasıdır.

2.1.7. Yedinci Hikâye

Zünnûn-ı Mısrî (r.a.) bir gün Mısır'dan dışarı Nil kenarına gelir. Nil'den abdest alır. Nil kenarında iken bir köşeye bakar. Çardak üzerindeyken bakışları güzel bir kıza değer, düşünceleri kıza kayar. Kız, Zünnûn'un kendisinden yana meylettiğini anlar ve Zünnûn'u çağırıp ona seslenir. Kız Zünnûn'un uzaktan geldiğini görüp abdest alınca deli olmadığını, âlim olduğunu; abdestini aldıktan sonra Allah'a dua ettiğini, bu yüzden de onu arif sandığını, söyler. Fakat sonra Zünnûn'un bakışları kendisine değip düşünceleri kendisine kayınca Zünnûn'un ne divane ne âlim ne de arif olduğunu anladığını belirtir. Çünkü Zünnûn, mecnun olsa abdest almazdı. Eğer âlim olsa namahreme bakışı değmezdi, eğer arif olsa düşüncelerini Allah'tan başka kimseye kaydırmazdı, deyip kaybolur. Kızın bu cevabına Zünnûn'un gücü yetmez ve Zünnûn oradan uzaklaşır.

Yedinci Hikâyenin Tahlili: Bir olay hikâyesinden çok bir durum hikâyesidir. Hikâyede anlatıcı-yazar önce hikâyeyi emanet edeceği kişiyi okuyucuya tanıtır ve sonra hikâyeden çekilir. Anlatıcı-yazar realist bir şekilde ilerlettiği hikâyeyi kahraman bakış açısına emanet eder. Anlatıcı-yazar diğer hikâyelerin aksine hikâyenin ne başında ne içinde ne de sonunda hiçbir şekilde yoruma yer vermez. Anlatıcı-yazar vermek istediği mesajı okuyucu ile hikâyeyi baş başa bırakarak verir.

Hikâye, ünlü tasavvuf ehli Zünnûn ile nazarı değdiği kız arasında geçen kısa bir hikâyedir. Hikâye, kendi devrinin mutasavvıfı sayılan Zünnûn'un nazarına maruz kalan bir kızın ders niteliği sayılan düşüncelerini makul bir şekilde sıralamasından oluşur. Kızın Zünnûn'un bir nazarından dolayı Zünnûn'a sarf ettiği sözler, Zünnûn'u çaresiz bırakmıştır. Kızın söylediği sözler bir tasavvuf ehlini dahi susturacak niteliktedir ki Zünnûn'un kızın sözlerine olan çaresizliğini anlatıcı-yazar hikâyenin sonunda açıklamıştır.

Tasavvuf ehli biri için Allah'tan gayrı her şeye kapalı bir kalbin halk içinde de olsa Hak'la beraber olmayı düstur edinmesi seyr ü sülûk yolunda önemli bir merhalelerdir. Özellikle kişinin nazarının Allah'tan başka hiçbir şeye kaymaması bu yolda atılmış en büyük adımlardandır. Bu yola baş koymuş Zünnûn'un da Allah ile baş başa kalacağı an olan abdest esnasında nazarının güzel bir kıza değmesi ve bunun kız tarafından fark edilmesi hikâyedeki hadiseyi meydana getirmiştir.

Kız, Zünnûn'un abdest aldığını görünce onun mecnun olamayacağına âlim olacağına hükmeder. Kız abdest ve âlim kavramlarını birbiriyle bağdaştırır. Zünnûn'un dua edişini onun arif olduğuna delil sayar; fakat kızın bu tespitlerinden sonra Zünnûn'un nazarının kıza değmesi söylenilen bütün vasıfları ortadan kaldırmaya yetmiştir. Hikâyedeki abdest-âlim, dua-arif ilişkisi tasavvuf terimleri olarak birbiriyle olan bağıntısı irdelenebilecek bir meseledir.

Anlatıcı-yazarın kızı nitelerken “hüsn ü dilârâm” ifadesini kullanması eski Türk edebiyatında betimlenen “sevgili” anlayışının ürünüdür. Anlatıcı-yazar kendi döneminin güzellik anlayışını hikâyelerinde betimleyici olarak kullanmış, somut bir güzellik yerine soyut bir güzellik kavramını tiplerinde tercih etmiştir. Hikâye bu yönüyle de modern hikâye anlayışından ayrılmıştır.

Hikâyede mekân Mısır'da, Nil kenarında geçmiştir. Mekânın tarihsel olarak Zünnûn'un yaşadığı yer olması ve Zünnûn'un karakterinin de olay ile örtüşecek şekilde verilmesi hikâyenin gerçeğe uygun kurgulanmasına zemin hazırlamıştır. Anlatıcı-yazar, “bir gün” ifadesini kullanarak zaman ögesini belirsiz bırakmıştır. Hikâyedeki tarihi şahsiyetin yaşamının verdiği zaman algısı, anlatıcı-yazarın olayın

geçtiği zamanın üzerinde durmamasına sebep olmuştur. Bunun yanında olayın geçtiği sürecin bir abdest alma miktarı kadar kısa olduğu görülür.

2.1.8. Sekizinci Hikâye

Hilekâr kadınlar içinde cihânda meşhur olan Delle-i Muhtâle'nin yapmak istediği bir hilede bir pazarcının eşi kendisine galip gelir. Şöyle ki bir gün Delle pazar içinden geçerken bir pazarcı, oğlana yeşil bir yazma verip evine gönderir. Pazarcı oğlana, eşime: “Bu yeşil yazmayı kocandan istemişsin, kocan bu yeşil yazmayı beni gönderdiğine delil olarak verdi. Sandıkta biri kırmızı biri yeşil iki atlas varmış, onları da senden alıp müşteriye yetiştirmemi söyledi.” de, der. Delle söylenileni işitir. Hemen kendisi bir yeşil yazma alıp oğlandan önce pazarcının evinin kapısına dayanır ve kocasının kendisini gönderdiğine dair nişan olarak yeşil yazma verdiğini söyler. Delle ayrıca kadına pazarda müşteri beklediğini, sandıkta yeşil ve kırmızı iki atlasın olduğunu ve kocasına vermesi gerektiğini ifade eder.

Pazarcının karısı tedbiri elden bırakmayan akıllı biridir. Tanımadığı kimseye atlasları vermeyeceğini belirterek Delle'ye; eşinden bir yazma istediğini, eşinin kendisine gönderdiğini ama şimdi bunu istemeyip eşine geri göndermekte bir sakıncasının olmadığını belirtir. Delle getirdiği yazmayı verip, atlasları alıp gitmek için ısrar eder; fakat kadını ikna edemez. Delle, pazarcının eşini kandıramayacak kadar onun bilge olduğunu anlar. Mecburen yazmayı pazarcının eşine bırakır, gider. Boynuz isterken kulaktan olur.

Sekizinci Hikâyenin Tahlili: Hikâye dolandırıcılık üzerine bina edilmiştir. Hikâyede yer alan Delle, gittiği her ortamı kendi lehine çevirip insanları kandırarak menfaat elde etme peşinde olan bir karakterdir. Delle, pazarda bir pazarcının bir oğlanı evine gönderip oğlana eşinden iki atlas almasını söylemesine şahit olur. Konuşmalardan pazarcının eşinin oğlanı tanımadığını anlar; çünkü pazarcı, oğlana yeşil bir yazmayı eşine kendisinin gönderdiğine dair nişan olarak verir. Delle için bu bulunmaz bir fırsattır. Bu fırsattan yararlanıp göz diktiği atlasları alma peşine düşer. Hemen yeşil bir yazma alıp oğlandan önce kadına gider; fakat hesap edemediği kadının tedbirli bir kişiliğe sahip oluşuydu. Eli boş döner, aldığı yazmadan ve atlaslardan olur.

Hikâyede kendi aklına ve ustalığına güvenen birinin başka biri tarafından alt edişi gözler önüne serilmiştir. Delle, kadına yeşil yazmayı verip kadını kandırarak atlasları alabileceğini düşünür; fakat kadının tedbirli ve ihtiyatlı oluşu Delle'nin planını suya düşürür.

Hikâye gözlemci bir bakış açısı ve realist bir çizgide ilerlemiştir. Anlatıcı-yazar hikâyeye başlamadan önce Delle'yi tanıtmadan hikâyeye başlamamıştır. Bu da okuyucunun Delle'yi kendisi çözümlemesi yerine anlatıcı-yazarın betimlediği cümlelerin içine hapsolmasına sebep olmuştur. Ayrıca Delle'nin kim olduğunun hikâyenin başında söylenmesi, Delle karakterinin betimlemesinin hikâyenin içine katılmaması, Delle karakterinin hikâyenin içinde eritememesine neden olur. Pazar-pazarcı, ev-avrat gibi mekân ve şahıs unsurları olay örgüsü içinde yerinde kullanılmıştır; fakat betimlemeden ele alınmaları hikâyeyi sıklaştırmıştır. Anlatıcı-yazar bu hikâyeden amacının kıssadan hisse olduğunu “boynuz isterken kulaktan çıktı” deyiimiyle açıkça ortaya koyar.

Hikâye eserdeki dördüncü hikâyeye konu olarak örtüşmektedir. Her iki hikâyede dolandırıcı karakterini görüyoruz. Biri zahit, öbürü de pazarcının vazifelendirdiği oğlan kılığına giren bir karakterdir. Dördüncü hikâyede dolandırıcı daha organize iş görmüşken bu hikâyedeki Delle rastlantı eseri karşısına çıkan bir durumdan faydalanmak istemiştir.

2.1.9. Dokuzuncu Hikâye

Emîrû'l-mü'minîn Mansûr zamanında bir adam kendisine yemin içerek evlenmeden önce yüz kişinin fikrini öğrenmek ister. Adam doksan dokuz kişi ile danışır, sözünü yerine getirmek için yalnız bir kişi kalır. Onu da sabah olunca ilk karşısına çıkan kişiden fikrini soracağına dair kendi kendisine söz verir. Sabah olunca adamın karşısına çıkan ilk kişi bir deli olur. Deli bir kamışa at gibi binmiş, etrafındaki oğlanlar da onunla eğlenirlerdi. Adam deliyi görünce huzursuz olur. Adam evden çıkınca karşısına çıkan ilk kişiyle danışmak istemiş, karşısına bir deli çıkmıştır. Adam, eğer bu deliye danışırsa delinin kendisine faydasının dokunmayacağını, eğer danışmazsa da sözünü tutamayacağını düşünür. Adam, en

sonunda deli ne diyecek deyip deliye evlenmek istediğini kendisine evlilik hakkında danışmak istediğini ifade eder.

Deli, kadınların üç türlü olduğunu söyler: “Biri gerçekten senindir, biri senin üzerine yük ve beladır ve biri de ne senindir ve ne senin üzerine yüküdür ve seni atıp teper” der. Kamışıyla gitmeye başlar. Adam: “Bu deli sözü değildir, bu kişi akıllıdır.” der. Bu sözlerin anlamının ne olduğunu merak eder, öğrenmek için ardınca delinin peşinden koşar. Deliye söylediklerini anlamadığını, ona açıklamasını ister. Deli: “Gerçek senin olan eş senden önce evlenmemiş bakire olandır, sana gönül bağlamış, gözünü senle açmıştır. Senin üzerine yük olan ise eski eşinin ardından kızı oğlu kalmış dul kadındır. Daima eski eşinden olan çocuklarıyla meşgul olur, senin eline geçen ne varsa onlara sarf eder, ufacık bir sözde seni kırar, başına geleni şikâyet eder. Ne senin ne de senin üzerine yük olmayan eş ise çocuksuz dul kalmış kadındır. Bedeni seninle ama gönlü eski eşiyledir.” dedikten sonra kamışıyla gider. Adam yine delinin ardınca koşup deliye sözlerin akıllıca fakat görüntüsünün deli gibi olduğunu, nedenin ne olduğunu sorar.

Deli: “Bu aramızda sır kalsın.” der. Dört rabbani âlim olduklarını, içlerinden birinin İmam-ı Azam Ebu Hanîfe olduğunu söyler. Halife Mansûr’un Bağdat kadılığı teklifini reddettiklerini, İmam-ı Azam’ın kadılığı reddettiği için hapse atıldığını ifade eder. Kendilerinin de bu gazaptan kurtulmak için geri kalan her birsinin ayrı bir yol tuttuğunu, kendisinin de deli kılığına girmeyi seçtiğini, Allah’ın rızasına uygun düşmeyen bir kadılığı kabul etmediklerini, söyler. Adam da bu sözlere çok şaşırır ve deli kılığındaki âlime dua edip gider.

Dokuzuncu Hikâyenin Tahlili: Mansûr zamanında diyerek tarihi şahsiyetler üzerinde zamanın vurgulandığı bu hikâyede anlatıcı-yazar, şahıs kadrosunu iki kişi üzerinde cereyan ettirir. Bunlardan ilkini “bir kimse” diyerek tanıtmıştır. İkincisini ise önce “divane” diye adlandırmakta, daha sonra döneminin dört büyük imamından biri olduğunu belirtmektedir. Anlatıcı-yazar deli motifi üzerinde inşa etmiş olduğu âlimi kamış ata bindirmesi, bir grup çocuğu onun etrafında oynatması tasvirini olay örgüsü içinde başarılı bir şekilde kurgulamıştır.

Hikâyede bir kimse kendi kendine evlilik hakkında yüz kişi ile danıştıktan sonra evleneceğini söyler. Bu kişi doksan dokuz kişi ile danışır. Sözünü yerine getirmeye sadece bir kişi kalır. Kendi kendine karşısına çıkacak ilk kişi ile danışacağım der ve bir deliye rastlar. Hikâyede de bu iki kişi arasında geçen diyalog tekniği üzerine kurgulanmıştır. Adam, karşısına çıkacak ilk kişi ile evlilik hakkında danışacağına kendisine söz vermiştir; fakat karşısına bir deli çıkınca bir kararsızlık hali yaşamıştır. Deli ile danışıp danışmama, deliyle danışsa bile delinin faydasının dokunup dokunmayacağı konusunda aklında sorular belirmiştir.

Hikâyede toplumun “kadın” olgusuna olan bakışı irdelenmiştir. Deli karakteri hikâyede üç kadın tipinden bahseder. Bu kadın tipleri ilk kez evlenecek olan bir kız, çocuklu dul ve çocuksuz dul olan tiplerdir. Deli, kendisiyle danışan adama bu tiplerin evliliğine ne katacağını kısa ve öz bir şekilde belirtir. Birinci kadın tipini bağlılık ve sadakat ile özdeşleştirirken, ikinci kadın tipini bir yük ve bela olarak vasıflandırır. Üçüncü kadın tipini de kendisine ait olmamakla ve yük olmakla betimler.

Ana karakter, delinin hikmetli sözleri ve davranışları arasındaki çelişkiyi fark eder. Deli kılığına bürünen kişinin Mansûr döneminde yaşayan dört imamdan biri olduğunu anlar. Böylelikle ana karakterin kafasındaki çelişki de kalkmış olur. Delinin söylediği sözlerin delilikten öte sözler olduğu adam tarafından fark edilmesi ve adamın işin aslını öğrenmesi hikâyeye farklı bir boyut katar. Böylelikle hikâyeye, tarihi şahsiyetler hakkında bir gerçeğin ortaya çıkmasını da sağlamış olur.

Anlatıcı-yazar hikâyelerinde tarihi şahsiyet olmadığı müddetçe karakterlerine isim vermemeyi tercih etmektedir. Anlatıcı-yazar seçtiği karakterleri isimlendirmemiş, sıfatları üzerinden okuyucuya sunmuştur. Bu da hikâyenin yapısı için bir eksiklik olarak karşımıza çıkmıştır.

Hikâyedeki olayların tarihi bilgilerle uyum arz etmesi okuyucuda merak unsurunu harekete geçirmiştir. Anlatıcı-yazar bu merakla okuyucuyu hikâyenin içine çekebilmiştir. Anlatıcı-yazar hikâyeye yöntemi ile vermek istediği mesajı bir delinin söyledikleri üzerinden kısa ve öz şekilde aktarmıştır. Olayın geçtiği zaman dilimi bir adamın, akşam yatmadan önce karşısına çıkacak ilk kişiyi aramak üzere sabah evden çıkmasıyla gerçekleşir. Zaman, olayın gerçekleşmesi ile uyum arz eder. Gözlemci

bakış açısının hâkim olduğu hikâyede hiçbir açıklayıcı-yorumlayıcı unsur görülmez. Anlatıcı-yazar hikâyeye müdahalede bulunmamış, hikâyedeki olayı okuyucunun zihninde canlandırmayı başarabilmiştir.

2.1.10. Onuncu Hikâye

Eski zamanlarda bir kimsenin gayet dindar ve akıllı bir hanımı vardı, kocası çok çirkin ve huysuzdu. Buna rağmen hanımı kendisine bizzat hizmet ederdi. Kocas, bu hizmetin nedenini karısının kendisini çok sevdiğinden zannederdi. Bir gün kadının kocasının aklına bunu sormak düşer ve hanımına bir soru sormak istediğini belirtir. Hanımı sormasını istemez çünkü kocasının ne soracağını anlamıştır. Kocasına sormamasını sorarsa kendisine yalan söyleyemeyeceğini ifade eder. Kocası hanımına sorması gerektiğini belirtir,

Kocas, hanımına: “Hiç kendisinden daha sevgili kimsesi var mı, en çok kimi seversin?” diye sorar. Hanımı bunu sormamasını ister. Buna rağmen kocası sorunca karısı kendisini hiç sevmediğini, hatta kendisinden büyük düşmanı olmadığını, kendisinin yüzünü görmek ölüm meleğini görmekle eş tuttuğunu belirtir. Kocas: “Madem böyleyse bu bana ettiğin bunca hizmet nedendir?” der. Hanımı: “Bu benimle senin aramızda levh-i mahfuzda yazılan bir sözdür. Allah’tan başka kimsenin bu sözü çözmeye gücü yetmez” der. Hanımı, uzun zamandır hayat arkadaşı olduğunu, bu ahdin çözülmesini hiç istemediğini, bu sözü de hiç diline getirmedeğini, söyler. Fakat kendisi sorduğu için münafık bir şekilde kendisi ile dirilmeyi istemediğinden yalan söyleyemediğini belirtir. Kocası bunu duyunca insaf ehli olduğundan eşine mihrini verip onu boşar. Bu iki kişinin hikâyesi o zamanın peygamberine gelir ve o zamanın peygamberi bu iki kişi hakkında şöyle der: “Allah ikisini de bağışlamıştır. Kadın Allah’ın yazdığı kazaya rıza gösterdiği için, erkek de kadına mihrini verip onu özgür bıraktığı için.”

Onuncu Hikâyenin Tahlili: Şahıs kadrosu iki karakterden oluşan bir hikâyedir. Karı-koca arasında geçen bu hikâyede kadın karakteri Allah’ın yazdığı kazaya rıza gösteren teslimiyetçi bir karakterdir. Koca ise eşinin kendisine yaptığı hizmetlerden dolayı eşinin sevgisinden emin olan aldanmış bir karakterdir.

Hikâyede inanç kavramının evlilik müessesesi üzerindeki tesiri ve verdiği bakış açısı ortaya konmuştur. Kadının kocasına olan düşmanlığın boyutu ile hizmet etmesi arasındaki tezatlığın bir arada oluşu inanç ile açıklanır. Koca, eşinin kendisini sevdiği yanılgısının farkına vardığında tepkisi eşine haklarını verip onu boşamak olmuştur. Kadının kadere rızası ile kocanın insafı oluşu ilahi bir mükâfatla taçlandırılmıştır.

Anlatıcı-yazar, evliliğe farklı bir pencereden bakıp bu bakış açısını okuyucu ile buluşturmak istemiştir. Anlatıcı-yazar, kadını dindar ve akıllı olarak betimler. Kadının dindarlığı ile evliliğine olan bakış açısı arasında paralellik kurmuştur. Koca karakteri ise eşi ile tezat bir karakter olmuştur. Anlatıcı-yazar kadının kocasını çok çirkin ve huysuz diye betimlemiştir. Anlatıcı-yazar tasvirlerin hiçbirinde ayrıntıya inmemiş, yüzeysel ifadeler kullanmış, karakterlerin fiziksel özelliklerden ziyade ruhsal özellikleri üzerinde durmuştur.

Aile yapısını ayakta tutan en önemli olgulardan biri olan din anlayışının sağlam olduğu bir toplumda aile müessesesi de sağlam olagelmıştır. Bu hikâyede de kendi inancının verdiği güç ile eşini düşmandan öte ki ölüm meleği ile eş tutacak kadar nefret etmesine rağmen yuvasını dağıtmayan bir kadın karaktere yer verilmiştir. Kadın şikâyet etme yerine razı olmayı inancının bir gereği olarak seçer. Kadın kendi düşüncesinin verdiği davranışın sonucu olarak eşine karşı sınırsız bir hizmet anlayışında olmuştur. Kadının bu tutumu eşini tam tersi düşüncelere sevk etmiş ve hanımının kendisini çok sevdiği intibasına kapılmıştır.

Sebepler sonuçlar üzerinden oluşan algılar olay örgüsünün de malzemesi olmuştur. Hikâye daha çok bir durum hikâyesi olup zaman kavramı hikâyede belirsiz bırakılmıştır. Hikâyede hareket unsurları azdır, sadece bir diyalogun okuyucuya sunumundan ibarettir. Anlatıcı-yazar hikâyede kadındaki razı oluşu ve kocasındaki insafı durumu hikâyenin sonunda hangi peygambere ait olduğunu belirtmediği sadece dönemin peygamberi diye nitelediği kişinin sözlerini alıntı yaparak okuyucunun nazarında güçlendirmek istemiştir.

2.1.11. On Birinci Hikâye

Derler ki içi de yüzü de çirkin bir Arap vardı. Bu Arap'ın kendisine güzellik konusunda zıt güzel bir hanımı vardı. Bir gün bu Arap hanımını döver, bu esnada yanlarından bir adam geçer. Adam, Arap'a bu çirkinliğine şükretmeyip böyle güzel bir kadını neden dövdüğünü sorar. Kadın adamı çağırıp bu halin sırrını anlatır. Kocasının Allah katında rızasına uygun bir iş ettiğini, kendisinin de belki büyük bir günah işlediğini bu yüzden kocasını eline düşüğünü, söyler. Kadın adama “Her kim Allah'ın sonsuz kısmetine rıza gösterirse hiçbir şeyden üzülmez.” der.

On Birinci Hikâyenin Tahlili: Üç şahıs kadrosu ile örülü kısa bir hikâyedir. Hikâye Arap ile Arap'ın karısı bir de bunların arasındaki olaya şahit olan bir adamdan ibarettir. Arap yüzü de içi de çirkin ifadelerle betimlenir. Kadın da güzel olarak nitelendirilir. Kadın ile Arap arasındaki zıtlık ifade edilirken yüzeysel bir betimleme ile geçiştirilir. Betimlemeler ayrıntılı verilmez. Yoldan geçen adam ise hiç betimlenmemiş, sadece olayı sorgulama amaçlı konulan bir tip olmuştur.

Hikâye, Arap'ın hanımını dövmesi hanımının bu duruma razı oluşu ve yoldan geçen adamın buna müdahil olup Arap'a karşı çıkışı üzerine inşa olmuştur. Hikâyenin kurgulanışındaki asıl maksat kadının evliliğe olan bakış açısını vermektir. Kadın kaderine rıza göstermesindeki sebebi: “Ey civân-merd bu hâliñ ahîr sırrı vardır. Ġālibā bu erim Hāk Te‘ālā Hāzretlerine bir yarar iş itmişdir ki beni buña arzını eyledi ve ben bir ulu günāh itmişindir ki bunıñ elinde giriftār oldım. Her kim Āferīdgār-ı ‘Ālemiñ ezeli kısmetine rāzı ola hiçbir nesneden incinmez.” cümlesinde ifade ettiği bakış açısında gizlidir. Bu bakış açısı hikâyenin kaleme alınmasına sebeptir. Kadın başından geçen kötü olay ve durumları kendi geçmişindeki günahlarının cezası olarak görmüştür. Kadın günahlarının kendisini bırakmadığı ve bunun sonucunda da cezasını kendi eşinin elinden çektiğini vurgular. Hikâyede iyiliğin mükâfatı ve günahının cezasını bu dünyada eş vasıtasıyla verildiği ifade edilir.

Hikâye toplumda görülen şiddet sorunun hem bir kadın hem bir erkek cephesinden bakışı ele alınmıştır. Fakat bu hikâyede sanılanın aksine adam, eşinden dayak yiyen kadına üzülüp müdahale etmek isterken kadın da tam tersine bu durumu

kabullenen bir bakış açısı sergilemiştir. Yoldan geçerken gördüğü şiddete tahammülü kalmayan bir yabancı adam figürü, bir de yediği dayağa kendi bakış açısı ile teslim olan kadın figürünün çatışması söz konusudur. Hikâye şiddet olayının üzerine meydana gelen bir diyalogdur. Bir olayı anlatmak yerine “dayak” olgusunu farklı bir bakış açısıyla sunmak hedeflenmiştir. Yer ve zaman belirsiz olup dekora yer verilmemiştir.

2.1.12. On İkinci Hikâye

Bir zaman Asma‘î adında bir adam çölde giderken bir kabileye rastlar. Bir evden çok güzel bir kadının çıktığını görür. Kadın kendisini fark eder, utanır. Asma‘î kadından su ister, kadın eşinin olduğunu, onun rızası olmadan kimseye ne ekmek ne su hiçbir şeyi veremeyeceğini belirtir. Kadın gideceği vakit Asma‘î’ye biraz su verir, bir de içmesi için çanağına süt koyup gider. Asma‘î, bu esnada kadının yüz güzelliğini hayran hayran seyrederken uzaktan çirkin, korkunç yüzlü bir Arap çıkagelir. Asma‘î’ye merhaba diyen bu Arap meğer kadının kocasıymış. Kadın kocasını görünce hemen yanına gider. Arap’a bir cariye’nin efendisine hizmet ettiği gibi hizmet eder.

Asma‘î bir gün bu çiftin evine misafir olur. Gidecekken kadına kendisi ile eşi arasında garip bir hal olduğunu, gece ile gündüzün birleşmesi gibi birbirlerinde bütün olduklarını, kendisinin yüzü ak kocasınınkinin kapkara olduğunu, buna rağmen nasıl olur da kocasının hizmetine pervane gibi döndüğünü sorar. Kadın, peygamberimizden işitmiş ki iman iki kısımdır. Bir kısmı nimete şükür bir kısmı mekruha sabırdır. Kendisi ile eşinin birlikteliği imanlarını mükemmel hale getirdiğini, kendisinin eşinin çirkinliğine sabrettiğini ve eşinin kendisindeki güzelliğe şükrettiğini, bu şekilde imanlarının fitneden korunduğunu, âlemde bu hal üzere yaşadıklarını belirtir. Asma‘î kadının bu sözüne hayret eder ve onlara veda edip gider. Ne zaman bu olay Asma‘î’nin hatırına gelse hayrete varır.

On İkinci Hikâyenin Tahlili: On ikinci hikâye de on birinci hikâye gibi üç karakter üzerinde bina edilmiştir. Her iki hikâye de karı-koca arasındaki olgu ve birbirlerine olan bakış açısı söz konusudur. On birinci hikâyede karı-koca arasındaki olgu “dayak” iken on ikinci hikâyede ise karı-koca arasındaki olgu birbirleriyle olan

bağlılıktır. Hikâyede Asmaî, karı-koca arasındaki bütün zıtlıklara rağmen bu bağlılığa şaşırır.

Anlatıcı-yazar hikâyeyi kendisine emanet edeceği kişinin Asmaî olduğunu söyleyerek aradan çekilir. Kahraman bakış açısına teslim edilen hikâye bir hatıra havasında cereyan eder. Güzelliğine şahit olduğu bir kadının ve bir o kadar da çirkin bir Arap'la nasıl olur da evlendiği durumu hayret unsuru olmuştur.

Eski Türk edebiyatındaki güzellik anlayışı mensur hikâyelerde de kendisini gösterdiğine şahit oluyoruz. Anlatıcı-yazar kadının güzelliğini tarif ederken “Muṭṭalı‘ ufukdan hürşid-rahşân veyâ bulut ardından mâh-ı tabân toğdı, şandım. Gördim, güyâ beyâbân utandı. Çeşme-i hayvân veyâ hâristân içinde gül ve reyhândır.” diye betimler. Anlatıcı-yazar eski Türk edebiyatının kadına olan bakış açısını kullanmıştır. Kadına soyut bir güzellik anlayışı ile bakmıştır.

Kadın karakteri hikâyede sadakat unsuru üzerine işlenmiştir. Kadın, eşinin rızası olmadan hiç kimseye eşinin kazandığı rızıktan veremeyeceğini ifade ederek bu sadakati tasdikler. Toplumdaki aile müessesesinde kadının ve erkeğin konumu belirlenmiş olup sınırları çizilmiştir. Bu durum hikâyedeki yerini almış, kadının vereceği ikram da bile kocasından izinsiz hareket edemeyeceği ve söz hakkının olmadığı ortaya çıkmıştır.

Hikâye, zıtlıkları bir arada barındırmıştır. Anlatıcı-yazar “güzel-çirkin, gece-gündüz, ak-kara, sabır-şükür” gibi zıtlıkları hikâyenin amacına hizmet etmek için kullanmıştır. Kadın, inanç dünyasında kendine yer ettiği düşüncelerini bir hadisle pekiştirir. Eşi ile arasındaki zıtlığı sabır ve şükür unsurları aracılığı ile Asmaî'ye ifade eder. Asmaî'nin hayreti kadının verdiği cevapla daha da artar. Ayrıca kadının kocasına olan sadakati, kocasının haberi olmadan adım atmayı, hizmeti gibi öğeleri kullanması “sabretme” anlayışının sonucunda oluşturulmuştur. Anlatıcı-yazar badiye, ev gibi mekân unsurlarına kısaca yer vermiş, tarihin önemli şahsiyetlerinden olan Asmaî'nin şahsından dolayı olayın geçtiği zamanı belirtmemiş, “bir gün” ifadesiyle sınırlı bırakmıştır. Dekor unsurlarından su, süt, çanak gibi kavramlar Asmaî'nin kadınla tanışması olayında araç olarak kullanmıştır.

Onuncu, on birinci ve on ikinci hikâyelerde geçen kadın karakterleri benzer olay örgüsü etrafında kurgulanmıştır. Fakat bu kadınların kaderlerinin benzerliklerine rağmen tepkileri farklı farklı olmuştur. Onuncu hikâyedeki kadının çirkin eşine razı olması, on birinci hikâyedeki kadının çirkin suratlı ve huysuz eşi olmasının kendi günahının verdiği sebepten kaynaklı bakması, on ikinci hikâyedeki kadının çirkin eşinin olmasının altında yatan sebebinin sabretmesi gerektiği gibi farklı bakış açıları sunmuştur. Hepsinin bu duruma karşı çıkmayışının altındaki sebepleri farklı da olsa kismetlerine razı olmanın yattığı mesaj vardır.

2.1.13. On Üçüncü Hikâye

Bu hikâye eserde mevcut değil sadece hikâyenin son kısmı okunabilmektedir. Anladığımız kadarıyla konusunun tevazu olduğudur. Hikâyede kendi mesuliyetinde olanlara eş dost kim varsa onlara hizmet etmek, onların yüklerini taşımak kişinin kendisinde bir eksiklik oluşturmadığının mesajı verilir.

2.1.14. On Dördüncü Hikâye

Halife Mehdî diğer halifeler içinde alçakgönüllü biri olarak bilinirdi. Halife Mehdî, bir gün mescitte imamet etmek için mihraba durur. Tam namaza başlayacakken bir Arap kendisini çağırarak abdestinin olmadığını henüz abdest almadığını, kendisinin ardından namaz kılmak istediğini belirtir. Mehdî namaza başlamaz, Arap'ı bekler, Arap abdest alıp gelince namaza durur.

On Dördüncü Hikâyenin Tahlili: Her yönüyle zayıf denilebilecek bir hikâyedir. Hikâyenin amacı bir hikâyeyi okuyucuya sunmaktan çok halife Mehdî'in alçakgönüllülüğünü ortaya dökmektir. Hikâyenin hem öncesinde hem de sonrasında yapılan açıklamalar hikâyenin bu amaçla yazıldığının ispatıdır.

Hikâye, tarihe mal olmuş bir halifenin şahsiyetine ait bir vasfın okuyucuya gösterilmesinden oluşur. Hikâye, Halife Mehdî'nin namaza duracakken bir Arap'ın onu durdurması ile Mehdî'nin Arap'ın abdest alması için beklemesindeki alçakgönüllülüğü anlatır.

Hikâyedeki asıl amaç İslam halifesi olan ve birçok devlete hükmeden birinin ne denli alçakgönüllü olduğunu anlatmaktır. Hikâyede hangi tabakadan insan olursa olsun bir halifenin karşısındakini bir birey olarak gördüğünü ve değer verdiğini göstermesi okuyucuya sunulmuştur.

2.1.15. On Beşinci Hikâye

Halife Hârûn Reşid, İmam Ebu Yûsuf'tan sorar: “Hangi ahlak ile yaramazlar onunla iyi edilir?” der. Kadı Yûsuf: “O ahlak ki affetmektir, suçluların günahını affedip onlara ikramda bulunursan onları kereminle öldürürsün. Her birisi utancından önünde cansız olur. Affetmenin zilletini o kişi yaşayınca artık onun fikrine kötülük etmek gelmez.” diye buyurur.

On Beşinci Hikâyenin Tahlili: Hikâye, başkasına ait bir sözü alıntı yapıp okuyucuya aktarma amacı taşımış bir anekdottur. Halife Hârûn, Ebu Yûsuf'a suçluların nasıl düzeleceğini sorar. Ebu Yûsuf da bunun affetmek olduğunu gerekçesi ile belirtir. Hikâyede suçlu birinin nasıl ıslah edilebileceğinin reçetesi sunulur. Anlatıcı-yazarın bu hikâyedeki hedef kitlesi okuyucudan ziyade devlet yönetiminde söz sahibi olan kişilerdir.

Hikâyede suçlu psikolojisi üzerinde durulmuş. Suçlu olanın suçu affedilip suçluya ikramda bulunulursa suçlunun bu yapılan iyiliğin altında ezileceği belirtilir. Bu duruma düşen bir suçlunun bir daha kötülük yapamayacağı açıklanır. Kısacası kötülük edene iyilik yap anlayışı etrafında hareket edildiği takdirde kötülerin doğru yolu bulacağı ifade edilir.

Hikâyeden amaç okuyucuya mesaj vermektir. Bu yüzden de sanat kaygısı hiç güdülmemiş olup yer, zaman, olay örgüsü diyebileceğimiz hikâyenin hiçbir unsuruna yer verilmemiştir.

2.1.16. On Altıncı Hikâye

Beni Hâşim topluluğundan bir cemaat Halife Hasan'ın (r. a.) evine gelirler. Halife Hasan'la oturup beraber sohbet ederlerken yemek dağıtma hizmetinde bulunan bir kişi, Hz. Hasan'ın üzerine istemeden sıcak yemek tabağını döker.

Hasan'ın incindiğini gören hizmetkâr, Hz. Hasan'a Kur'an-ı Kadim'de Allah'ın öfkelerini yenenlere cennet vadettiğini söyler. Hz. Hasan: "Öfkemi yendim." der. Hizmetkâr yine bir ayetle Allah'ın halkın suçlarını affedin diye buyurduğunu belirtir. Hasan: "Suçunu affettim." der. Hizmetkâr Allah'ın bu sözlerin ardından affedilen kişilere ihsan edilmesini söylediğini belirtir. Hz. Hasan bunun ardından hizmetkârı azat eder ve hizmetkâra geçimi için dört yüz dirhem gümüş bağışlar.

On Altıncı Hikâyenin Tahlili: Af konusunun işlendiği bu küçük hikâyede diyalog tekniği kullanılmıştır. Hikâye Hz. Hasan'a misafir gelen topluluğa ikramda bulunan hizmetkârın sıcak yemeği Hz. Hasan'ın üzerine dökmesiyle başlar. Hikâyede hizmetkâr kendini affettirmek için Hz. Hasan'ın inancının verdiği hassasiyeti kullanarak kendini affettirmiş, bununla da kalmayarak hem azat olmuş hem de mal sahibi olmuştur.

Hikâyede her ne kadar Halife Hasan'ın merhameti vurgulanmış olsa da hizmetkâr, akıllıca diyaloguyla şer gibi görülen bir olayı hayra çevirdiğini görüyoruz. Anlatıcı-yazarın maksadı bir hikâyeyi sunmaktan ziyade Halife Hasan'ın merhametini gözler önüne sermek olmuştur. Hikâyenin mekânını Hz. Hasan'ın evi olarak veren anlatıcı-yazar geçtiği zamanı Hz. Hasan'ın şahsında okuyucuya hissettirmiştir.

2.1.17. On Yedinci Hikâye

Halife Me'mûn, Ahmed b. Urve'yi Ahvaz vilayeti beyliğinden alır. Onu hilafet tahtı önüne getirir, bir alçak yere kümbet kurdurur. Ahmed'in yüzüne karşı suçlarını ve günahlarını saydırır. Bu durumda olan Ahmed, Halife Me'mûn'a seslenir. Aynısının kıyamet gününde kendi başına getirilirse kendisine o an ne hoş geleceğini sorar. Me'mûn bu duruma düşerse affolunmayı istediğini belirtir. Ahmed de: "Sen de benim hakkımda bunu buyur." der. Me'mûn: "Suçunu affettim, yine beyliğine dön. Padişahların yapması gereken kıyamet gününde mahşerde sorguya çekilirlerse affettikleri günahkârları arz etsinler ki kendileri de affolunsun." der.

On Yedinci Hikâyenin Tahlili: Tarihi şahsiyetlerin yer aldığı kısa bir hikâyeden oluşur. Bir olaydan ziyade bir durumun tespiti yapılmıştır. Halife

Me'mûn'un emrinde olan bir kişiyi vazifesinden alıkoyma işlenmiştir. Af konusu etrafında örülen hikâyede Ahmed'in akıllıca hamlesi ile Ahmed, Halife Me'mûn'a kendisini affettirmeyi başarmıştır. Anlatıcı-yazar, Ahmed'in karakterinde ortaya koyduğu çözümü, yönetici konumunda olanların devleti idare ederken verecekleri kararlarda bir yol gösterici olarak sunmuştur. Olay hilafet tahtı önünde cereyan ederken, zaman Halife Me'mûn'un şahsında okuyucuya hissettirilmiştir.

Bu hikâyede af konusuna farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Ahmed b. Urve af dilediği halifeden kıyamet gününde kendisinin de aynı şekilde sorgulandığı takdirde hangi davranışla kendisine muamele edilmesini istediğini sorar. Aslında soruyu soran Ahmed b. Urve cevabını da bilmektedir; amaç halife konumunda olan birinin bunun farkına varmasını istemektir. Halifenin vereceği cevap Ahmed b. Urve'nin lehine olacaktır.

2.1.18. On Sekizinci Hikâye

Bir zaman Muhtar'ın ashabından bir cemaatı Mus'ab'ın evine getirirler, Mus'ab onların idamını emreder. İçlerinden bir adam Mus'ab'a seslenerek: "Temizliğinizi ve güzelliğinizi göstermek için bir ayna olmak dilerdim. Eğer beni suçsuz yere öldürürseniz kıyamet gününde Allah'ın huzurunda sorguda senden kanım için kısas ve ceza talep etmem lazım." der. Bu söz Mus'ab'ın düşünmesine sebep olur. Mus'ab adamı affettiğini, suçunun cezasını vermekten vazgeçtiğini söyler. Adam tekrar Mus'ab'a, kendisine yeni bir hayat bağışladığını; fakat hayatının fakirlikle geçeceğini, bunun ölümden beter olduğunu ifade eder. Mus'ab, onun elinden alınmış her nesi var ise iade eder ve ona kendi de yüz bin nakit akçe verir.

On Sekizinci Hikâyenin Tahlili: Hikâye, idam ile emredilen bir topluluğun halifenin huzuruna getirilmesi ile başlar. Sonra içlerinden bir adamın halifenin haksız yere kendisini öldürmekle kıyamet gününde halifenin karşılaşacağı sonuçlar üzerinde durur. Adamın kıyamet gününü halifeye hatırlatarak halifenin hem kendisini affetmesini hem de kendisine maddi yardımda bulunmasını sağlamıştır.

Kısa bir diyalogdan oluşan hikâyede mekân halifenin evi olup hikâyenin geçtiği zaman Halife Mus'ab'ın tarihi şahsiyetinde verilmiştir. Bir hikâye olmanın

ötesinde edebi zevk kaygısıyla yazılmamış bir anekdot özelliği gösterir. Amaç devrin devlet adamlarının merhametini okuyucuya göstermekten ibarettir.

On sekizinci hikâye de on yedinci hikâye gibi halifelere kıyamet günü hatırlatılır ve ona göre bir karar vermeleri istenir; fakat on yedinci hikâyede halifeye kıyamette nasıl bir muamele ile karşılaşmasını istediği sorulmakta, on sekizinci hikâyede de halifeye haksız yere öldürülmenin kıyamette hesabının sorulacağı hatırlatılmaktadır. Her iki bakış açısı da halifelerin verdiği hükümlerin değişmesini sağlamıştır.

2.1.19. On Dokuzuncu Hikâye

Halife tarihi kitaplarında zikredilen bir hikâyedir. Fazıl b. Rabiû Halife Hârûn Reşid'in veziri idi. Bir gün halifelik sırası Hârûn Reşid'in oğlu Muhammed Emin'e gelir. Fazıl kendisine de vezirlik yapar. Fazıl, bu dönemde Muhammed Emin'in diğer kardeşi Me'mûn'un ettiği halifelik davasını engellemek için her türlü emek ve tedbiri uygular; fakat buna engel olamaz. Me'mûn tahta geçer, devleti kendi döneminde büyütür. Fazıl b. Rabiû, Me'mûn'un korkusundan kaçır, izini kaybettirir. Me'mûn onu bulmak için uğraşır. Nihayetinde Fazıl'ı bulma işini emrinde olan Said Şah'a verir. Said dört yıl boyunca Fazıl'ı bulmak için elinden geleni yapar. Fazıl'ı bulana on bin nakit altın vereceğini ilan eder. Fazıl'ı bütün çabalamalara rağmen bulamaz. Said Şah en sonunda Fazıl'dan ümidini keser.

Bir gün Fazıl, tebdil-i kıyafet ile deveciler şeklinde bir çuval sırtına vurup giderken biri süvari biri piyade iki kişiye rastlar. Piyade olan kişi, Fazıl'ı tanır. Piyade, süvariye Fazıl'ın kim olduğunu söyler ve Fazıl'ı bulana on bin altın verileceğini haber verir. Süvari bu duruma çok sevinir, ikisi de Fazıl'ın ardına verir. Süvari, Fazıl'a tam yetişecekken Fazıl omuzundaki çuvalı diğer omuzuna koyarken süvarinin atını ürkütür. Süvari yere düşer, Fazıl süvarinin önünden kaçır. Fazıl, bir sokak içine girince kapısı açık bir ev görür. Kapısı önünde de bir kadın oturmuştur. Fazıl, kadına kendisini saklamasını ister. Kadın, Fazıl'ın durumuna acır. Ona içeride yukarıda olan çardağa saklanmasını söyler. Fazıl, çardakta saklanırken süvari kadının evine gelir. Kendisine: "Benim zengin olmama sebep olacak bir kaçır gördün mü?" diye sorar. Fazıl, bunları işittiği esnada aksırır. Ses süvariye gelir. Süvari, kadına:

“Yukarıda kim var?” der. Kadın yukarıda yolculuktan yeni gelen, haramiler tarafından soyulan, bu yüzden de utanıp aşağı inemeyen kardeşinin oğlu olduğunu dile getirir. Süvari, Fazıl’ın yukarıda olduğunu anlar. Süvari, kadına kaftanını verir: “Al bunu ona götür, giysin, gelsin, kimmiş tanışalım.” der. Kadın bu sefer: “Kendisi yolculuktan henüz geldi ve çok aç. Elimdeki yüzüğü size vereyim, bunu pazara rehin bırakın, birkaç yiyecek alın. Oturup beraber yer, tanışır, sohbet edersiniz.” der. Süvari yüzüğü alır, evden çıkar. Bu esnada kadın Fazıl’a: “Aranan kaçak sen misin? Söylenenleri duydun, ben seni ancak bu kadar saklayabildim, artık burada durma, kaç.” der. Fazıl evden çıkar. Fazıl’ın gideceği, yardım alabileceği bir dostu yoktur.

Fazıl, yakınlarda bir saray kapısına gelir, yorulmuştur. Sarayın duvarı dibinde dinlenmek ister, o esnada at sesleri duyar. Büyük birinin geldiğini anlar. İçlerinden onu tanıyan olur, diye sarayın içine girer. Atlılar kendisini görmesin diye saray kapısına bakan bir sokak içine girer. Sokaktan geçerken yanlışlıkla Said Emir’in evinin bahçesine girer. Said, Fazıl’ı görür ve onu tanır.

Said, Fazıl’ı ele vermek istemez, ona merhamette bulunur. Fazıl’ı evinde misafir eder. Fazıl’a yemekler yedirir, Fazıl’la sohbet eder. Said Fazıl’ı üç gün bu şekilde misafir eder. Said, ona kendisinin kim olduğunu bildiğini söyler. Fazıl’ın evinden çıkıp kaçmasını ister. Said, Fazıl’a kendisini hiç görmemiş gibi aramaya devam edeceğini belirtir.

Fazıl, Said’in evinden çıkar. Meğer yakında Fazıl’ın vezirliği esnasında kendisine birçok iyiliği dokunmuş olan bir tüccar varmış. Fazıl, kendisini saklar düşüncesiyle tüccarın evine gider. Tüccar kendisine hoş geldin deyip Fazıl’ı içeri alır. Ardından tüccar dışarı çıkıp Halife Me’mûn’a gider. Tüccar, Me’mûn’a Fazıl’ın evinde olduğunu, karşılığında on bin altın istediğini belirtir. Halife, Said’e haber verir. Fazıl’ı huzuruna getirtmek için Said’i Fazıl’a gönderir. Fazıl, halifenin huzuruna getirilir. Fazıl Me’mûn’a selam verir. Me’mûn Fazıl’ı görünce Allah’a şükreder. Fazıl’a gizlendiğinden beri başına neler geçtiğini anlatmasını ister. Fazıl başından geçenleri anlatmaya başlar. Kadının kendisini evinde çardakta sakladığını, süvariye def etmek için kadının kendi yüzüğünü rehin verdiğini söyler ve kadının kendisinin kaçmasına yardımcı olduğunu anlatır. Me’mûn hazinedarına kadına yüzüğünü bulup geri vermelerini ve kendisinden de bin altın vermelerini emreder.

Fazıl, Said'in evinde üç gün konakladığı kısmı anlatmaya da gelince Me'mûn, Said'i bu yüzden emrinde tuttuğunu dile getirir. Fazıl devam eder, sıra tüccarın evine geldiği kısma gelir. Me'mûn, alçak olanın memleketimde işi olmaz diyerek tüccarı şehirden sürer. Daha sonra Fazıl'a onu affettiğini, kendisinin intikamından dolayı çok sıkıntı çektiğini, onun da kendisini affetmesini söyler. Fazıl dua ederek güven içinde Me'mûn'un huzurundan çıkar ve Me'mûn'un hilafeti zamanında huzur ve refah içinde yaşar. Bu olay Memûn'un olgun kereminin, af ve merhametinin dünyanın her yerinde gösterildiği bir hikâye olur.

On Dokuzuncu Hikâyenin Tahlili: Yaşanmış tarihi olaylardan uyarlanan bir hikâyedir. Hikâye Halife Harun'un vezirliğini yapmış Fazıl bin Rabiî'nin hayatından bir kesittir. Fazıl Harun'un vefatından sonra oğullarından Muhammet Emin'i desteklemiş, Harun'un diğer oğlu Me'mûn'un halifeliğini engellemek için elinden gelen gayreti göstermiştir. Hikâyede Me'mûn'un tahta geçtikten sonra Fazıl'ın başından geçenler işlenmiştir.

Fazıl, Me'mûn halife olduktan sonra dört yıl boyunca kaçıp saklanmayı tek çare görmüş ve yalnızlıktan bunalmıştır. Bu durumdan kurtulmak için kılık değiştirir, deveci kılığına girer, deve çuvalını sırtına vurur. Hikâyede Fazıl'ın tanınmamak için deveci kılığına girmesi, çuvalı sırtına geçirmesi hikâyeyi başka bir aşamaya taşır. Fazıl yolda giderken bir süvari ile karşılaşır. Süvari Fazıl'ı bulup teslim edene ödül verileceğini yanında ona eşlik eden piyadeden öğrenir. Anlatıcı-yazar hikâyede piyadenin akıbetinden bahsetmez. Piyade, hikâyede süvariye Fazıl hakkında bilgi veren kişi olmaktan öteye gidemez. Süvariye ise fırsatçı bir karakter olarak işlemiştir.

Süvari, Fazıl'ın başına ödül verileceğini duyunca atıyla peşine düşer. Fazıl'ın deveci kılığına geçmek için omuzunda taşıdığı çuvalı bir omuzundan diğer omuzuna atması süvarinin atının ürkmesine sebebiyet verir. Anlatıcı-yazar çuvalı, Fazıl'ın süvariye atlatmasına yarayacak bir öge olarak kullanmıştır. Bu durum Fazıl'ın bir kadının evinde saklanmasına zemin hazırlar. Fazıl, sokakta bir evin önünde gördüğü kadından kendisini saklamasını ister. Kadın söylenileni kabul edip Fazıl'ı evindeki çardakta saklayabileceğini ifade eder. Kadın hikâyede kendisinden emân isteyen Fazıl'ı koruyucu rolündedir. Kadın, kendisinden emân isteyen birinin sonuna kadar

güvenliğini sağlamak için mücadele eden bir karakterdir. Fazıl'ı süvariye vermemek için elinden gelen her yola başvurur.

Kadının evinde cereyan eden olaylarda süvarinin Fazıl'ın aksırmasını işittikten sonra Fazıl'ın evde saklandığını anlaması, kadının Fazıl'ı ele vermemek için mücadelesi canlı bir manzarayla okuyucuya sunulmuştur. Fazıl, kadının da gayretiyle süvariden kaçmayı başarır. Fazıl'ın süvariden kaçtıktan sonra bir sarayın dibinde dinlenmesi, at seslerini işitmesi ve bunu önemli birinin gelişine yorması Fazıl'ın mesleğinin tecrübesine verilir.

Fazıl'ın atlılardan saklanmak için dört yıl boyunca kendisini arayan Said Şah'ın evinin bahçesine girmesi hikâye için büyük bir rastlantıdır. Said Şah ile Fazıl'ın karşılaşması sırasında aralarında geçen diyalog alışılmışın ötesinde bir parodidir. “Bunda nice düşdün?” didi. Fazıl: “Ben bir teyr-i pür-tâb kazayın, pür-tâb okının mu‘ayyen yeri olmaz. Nereye olursa düşer.” didi (25^a, c.1-2). Ta‘âm getürdiler. Fazıl’a: ‘Buyurun.’ didi. Fazıl: “Diriler ta‘âmıdır deyü mi yiyeyin?” didi. Sa‘id: “Diriler ta‘âmıdır.” deyü: “Yiyin” didi (25^a, c.8-10). Aslında bir diyalogdan ziyade Fazıl'ın kendisini ele verip veremeyeceğini kestiremediği Said Şah'tan kendi güvenliğinden emin olmak için sarf ettiği sözlerdir. Said, Fazıl'ın kendisinden emniyet istediğini anlayarak aynı telmihle karşılık verir.

Said Şah, yıllarca devlete hizmet etmiş Fazıl'ın yakalanmasına gönlü razı olmamıştır. Onun varlığını görmezden gelmiştir. Tanrı misafiri hesabıyla ikramlarda bulunmuştur. Said Şah, Fazıl'ı üç gün ağırlamasının ardından Fazıl'a kendisini tanıdığını itiraf eder ve evinden ayrılıp saklanmasını ister. Fazıl, Said'in evini terk ederken daha önce kendisinin yardımı dokunduğu bir tüccara sığınır; fakat tüccar yapılan iyiliklerin karşılığını vermek yerine arkasından vurur. Para karşılığı Me'mûn'a Fazıl'ın evinde olduğunu söyler. Fazıl tüccardan kendi vezirliği döneminde tüccara yaptığı iyiliklerin karşılığını ister; fakat tüccarın nankörlüğünü görür. Said Şah hikâyede sadakatin, güvenin sembolü iken tüccar nankörlüğün ve güvensizliğin sembolü olmuştur. Anlatıcı-yazar karakterleri hikâyeye ederken asla yorumlamaya gitmemiş, şahısları çözümlemeyi okuyucuya bırakmıştır. Bu da hikâyeyi daha canlı ve sürükleyici hale getirmiştir.

Fazıl Me'mûn'un huzuruna gelir, Me'mûn'a yaptığı bunca engellemelerden sonra Me'mûn'un kendisini cezalandıracağını sanır; fakat Me'mûn'un affıyla karşılaşır. Bununla da bitmez. Me'mûn, Fazıl'ın başından geçen olaylarda kendisine yardımda bulunanları ödüllendirirken Fazıl'a eziyet edenleri cezalandırır.

Klasik hikâyelerdeki gibi dar bir şahıs kadrosunun yerine geniş bir şahıs kadrosu söz konusudur. Farklı farklı tabakalardan oluşan süvari, kadın, vezir, emir, halife, tüccar gibi şahıslar döneminin sosyal yapı ve işleyişi açısından ipuçları vermektedir. Hikâyede verilen at, çuval, yüzük, kaftan gibi dekor unsurları yerinde kullanılmış, hiçbir ayrıntı gereksiz yere verilmemiştir. Bu da hikâyeyi güçlü kılmasını sağlamıştır.

Gözlemci bir bakış açısının hâkim olduğu hikâyede anlatıcı-yazarın hikâyenin başında ve sonunda yaptığı açıklayıcı ve yorumlayıcı ifadeler dışında hikâyeye müdahalesi görülmez. Hikâyede yer alan Bağdat içi, sokak, hatunun evi, çardak, saray kapısı, Said Emir'in evi, tüccarın evi gibi mekân unsurlarını olay örgüsünü destekleyici şekilde işlemiş ve mekân unsurunda bir belirsizliğe sebebiyet vermemiştir. Hikâyedeki olayın geçtiği zaman, tarihi şahsiyetlerin yaşadığı dönemdir. Olayın geçtiği süre, Fazıl'ın saklanma devri olan dört sene ile ardından çıkıp gün içinde Said Şah'ın evine varması ve evinde geçirdiği üç günlük süreden oluşur. Şahıs, olay, mekân, zaman öğeleri gerçek hayatın içinden alınmış ve kurgulanıp okuyucuya sunulmuştur. Bu da hikâyeye gerçekçi bir hava katmıştır.

2.1.20. Yirminci Hikâye

Halife Me'mûn, amcası İbrahim b. Mehdî'yi hapseder. Bir gün İbrahim'i Me'mûn'un huzuruna getirir. Me'mûn, İbrahim'i öldürüp öldürmeme hususunda Hamid-i Tusî ile istişare eder. Hamid-i Tusî bunu uygun görmez ve bu hususta devletlerin Me'mûn'un altı günlük sultanlığı için kendi amcasını öldürdü, ifadelerini kullanacaklarını söyler. Me'mûn, İbrahim'i zindana gönderir. Birkaç günden sonra halifenin emiri Ahmed b. Halid olur. Bu konuyu onunla da istişare eder. Ahmed: "İbrahim'in işlediği gibi nice benzer suçlardan dolayı hapsolan suçlular padişahlar tarafından öldürülür; ama eğer İbrahim'i affederseniz diğer padişahlar arasında ayrıcalıklı olursunuz." der. Bu söz Me'mûn'un hoşuna gider, İbrahim'i affeder.

Me'mûn, İbrahim'in işlediği suçlardan vazgeçer. Kendisinin kerem kapısından geçmiş nice büyük kerem sahibi kişiler arasında ayrıcalıklı olmak istediğini belirtir. Onu hapisten çıkarıp ikramda bulunur, kendi meclisine katar.

Yirminci Hikâyenin Tahlili: Bu hikâyede bir adamın kaderinin, iki kişinin dudakları arasından çıkacak karara bağlanmıştır. Halife Me'mûn'un zamanında kendisine isyan etmiş amcasını öldürüp öldürmemek için kendi meclisinde yer alan kişilere sormakla yol belirlediği görülür.

Me'mûn kendi konumunda yer alan halifelerden daha farklı bir karar alıp Allah katında “affedici” vasfıyla anılmak istediğini belirtmiştir. Yine bir hikâyeden ziyade dönemin idarecilerine yol gösterici bir anekdot olarak kalmıştır. Hikâyedeki şahıs ve olayın gerçekliği edebi zevkten yoksun bir şekilde verilmesinden dolayı sadece “tarihe mal olmuş kişilere ait bir olay” boyutunu oluşturmuştur.

Bu hikâyede affetme olgusu daha farklı bir bakışla ele alınmıştır. Bu hikâyede affetmenin gayesi Halife Me'mûn'un kıyamet gününde diğer halifelerden ayrıcalıklı olmak istemesidir. Herkesin aynı davranışı sergileyeceği bir olayda kendisinin başka davranması halifeyi ayrıcalıklı kılacaktır. Bu ayrıcalıklı olmak fikri halifenin hoşuna gider. Halife, bu fikirden sonra amcasını affetmekle kalmaz onu meclisine de katar.

2.2. MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT'TAKİ TARİHİ ŞAHSİYETLERİN HİKÂYELERLE İLİŞKİSİ

2.2.1. Birinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler

Birinci hikâyede tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.2. İkinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler

A. Sultan Mahmûd: Mahmûd-ı Gaznevî, Gazneli hükümdarıdır (998-1030). 10 Muharrem 361 (2 Kasım 971) tarihinde Buhara'da doğdu. Gazneli Hükümdarı Sebük Tegin'in oğludur. Annesi Doğu Afganistan'daki Zâbülistan bölgesinden asil bir ailenin kızı idi. Bundan dolayı kendisine Mahmûd-ı Zâbülf de denilir. Gazneli Mahmûd'un çocukluğu hakkında fazla bilgi yoktur. Geleneğe uygun olarak küçük

yaştan itibaren gerekli dinî tahsili yaptı ve Kur'an'ı ezberledi. Ayrıca siyasî eğitimi de ihmal edilmedi ve iyi bir devlet adamı olarak yetiştirildi.

Mahmûd, daha gençlik yıllarının başında devlet idaresinde görev almaya başladı. Mahmûd, bu dönemde babasıyla birlikte katıldığı savaşlarda cesaret ve zekâsıyla kendini gösterdi. Sebük Tegin öldüğü zaman (387/997) oğullarından Mahmûd Horasan ordusu kumandanı, Nasr Büst valisi, İsmâil ise Gazne ve Belh hâkimiydi. Sebük Tegin, İsmâil'in tahta geçmesini vasiyet etmişti. Bu vasiyet yerine getirildi ve İsmâil hükümdar ilân edildi. Bu sırada Nîşâbur'da bulunan Mahmûd, İsmâil'in hükümdarlığını tanımadı, kardeşi Nasr ve amcası Buğracuk'u da kendi tarafına çekti. İki kardeşin orduları Rebûlevvel 388'de (Mart 998) karşılaştı, Mahmûd, İsmâil'in kuvvetlerini yenerek Gazneliler tahtına çıktı. Ardından Horasan'ı ele geçirdi ve kardeşi Nasr'ı oraya vali tayin etti (27 Cemâziyelevvel 389 / 16 Mayıs 999). Ardından Bağdat'a elçi göndererek zaferini Abbâsî Halifesi Kâdir-Billâh'a bildirdi. Halife, Mahmûd'un elçisini kabul edip saltanatını tasdik etti.

Sultan Mahmûd, seferler düzenleyerek Hint ülkesinde yüzyıllarca sürecek olan Türk-İslâm hâkimiyetinin temellerini atmış, onun hâkimiyeti altındaki bölgelerde İslâm dininin yayılması, 1947'de kurulan bağımsız Pakistan Devleti'nin teşekkülünde birinci derecede etken olmuştur. Sultan Mahmûd, Me'mûnîler hânedanına da son verdi (408/1017) ve hayatının sonuna kadar Türkmenler'le mücadele etti ve onları ülkesinden uzaklaştırdı.

Sultan Mahmûd 23 Rebûlâhir 421'de (30 Nisan 1030) Gazne'de vefat etti. İdarî kabiliyeti, siyaseti ve muazzam fütühatı ile Türk-İslâm dünyasının müstesna devlet adamlarından biri olan Mahmûd, hayatının büyük kısmını savaş meydanlarında geçirmiştir. Mahmûd dindar, zeki, ileri görüşlü, ihtiyatlı ve âdil bir hükümdardı (Merçil, 2003: 365).

B. Abdurrahman Halid: Şahsiyeti hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin İkinci Hikâye ile İlişkisi: Bu ikinci hikâyede de Sultan Mahmûd ile Abdurrahman Halid arasında oluşan bir diyalog söz konusudur. Hikâyedeki ikinci karakter olan Abdurrahman Halid hakkında bir bilgiye ulaşılamadı. Fakat hikâyeden şahsın Sultan Mahmûd'un emrinde çalışan büyük adamlardan biri olduğu anlaşılır. Hikâyede ikisinin beraber Heri şehrine gittikleri

ifade edilir. Yapılan araştırmada Heri şehrine rastlanmadı ama büyük bir olasılıkla Heri şehrinin bugünkü Afkanistan ülkesinde yer alan ve Herî-rûd ırmağının kenarında çok eski dönemlerde kurulmuş olan Herât şehri olabileceğidir.

2.2.3. Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Seyyid Hüseyin B. Mûsâ: Zamanının ünlü şahsiyetlerinden olup Ebu Talip soyundan ve Abbasi halifelerinin özel ilgisini kazanan bir kimseydi. Ülkenin birçok problemlerini kendi tedbir ve idareciliğiyle halletti. H. 403 yılında Bağdat'ta vefat etti ve orada defnedildi. Kendi asrının şairlerinden sayılan ve Ebu Talib soyunun en büyük şairi kabul edilen, dini ilimlerde birçok kitap ve eser kaleme alan, en meşhur eserlerinden biri olan Nehc'ül Belağa kitabının sahibi Seyyid Razi'nin babasıdır.⁶

Tarihi Şahsiyetlerin Üçüncü Hikâye ile İlişkisi: Ferec Ba'de's-Şidde kitabından alınan bu hikâye anlatıcı-yazarın Seyyid Hüseyin B. Mûsâ'nın kendisine misafir gelen âlim bir kimsenin başından geçenleri anlatmasından oluşur. Seyyid unvanından dolayı peygamber soyundan olduğu görülen Seyyid Hüseyin B. Mûsâ eserde müellifin kendisine Nakîbü'l-eşraf demesi hayatındaki bilgilerle bir paralellik arz etmiştir. Fakat Nakîbü'l-eşraf ilk defa Yıldırım Bayezîd döneminde kurulmuşken Hoşyâr Kadın Efendi eserin geçtiği zamanı dikkate almayıp böyle bir tanımlamaya gitmesi kendi dönemini dikkate almasının sonucudur. Seyyid Hüseyin B. Mûsâ'nın Bağdat'ta yaşamış ve vefat etmiş olması, hikâyenin mekânlarından biri de Bağdat olması, hikâyenin gerçeklik payını güçlendiriyor.

2.2.4. Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

Dördüncü hikâyedeki tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.5. Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Muhammed b. Haşîmi: Muhammed b. Ahmed El-Hâşîmî, Hanbelî mezhebi fıkıh âlimlerindendir. Künyesi Ebû Ali olup 345 (m. 957) senesi Zilkâ'de ayında doğdu. 428 (m. 1037) senesi Rabi'ül-âhır ayının üçüncü günü, Bağdad'da vefât etti. Ebû Ali, Muhammed bin Muzaffer, Ebü'l'Hüseyn bin Sem'ûn, Ebü'l-

⁶ www.merkezkutuphane.com , Büyük Şahsiyetler.

Hasen et-Temîmî'den ilim tahsil edip hadîs-i şerîf rivâyet etti. Ebû Ali devrinde Hanbelî mezhebinin en büyük âlimlerinden idi. Şöhretten uzak, kadri yüksek bir zâttır. Zamanının halifesi kendisine çok hürmet ederdi. Muhammed bin Ahmed Câmi'ül-Medine'de ders okuttu. Hanbelî mezhebine göre birçok kitap yazdı⁷

B. Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârı: Bu karakterle ilgili bir bilgi bulunamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin Beşinci Hikâye ile İlişkisi: Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârının cesaretini ortaya çıkaran bu hikâyede geçen Haccac'dan kalma sarnıçlardan hikâyenin Haccac (ö.95/715) döneminden sonra oluştuğu görülür. Dolayısıyla bu şahsiyetin 715 yılından sonra yaşadığı bilgisiyle beraber araştırmamızda Muhammed b. Haşimî'nin bu dönemden sonra yaşamış Muhammed b. Ahmed El Haşimî olabileceği kanaatini taşır. Yaptığımız araştırmada bu dönemde yaşamış başka bir Muhammed b. Haşimî ismine rastlamadık. Hikâyede sadece hizmetkârının cesaretini ortaya koyan olaylar söz konusudur.

2.2.6. Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Âsiye Hatûn: İslâm'a göre Firavun'un Hz. Mûsâ'ya iman etmiş olan eşidir. Kur'ân-ı Kerîm'de ondan adı verilmeksizin "Firavun'un karısı" diye söz edilmektedir (el-Kasas 28/9; et-Tahrîm 66/11); Hz. Peygamber ise "Firavun'un eşi Âsiye" diyerek adını açıkça belirtmiştir (Buhârî, "Enbiyâ", 32, 46). Tarih ve tefsir kitaplarında Âsiye bint Müzâhim b. Ubeyd b. Reyyân b. Velîd diye zikredilmektedir (Taberî, Târîh, I, 386; Sa'lebî, s. 128). Kur'ân-ı Kerîm'de Âsiye'den, Hz. Mûsâ'nın dünyaya geldikten sonra Firavun'un sarayına intikalinde oynadığı rol ve onun getirdiği dini kabul etmesi dolayısıyla bahsedilmektedir. Buna göre Mûsâ'nın doğduğu yıl Firavun, İsrâiloğulları'nın yeni doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emretmiştir (el-Kasas 28/4; Çıkış, 1/16). Ancak Mûsâ'nın annesine de çocuğun başına bir şey gelmesinden korktuğu takdirde onu bir sandık içinde denize bırakması bildirilmiştir (el-Kasas 28/7). Çocuk nehirden alınmış ve Firavun'un eşi, "Bu çocuk

⁷ www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Alimleri-Ansiklopedisi

bana da sana da göz aydınlığı olsun. Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur yahut onu evlât ediniz.” (el-Kasas 28/9) diyerek küçük Mûsâ’nın öldürülmesine engel olmuş ve sarayda büyümesini sağlamıştır.

Âsiye, Allah’a iman ettiği için ellerinden ve ayaklarından kazıklara bağlanmış, güneş altında bırakılarak ona işkence edilmiştir. Üzerine büyük bir kaya parçası atılacağı sırada: “Rabbim! Benim için yanında cennette bir ev yap, beni Firavun’dan ve onun kötülüklerinden kurtar, beni şu zalimler topluluğundan kurtar!” (et-Tahrîm 66/11) diye dua etmiş, bunun üzerine kaya parçası altında ezilmeden önce Allah ruhunu kabzetmiştir (Taberî, Tefsîr, XXVIII, 110; Aynî, XIII, 47).

Allah’ın varlığına ve birliğine, Hz. Mûsâ’nın nübüvvetine inanan, bu uğurda işkencelere mâruz kalan Âsiye, Kur’ân-ı Kerîm’de inananlara iman ve kararlılık örneği olarak zikredilmiştir. Hadislerde de Âsiye’den övgüyle söz edilmiş ve Hz. Meryem’le birlikte o da en yüksek kemale ermiş bir kadın olarak gösterilmiştir (Harman, 1991: 487).

B. Firavun: Mûsâ insanlık tarihinde hak, adalet ve sağduyuyu temsil eden nübüvvet zincirinin bir halkasını oluştururken Firavun, Kârûn, Hâmân ve taraftarları bunun karşısında yer alan bir zihniyeti temsil etmektedirler. Hz. Mûsâ’nın tebliği sadece Firavun’a değil onun etrafında bulunan kişilere de yönelik olmuştur. Kur’an, bunların zaman zaman Firavun’u Mûsâ ve ashabına karşı kışkırttıklarını haber vermekte (el-A’râf 7/127), bunların kötü akıbetlerini örnek olarak göstermektedir (el-Enfâl 8/52, 54). Allah’ın elçisini dinlememesi, ona karşı gelmesi sebebiyle Firavun ve ailesi yıllarca kıtlık ve ürün azlığıyla imtihan edilmiş (el-A’râf 7/130); üzerlerine tûfan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve kan gönderilmiştir (el-A’râf 7/133).

Firavun ve kavminin yaptıkları ve yükselttikleri şeyler yıkılmış (el-A’râf 7/137), Firavun ve beraberindekiler denizde boğulmuştur (el-Bakara 2/50; el-A’râf 7/136; el-Enfâl 8/54). Firavun boğulmak üzere iken iman etmiş, fakat imanı kabul edilmemiştir (Yûnus 10/90). Onun cesedi daha sonra gelenlere bir ibret olmak üzere saklanmıştır (Yûnus 10/92). Hz. Mûsâ’yı evlâtlık olarak alan Firavun’un karısı ise iman etmiştir (el-Kasas 28/9; et-Tahrîm66/11) (Harman, 1996: s.121-122).

Tarihi Şahsiyetlerin Altıncı Hikâye ile İlişkisi: Edebiyat tarihimize her dönemde kaynak olan hak ve batıl mücadelesini anlatan Mûsâ ve Firavun kıssasının bu hikâyeye de kaynaklık ettiğini görüyoruz. Bu sefer bu mücadele Firavun ile Âsiye arasında gerçekleşmektedir. Âsiye'nin Hz. Mûsâ'ya iman etmesiyle Firavun'un ettiği ilâhlık davasını çürütmek için giriştiği mücadele hikâyenin de konusunu oluşturmuştur. Âsiye'nin kaynaklarda Hz. Mûsâ'nın getirdiği davaya inanması ile hikâyede de buna uygun bir şekilde işlenmesi hikâyeyi okuyucuya tesir etmesi bakımından önem arz eder.

2.2.7. Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Zünnûn-ı Mısırî: Zünnûn Ebü'l-Feyz Sevbân b. İbrâhîm el-Mısırî el-İhmîmî, İlk dönem sûfîlerindendir. 155 (772) yılında Mısır'ın İhmîm (Ahmîm) şehrinde doğdu. Asıl adı Sevbân'dır. Zünnûn (balık sahibi, balıkçı) lakabını alışıyla ilgili olarak Ferîdüddin Attâr şu rivayeti nakleder: “Sevbân bir gün bir gemiye biner, gemideki bir tüccarın mücevheri kaybolur, herkes ondan şüphelenir ve kendisine işkence edilir. Nihayet Sevbân dayanamayıp, ‘Yâ Rabbi sen bilirsin’ deyince denizin üzerinde çok sayıda balık belirir. Her birinin ağzında birer mücevher vardır. Elini denize uzatıp bu mücevherlerden birini alarak tüccara veren Sevbân bu olaydan sonra ‘Zünnûn’ diye anılmaya başlanmıştır.”

Zünnûn-ı Mısırî Suriye'ye, Mekke'ye ve Yemen'e seyahat etti; buralarda tanıştığı İmam Mâlik, Süfyân b. Uyeyne, Leys b. Sa'd ve Fudayl b. İyâz gibi âlim ve sûfîlerden hadis nakletti. Mısır'da tasavvufa ve hikmete dair sohbetler yapmaya başladı. Zünnûn 245 (859) veya 248'de (862) Mısır'ın Cîze şehrinde vefat etti (Tosun, 2013: 575-576).

Tarihi Şahsiyetlerin Yedinci Hikâye ile İlişkisi: Hikâyede anlatıcı konumunda olan Zünnûn'nun bir kadın ile arasındaki hikmetli diyalog üzerine kurguludur. Üzerinde pek çok menkıbe söylenilen Zünnûn'nun bu hikâyesinin Mısır'da geçmiş oluşu ve kendisinin Mısır'da yaşamış olması hikâyenin kendisine ait olduğunun güçlü bir kanıtıdır. Ayrıca dönemin en önemli tasavvuf öncüsü olan Zünnûn'un hikâyede abdest alışı sırasında muhatap olduğu kızın ifadelerindeki âlim, arif, nazar gibi tasavvufî ifadeler onun düşünce dünyasıyla örtüşmektedir.

2.2.8. Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Delle-i (Delâle) Muhtâle: Hacı M. Zihni Efendi, Meşâhirü'n-Nisâ adlı eserinde Delle-i Muhtâle'den bahsederken şu bilgileri verir: “Bu hilekâr bir kadın olup Mısır diyarını ifsad etmiş olduğu Tıbyân-ı Naff’de görülmüş ise ne kendisi ne yaşadığı asır olayları hakkında bilgi bulunamamıştır.” (Hacı M. Zihni Efendi, 1982: 465) Bununla beraber Osman Ünlü ve Meltem Deniz’in Delle-i Muhtâle ile ilgili çalışmalarında Arap kaynaklı bir tip olarak Delle-i Muhtâle’nin hem bir mazmun olarak hem de müstakil olarak edebiyatımızda var olduğunu belirtirler (Ünlü ve Deniz, 2017: 31-42).

Tarihi Şahsiyetlerin Sekizinci Hikâye ile İlişkisi: Delle-i Muhtâle hikâyenin ana karakteridir. Hikâyede Delle “Delle-i Muhtâle ki meşhûr-i cihândır ve mekkâre-i ‘avratlar içinde ehvâli destândır.” (15^b, c.4-5) cümleleri ile tanıtılmaktadır. Hikâyede geçen olayın da hilekâr kadın karakteri üzerinde kurgulandığını görüyoruz. Hikâyedeki unsurların tarihi şahsiyetle uyum içinde olması hikâyeyi yaşanmış olabilir kılmaktadır.

2.2.9. Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Mansûr: Ebû Ca'fer el-Mansûr Abdullâh b. Muhammed b. Alî el-Hâşimî el-Abbâsî, Abbâsî halifesi (754-775)'dir. 7 Zilhicce 95'te (23 Ağustos 714) Humeyme'de dünyaya geldi. Arap geleneğine uyularak iyi Arapça öğrendi. 754'te ağabeyi Seffâh'ın yerine İslâm İmparatorluğu tahtına oturdu. Kendi döneminde başkenti Enbar'dan Bağdat'a getirerek Bağdat şehrinin kurulmasına zemin hazırladı. Bağdat'ın kurucusu olarak tarihe geçti. Çalkantılı bir dönemde olmasına rağmen başarılı bir siyaset izledi.

Abbâsîler'in gerçek kurucusu sayılan Ebû Ca'fer el-Mansûr aynı zamanda çok yönlü bir âlim ve şairdi. Çeşitli ilimlere yakın ilgi duyardı. Mansûr 140 (758), 147 (765), 148 (766) ve 152 (769) yıllarında hacca gitti. 158'de (775) tekrar hacca giderken yolda rahatsızlandı ve Bi'rimeymûn denilen yerde vefat etti (6 Zilhicce 158 / 7 Ekim 775). Bi'rimeymûn'e yakın bir yerde veya Cennetü'l-muallâ'da defnedildi. Yerine veliaht ilân ettiği oğlu Muhammed el-Mehdî geçti (Bozkurt, 2003: 5-6).

B. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe: Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, büyük müctehid, Hanefî mezhebinin imamıdır. İslâm'da hukukî düşüncenin ve ictihâd anlayışının gelişmesinde önemli payı olup daha çok Ebû Hanîfe veya İmâm-ı Âzam diye şöhret buldu. 80 (699) yılında Kûfe'de doğdu. Ebû Hanîfe ticaretle uğraşan varlıklı bir ailenin çocuğuydu. Ebû Hanîfe'nin hocası, döneminde Kûfe re'y ekolünün üstadı kabul edilen Hammâd b. Ebû Süleyman'dı. Ebû Hanîfe, 102 (720) yılından itibaren hocasının vefatına kadar on sekiz yıl süreyle onun ders halkasına devam etti. Hammâd'ın 120 (738) yılında ölümü üzerine, kırk yaşlarında iken arkadaşları ve öğrencilerin ısrarları üzerine hocasının yerine geçerek ders okutmaya başladı.

Ömrünün elli iki yılı Emevîler, on sekiz yılı Abbâsîler döneminde geçen Ebû Hanîfe, Emevîler döneminde Emevîler'in Ehl-i beyt'e karşı tutumu sertleşince Ebû Hanîfe onları açıkça tenkit etmekten çekinmedi. Emevîler döneminde Ebû Hanîfe'ye Kûfe kadılığı veya beytül mâl emniyeti teklif edildi. Her türlü baskıya rağmen kabul etmeyince de hapsedildi ve dövüldü. 130 (747-48)'da durumu kötüleşince hapisten çıkarıldı. Bunun üzerine Ebû Hanîfe, Mekke'ye gitti ve hilâfet Abbâsîler'e intikal edinceye kadar orada kaldı. Halife Mansûr zamanında ortalık yatışınca Kûfe'ye geldi ve eskisi gibi ders vermeye devam etti.

Ebû Hanîfe'nin Abbâsîler'e karşı nispeten mutedil tutumu da uzun sürmedi. Bu zamana kadar sadece derslerinde Abbâsîler'in bazı tutumlarını tenkit etmekte iken ihtilâlcilere yapılan baskılardan dolayı ihtilâlcileri desteklemek gerektiğini açıkça söyledi. Hatta Mansûr'un kumandanlarını ihtilâlcilere karşı savaştan vazgeçirmeye çalıştı. Bunun üzerine Halife Mansûr, Ebû Hanîfe'nin kendisine bağlılığını da denemek amacıyla yeni kurulan Bağdat şehrinin kadılığını ona teklif etti. Ebû Hanîfe, kadılığı kabul etmedi. Bunun sonucu olarak Bağdat'ta hapse atıldı, işkence edildi ve dövüldü. Ebû Hanîfe 150 yılının Şâban ayında (Eylül 767) Bağdat'ta vefat etti. Cenazesi vasiyeti üzerine Hayzürân Kabristanı'nın doğu tarafına defnedildi (Uzunpostalıcı, 1994: 132-134).

Tarihi Şahsiyetlerin Dokuzuncu Hikâye ile İlişkisi: Hikâye Halife Mansûr döneminde gerçekleşmektedir. Hikâyede Mansûr'un künyesi verilmemiş olsa da hikâyedeki "bir kimse" diye anılan ana karakterin Mansûr zamanında kendini

deliliğe vuran dört imamdan birisi ile arasında geçen diyalogda İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin hapis yattığı söylemi ile hikâyenin Abbasi Halifesi Mansûr zamanında gerçekleştiğini anlıyoruz. Mansûr'un hikâyede bu dört imama Bağdat kadılığı teklifinde bulunduğu, bunlardan Ebû Hanîfe'nin teklifi kabul etmeyerek hapse konulduğu bilgisi yer alır. Olayı anlatan âlim ise Mansûr'un zulmünden kaçmak için kendini deliliğe vurduğunu, geri kalan diğer iki imamın da kendisi gibi zulümden kaçmak için farklı yollara başvurduğunu anlatır.

Mansûr döneminde gerçekleşen Ebû Hanîfe'ye verilen kadılık görevinin Ebû Hanîfe'nin reddetmesi ile hikâyeye bu durumun örtüştüğü görülür. Hikâyede ana karakterden biri olan deli kimliğine bürünen âlim hakkında bilgi edinilemedi. Fakat geri kalan ve kadılık makamını kabul etmeyerek Mansûr'un zulmünden kaçanlardan birinin tarih kitapları incelendiğinde Süfyân es-Sevrî olduğu görülür. “Kadılık görevini kabul etmeyen Ebû Hanîfe hapse atılmış, İmâm Mâlik (179/795), bazı fetvaları sebebiyle kırbaçlanmış, Süfyân es-Sevrî ise kaçarak saklanmak zorunda kalmıştır. Süfyân'ın Emevî idaresi ile herhangi bir münasebetini bilmiyoruz. Ancak o Abbâsî halifeleri Mansûr (136-158/754-775) ve Mehdî (158-169/775-785) tarafından teklif edilen kadılığı geri çevirmiş ve hükümetten saklanarak yaşamaya çalışmıştır.” (Akpınar, 2008: 116) Bu da bizlere hikâyede geçen olayın en azından ana hatlarıyla doğru olduğunu gösteriyor.

2.2.10. Onuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

Onuncu hikâyede tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.11. On Birinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

On birinci hikâyedeki tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.12 On İkinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

Asma'î: Ebû Saîd Abdülmelik b. Kureyb el-Asmaî el-Bâhilî, Basra dil mektebinin önde gelen simalarından şiir ve ahhâr râvisi, dil ve edebiyat âlimidir. 122'de (740) Basra'da doğdu ve orada yetişti. Çok iyi bir hafızaya sahip olan Asma'î 16.000 urcûze ezberlediğini bizzat kendisi söylemektedir. En büyük şiir râvilerinden

biri olduğu için birçok Arap şairinin şiirleri onun sayesinde zamanımıza ulaşmıştır. Yaşadığı müddetçe birçok esere de imza attı. Hârûnû'r-reşîd zamanında Bağdat'a giderek halifenin yakın ilgisini kazandı ve oğlu Emîn'in eğitimiyle meşgul oldu. Daha sonra Halife Me'mûn tarafından Bağdat'a davet edildiyse de sağlık durumu ve yaşlılığı sebebiyle bu davete icabet edemedi ve ikamet etmekte olduğu Basra'da 216 (831) yılında vefat etti (Tülücü, 1991: 499-500).

Tarihi Şahsiyetlerin Onuncu Hikâye ile İlişkisi: Hikâye bir kadınla Asma'î'nin arasında olan diyalogdan oluşur. Bu hikâye Asma'î'nin hayrete vardığı bir anısını teşkil etmektedir. Hikâyede Asma'î'nin olayı nerede, kimlerle yaşadığı belirtilmeyip sadece ismiyle iktifa edilmiştir.

2.2.13. On Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

On üçüncü hikâyedeki tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.14. On Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Mehdi: Mehdi-Billah, Ervâ bint Mansûr el-Himyeriyye adlı Yemenli bir Arap'tır. Ailesiyle birlikte önce Humeyme'ye, Abbâsî devriminin ardından Kûfe'ye geldi. Babası hacca giderken 6 Zilhicce 158'de (7 Ekim 775) ölünce Mehdî herhangi bir muhalefetle karşılaşmadan Bağdat'ta tahta çıktı. Babasından zengin bir hazine, güçlü bir idare ve huzuru geniş ölçüde sağlanmış bir ülke devralan Mehdî tahta çıktığında katil, cinayet, gasp ve anarşi suçlarından mahkûm olanlar dışında babası döneminde hapse atılanları serbest bıraktı.

Dinî motiflere babası ve amcasından daha fazla ağırlık verdi. Sahip olduğu siyasî tecrübenin yanı sıra uzun yıllar bölgede kalmış olması dolayısıyla Horasan kuvvetleriyle dostluk kuran, mensup olduğu Abbâsî ailesi ve devlet yönetiminde etkili diğer güçlerle iyi ilişkiler içerisinde bulunan Mehdî-Billâh, babasının politikalarını genel olarak sürdürdü.

Mansûr döneminde ciddi tehlike oluşturan, idam ve hapis dâhil çeşitli şekillerde cezalandırılan Ali evlâdına ve taraftarlarına karşı ılımlı bir siyaset izleyen Mehdî-Billâh onları yanına çekmeye çalıştı. Tahta çıktığında hapiste bulunan Ali

evlâdını serbest bıraktı. Ali evlâdının elinden alınan mülkleri iade etti ve onlara yeni araziler verdi. Mehdî-Billâh'ın izlediği bu siyasetin olumlu sonuçları görüldü. Onun döneminde Ali evlâdının önemli bir isyanı görülmedi. Mehdî-Billâh 22 Muharrem 169'da (4 Ağustos 785) Mâsebezân'da vefat etti.

İlk icraatları sırasında Rusâfe'deki camiye tamamlatan Mehdî-Billâh daha sonra Basra Camii ile Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ'yı genişletmiş, Irak-Hicaz arasındaki hac yollarının bakımı, güvenliği, yol boyunca hacıların konaklama ve su ihtiyaçlarının temini için çalışmalar yaptı. Hac ve cihad gibi dinî hususlara verdiği önem onun halk nezdindeki itibarını yükseltmiştir (Bozkurt, 2003: 377-379).

Tarihi Şahsiyetlerin On Dördüncü Hikâye ile İlişkisi: Halife Mehdî'nin hayatına baktığımızda kendinden önceki yöneticilere oranla daha ılımlı, affedici, tevazu ehli ve inancına bağlı olduğu görülür. Bu hikâyede de Mehdî'nin aynı çizgide hareket ettiğini müşahade ediyoruz. Mehdî'nin adı dışında hikâyede başka bir bilgi yer almamaktadır.

2.2.15. On Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Hârûnü'r-reşîd: Ebû Ca'fer Hârûnü'r-reşîd b. Muhammed el-Mehdî-Billâh b. Abdillâh el-Mansûr, Abbâsî halifesidir. (786-809). Muharrem 149'da (Şubat-Mart 766) veya 30 Zilhicce 145'te (20 Mart 763) Rey'de doğdu. Babası Halife Mehdî-Billâh, annesi Hayzürân bint Atâ olup Hz. Abbas'ın yedinci göbekten torunudur. Küçük yaştan itibaren sarayda iyi bir eğitim görerek büyüdü. Bizans'a karşı yürüttüğü başarılı adımlardan dolayı 166'da (782-83) babası tarafından "reşîd" lakabı verilerek kardeşi Mûsâ el-Hâdî'den sonra halife olmak kaydıyla veliaht tayin edildi.

Mûsâ el-Hâdî'nin ölümünden sonra hilafet tahtına oturdu. Hâdî döneminde çıkıp devam eden isyan ve ayaklanmaları bastırdı. Râfi' b. Leys'in başlattığı isyanı bastırmak için yola çıkan halife, Tûs şehrine varınca hastalandı; 3 Cemâziyelâhir 193'te (24 Mart 809) burada vefat etti ve aynı yerde toprağa verildi. Kendisinden

sonra da Mârîde adlı câriyeden doğan Ebû İshak Muhammed Mu'tasım halife olmuştur.

Hârûnü'r-reşîd kâdılkudâtlık müessesesini kuran kişidir. Hilâfedinin ilk günlerinde Ebû Yûsuf'u bu makama tayin etti. Devlet gelirlerinin hakkaniyet ölçüleri içerisinde tahsil edilmesine önem veren Hârûnü'r-reşîd, Kâdılkudât Ebû Yûsuf'tan bu hususta takip edilecek siyaseti ve buna ilişkin şer'î ahkâmı ortaya koyan bir kitap yazmasını istedi. Hârûnü'r-reşîd'in ilim ve kültür hayatına önem verdi ve birçok önemli gelişmeye öncülük etti (Bozkurt, 1997: 258-261).

B. İmam Ebû Yûsuf: Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî, Ebû Hanîfe'nin önde gelen talebesi, müctehid hukukçu ve ilk kadılkudâttır. 113 (731) yılında Kûfe'de doğdu. Altmış dokuz yaşında vefat etti. Ebû Yûsuf Kûfe'de çok sayıda âlimden ders aldı. En önemli hocası Ebû Hanîfe olmakla birlikte Hadis ilminde de en büyük hocası ise Hüseyin b. Abdurrahman oldu. Ebû Hanîfe'nin fıkıh metodunun kendisine daha uygun gelmesiyle ders halkasına katıldı. Hocasının vefatına kadar yaklaşık on yedi yıl onun derslerine devam etti. Ebû Yûsuf'un kuvvetli bir hâfızaya sahip olması sebebiyle hadisçiler tarafından takdirle karşılandığı, fıkıh ilminde olduğu gibi hadis ilminde de derinleştiği ve ehl-i re'y içinde hadisi alınabilen en güvenilir kişi olarak tanındığı belirtilir.

Ebû Yûsuf, geçim sıkıntısı sebebiyle Abbâsî Halifesi Mehdî-Billâh zamanında (775-785) ailesiyle birlikte Bağdat'a yerleşti. Burada halife ile tanıştı ve bazı kaynaklarda kaydedildiğine göre 166 (782) yılında kadılık görevine getirildi. Mehdî'nin vefatı üzerine halife olarak Bağdat'a gelen Hâdî ile birlikte Ebû Yûsuf da Bağdat'a döndü ve kadılık görevine devam etti. Halife Hârûnü'r-reşîd de onu görevinde bıraktı ve ilk defa onun zamanında (786-809) "kâdılkudât"lık kurumu oluşturularak yargılama hukukunda ve uygulamada birliğin sağlanması yönünde önemli bir adım attı. Ebû Yûsuf da İslâm yargı tarihinin ilk kadılkudâtı unvanını aldı. Hayatının sonuna kadar bu görevde kalan Ebû Yûsuf, 5 Rebûlevvel 182 (26 Nisan 798) tarihinde altmış dokuz yaşında Bağdat'ta vefat etti (Öğüt, 1994: 260-265).

Tarihi Şahsiyetlerin On Beşinci Hikâye ile İlişkisi: Hikâye, Harûnü'r-reşîd'in ile Ebû Yûsuf 'un arasında geçen küçük bir diyalogdan oluşur. Tarihte Ebû

Yûsuf'un Harûnü'r-reşid'in kadilkudâtı olması ve Halife Hârûn'nun önemli meseleleri Ebû Yûsuf'la istişare etmesi hikâyeyle uyum arz etmektedir.

2.2.16. On Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Hasan: Ebû Muhammed el-Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî, Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin büyük oğludur. 3. yılın Şâban ayında (Ocak-Şubat 625) veya Ramazan ayının 15'inde (1 Mart) Medine'de doğdu. Hz. Ali'nin şehid edilmesinin ardından (19 veya 21 Ramazan 40/26 veya 28 Ocak 661) Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib, Kûfeliler'i halife olarak ona biata davet etti ve Kûfe'de kendisine biat edildi.

Hz. Ali'nin şehid edildiğini ve Hz. Hasan'ın halifelığe getirildiğini haber alan Muâviye b. Ebû Süfyân, onun taraftarlarını ve Kûfeliler'i kendi safına çekmek için yoğun bir faaliyet başlattı. Buna karşın Hz. Hasan bazı şartlar ileri sürerek doğacak savaşın önüne geçti. İslâm tarihinde 41 yıl süren bir uzlaşma sağlanmış oldu. Bu döneme "âmü'l-cemâa" (birlik yılı) denildi. Böylece Hz. Hasan Muâviye ile anlaşarak Hz. Peygamber'in işaret ettiği gibi (Buhârî, "Şulh", 9; "Fiten", 20) müslümanlar arasında kan dökülmesini önledi ve insanların kısa bir süre için de olsa barış ve huzur içinde yaşamalarına vesile oldu.

Hz. Hasan daha sonra ailesiyle birlikte Medine'ye gitti ve hayatının geri kalan kısmını orada siyasetten uzak bir şekilde geçirdi. Ancak daha sonra rivayete göre Yezîd b. Muâviye ile evlendirilmek vaadiyle kandırılan eşlerinden Ca'de bint Eş'as b. Kays tarafından zehirlendi (İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, III, 460; a.mlf., Üsdü'l-gâbe, II, 15; Süyûtî, 192) ve 28 Safer 49 (7 Nisan 669) tarihinde vefat etti. Hz. Hasan halim selim, cömert, sakın, vakarlı, siyaset ve fitneden kaçınan bir yaratılışa sahipti. Bu yaratılışı siyasete de yön verdi (Fığlalı, 1997: 282-285).

B. Hâşim (Benî Hâşim): Kureyş kabilesinin Hz. Peygamber'in de mensup olduğu koludur. Kabileye adını veren Hâşim b. Abdümenâf'ın soyu Fihri (Kureyş) b. Mâlik yoluyla Adnân'a ulaşır. Hâşim'in soyu oğullarından Abdülmuttalib ile devam etmiş, diğer oğullarının nesli zaman içinde kesilmiştir.

Benî Hâşim (Hâşimoğulları), Abdülmuttalib'in dört oğluna (Abbas, Ebû Tâlib, Hâris, Ebû Leheb) nisbet edilen Abbâsîler, Tâlibîler, Hârisîler ve Lehebîler'den teşekkül ediyordu. Abdülmuttalib'in diğer oğlu ve Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın soyu ise Resûl-i Ekrem'in kızı Fâtıma yoluyla devam etmiştir. Benî Hâşim, Ali b. Ebû Tâlib'e nisbetle Alevîler, Akîl b. Ebû Tâlib'e nisbetle Akîlîler ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'e nisbetle Ca'ferîler, Hz. Hasan'a nisbetle Hasenîler (şerifler), Hz. Hüseyin'e nisbetle Hüseyinîler (seyyidler) gibi çeşitli tâli kollara ayrılmıştır (Sarıçam ve Öz, 1997: 404-405).

Tarihi Şahsiyetlerin On Altıncı Hikâye ile İlişkisi: Hikâyede Hz. Hasan hilâfet makamındayken kendi kabilesi olan Beni Hâşimden birilerinin Hz. Hasan'ın evine konuk olur. Hz. Hasan'ın affının yüceliğini anlatan bu hikâye, Hz. Hasan'ın tarihsel süreçteki gerçek kimliğiyle bağdaştığı görülür. Hz. Hasan hikâyedeki hoşgörülü, affedici ve cömert tavrı hayatının her döneminde ortaya çıktığı müşahede edilir.

2.2.17. On Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Me'mûn: Ebû Ca'fer Abdullâh el-Me'mûn b. Hârûnü'r-reşîd b. Muhammed el-Mehdî b. Abdillâh el-Mansûr el-Abbâsî, Abbâsî halifesidir (813-833). 15 Rebûlevvel 170'te (14 Eylül 786) Bağdat yakınlarındaki Yâsiriye'de babası Hârûnü'r-reşîd'in halife olduğu gece doğdu. Hârûnü'r-reşîd, Me'mûn'u diğer oğlu Muhammed el-Emîn'den sonra ikinci veliaht tayin etti. 186 (802) yılında oğulları Emîn ve Me'mûn ile birlikte hacca giden Hârûnü'r-reşîd, ileride aralarında çıkması muhtemel ihtilâfı önlemek için Kâbe'ye ahidnâmeler astırdı. Hârûnü'r-reşîd, Tûs'ta ölünce vasiyeti gereği birinci veliaht Emîn halife oldu. Me'mûn bu sırada Merv'de bulunuyordu.

Hârûnü'r-reşîd'in ölümünden sonra vasiyetinin ve Kâbe'ye astırdığı ahidnâmelerin hiçbir hükmü kalmadı. Böylece devlet içinde Araplarla Mevâlî arasında büyük bir iktidar mücadelesi başlamış oldu. Daha babasının ölümünü duyar duymaz kardeşinin durumunu zayıflatmak için çalışmalara başlayan Emîn, babasının Me'mûn'a devrettiği orduyu ve malları babasının veziri Fazl b. Rebî' vasıtasıyla geri getirtmeyi başardı. Me'mûn bu durumdan rahatsız oldu. Fazl b. Rebî', Me'mûn'un

ileride halifelîge geldiği takdirde hayatına son vereceğini düşünerek Emîn'i, Me'mûn'u veliahtlıktan azledip yerine kendi oğlu Mûsâ'yı veliaht tayin etmesi için kışkırtmaya başladı.

Emîn, Me'mûn'dan Mûsâ lehine veliahtlıktan feragat etmesini ve Bağdat'a dönmesini istedi. Me'mûn bu isteği reddedince onu veliahtlıktan azletti (195/810). Bağdat'ı harabeye çeviren ve birçok kişinin ölümüne sebep olan bu iktidar mücadelesi 24 Muharrem 198 gecesini (24 Eylül 813) Emîn'in öldürülmesiyle sonuçlandı. Emîn'in ölümü üzerine Me'mûn hilâfet makamına geçti. Me'mûn, 18 Receb 218'de (9 Ağustos 833) Bedendûn (Pozantı) suyu yakınlarındaki ordugâhta vefat etti. Yerine veliaht ilân ettiği kardeşi Ebû İshak Mu'tasım-Billâh geçti.

Me'mûn'un saltanat devri yıpratıcı olaylara rağmen İslâm tarihinin en parlak dönemlerinden biri oldu. Me'mûn devri, İslâm tarihinde felsefe ve kelâm düşüncesinin gelişmesinde bir dönüm noktası teşkil eder. Felsefe ve kelâm tartışmalarında bilginler topluluğuna başkanlık etti, aynı zamanda bu toplantılara kendisi de tartışmacı olarak katıldı (Bozkurt, 2004: 101).

B. Ahmed b. 'Urve: Kendisi hakkında bir bilgiye ulaşılamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin On Yedinci Hikâye ile İlişkisi: Hikâyeden elde edilen bilgiler ışığında Ahmed bin 'Urve'nin yaptığı bir hatadan dolayı Ahvaz vilayetinin beyliğinden azledildiği; fakat daha sonra Me'mûn'un affetmesiyle Ahmed bin 'Urve'nin vazifesine - Ahvaz vilayetinin beyliğine - geri döndüğü anlaşılır. Ahmed bin 'Urve'nin hangi kusurdan dolayı beyliğinden azledildiği bilgisine yer verilmemiştir. Bununla beraber, tarihte bu hikâyenin aslının var olup olmadığı bilgisine de ulaşılamadı.

2.2.18. On Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Muhtâr Ashabı: Hz. Hüseyin'in intikamını almak amacıyla ayaklanan siyasî-dinî lider Muhtâr es-Sekafî'nin öncülüğünde ortaya çıkmış bir topluluktur. Hz. Hüseyin'in intikamını almak için Muhtâr es-Sekafî, Mevâlî ile Kûfe'deki Hz. Ali taraftarlarını birleştirerek Araplar dışındaki müslümanları da olayların içine sokmuş ve sadece Kerbelâ Vak'ası'nın intikamını almakla kalmayıp asıl hedefini teşkil eden

Emevîlerin yıkılışını da etkilemiştir. Ali evlâdı taraftarlığının siyasî hareketten dinî bir inanca dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

Muhtâr es-Sekafî'nin fikirleri kısa zamanda Abbâsî devleti halini alarak Kûfe'den Horasan'a sıçramış ve sonuçta Emevîlerin ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. İslâm tarihinde ilk defa Mehdîlik fikrini ortaya atanlardan biri olan Muhtâr'ın aşırı düşünce ve inanışları daha çok ölümünden sonra çeşitli isimler altında - bunlardan Muhtâriyye doğrudan kendi adını taşımaktadır - geliştirilerek mezhep haline getirilmiştir (Yiğit, 2006: 54-55).

B. Emirü'l-mü'minîn Mus'ab: Ebû Abdillâh (Ebû) Mus'ab b. Ez-Zübeyr b. el -Avvâm el -Esedî el -Kureşî, Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi ve Irak valisidir. 27-37 (647-657) yılları arasında Medine'de doğdu. Babası aşere-i mübeşşereden Zübeyr b. Avvâm, annesi Rebâb bint Üneyf el-Kelbiyye'dir. Hayatının çeşitli dönemlerinde kumandanlık ve valilik görevlerinde bulundu.

Mus'ab, 65(684-85) yılında Medine valiliğine getirildi. Küfe'de kontrolü eline geçiren Muhtâr es -Sekafî (66/685)'den dolayı Abdullah b. Zübeyr, Mus'ab'ı Irak bölgesinde tutabildiği tek merkez olan Basra'nın valiliğine tayin etti (67/687). Mus'ab Muhtâr'ın üzerine yürüyerek Küfe yakınlarındaki Harûrâ'da Muhtâr'ı ağır bir hezimete uğrattı ve şehri ele geçirdi. Mus'ab daha sonra Suriye bölgesini Emevîlerin elinden almak için hazırlıklara başladı. Fakat aynı emeli Irak için taşıyan Abdülmelik b. Mervân'la savaşmak zorunda kaldı. Mus'ab bu savaş esnasında öldürüldü ve başı kesildi. Gövdesi öldürüldüğü yerde toprağa verildi, başı ise Dımaşk'ta defnedildi.

Tarihi Şahsiyetlerin On Sekizinci Hikâye ile İlişkisi: Tarihteki bilgilere bakıldığında Mus'ab'ın Muhtâr ve ona bi'at edenlerin isyanını bastırdığını ve Muhtâr es-Sekafî'yi öldürdüğü görülür. Hikâyede de Muhtâr'dan bir kısım kimsenin Mus'ab'ın emriyle öldürülmeleri emri verilmişken aralarında geçen diyalogdan sonra onları affettiği görülüyor. Tarihte Mus'ab ile Muhtâr es-Sekafî arasında geçen savaşta Mus'ab'ın galip gelmesi ile hikâyede Muhtâr'ın ashabından bir grup kimsenin, Mu'sab'ın önüne getirilmesi ve bu gruba ölüm emri vermesi birbiriyle örtüşen hadiselerdir.

2.2.19. On Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Fazl b. Rebî': Ebü'l-Abbâs el-Fazl b. er-Rebî' b. Yûnus, Abbâsî veziridir. 138'de (755-56) doğdu. Ebû Ca'fer el-Mansûr onu önce hâcib sonra vezir tayin etti (179/795-96). Hârûnü'r-reşîd döneminde de görevine devam etti. Hârûnü'r-reşîd, Râfi' b. Leys'in isyanını bastırmak üzere çıktığı sefer sırasında Tûs'ta vefat edince (193/809) Fazl b. Rebî', Hâşimî ileri gelenlerini ve kumandanları toplayıp Hârûnü'r-reşîd'in oğlu Emîn için biat aldı. Halife Emîn tarafından vezirlikte bırakılan Fazl, Bağdat'a gelir gelmez İbn Mâhân ile birlikte, Me'mûn'u veliahtlıktan azletmesi için Halife Emîn'i tahrik etti.

Fazl b. Rebî', Me'mûn'dan sonra oğlu Mûsâ'nın adını veliaht olarak zikrettirdi. Daha sonra Me'mûn'u azlederek Mûsâ'yı veliaht tayin etti (195 başları / 810 sonları). Bunun üzerine Me'mûn isyan etti; Emîn de sert yönetimiyle tanınan İbn Mâhân'ı bu isyanı bastırmakla görevlendirdi. Ancak İbn Mâhân, Me'mûn'un Tâhir b. Hüseyin kumandasındaki kuvvetleri karşısında mağlûp oldu. Fazl b. Rebî'in aynı yıl Abdurrahman b. Cebele el-Ebnâvî'nin idaresinde gönderdiği ikinci bir ordu da bozguna uğratıldı. Ardından gönderilen üçüncü ordu savaşa girmeden geri dönünce Fazl b. Rebî', son çare olarak meşhur kumandanlarından Abdülmelik b. Sâlih b. Ali'yi Tâhir b. Hüseyin'e karşı sevketti; fakat yine sonuç alamadı.

Me'mûn'a bağlı kuvvetler bir yıl süren kuşatmadan sonra Muharrem 198'de (Eylül 813) Bağdat'a girdiler. (24-25 Muharrem 198/24-25 Eylül 813), Fazl b. Rebî', bu olaydan sonra kaçıp gizlendi. Me'mûn'un emriyle bütün malları müsadere edildiyse de daha sonra affedilip parasının 360.000 dirhemi iade edildi. Me'mûn'dan eman alarak Bağdat'a döndü. Fazl b. Rebî', 208 (823-24) yılında vefat etti. Bazı tarihçiler Emîn ile Me'mûn arasındaki mücadelenin, aslında idarede Arap nüfuz ve otoritesinin hâkim olması için çalışan Fazl b. Rebî' ile yönetimde İran geleneğini sürdürmek isteyen Me'mûn'un müstakbel veziri Fazl b. Sehl arasında cereyan ettiğini ve taht kavgasının altında bu gerçeğin yattığını söylerler (Özaydın, 1995: 274-275).

B. Emirü'l-mü'minîn Me'mun: On yedinci hikâyede mevcuttur.

C. Said Şah: Kendisi hakkında bir bilgiye ulaşamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin On Dokuzuncu Hikâye ile İlişkisi: On yedinci hikâyede de yer alan Halife Me'mûn'u bu hikâyede de görmekteyiz. Hikâyede Fazl b. Rebî' Me'mûn'a bi'at etmeyip Muhammed Emin'e bi'at ederek Me'mûn'un halife olmaması için elinden gelen bütün çabaları sarf etmiş, Me'mûn halife olunca saklanmıştı. Me'mûn' Fazıl'ı bulmak için emiri Said Şah'ı vazifelendirmiş bulunca da affetmiştir. Hikâyedeki bu bilgiler, tarihteki bilgilerle birebir uyuşmaktadır. Ayrıca hikâyede Fazıl'ın nasıl saklandığı ve nasıl ortaya çıktığı ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Bu yönüyle hikâye, tarihteki bu olayın aydınlanmamış taraflarını da ortaya koymaktadır.

2.2.20. Yirminci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Me'mun: On yedinci hikâyede mevcuttur.

B. İbrâhim b. Mehdi: Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed el-Mehdî-Billâh b. Abdillâh el-Mansûr, Me'mûn'un Merv'de oturduğu sırada Bağdat'ta halife ilân edilen Abbâsî hânedanına mensup emirdir. Ramazan 162'de (Haziran 779) Bağdat'ta doğdu. Babası Halife Mehdi-Billâh, annesi Şekle (Şikle) adında Deylemli bir câriyedir. Üvey kardeşi Hârûnû'r-reşîd zamanında (786-809) Dımaşk valiliği yapan İbrâhim, Bağdat'taki Abbâsîler ve Bağdat halkı tarafından gıyabında hallettikleri Me'mûn'un yerine halifelîğe getirildi (201/817).

Tahta geçince Mübârek unvanını alan İbrâhim, Me'mûn'un kuvvetlerine karşı mücadeleye girişti. Ancak Me'mûn'un Irak valisi Hasan b. Sehl tarafından bozguna uğratıldı. Ardından İbrâhim'in adamları Me'mûn adına faaliyet göstermeye başladılar. Me'mûn'un Bağdat'a doğru yola çıkması üzerine de halifelik iddiasından vazgeçti. Me'mûn'un Bağdat'a girişinden (15 Safer 204 / 11 Ağustos 819) kısa bir süre önce gizlenen İbrâhim altı yıl sonra yakalanarak halifenin huzuruna çıkarıldı.

Me'mûn, Abbâsî ailesinden bazılarının öldürülmesini istemelerine rağmen kendisinden özür dileyen ve bağışlanmasını isteyen İbrâhim'i affetti. Bu af olayında İbrâhim'in inşad ettiği uzun bir kasidenin rol oynadığı ve sonunda Me'mûn'un, "Ben de şimdi Yûsuf peygamberin kardeşlerine söylediğini söylüyorum" diyerek, "Bugün

sizi kınamak yok. Allah sizi affetsin; O merhametlilerin en merhametlisidir.” (Yûsuf 12/92-93) âyetlerini okuduğu rivayet edilir. O tarihten sonra İbrâhim’in saraya sık sık gidip geldiği bilinmektedir (Sarıçam, 2000: 320-321).

C. Hamid-i Tûsî: Kendisi hakkında bilgi edinemedik.

D. Ahmed b. Ebû Halid: Kendisi hakkında bilgi edinemedik.

Tarihi Şahsiyetlerin Yirmi İkinci Hikâye ile İlişkisi: Bu hikâye de Me'mûn'nun amcası İbrâhim b. Mehdî'yi affedişi üzerinedir. İbrâhim, Bağdat'ta Me'mûn yerine tahta geçer. Me'mûn bunun üzerine kendisine savaş açar ve onu yener. Altı yıl Me'mûn'nun gazabındna saklanır, daha sonra halifeninin huzuruna çıkar. Tarihsel süreci bu şekilde olan İbrâhim'in halifeden af dilemesi, affının kabul olması, tekrar onu meclisinde kabul etmesi hikâyeye uyum içinde gerçekleşir. Hikâyede ayrıca halifenin kendi amcasını affedip affetmemek hususunda iki kişi ile istişare ettiği - Hamid-i Tûsî, Ahmed b. Ebû Halid - görülür. Yaptığımız araştırmanın sonucunda bu iki kişi hakkında bilgiye ulaşamadık.

2.3. DİDAKTİK UNSURLAR

Eski Türk edebiyatında mensur eserlerde genellikle sanat kaygısı güdülmemiş ve öğreticilik esas alınmıştır. Bu dönemdeki mensur hikâyelerin çoğu da kıssadan hisse çıkartılacak tarzda kaleme alınmıştır. Mecmû'a-i Hikâyât'ta da bu amaca bağlı kalınmıştır. Bir kısım hikâyelerde kıssadan hisse çıkarma amaçlı ders güdülmüş, bir kısım hikâyelerde de sosyal yönü ağırlıklı ahlâkî konular işlenmiştir. Amaç okuyucuyu ibretle ders alacağı bir dünyaya çekmek olmuştur.

Birinci ana hikâyede ve ona bağlı iki yan hikâyede padişahların erken karar vermeleri ve bunun doğuracağı sonuçlar işlenmiş, okuyucunun kıssadan hisse çıkarabileceği mesajlar verilmiştir. Ana hikâyenin sonucunda padişahın yan hikâyelerden ders çıkarmasını, bir cümleyle ifade edilmiştir: “Her yerde şebât u te'ennî üzerine şâbit kıdem oldı.” (6^a, c.14) İkinci hikâyede “başkasının malına göz koyma ve iftira” unsuru ele alınırken; üçüncü hikâyede “livata, adam öldürme” konuları üzerinde durulmuş ve hikâyeden çıkarılacak asıl maksadın güven duygusu

ve tedbiri elden bırakmama olduğu mesajı okuyucuya sunulmuştur. Bu mesaj hikâyenin sonunda bir beyitle aktarılmıştır:

İhtiyâtı ile diril dirliği kim kimseye i‘timâd kalmadı.

Bir zamandır bu kim dostu i‘timâd kalmadı (10^b, c.1-2).

Dördüncü hikâyede sosyal bir mesele olan dolandırıcılık, çarpıcı bir olayla anlatılmıştır. Kötülük yapanın eninde sonunda cezasını bulacağı ifade edilmiş ve hikâyeden çıkarılabilecek bu didaktik mesaj bir hadisle perçinlenmiştir: “Âllah Te‘âla bed-girdâr olana mehl virir ammâ ihmâl eylemez.” (12^b, c.1)

Beşinci hikâyede cesaretini ispatlamak isteyen bir adamın kaçırılan bir kadını kurtarmaya vesile olması işlenmiş ve bu olay Tanrının gücünün bir delili olarak sunulmuştur. Hikâyede ümidin asla kesilmemesi vurgulanmıştır. Hikâyede verilmek istenen mesaj hikâyenin sonunda okuyucuya açıkça aktarılmış ve bir beyitle de taçlandırılmıştır:

Ka‘îrdir bâde hût karnından çıkaran kudretiyle zü’n-nûnı

Nice añlarsın ol kerim ü rahim idi qor mı gamda maḥzûnı (13^b, c.15-16)

Altıncı hikâye, ahlâkî bir konudan ziyade Tanrı inancının ispatlanması ele alınmıştır. Yedinci hikâyede tasavvuf ehli âlim bir zatın bir kızıdan kulluk dersi alıştı işlenmiş, mesaj okuyucuya yorum yapılmadan sunulmuştur. Sekizinci hikâyede hilekârlıkta adı sanı duyulmuş bir kadının yine bir kadın tarafından alt edilmesi ele alınmıştır. Akıllıca ve tedbirli davranmanın kişiye kazandıracak fayda üzerinde durulmuştur. Hikâyenin sonu şöyle biter: “Delle bildi, hilekâr ḥātun degil ‘ârife-i cihandur. Zāruri cenberi bırağup gitdi, boynuz isterken kulağdan çıkdı.” (16^a, c.1-2) Dokuzuncu hikâye, evlenmek isteyen bir adama deli kılığındaki bir âlimin yol göstermesinden oluşur. Âlim, kadınları üç guruba ayırmış, bir erkeğin evlenirken hangi kıstaslardan yararlanabileceğini didaktik bir mesajla vermiştir.

Onuncu, on birinci ve on ikinci hikâyelerde sırasıyla “rıza, hak etme, sabır” mesajları verilmiştir. Kadınların eşlerinin çirkinliklerine ve huysuzluklarına rağmen

evliliklerine hangi bakış açısıyla baktıkları anlatılmış ve bu bakış açıları üzerinden okuyucuya mesaj verilmiştir. Onuncu hikâyede kadın olayın sonunda: “Bu ikisi huşûşunda ol zamanıñ peygâmbherine dañi geldi. Hâk Te‘âla Hâzretleri: “İkisin de yarlıgadım, ‘avrat kazâma rızâ virdigi içün ve er ‘avratı ric‘inden hâlâş itdüginçün.” deyü, buyurdı.” (18^a, c.1-2) cümleleri ile kadere razı olmayı vurgulamıştır. On birinci hikâyede kadın, eşinden dayak yemesinin nedenini günahlarının netice olarak görmüş, bu durumu: “Ey civân-merd bu hâliñ ahır sırrı vardır. Gâlibâ bu erim Hâk Ta‘âla Hâzretlerine bir yarar iş itmişdir ki beni buna arzını eyledi ve ben bir ulu günâh itmişindir ki bunıñ elinde giriftâr oldım. Her kim Âferîde-gâr-ı ‘Âlemin ezeli kısmetine râzı ola hiçbir nesneden incinmez.” (18^a, c. 14-16) cümlelerle belirtmiştir. On ikinci hikâyedeki kadın da: “El-hamdüli-llâh bu er ile ben bir yere cem‘ olmağıla imânımız mükemmeldir. Benim hüsn-i cemâlüm ni‘metine müstağrağ olmağıla erim şükr ider, ben de anun kabhî vü züşt endâmlığı miñnetine giriftâr olmağıla şabr iderin. Kâ‘ide‘i imânımız fitneden maşûn olur, ‘âlemde bu vechile dirlik iderüz.” (19^a, c.1-4) cümlesinde “sabretme” unsurunu nazara vermiştir. Hoşyâr Kadın Efendi bu hikâyelerle okuyucuya ahlaki değerleri kazandırma gayesi tutmuştur diyebiliriz.

On üçüncü ve on dördüncü hikâyede tevazu ve hoşgörü okuyucunun nazarına sunulmuştur. On üçüncü hikâyede mesaj tercüme bir beyitle nazara verilerek özetlenmiştir: “layenķışılķâmile min kemâlihi men cerre mâ yenfe‘ ilâ ‘iyâllihi” ya‘ni: “Kâmil olan kimse kendü ‘iyâline nâfi‘ olan nesneyi götürmekden anıñ kemâline noksân gelmez, dimişlerdir.” (20^a, c.10-12). On dördüncü hikâyede ise verilmek istenen didaktik unsurlar hikâyenin sonunda açıkça sunulmuştur: “Be-gâyet tevâzu‘ ve meskenetdir ve egerçi Hadd-i zâtında herkesden tevâzu‘ hoşdur; ammâ aşhâb-ı‘izz u câhdan olsa hoşâ gider.” (20^a, c.20-21)

Diğer geri kalan altı hikâyede affetme konusu işlenmiştir. İşlenen konu aynı da olsa her bir hikâyede farklı mesajlar verilmeye çalışılmıştır. Bu hikâyelere geçmeden önce hikâyelerin didaktik boyutu hem bir ayet-i kerime hem bir hadis-i şerif hem de Hakîm Sena’i’ye ait bir tercüme beyitle uzunca açıklanmış ve ardından hikâyelere geçilmiştir. Öğreticiliği esas alan bu alıntılarla hikâyelerin öncesinde okuyucunun inanç açısından hazırlanması sağlanmıştır. On beşinci hikâyede, devlet yöneticilerine bir yol haritası çizilmiş suçluların nasıl ıslah edileceği öğretilmeye

çalışılmıştır. On altıncı hikâyede, hata yapan kullara İslam inancında nasıl davranılması gerektiğini Kur'an-ı Kerim'den ayetlerle okuyucuya verilmiştir.

On yedinci hikâyede affetme unsuru başka bir bakış açısıyla ele alınmış, bir kişinin kendinin başkasının yerine koyması ve ona göre muamelede bulunmasının önemi üzerinde durulmuştur. Hikâyede bir başkasını affetmenin faydası şu şekilde açıklanmıştır: “Şāhib-i fermān olanlar ya'ni pādşāhlar gerekdir ki cezā gönine ya'ni kıyāmet gününde mevķif -ı ekber ve mecma'-i maḥşerde tavır kıracaklar, yād ideler tā ki bunu anmağıla mücrime 'afv ḫil'atını arzını ideler ki kendileri de indi 'afv ḫil'atını arzın buyuralar.” didi (22^a, c.12-16).

On sekizinci, on dokuzuncu ve yirminci hikâyelerde kendi yöneticilerine isyanda bulunmuş kişiler hakkında verilen affedici hükümler üzerinde durulmuştur. İsyanda bulunan kişileri sadece affetmekle kalmayıp bu kişilerin huzur içinde yaşamaları için ikramlarda bulunmanın fazileti gözler önüne serilmiştir.

2.4. MOTİFLER

2.4.1. Kişi Motifleri

Padişah: En önemli özelliği adaletle hükmedip doğru kararlar vermesidir. Birinci yan hikâyede yer alan ana hikâye ve iki yan hikâyenin ana karakteridir. Hikâyelerde padişahların yanlış kararlar vermelerinin doğurduğu veya doğuracağı sonuçlar üzerinde durulur.

Danışmend: Bilgili demektir. İkinci hikâyede Abdurrahman Halid'in göz koyduğu evin sahibidir.

Misafir: Türk ve Müslüman toplumlarında başköşeye oturtulur. Özel bir şekilde ağırlanır. Sohbetler edilir. Üçüncü hikâyede misafir olayın başkahramanıdır.

Lut Kavmi: Genç erkeklerle münasebette bulunan ve daha sonra Allah'ın gazabına uğrayan kavimdir. Üçüncü hikâyede benzer davranışlar sergileyen kişiler için kullanılmıştır.

Mest: İçtiği maddeden kendinden geçmiş kişidir. Üçüncü hikâyede olayın yaşandığı evin sahibidir.

Harami: Dördüncü hikâyede zahid kılığındaki dolandırıcıdır. “Meger bir ḫarāmī imiş. Şūreti zāhid, dām-ı tezvīr idüp nice zamanmış, yoldan uğrayanları bu ṭarīķ ile şikār idermiş” (11^b, c.7-8)

H. Âsiye, H. Meryem, H. Ayşe, H. Fatma: Eserde bir hadis-i şeriften baz alınarak faziletlerinin anlatıldığı dört önemli kadındır.

Firavun: Şahsında küfrün temsil edildiği karakterdir. Altıncı hikâyede Asiye'ye yenik düşmüştür.

Cariye: Altıncı hikâyede Firavun'un ilah olmadığına şahitlik eden hizmetlilerdir.

Delle-i Muhtâle: Sekizinci hikâyede hilekârlığı ile meşhur bir karakterdir: "Delle-i Muhtâle ki meşhûr-i cihândır ve mekkâre-i 'avratlar içinde ehvâli destândır." (15^b, c.4-5)

Divâne: Dokuzuncu hikâyede ana karakterin evlenmek için danıştığı kişidir.

Bazargân: On dokuzuncu hikâyede tüccardır. Fazıl'ı ele veren kişidir. Alçak ve vefasızlığın sembolüdür.

2.4.2. Betimleyici Motifler

Emektar: Birinci hikâyede uzun süre padişaha emek vermiş dört kardeşin vafıdır.

Nergis: Göz şeklinde baygın ve şehla bakmakla tasvir olunmuş bir çiçektir. Birinci hikâyede padişahın nöbetinin bekleyen gözlere teşbih olmuştur. "...ayağın тұrub nergis gibi gözlerine uyku ҳарām itmişdi." (1^b, c.14-15).

Pîr: Yaşlı, ihtiyar. Bir tarikatın ilk kurucusudur. İkinci hikâyede ömür geçirmiş anlamında kullanılmıştır.

Güneş: Üçüncü hikâyede livataya uğrayan oğlanın yüzünün güzelliğini anlatmak için kullanılan teşbihtir.

İhtiyat: Hikâyede ileriye düşünmeden başına neler gelebileceğini kestirememiş adamın elden bırakmaması gereken düsturdur. Üçüncü hikâyenin kurgusunu oluşturur.

Zahid: Dördüncü hikâyede dolandırıcının kişileri kandırmak için giydiği elbisedir. Kendisini inançlı göstermek için kullandığı maskedir.

Korkaklık ve cesaretsizlik: Beşinci hikâyede başkalarının kendisini bu şekilde olduğunu düşünen kişinin vafıdır. Olayın şekillenmesini sağlayan sebeplerdir.

Hüsnâ u dılarâm: Yedinci hikâyedeki kızın tasviridir. Zünnûn'un bakışlarının kıza değmesine sebep olur.

Dindâr ve akîl: Onuncu hikâyedeki kadını betimleyen öğelerdir. Kadının eşi ile olan zıtlığı ortaya koyar.

Zişt sûret ve girye manzâr: Onuncu hikâyedeki adamı betimleyen öğelerdir.

Ulu düşman: Onuncu hikâyedeki kadının kocasına olan bakışıdır.

Melekü'l-mevt: Ölüm meleği. Kadın, kocasının yüzünü görmeyi Azrail'in yüzünü görmek ile bağdaştırır.

Çirkin sûretlü ve yaramaz sûretlü: On birinci hikâyede Arap için yapılan tasvirdir.

Habâhib-cemâl: Sevilecek güzel kadın demektir. On birinci hikâyede Arap'ın karısı için yapılan tasvirdir.

Hûrşid-rahşân ve mâh-ı tabân: On ikinci hikâyedeki kadını betimleyen unsurlardır. "Bir evden bir 'avrat çıktı. Muṭṭalı' ufukdan hûrşid-rahşân veyâ bulut ardından mâh-ı tabân toğdı, şandım." (18^a, 16-17)

Kara zişt suret: On ikinci hikâyede kadının kocasını betimleyen unsurlardır.

Kar ile kîr u kâr: On ikinci hikâyede kadın ile Arap'ın zıtlığını betimleyen sembolik betimlemedir.

Ak ile kapkara: On ikinci hikâyede kadın ile Arap'ın zıtlığını betimleyen sembolik betimlemedir. "Seniñ yüzün qar gibi aq, erin rûyı kîr u kâr gibi kapkara." (18b, 16-17)

Pervane: On ikinci hikâyede kadının kocasına hizmet edişini anlatmak için kullanılan tasvirdir. Sadakatin sembolüdür.

Sabır: On ikinci hikâyede kadında yer alan vasıftır. Hikâyenin ana temasıdır.

Tevazu: On dördüncü hikâyede Halife Mehdi'nin şahsında övülen haslettir. Hikâyenin yazılış amacıdır.

Merg kâsesi: Ölüm kasesi demektir. On beşinci hikâyede affedilmenin suçlular için zorluğunu anlatan benzetme unsurudur. “‘Afv mezelletiniñ cür‘asın nüş eylemek aña merg kâsesin nüş eylemekden güç gelür. Artuğ anıñ fikrine bed-girdârlık eylemek gelmez.” (21^a, c.16-19)

İhsân: İyilik etmektir. On altıncı hikâyede câşnîgîrin azat olmasını sağlayan davranıştır.

Fakr u fâka: Yoksulluk demektir. On sekizinci hikâyede idam edilecekken daha sonra affedilen adamın halini Mu’sab’a arz etmek için kendi durumunu betimlemek adına kullandığı ifadelerdir.

Sahn-ı serâ ve evc-i süreyyâ: Yeryüzü toprağı ve en yüksek parlayan yıldızlar demektir. On dokuzuncu hikâyede Me’mûn döneminde devletin yaşadığı gelişmeyi anlatmak için kullanılan betimleyici unsurlardır. “Me’mûn’ın heyeti ref‘eti şahn-ı şerâdan evc-i süreyyâya irişdi.” (23^a, c.2)

Zebun ve cigerhûn: Güçsüz ve çok acıklı hal demektir. On dokuzuncu hikâyede Fazıl’ın yalnızlık halinin sonucunun yansıtıldığı durumdur.

Şikâr: On dokuzuncu hikâyede süvarinin Fazıl’ı tanımlamak için kullandığı teşbihtir. “Bugün bir ava şikâra düşürmüşdim ki benim ğani olmağuma sebep idi ammâ elümden çıkardım.” (24^a, 1-2)

Teyr-i Pür-tab: Güçlü kuş demektir. On dokuzuncu hikâyede Fazıl’ın Said’e kendini betimlemesidir. Telmih amacıyla kullanılmıştır.

Kuş: On dokuzuncu hikâyede Said’in Fazıl’ı betimlemesidir: “Bu boğazlanmış kuş gibi ki henüz deprenür yarım canlıdır.” (25^a, c.4) Telmih amacı vardır.

Diriler ta‘âmı: On dokuzuncu hikâyede Fazıl’ın Said’ten emniyet istemesidir. Fazıl bunu yaparken mecazî bir yol kullanır: “Fazl: ‘Diriler ta‘âmıdır deyü mi yiyeysin?’ didi. Sa‘id: ‘Diriler ta‘âmıdır.’ deyü: ‘Yiyin’ didi.” (25^b, 9--10)

Le‘im ü bed-‘ahd: Alçak ve vefasız demektir. On dokuzuncu hikâyede Me‘mûn’un tüccarı betimlemesidir

Mahpus: İbrahim bin Mehdi’nin içinde olduğu durumdur.

2.4.3. Hayvan Motifleri

Âhû: Ceylandır. Hep en tercih edilen av olagelmektedir. Birinci hikâyede padişahın ardına verip de susamasına neden olmuştur.

Yılan: Birinci hikâyede yer alan Ana hikâye ve diğer iki yan hikâyede görünmeyen düşmandır. Yanlış anlaşılmanın kaynağıdır.

Doğan: Kuş avında kullanılan yırtıcı bir hayvandır. Birinci hikâyede doğan, padişahın av amacıyla yanında bulundurduğu ve çok sevdiği bir hayvandır. Doğanın ölümü padişahın elinden olur.

Nims: Özellikle Mısır’da Firavun faresi diye bilinen kediye benzer bir hayvandır. Birinci hikâyede zan altında kalan hayvan olmuştur.

Maymun: Beşinci hikâyedeki kadının kaderini değiştirmeye yarayacak, başına bela olan adamı def edecek hayvandır.

2.4.4. Mekân Motifleri

Halvethane: Dünyadan el çekip yalnız kalınan, ibadet ve riyazetle meşgul olunan yerdir. İkinci hikâyede pir âlimin karakteri ile bağdaştırılır.

Ziyafet ve cenaze: Toplumların neşe ve kederlerini paylaştıkları, sosyal-kültürel-dini unsurlar etrafında toplanan yerlerdir. Üçüncü hikâyede olay örgüsünün üzerinde cereyan ettiği motiflerdir.

Hamam-külhan: Üçüncü hikâyede kendi amacının dışında kullanılan çeşitli suçların işlenmesine olanak sağlayan mekân unsurudur.

Savma‘a: Hikâyede yoldan geçenleri kandırmak için ibadethane suretinde gösterilen mekândır.

Kuyu: Dördüncü hikâyede misafir için hazırlanan tuzaktır.

Su sarnıçları: Yer altı su deposudur. Beşinci hikâyede kahramanın cesaretini ortaya koyacağı mekândır: “Meger ol şehirden taşra nice şu sarnıçları var idi ki anları Haccâc yapmış idi, soñra arābe müteveccih be-ğāyet muvaḥḥīṣ ıszlık olmışdı.” (12^a, c.11, 12)

Taht-ı hilâfet: Halife tahtı. On yedinci hikâyede Ahmed bin ‘Urve’nin cezasının onandığı yerdir.

Mevkîf-ı ekber ve Mecma‘-i mahşer: Mahşerde toplanılan yerdir. On yedinci hikâyede Allah’ın huzurunda Me’mun’un affedilme umudunu taşıdığı yerdir.

Çardak: On dokuzuncu hikâyede Fazıl’ın süvariden kaçıp bir kadının evinde saklandığı yerdir.

2.4.5. Diğer Motifler

Âb: Hayat verici özelliği ile birinci hikâyede yer eder. Padişahın susuzluğunu gidermeye çare olacak bir devadır.

Zehir: Birinci hikâyenin ana hikâyesi ile ona bağlı diğer iki yan hikâyede ölüme sebep olacak motiftir.

Ok ve yay: Dönemin belli başlı silahıdır. Birinci hikâyede nöbet esnasında padişahın hatununu kurtarmaya yarayan silah olmuştur.

Bozdoğan: Bir çeşit silah aletidir. Osmanlı döneminde yeniçerilerin kullandığı atların eyerlerinde asılı, hazır duran, başı sıra sıra çivili gürzdür. Birinci hikâyede padişah doğanı öldürmek için kullanır

Put ve şarap: İkinci hikâyede kişinin inancındaki sapkınlığı göstermek için kullanılan objelerdir.

Bıçak: Üçüncü ve altıncı hikâyede adam öldürme aracı olarak kullanılmıştır.

Altın halhal: Kadınların ayak bileklerine taktığı ziynet eşyasıdır. Üçüncü hikâyede kadının kimliğinin ortaya çıkmasını sağlayan ipucudur. Altından olması kadının bilekliğinden alınmasını sağlayan değer olmuştur.

Cenaze tahtası (tabut): Üçüncü hikâyede asıl suçluyu ortaya çıkaran delildir.

Hasır bez halı: Dördüncü hikâyede misafir için hazırlanan tuzağın bir parçasıdır.

Büyük taşlar: Dördüncü hikâyede misafirin ölmesi için haraminin kullandığı araçtır. “...kuyının ağzından üzerime ulu taşlar bıraktı. Şöyle ki eger baña birisi tünse beni hürd u hām iderdi.” (11^a, c.4-5)

Mîh ve çekiç: Beşinci hikâyede kahramanın cesaretini ortaya koyacak olan delillerdir.

Zincir: Beşinci hikâyede maymunun boynundaki nesnedir. Kahramanın maymunu tutmasına yarayan bir araç olmuştur.

Öç: Bahis demektir. Altıncı hikâyede Âsiye ile Firavun’un arasında gerçekleşir

Hazine altın: Altıncı hikâyede Firavun’un Âsiye’yi sözünden döndürmek için ettiği tekliftir.

Bars: Yara şeklinde bir lekedir. Altıncı hikâyede Firavun’un ilahlık davasını çürütecek delildir. “Meger Fir‘avn’ın bu ‘ināddan ‘arzı bağrınında bir tepsi dāyresi deñlü çirkin barşı var idi. ‘Arab içinde barşı hāşā tā cūzzām marāzına beraber tutarlar.” (14^b, c.20-21)

Uryan: Çıplaklık demektir. Âsiye’nin Firavun’un davasının çürütmek için üzerinde iddia ettikleri bahistir.

Abdest: Yedinci hikâyede Zünnûn’un kız tarafından deli olmayıp âlim olmasına hükmedeceği delildir.

Münacaat: Yedinci hikâyede Zünnûn’un Allah’a olan niyazıdır. Kızın Zünnûn’un arif olmasına hükmedeceği delildir.

Nazar: Yedinci hikâyede Kızın Zünnûn’un âlim ve arif olmadığına hükmettiği delildir.

Yeşil çenber: Kadınların başlarına bağladığı yazmadır. Sekizinci hikâyede Delle’nin kadına kendisinin kocası tarafından gönderildiğine dair kandırmak için kullanacağı araç olmuştur.

Atlaslar: Sık dokunmuş ipekli kumaştır. Sekizinci hikâyede Delle'nin kadını kandırıp ele geçirmek istediği kumaşlardır.

Kamış at: Dokuzuncu hikâyede divânenin deli olduğunu resmeden bir motiftir: “Evvel bir divâneye şataşdı ki bir kâmişa at gibi binüp şu yaña bu yaña depredürdi.”(16^a, c.11)

Kaza-yı hakka rıza: Allah'tan gelen her şeyi kabul etme. Onuncu hikâyede kadının eşine yaptığı hizmetlerin sebebidir. Ayrıca Allah'ın kadını affetmesine vesile olmuştur.

Ekmek ve su: On ikinci hikâyede kadının kocasına olan sadakatin göstergesi olarak kocasından izinsiz veremeyeceği unsurlardır.

Sabır: On ikinci hikâyede kadında yer alan vasıftır. Hikâyenin vermek istediği mesajdır.

Şükür: On ikinci hikâyede kadının kocasında yer alan vasıftır. Hikâyenin vermek istediği mesajdır.

Abdest: On dördüncü hikâyede Arap'ın Halife Mehdî'yi bekletmesine sebep olmuştur.

Af: On beşinci hikâyenin konusudur. Suçluların ıslahını sağlayan unsurdur: “Ol hulk ‘afv der ki mücrimlerden günâhını ‘afv eylesen, mu‘inde anı kereminle öldürürsin.” (21^a, c.13-14)

Issı âş: Sıcak yemektir. On altıncı hikâyede Hz. Hasan'ın canının yanmasına sebep olur.

Cennet: On altıncı hikâyede Allah'ın affedici kullarına vadettiği mekândır. Hz. Hasan'ın öfkesinin dinmesine vesile olur.

Siyaset: İdam cezasıdır. On sekizinci hikâyede Muhtar ashabının haklarında verilen hükümdür.

Ayine: On sekizinci hikâyede Mus'ab'ın iç ve dış güzelliğini belirtmek için kullanılmıştır.

Deveci: Deve kervanını güden kimsedir. On dokuzuncu hikâyede Fazıl'ın tanınmamak için seçtiği kılıktır.

Deve çuvalı: On dokuzuncu hikâyede deveci kılığına girmek için Fazıl'ın kullandığı unsurdur. Süvariye atlatmaya yarayan öğedir.

Kaftan: On dokuzuncu hikâyede süvarinin Fazıl'ı ortaya çıkarmak için kadına verdiği üsttür.

Yüzük: On dokuzuncu hikâyede kadının süvariye pazara göndermek bahanesiyle kullandığı unsurdur. Kadın yüzüğü süvariye Fazıl'ı bulmaması için verir.

Mümtaz: Yirminci hikâyede Me'mûn'un Allah katında elde etmek istediği konumdur.

3.MECMÛ‘A-İ HİKÂYÂT’IN TANITIMI

3.1. MECMÛ‘A-İ HİKÂYÂT’TAKİ HİKÂYELERİN KAYNAĞI

Mecmû‘a-i Hikâyât’ın ilk hikâyesinde bir çerçeve hikâyeye rastlanır. Bu çerçeve hikâyede ana hikâyeye bağlı iki hikâye anlatılır. Hikâyenin ilk cümlelerinden Hindistan menşeli bir hikâye olduğu görülür. Bu çerçeve hikâyenin ikinci yan hikâyesinin konusu padişah ve nimstir. Hikâyenin konusunun Kelile ve Dimne’de yer alan “Derviş ve Gelincik” hikâyesiyle (Bakan, 2006: 139) örtüştüğü görülür. İki hikâyede de evlat hasreti çeken iki baba vardır. İki babanın da evlerinde besledikleri bir hayvanı vardır. İki hikâyede de hayvanlar, çocuklara zarar verecek bir yılanı öldürür. Her iki baba da yanlarında besledikleri hayvanları yanlış anlar ve onları öldürürler. Gerçeği farkettilerinde de acele ile karar verip hayvanları öldürdüklerine pişman olurlar. Bu benzerliklerden dolayı Mecmû‘a-i Hikâyât’ının birinci hikâyesinin Kelile ve Dimne’den alınmış bir adaptasyon hikâyesi olabileceğidir.

Kelile ve Dimne’nin eski Türk edebiyatında çok tutulması ve farklı adlarla tercüme edilmesi, bu kanıyı güçlendirmektedir. Kelile ve Dimne hikâyesi de Hint menşeli bir hikâye külliyyatı olup Aydınoğlu Umur Bey (1309-1347) adına ilk defa Türkçeye çevrilmiştir. Envâr-ı Süheylî gibi eserin farklı adlar altında birçok çevirisi olup en çok bilineni Ali Vasî Çelebi (1523-1572)’nin Envâr-ı Süheylî esas alarak Humâyun-nâme adıyla Kanunî Sultan Süleyman’a sunmuş olanıdır (Kavruk, 1998: 22).

İkinci hikâye Gazneli Sultan Mahmûd dönemine aittir. Hoşyâr Kadın Efendi bu hikâyenin kaynağını nereden aldığını belirtmemiştir. Üçüncü hikâye muhteva bakımından eser içinde en hacimli olanlarındandır. İbretlik olayları barındıran bu hikâyeyi Hoşyâr Kadın Efendi, Ferec Ba‘de’ş-Şidde kitabından aldığını söyler. Ferec Ba‘de’ş-Şidde Arap kaynaklı bir hikâye külliyyatı olup “sıkıntıdan sonra feraha ermenin” anlatıldığı edebi türe verilen isimdir. Bu başlıkla eser veren birçok yazar olması ile birlikte bugün bilinen en önemli yazarı kitabın başında belirtilen Kadî el-Tenûhî’dir. Tenûhî’nin Ferec Ba‘de’ş-Şidde’si onar hikâyeden meydana gelen 14

bab'a ayrılmıştır (Kavruk, 1998: 58). Ferec Ba'de's-Şidde'yi ilk defa ele alıp inceleyen Şükrü Kurgan'dır (Kurgan, 1945).

Hoşyâr Kadın Efendi, dördüncü ve beşinci hikâyelerin nerden aldığına dair kaynak belirtmemiştir. Fakat beşinci hikâyenin ana kahramanının Muhammed b. Hâşimî'nin hizmetkârlarından biri olduğu görülür. Hoşyâr Kadın Efendi'nin, altıncı hikâye ve sonrasında da konularını kadınlar⁸, tevazu⁹ ve af¹⁰ üzerine işleyip üç baba ayırmıştır. Hoşyâr Kadın Efendi, bu hikâyelerini Cevâmi'ü'l-Hikâyât kitabından aldığını belirtir. Kaynak olarak gösterdiği eserin asıl adı Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-rivâyât'tır. Büyüklü küçüklü 2113 hikâyeden meydana gelmiş olup hikâyeler 25'er bablık dört kısma ayrılmıştır. Toplamda yüz babdan oluşur. Eser İranlı yazar Muhammed Avfî (öl.630/1232)'nin Nizâmülmülk adına kaleme aldığı aynı adlı eserin Farsçadan Türkçeye Celâl-zâde Salih Çelebi (öl.973/1565) tarafından yapılan çevirisidir. Celâl-zâde Salih Çelebi, Kanunî Sultan Süleyman'ın Şehzâdesi Bayezid'in arzusuyla Avfî'nin Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-rivâyât adlı hikâye külliyyatını çevirerek Bayezid'e sunmuştur (Kavruk, 1998: 46).

Hasan Kavruk, Cevâmi'ü'l-Hikâyât eserinden bahsederken eserin efsanevî, mitolojik unsurları konu edindiğini belirtmiştir (Kavruk, 1998: 46) fakat Hoşyâr Kadın Efendi Cevâmi'ü'l-Hikâyât'tan derlediği hikâyelerin hepsinde realist bir çizginin takip edildiğini görüyoruz.

3.2. MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT'IN KLASİK HİKÂYELERİN SINIFLANDIRILMASINDAKİ YERİ

Mecmûa-i Hikâyât'ın klasik hikâyelerin sınıflandırmada yerini belirtmek için araştırmacıların bununla ilgili ortaya koyduğu tasnifleri hatırlamakta fayda vardır. Klasik hikâyelerde sınıflandırılmaya gidilirken sahasında uzman kişiler tarafından bir mutabık söz konusu olamamıştır. Agâh Sırrı Levend (Levend, 1967; 72-73), Hasibe Mazıoğlu (Mazıoğlu, 1985; 19-20), Mustafa Nihat Özön (Özön, 1985; 40), Hasan Kavruk gibi araştırmacıların bu mevzu hakkındaki görüşleri birbirine yakın gibi

⁸ 6, 7, 8,9, 10, 11,12.hikâyeler

⁹ 13. ve 14. hikâye

¹⁰ 15, 16, 17, 18, 19, 20. hikâyeler

görünse de Her biri farklı bir sınıflandırmaya gitmiştir. Bu yüzden eseri sınıflandırırken sadece birini seçmek durumunda kaldık.

Şimdiye kadar klasik hikâyeler hakkında en geniş araştırmayı - birçok araştırmacının görüş birliği ile¹¹ - Hasan Kavruk yaptığı görülür. Bu eseri sınıflandırma boyutuyla incelerken Hasan Kavruk'un "Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler" adlı eserinden yararlandık.

Hasan Kavruk klasik hikâyeleri sınıflandırmaya giderken

Şekil olarak:

- 1– Müstakil, büyük hikâyeler
- 2 – Çerçeve hikâyeler
- 3 – Belli konularda derlenip gruplandırılmış müstakil hikâyeler
- 4 – Hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele derlenmiş hikâyeler

Kaynaklarına göre:

- 1– Çeviri Hikâyeler;
 - a. Arapçadan çeviriler,
 - b. Farsçadan çeviriler,
 - c. Diğer dillerden çeviriler
- 2 – Te'lif Hikâyeler,
- 3 – Uyarlama-Adaptasyon hikâyeler.

Konularına göre:

- 1 – Aşk hikâyeleri,

¹¹ Çeçen ve Güngör, 2017: s.176; Ünlü, 2011: s.469; Yazar ve Karavelioğlu, 2010: s.1

- 2 – Kahramanlık hikâyeleri,
- 3 – Dini- Tasavvufî hikâyeler,
- 4 – Ahlâkî hikâyeler,
- 5 – Serüven hikâyeleri,
- 6 – Olağanüstü olayları ihtiva eden macera hikâyeleri,
- 7 – Lâtifeler.

Olarak gruplandırır. Bunlara dayanarak Mecnû‘a-i Hikâyât incelendiğinde şekil olarak hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele derlenmiş hikâyeler grubuna girdiği görülür. Kaynaklarına göre bakıldığında da çeviri hikâyeler grubuna girer. Konularına göre ise ahlâki hikâyeler grubunda yer alır.

Hoşyâr Kadın Efendi, İlk hikâyede Hint kaynaklı çerçeve bir hikâyeye yer vermiş, ana hikâyeye bağlı iki hikâye anlatmıştır. Bu hikâyelerin ardından ikinci hikâyeye geçmiştir. İkinci hikâyede ana karakter olarak Gazneli Sultan Mahmûd’un yer aldığı, büyük ihtimalle bir çeviri hikâyedir. Üçüncü hikâye Ferec Ba‘de’ş-Şidde’den alınmış tercüme bir hikâyedir. Hoşyâr Kadın Efendi dördüncü ve beşinci hikâyelerin telif mi çeviri mi olduğu hakkında bir bilgi vermemiştir. Altıncı hikâye ve sonrasında da Cevâmi’ü’l-Hikâyât kitabından aldığını söylediği çeviri hikâyelere yer vermiştir.

Hoşyâr Kadın Efendi altıncı hikâye ve sonrasında gelen hikâyeleri Cevâmi’ü’l-Hikâyât eserinin anlatım tarzına bağlı kalarak eseri işleyeceği konulara göre bablara ayırmıştır. Birinci bab, altıncı hikâyeden başlayan faziletli kadınlarla alakalı seçtiği yedi hikâyedir. İkinci bab, konusunun tevazu olduğu on üçüncü ve on dördüncü hikâyedir. Üçüncü bab da on beşinci hikâyeden başlayan af ve günah konusu üzerine seçtiği altı hikâyedir. Eserde bu hikâyelerle beraber toplamda yirmi hikâye vardır. Hoşyâr Kadın Efendi altıncı hikâyeye kadar olan hikâyelerini konu olarak rastgele seçmiş müstakil hikâyelerden oluşturmuştur. Altıncı hikâyeye beraber geri kalan hikâyeleri konusuna göre gruplandırmıştır. Bu özelliğine binaen

eserin şekil olarak hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele seçtiği hikâyelerden oluştuğu görülür.

Hoşyâr Kadın Efendi, eserinde bazı hikâyelerin kaynağını belirtmemiştir; fakat genel olarak eserindeki hikâyeleri Arap kökenli Ferec Ba'de's-Şidde ile Fars kökenli Cevâmi'ü'l-Hikâyât kitabından ve Hint kaynaklı hikâyelerden seçmiştir. Bundan dolayı eser, kaynak olarak çeviri hikâyeler grubundandır diyebiliriz.

Mecmû'a-i Hikâyât'ta konusu yönüyle daha çok ahlâkî hikâyeler ele alınmıştır. Hikâyelerde başlıca işlenen konuları acele karar verme, doğruluk, tedbirli olma, cesaret, feraset, kadere rıza, sabır ve şükür, tevazu, af ve günah olarak sıralayabiliriz. Kısacası hikâyeler günümüz gerçeklerinden kopuk olmayan hikmetli, ahlâkî, sosyal içerikli olayları ihtiva eder.

3.3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Mecmû'a-i Hikâyât kitabı çoğunluğu tercüme yirmi hikâyeden oluşmuş, sanatçının elinde kendi dil ve üslubu ile yeniden canlandırılmış bir eserdir. 19. yüzyılda mensûr olarak kaleme alınan Mecmû'a-i Hikâyât eserindeki hikâyelerin çoğu Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-rivâyât'tan veya Ferec Ba'de's-Şidde kitaplarından alınan Farsça ve Arapçadan tercüme edilmiş hikâyelerden meydana gelmiştir. Eser bu dillerin tesiri altında oluştuğu için az da olsa yer yer bu tesirin esere yansması görülmüştür.

Ayrıca eserin tercümeden kaynaklı sıkıntılarının da oluştuğu göze çarpmaktadır. Özellikle araya serpiştirilmiş olan birkaç beytin tercümelerinin ne aruz kalıbına ne hece sayısına uymadığı fark ediliyor. Bu da müellif Hoşyâr Kadın Efendi'nin tercümelerde sıkıntı çektiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır. Bu sıkıntı eserdeki dilin akıcılığının zaman zaman sekteye uğramasına sebep olmuştur.

İhtiyâtı ile diril dirliği kim kimseye i'timâd kalmadı.

Bir zamandır bu kim dostu i'timâd kalmadı. (10^a, c.1-2)

Eserde işlenen Türkçenin yapısı, kullanılan kelime ve gramer yönünden incelendiğinde eserde kimi zaman 13. ve 14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi özellikleri görülür. Mecnû‘a-i Hikâyât 19. yüzyılda yazılmasına rağmen eserde bu özelliklerin görülmesinin nedeninin büyük bir olasılıkla Hoşyâr Kadın Efendi’nin okuduğu eserlerin dilinin kendi üslubuna etki etmesinden kaynaklıdır. O dönemde katıldığı hanım toplantılarında sık sık okunan 13. ve 14. yüzyıl eserlerinden siyer-i nebi, Muhammediye gibi kitapların tesirinde kaldığını düşünüyoruz. Bu yüzden kaleme aldığı bu eserde Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini yansıtmıştır.

“Varın andan size nişân getüreyin” (12^a, c.10)’de 1. şahıs eki –ayın, -eyin ile

“...beni öldürse gerek idi.” (13^b, c.1)’de gelecek zaman ekinin “-sa gerek” ile yazılmış olması

“Ol, keldi, irdilşüp, turur, urur vb.” Fiillere yer verilmesi Eski Anadolu Türkçesinin izlerinin var olduğunu bir kanıttır.

Hoşyâr Kadın Efendi, Mecnû‘a-i Hikâyât eserini sâde bir dille yazmıştır. Eski Türk edebiyatında görülen Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerle yüklü, ağıdalı, sanatlı, seciîli bir dille kaleme alınan eserlerin aksine anlaşılır bir dil kullanmıştır. Yine de yer yer Arapça, Farsça kelimelerin sayısının sıklaştığı görülmektedir. Özellikle tarihî İslâmî şahsiyetlerin anlatıldığı yerlerde bu sayı fazlalaşmaktadır: “nâ-kışâtü’l-‘aql, hilye-i hayâyyla, ‘ukâla-yı i‘şâr -ı i‘tibâr, gülşen-i çemen-i ‘işmet-i zehre-i felek-iffet, ‘afv mezelletiniñ cür‘asın nûş eylemek vb.” Tamlama ve kelime gurupları örnek gösterilebilir.

Mecnua-i Hikâyât’ta hareketli bir anlatım kullanılmış, metnin tamamına bakıldığında fiil, bileşik fiil ve fiilimsilerin fazlalığı dikkat çekmiştir. Özellikle zarf-fiil ekine “-ıp, -ip, -up, -üp” sık sık başvurulmuştur. Eserde kullanılan ikili tamlamaların yanında nadir de olsa uzun tamlamalar kullanılmıştır. Anlatımda betimlemelerden ziyade diyalog tekniğine ağırlık verilmiştir. Mekân tasvirleri yok denecek kadar az iken kişi tasvirleri bir iki cümleyi geçememiştir. “İçlerinde biriniñ bir sâde rû kûlı var idi ki hüsni cemâlde güneş gibi tākıydı”, “Meger ol şehirden taşra nice şu şarnıçları var idi ki anları Haccâc yapmış idi, soñra harâbe müteveccih

be-ğāyet muvaḥḥīṣ ıszlık olmışdı. Şöyle ki herbir yırtıcı cānavārlar yatāğı ve ḥuzīz uğrılar ve ḥarāmiler turāğı idi.”, “Er be-ğāyet zişt-şūret ve girye manzar kimseyidi.”, “Rūzgārīñ eyyūsin, yāvuzun görmüş; ıssısın, şoğıyın geçürmüş, mücerrib ‘ālim kimseyidi.” gibi cümleleri betimleyici unsurlara örnek gösterilebilir.

Mecmu‘a-i Hikâyât’ta deyimlere sıkça yer verilmişken atasözleri yok denecek kadar azdır. “ayağın tırur, gözlerine uyku ḥarām itmişdi, cānı başına şıçradı, cānı taze ḥayāt buldı, boynuz isterken kulağdan çıkdı vb.” gibi cümle ve kelime gurupları deyimlere örnek gösterilebilir. Eserin geneline baktığımızda Hoşyâr Kadın Efendi’nin bir dil kaygısının taşımadığını görüyoruz. Bir kadın içtenliği ile eseri kaleme almaya ve okuyucuya sunmaya çalışmıştır.

Hoşyâr Kadın Efendi, metni kaleme alırken bazı istinsah hataları yapmıştır. Hoşyâr Kadın Efendi’nin eserinin yarım kalması sonucu istinsah hataları düzeltilmemiştir. Eserde birçok yerde yazım hatalarına rastlanır. Bu da eserin okunuşunu güç hale getirmektedir. Çoğunlukla “h ile ħ” harfleri, “r ile z” harflerinin karıştırılması ile bazı kelimelerdeki harflerin unutulmasından kaynaklı hatalar söz konusudur. Eserde aynı kelime üzerinde yapılan hataları tek bir örnek üzerinde dipnotta gösterip diğer kelime hatalarını ise ayrı ayrı dipnotlarda belirttik. Örneğin “ḥidmetinde” kelimesi “hizmetinde” şeklinde eserin neredeyse tamamında yanlış yazılmış. Kelimenin doğru yazımını transkripsiyon metninde verdik, yanlış yazımını ise tek bir yerde dipnot düştük. Diğer münferit yanlış yazımları “pād(şâ)hıñ, ar(z)rusına, yala(n) vb.” dipnotta tek tek belirttik. Kelimelerin doğru yazımlarını da transkripsiyon metnine uyguladık.

Hoşyâr Kadın Efendi, eserde gerek bazı hikâyeler içinde gerek hikâyeye başlamadan önce veya sonra az da olsa ayet ve hadislerden faydalanmıştır. Eserde üç ayete ve dört hadise yer vermiştir. Bu ayet ve hadislerin mealini vermiş; fakat Arapça asıllarını boş bırakmıştır, büyük bir ihtimalle Hoşyâr Kadın Efendi eseri tamamladıktan daha sonra yazma niyetiyle ayet ve hadisleri meallerinden önce eserde boşluk şeklinde bırakmayı uygun görmüş; fakat bunu gerçekleştirememiş, eser yarım kalmıştır.

Hoşyâr Kadın Efendi eserde ayrıca üçüncü ve beşinci hikâyelerin sonuna iki beyit yerleştirmiştir. Bu beyitlerin müellifin kendisine ait olup olmadığı bilinmemekle beraber daha çok tercüme etmiş olduğunu ve tercüme ederken beyitlerin şekillerini korumaya çalıştığını görüyoruz. On dördüncü hikâyenin hem başına hem sonuna iki tane tercüme beyit yer almaktadır. Hoşyâr Kadın Efendi, on dördüncü hikâyenin başında yer alan tercüme beytin kime ait olduğunu belirtmemiş fakat hikâyenin sonunda yer alan diğer tercüme beytin İranlı şair ve Farsça tasavvufî mesnevi tarzının kurucusu Hoca Hakîm Senâî'ye ait olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla eserde toplamda dört beyit yer almaktadır.

3.4. TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Belirtildiği üzere eserin adı Mecmû'a-i Hikâyât olup eserin bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. Türkçe Yazmalar, 007559 T811 künyeli yazma nüsha bölümünde yer alır. Kitap mıklepli, yaldız cedvel ve boyama yaldız şemseli, siyah deri cilt içindedir. Cilt kapağının iç kısmında kabartma desenli beyaz kâğıt yapıştırılmıştır. Kitabın zahriyesinde sadece kütüphane mührü ve en üstünde "Mecmû'a-i Hikâyât" ibaresi yer almaktadır. Kâğıt rengi nohudîdir. Yazının bulunduğu sayfalar yaldız ve kırmızı cetvelle çerçevelenmiştir. ^{1b} sayfasında herhangi bir başlık süslemesi yoktur. Her sayfa 21 satırdan oluşmaktadır. Yazı tipi ta'liktir. Kitabın içindeki ara başlıklar kırmızı mürekkeplidir. Kitap 27+1 varaktır.

Eserin adı zahriye sayfasında parantez içinde not düşülerek verilmiştir. Mecmû'a-i Hikâyât'ın kime ait olduğu, müellif tarafından düzeltilip düzeltilmediği, müellifin kendi hattından çıkan nüshasının daha iyi bir nüshayla karşılaştırıp karşılaştırmadığını, eseri niçin yazdığını yani sebep-i telifini, telif tarihini, eser hakkında açıklanması gereken noktaları, eserin sonuç kısmı ile ilgili bilgileri yoktur. Bütün bilinenler eserin metni içinde geçen bilgilerden ibarettir. Bunun sebebi eseri telif eden Hoşyâr Kadın Efendi'nin eseri tamamlayamadan vefat etmesidir. Eser bu durumundan dolayı müsvedde halinde kalmıştır.¹² Mecmû'a-i Hikâyât hakkındaki bu

¹² İbrahim Sona, Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-Rivâyât'ın Muhtasar Bir Çevirisi: Adl-nâme adlı makalesinde yaptığı çalışmada 19. yüzyılda da kaleme alınmış olan, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. Türkçe Yazmalar, 7559. bölümünde yer alan incelemekte olunan eser hakkında bilgi verirken eserin Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-Rivâyât'ın bir muhtasar çevirisi olduğunu ve Hubbi Hatun tarafından yazıldığını belirtir: "Bu kapsamlı çevirilerden başka muhtasar iki çeviri

bilgiler, eserin bitiminde yer alan ve kendisinden sonra nazm edildiği belli olan yedi beyitlik bir gazelden anlaşılmaktadır. Eserin sonuna eklenen bu yedi beyitlik nazmın kime ait olduğu tespit edemedik.¹³

(7) Hân-ı Maḥmūdîñ ikinci kâdını kim hac için

(8) Sâl-ı sâbıkda Hicâze eyleyüp şedd-i raḥil

...

(15) İşte ez-cümle yazup destile böyle bir kitâb

(16) İtmedin tekmi̇l el çekti beḳâyâ gitdi bil

...

(19) Hâtif-i gaybî didi târiḥî sâl-ı rıḥletîñ

(20) Hoşyâr Kâdın revân-ı savb-ı ‘adn oldı bu yıl 1275 (1859)

Eski Türk edebiyatı eserlerinin genel özelliklerinden olan serlevha, temellük kaydı, sema‘ kaydı, mukabele kaydı, besmele, hamdele, salvele, dibace, fihrist, hatime gibi yazma eserlerde bulunan genel özellikler bu eserde yoktur. Eser kayıtta 27 varak olarak geçse de eserin 19^a ile 20^a da yer alan on üçüncü hikâyesinden sonra bir buçuk sayfa boş olup yirminci hikâyeden sonra gelen 27^a da 6 satırdan sonrası farklı bir yazı ile başkası tarafından yazılmıştır. Ondan sonra gelen bir varak da boştur.

bulunmaktadır. Bunlardan biri 19. yüzyılda Hubbî Hatun’un kadınlarla ilgili hikâyeleri seçtiği 27 varaklık çeviri ile çalışmanın konusu olan Adnâme’dir.” (Sona, 2016: 397) fakat eser incelendiğinde eserdeki hikâyelerin sadece Cevâmi’ü’l-Hikâyât ve Levâmiu’r-Rivâyât’tan alınmadığını muhtelif başka hikâyelerin de bulunduğu görülür, aynı zamanda eseri kaleme alanın Hubbi Hatun olması söz konusu olamaz. Bu görüşü destekleyen iki önemli kanıttan birincisi 19. yüzyılda yaşamış bir Hubbi Hatun’un varlığının olmamasıdır. Eski Türk edebiyatı tarihinde bilinen Hubbi Hatun (Ö.998/1590[?])’un 16.yüzyılda yaşamış kadın şairlerden biri olduğudur. (Uzun, 1998: 256-266) İkincisi eseri incelediğimizde eserin Hoşyâr Kadın Efendi tarafından kaleme alındığı, Hoşyâr Kadın Efendi’nin 1859(1275)’da vefatı üzerine eserin tamamlanamamış olduğu bilgisine ulaşılır.

¹³ Nazmın son beytinde gaip ten gelen bir sesin devrede olduğu ve okuyucuya seslendiği görülür. Eserin müellifi hakkında bilgiler veren “hâtif-i gaybî” eski Türk edebiyatında sık kullanılmış bir motiftir (Öztürk, 2001: 88). Bu motif -hâtif-i gaybî- genellikle şairin başka bir kimlikle kendisini ortaya çıkarmadığı, gizlendiği durumlarda işlenmiştir (Mengi, 2005: 188). Bu beyitte de büyük bir ihtimalle aynı amaç güdülmüştür.

4. METİN

4.1. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ɟ	ف	f
چ	ɟ	ق	q
ح	ħ	ك	k, g, (ñ)
خ	ħ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

4.2.METNİ OKURKEN DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1.Mecmua-i Hikâyât kitabını transkripsiyon ederken Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki çeviriyazı kuralları dikkate alındı (Ünver, 1993: 1-46).

2. Zarf-fiilleri b sesi ile yazılmasına rağmen –up/-üp şeklinde p sesi ile gösterildi.

3. Yer ve şahıs isimleri tarih kitaplarındaki okunuşlarına bakılarak transkripsiyon edildi.

4. Özel isimlerde ekleri ayırmak için kesme işaretine yer verildi.

5. Varak numaraları parantez ile varağın başladığı kelimenin başında verildi.

6. Satır numaraları satırın başında belirtildi.

7. Transkripsiyonda yer alan müstensih hatalarını dipnotta gösterilip kelimelerin doğru yazımları metine yerleştirildi.

8. "pādşāh, rikābdār, yādgār" gibi Arapça veya Farsça kelimelerin sonuna gelen yapım ekleri kelimelerle bitleştirildi.

9. "bī-günāh, be-ğāyet, bed-nihād, nā-civān" gibi Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelen ek veya edatlar kendisinden sonra gelen kelimedenden kısa çizgi ile ayrılarak yazıldı.

10. "câyiz, fāyde" gibi sözcükleri olduğu gibi hemze gösterilmeden yazıldı.

11. "bekçi" kelimesi gibi "ç" harfi yerine "c" harfinin yazıldığı yerleri "ç" harfi ile gösterildi.

4.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN

(1) ^{1b} [1.] **Hikāyet:** Getürmişlerdir ki Hindûstān rāyilerinden bir kavî- (2) rāy sükûn-ı te'enni ehli pādşāh var idi. Anuñ¹⁴ (3) havāşşından hizmetinde¹⁵ dört kimseler olurlar idi. Dördü de (4) karındaşlar idi. Her biri pādşāhın gecelerde hātūnı¹⁶ (5) ile yatduğı yerde bekçiligin iderler idi. Şabağa deġin (6) her biri pāy-ı tahtında ayaġın tūrur pādşāhı (7) beklerler idi. Dördü daġı belki gecede gündüzde nedimleri, (8) hermişe enīs ü celīsleri idi. Pādşāhın tā şabāveti (9) eyyāmından hizmetinde olurlar idi. Dördü ile tamām mu'temed- (10) leri ve eski emekdārları idi. Meger bir gice pādşāh serir (11) üzerinde hātūnıyla yatup uyurlar idi, 'ādetleri üzerine (12) ol dört karındaşın biri gelüp pādşāhı (13) bekler idi. Başı ucında ayaġın tūrur nergis gibi (14) gözlerine uyku hārām itmişdi. Nāġāh gördi. (15) Sakıdan bir 'azīm yılan süzölüp indi. Pādşāhın (16) döşegi üzerine toġrı sürdi, vardı. Başın (17) kaldıurup kaşd itdi ki yanında yatır iken hātūnı (18) şoka. Bekçiniñ cānı başına şıçradı. İlerü erse, (19) nāġāh bu hālde pādşāh uyana kendinden bir (20) yañlış gümān ide deyü korkdı. Hemān kemānına bir ok (21) gezleyüp atdı. Yılanı bir okıla tamām itdi, ölüsini (1) ^{2a} yayı ucıyla yatdıkları serir altında bıraktı; ammā bağıdı, (2) gördi hātūnıñ yorġanı üstinde yılanın bir başı (3) zehirlü, gördü ki pāresi düşmiş. Def'ī dülbenden bir pāre (4) yırtup yayı ucuna bağıladı. Hātūnıñ başı ucuna (5) varup yayı ucu ile yorġanı üzerinden zehir (6) lu'ābını saldı. Gine yerine dönince bu hālde pādşāh (7) uykudan uyandı. Gördi, bekçi hātūnıñ (8) başı ucından öte gider. Andan bu edebsüzligi (9) revā görmeyüp¹⁷ anıñ cānına kaşd itdi. Veli ana deġin (10) şabr itdi ki bunun nōbeti geçüp yerine ol bir karındaşı (11) bekçilige geldi. Bu karındaşı yataġına gitdi. Pādşāh (12) hemān döşegi üzerine kaıkub otırdı. (13) Tīz hāliyā gelen karındaşına çağırdı: “Var bu öñü gice (14) giden karındaşın başını kes öñüme getir.” deyü, (15) fermān itdi. Ol daġı fermānına itā'at (16) idip segirtti. Karındaşının yataġına vardı. (17) Bekçiligden uykusuz idi. Gördi yataġına vardığı (18) gibi uykuya varmış, huzūr ile uyur. Göñlinden: (19) “Eger bu katlın icāb ider bir suç itse hiç bunun (20) gibi huzūr üzerine yatup uyuyabilür miydi? (21) Zāhir budur, bunun baña pādşāh başını kes didiği (1) ^{2b} haqıqāt-ı hāli bilmedin yañlış bir gümān ile

¹⁴ Anun

¹⁵ hizmetinde

¹⁶ hātūn

¹⁷ görmeyüp

dimişdir. Hele bir kerre dahı (2) pādşāhı varup yoqlayayın göreyin, nedir?” didi. Arada (3) şefkat dahı galebe itdi. Bī-tekellūf başını kesmedi, yine (4) pādşāh yanına vardı, pādşāh: “Başın getürdin mi?” didi. (5) Civān: “Yok getürmedim.” didi. Pādşāh: “Niçün?” didi. Civān: (6) “Anuñçün ki hātırıma¹⁸ bir hıķāyet düşdi, hele evvel varayın (7) bu hıķāyeti pādşāhıñ sem‘i a‘lāsına irişdüreyin, (8) andan soñra her ne fermān iderse itā‘at idem deyü, (9) fikrini eyledüm.” didi. Şabr u te‘ennī ehli pādşāh idi. (10) Hiç sözinden tizlenüp ıztırāb itmedi: “Hıķāyetiñ (11) nedür söyle?” deyü buyurdi. Ol dahı **[1. Yan] hıķāyet:** Geçmiş (12) zamānlarda bir pādşāh var imiş, rivāyet iderler ki avı (13) be-gāyet severdi, hemişe şekā hārışdı ve bir toğanı (14) var idi ki anuñ minķārı korķusından¹⁹ nesr-i t̄ayir (15) felek-sünbüle şāhları²⁰ arasına gizlenürdi. Her bir (16) pervāzında havadan bir sīmürg indürse ölürdi. (17) Pādşāh ol toğanı be-gāyet severdi. Şikārlarda (18) ekseriyyā elinden kırmaz kendüsi götürürdi. İttifāk (19) bir gün yine ol pādşāh şikāra binmiş idi. Şahrālarda gezer (20) iken nāgāh önünden bir āhū kalkdı. Pādşāh anuñ (21) ardınca atın segirdüp anı kovmağa başladı. (1) 3^a ‘aķabince vāfir segirdi. Ana yetemedi, ‘Askeriniñ (2) gözlerinden ğa‘ib oldu. Bu eñnāda pādşāha zi- (3) yāde ‘atş-ı galebe eyledi. Rikābdārı hāzır²¹ değildi (4) ki andan içmege su taleb ide ammā terkisinde baĝlu (5) bir kadehi var idi, āteş-i ‘atşın söyündürmege (6) dört yaña segirdüp su bulam içem veya bir ağaç (7) pāresi bulam diñlenem deyü cüst ü cū iderdi. (8) Hele ırāķdan bir ağaç göründi, segirdüp kendüyi (9) ol ağacıñ sāyesinde bıraktı. Elinde ol (10) toğanı dahı bileydi, indi ağacıñ saye- (11) sinde olturdi. Meger ağacıñ üzerinde bir ‘aẓīm (12) zehirlü yılan var idi. Pādşāhıñ üzerine yukarıdan (13) zehirler saça başladı. Ağacıñ yaprakları (14) arasından önüne ceh gibi dökülürdi. Pādşāh (15) anı ceh kıtarātı şanup kadehin fitrākdan çözüp (16) anuñ altına tutdı ki bir pāre irkile anı içüp (17) anuñla def‘i āteş eyleye hele bir miķdār irkildi. (18) Pādşāh kadehi eline aldı ki içe, hemān toğan (19) kınadı ile kadehi çalup içindeki zehri dökdi. (20) Pādşāh tekrār kadehi yukarıdan tamlayan zehir (21) kıtarātı altına kıdı ki muttaşıl yılan kendüniñ haberi (1) 3^b yoĝ iken üzerine saçırdı. Gine şu şavtında kadeh içine (2) bir miķdār zehir dahı²² irkildi, pādşāhıñ²³ teşneligi haddeden (3) aşmış idi. Gine kadehi

¹⁸ hātırıma

¹⁹ kokusından

²⁰ şāhlar

²¹ hāzır

²² dahı

eline alup nūş idecegi (4) vāķit yine toğan kadeh olan elinden yaña çekinüp (5) yarıldı. Kadehi kanadı ile urdı, içindeki zehri (6) gine dökdi. Pādşāhın ğazaba gelüp toğanı yere (7) çalup helāk eyledi. Pādşāhın rikābdārı da (8) ardınca şulayup arardı. Bu esnāda yanına irdi. (9) Pādşāhı bu mertebe teşne ve huşk-leb²⁴ göricek (10) götürdigi maṭhareniñ tīz ağzını açtı, kadehi (11) pāk yuyup içini āb-ı serdle toldurdi. Pādşāha (12) şundi, alup içdi, cānı tāze ḥayāt buldı. (13) Bir miqdār²⁵ kendiye geldi. Rikābdār gördi, yanında (14) toğan helāk olmuş, yatur. Pādşāha sebeb-i helākın su’āl (15) itdi. Pādşāh mācerāyı hikāyet idüp: “Ben şusuz (16) öli tıururdım, ittifaķ bu ağaç üzerinden ceh yağar (17) idi, kadehi altına tıutdım, bir miqdār ceh ırkildi. (18) İçeyin deyince çekindi, kanadıyla kadehi urdu, başını (19) aşığı itdi, içindekini dökdi. İkinci kadehi (20) bir daḥı kōdum, gine böyle eyledi. Ben de şusuzlık (21) ğazabıyla toğanı ağaca çalup helāk eyledim.” (1) 4^a didi. Rikābdār ağacın üzerine degdi, gördi. Bir ‘azīm (2) yılan yaprakları arasından başı aşığı şarkmış, (3) tıurmadan aşığıya zehrin dōker. Pādşāha toğanı (4) bī-günāh helāk itmişsiz ḥaķīķat-ı ḥāle vukūf (5) itmeden. İvecekligile bunıñ gibi şerīf-i cānveri (6) elden çıkarmışsınız. Yukarı ağaç üzerine bakup (7) görin, ol sizi ne aşıl belādan şaklamış. Bu yağan (8) ceh degil belki anuñ zehr-i helāhil-i kātildir. Toğan (9) anı dōkmeşe nūş eyleseñüz cān-ı ‘azizüñüzden (10) ayrılurdiñüz. Hele toğan size feryād olmuş. El-ḥamdüli-llāh (11) kaza üzeriñüzden şavulmuş.” didi. Pādşāh (12) ağaç üzerine bakup yılanı ol ḥalde gördi. (13) Toğanı ivecelik idüp helāk itdigine (14) perişān u peşimān oldu; ammā peşimānlığı fāyde (15) itmedi. Ben de fikr itdim, gördim. Eger karındaşımnıñ başın (16) kesüp getirirsem cāyiz ki soñra, pādşāh peşimān (17) ola, peşimānlığında fāyde itmeye. Pādşāh bunı işidicek (18) ḥāmūş²⁶ oldu. Aña degin ki çün nöbet üçinci (19) karındaşına geldi. Pādşāhı beklemeye bu gelüp ikincileri (20) yatağına gitdi. Pādşāh bu def’a buña müteveccih (21) olup: “Var filān karındaşımnıñ başını kes getir ki (1) 4^b Ḥuzūrumda bir edebsüzlik itdi ki cezāsı kātıldır.” (2) didi. Bu daḥı anuñ üzerine vardı. Gördi, ḥuzūr (3) üzere uyur. İkinci karındaşı itdigi fikri idüp (4) ‘alāķa-i uḥūvvat başını kesmekden bunı da alı kōdu. (5) Gine pādşāhın yanına döndi ki tekrar emri nedir, diye (6) yoklaya. Vardığı gibi pādşāh: “Kanı karındaşımnıñ (7) başı

²³ pādhiñ

²⁴ huşkleb

²⁵ miqdār

²⁶ ḥāmūş

kesdün getürdin mi?” didi. Civān: “Evvel qarındaşı (8) didügi gibi pādşāhın fermāniyla diledüm qarındaşımiñ başını (9) kesem; ammā kesmeden bir hikāyet öñüme düşdi, diledüm ki (10) anı evvel sem‘-i ā‘lāñuza irişdirem. Buyurursañuz (11) andan başını kesem.” didi. Pādşāh haşlet-i²⁷ maḥmūde-i (12) te‘ennī-i sukūnī üzre olmağın hiç buña da tınmadı (13): “Hikāyet nedir? Söyle, işidelim.” deyü buyurdi. (14) Ol da başladı. **[2. Yan] Hikāyet:** Hed kitāblarında meşūrdır (15) bir zamānda bir kādir u kāhir pādşāh-ı ‘alī ceh var idi. (16) Nice zamān idi oğul arzusın iderdi, kendüden (17) soñra yādgārı ve mülkinde ḥalef-i²⁸ pāydārı kıalaydı. (18) Āḥir arzusına²⁹ irişdi. Bir dil-bend-i ferzenīde toğdı. (19) şekl ü endāmı ḥūb³⁰ bir pūser-i maḥbūbıdı. Pādşāh (20) aña ziyāde sevinüp vucūdıyla cihān gözine rūşen (21) görindi³¹, aña muḥabbetinden³² beşigini taḥt³³ öñünde (1) 5^a kodururdu. Hüsn-i ḥulkı güzel dāyeler dutup (2) emr itmiş idi. Bir an ḥidmetinden ḥālī³⁴ olmazlardı. (3) Anuñ şem‘-i vucūdı üzre pervāne olmuşlardı (4) ve bu pādşāhın bir nimsi daḥı var idi. Hemişe (5) anuñla oynar idi. Anı da oğlancuğın beşigi (6) yanında yer itmişdi. Hemişe orada yatur, tıururdu (7) ve nims kedi şūretinde bir ḥayvāndır, evime me‘lūf (8) olur, yılan gibi çıyan gibi ḥaşerāt-ı arzın be-ğāyet (9) ‘adūsıdır. Her kankısın görse öldürmeyince (10) komaz ārz-ı Mısır’da daḥı çokdur. A‘yān (11) ḥalk³⁵ anı evlerinde kedi gibi beslerler. “Ḥaşerāt-ı (12) ārzı evimiñ yöresine uğratmaz.” Pādşāh da (13) oğlancuğı ḥaşerāt-ı arzdan şakınmak içün (14) nimsi hemişe beşigi yanında bağladırdı. Beşigiñ (15) yanından ḥālī olmazdı. İttifāk bir gün dāye (16) beşik yanından gā‘ib iken evin şakfından bir büyük (17) yılan inüp oğlancuğın³⁶ beşigine kaşd itdi, nims (18) orada ḥāzırıdı. Tīz yılanı qarşulayup anuñla (19) muḥkem uğraşdı. Ağzı burnu kan oldu, āḥir (20) neylerse eyleyüp aña gālib geldi. Yılanı avlayup (21) helāk eyledi ve ölüsini sürüp oğlanın beşigi (1) 5^b altına bıraktı.³⁷ Bir zamāndan soñra dāye geldi. Gördi, (2) nimsin yüzi gözi kızıl kan olmuş. Anuñ (3) aşı ney’idüğün yoklayup bilmedin, nims oğlan- (4) cuğı yedi şanup bī-te’emmül tīz

²⁷ haşlet

²⁸ ḥalef-i

²⁹ arzusına

³⁰ ḥūb

³¹ göndi

³² muḥabbetinden

³³ taht

³⁴ ḥālī

³⁵ halk

³⁶ oğlancun

³⁷ bıraktı

pādşāhıñ öñüne (5) vardı. ‘Aceyleyle oğlancuğı nims yemiş, deyü haber³⁸ virdi, (6) başın gözin yoldı. Pādşāh da tīz ‘acele idüp (7) geldi, beşikde oğlancuğı yoklamadan nimsüñ (8) başına bir bozdoğan çalup ol hayvān-ı bī-günāhı (9) öldürdi, andan beşigde oğlancuğı yokladı- (10) lar, gördiler sağ selāmetdir. Pādşāh ‘acele ile nimsi (11) öldürdüğüne peşimān oldu ammā bu vakıtte peşimān- (12) lıgıñ nef‘i olmadı. “Ben dahı fikr idüp gördüm, (13) eger karındaşıımıñ başın kesüp götürürsem cāyiz ki (14) soñra karındaşıımıñ bī-günāh olduğu zāhir ola. Pādşāh (15) peşimān ola peşimānlık fāide vermeye. Hem pādşāha (16) vebāl ola hem bir kadim-ī hıdmetkārın böyle itdüğüyle (17) kālbine melāl bürine. Bākī fermān pādşāhıñ.” didi. (18) Be-ğāyet ehl-i inşāf şāhib-i tefahhūş u te’ennī (19) pādşāhdı. Bu iki kışşadan hışşe alup emr (20) itdi. O mücrim gümān itdüğü karındaşların ihşār (21) itdiler. Pādşāh aña yüz tutup³⁹: “Dün gece seni gördim, (1) 6^a edebsüzlik edüp haremümüñ dahı yanına geldün. Bunu bilür⁴⁰ miydin ki (2) pādşāhlarıñ gayreti āteş gibidir, azı ile (3) yalıñlanur ve her şuyıla söyünmez.” didi. Civān: “Benim toğrulıgım (4) beni mehālikden şakladı. Pādşāh kulu hākkında itdü- (5) gi gümānda hātā itmişdir, eger hātālarına bürhān isterler ise (6) taht⁴¹ altına nazar itsünler.” didi. Pādşāh emr itdi. (7) Taht altını yokladılar, hātūnıñ başı ucında (8) öldürdüğü yılanı buldılar. Civān: “Yalan⁴² degüldüğü zāhir (9) oldu.” Pādşāh ‘acele ile idicek karındaşları kendüye (10) ol hikāyetleri idüp tehevvr itmedüklerine anlarından şükrān (11) getirüp hātā⁴³ ile elinden katl günāhı şādır (12) olmaduğına hāmd-ı firāvān itdi ve bu tekkarrubla dört (13) karındaşa bile teşrīfler erzānı eyledi. Andan soñra hergiz (14) ta‘accül üzre nesne fermān itmedi. Her yerde şebāt (15) u te’ennī üzerine şābit kadem oldu. [2.] **Hikāyet:** Getürmişlerdir (16) ki Heri şehrinde bir dānişmend vardı. Zamānında fazl-ı kemāl (17) ile ol hıttanıñ⁴⁴ ferīdi ve dīn ü diyānetle vecdi (18) idi. ‘İlm ü ‘amelı cem ‘itmiş, bu iki sa‘ādete kāyin (19) olmuş kimse idi ve ‘ilm ü ‘āmel ile ‘ömr geçürmiş, pīr (20) olmuşdı ve Heri şehri içinde bir ‘ālī sarāy misāli (21) evi var idi. İttifāk ol vakit Şultān Maḥmūd (1) 6^b rahimehu’llāh ‘aleyh Heri şehrine geldi. Emrī

³⁸ haber

³⁹ tup

⁴⁰ bilü

⁴¹ taht

⁴² Yala

⁴³ hātā

⁴⁴ hıttanıñ

kibârından ‘Abdu’r-râḥman (2) Ḥālīd⁴⁵ ol pîr ‘âlimiñ evine kondı, evi gâyet begendi. (3) Sultân Maḥmūd’iñ ḥavâşşındandı.⁴⁶ Eksüksüz meclis-i (4) ḥalvetine⁴⁷ varırdı. Bir gün gine Sultân Maḥmūd’un meclisine (5) varup oturır iken eşnâ-yı kelâmda: “Ḳulun kondıgum (6) ev bir pîr kişiniñ evidir, kendüyi ḥalka ‘âlim şüretinde (7) gösterir. Evi içinde bir ḥalvet-ḥānesi vardır. (8) Her gice aña girer, şabāḥa degin taşra çıkmaz. Şordım: “Bu ḥalvet (9)-ḥāne içinde neyler.’ didim. “Bütün gice namāz kılur, ‘ibâdet eyler.” (10) didiler. Ben de ‘ale-l-ğafle bir gice ḥalvet-ḥānesiniñ içine (11) girdim, gördim. Öñine bir dest şarābıla bir put komuş, putiñ (12) öñinde diz çöküp aña ḥidmet ider ve şarābdan içer. (13) Öñünden ol putı, desti ile şarābı ḥidmete getürüp (14) aḥvālını ‘arz eyledim. Bāḳi fermān pādşāhiñ.” didi. Sultân (15) Enāru’llah bürhān bir sâ‘at başın aşağa idüp te’emmüle vardı. (16) Andan baş kaldırıp: “‘Abdu’r-râḥman Ḥalid ben pîri getürdir, (17) elbette şorar, ḥaḳıḳat-ı ḥāle vaḳıf olurın. Hele evvel sen (18) benim baş u cānıma bu sözde yalan degildüğüne and içe. Şoñra (19) rāy u emrim neye iḳtizā iderse öyle ola.” didi. (20) ‘Abdu’r-râḥman ḳalkup elin başı üzerine koyup: “Başıñ (21) u cānıñ ḥaḳḳı bu sözde yalanıñ kendi kendimden söyledim” (1) 7^a didi. Sultân Maḥmūd: “Ey nā-civān merd buna ne bā‘is (2) düşdi ki bir derdmende böyle ḳaşd eyledün. Bizim ḥuzûrımızda (3) ḥilāf-ı⁴⁸ vāḳī ḥālın ‘arz eyledin.” didi. (4) ‘Abdu’r-râḥman: “Aña bā‘is bu düşdin ki evine ḳondım. Gördim bir ‘ālī evdir, (5) aña tama‘ itdim. Pādşāhiñ dindārılığın bilürin ḥimmet-i (6) dīnile benim sözümile aña siyāset ide. Pādşāhdan evin (7) isteyem, baña bağışlaya, deyü ümid idündim.” didi. Sultân (8) toğru söyledüğü için egerçi aña tınmadı; ammā artıḳ (9) andan şoñra aña i’timādı ḳalmadı. Evvelki i’tikādı (10) bozdı ve Ḥāḳ Te‘ālāya şad hazār şükürler eyledi ki (11) ibtidādan anuñ söziyle ol bī-çāreye siyāset (12) itmedi. Kendüye ol ḥuşuşda şabr u te’ennī ḳudretin (13) virdi. Meger şeytāndan şaḳladı ki ‘ikābda ‘acele (14) u şitāb ide. **[3.] Ḥikāyet:** Ferec Ba‘de’ş-Şidde kitābını (15) taşnīf iden getürmişdir ki Bağdād’da naḳīb-ül-eşrāf (16) olan Seyyid Ḥuseyn bin Mūsā eydür bir vaḳitde: “Baña bir (17) ‘azīz⁴⁹ misāfir gelüp ḳondı. Rüzgārıñ eyyüsin, (18) yāvuzun görmiş; ısısın, soğıym geçürmiş, (19) mücerrib ‘âlim kimseyidi. Bir miḳdār benim ile oldı. İttifāḳ (20) bir dostum beni

⁴⁵ Ḥālī

⁴⁶ ḥavaş

⁴⁷ ḥalvetine

⁴⁸ ḥilāf

⁴⁹ ‘aziz

evine da‘vet eyledi, aña: “Gel, ziyāfete (21) gidelim.” didim, gitmedi: “Ben hiçbir da‘vete varmayayın (1) 7^b ve hiçbir cenāzeniñ ardınca gitmeyeyin⁵⁰ deyü and içmişimdir.” (2) dedi. Ben de: “Sebeb ne?” didim. Ol da: “Da‘vete varmayayın deyü (3) and içtüğime bā‘is budır ki bir vākitde Basra şehrine ‘azm idem, (4) ittifāk şehre irişdüğüm gice geç vākitdi. İsti‘cāl idüp giderdim (5) ki bir dostum evine varup konam. Nāgāh bir meste şataşdım. Beni (6) tutdı, mestler tevda‘ını eline aldı: “Misāfirsın ancak gel, bu gice (7) bize mihmān ol” deyü, envā‘-ı temellukāt itdi. Mümkün olup (8) elinden kurtılamadım.⁵¹ Gördüm, dāmenüm elinden alamadım. Bana muhkem (9) sarmışdı. Zārūrī sözine uydım. Beni aldı, gitdi, evine (10) iletti. İçerü girdiğüm gibi gördüm, bir ālāy mestler şarāb içüp (11) otururlar. Ben de vardım eviñ bir hālī köşesinde bir⁵² (12) pāre oturdım, yatdım. Anlar kendi hāllerine meşgūllar idi. (13) İçerin her biri tamām mest-i lā-ya‘kıl olup bir yere (14) yıkıldı. İçlerinde biriniñ bir sāde rū kulu var idi ki (15) hüsn-i cemālde güneş gibi tākıydı, ol da aralarında (16) mestāne yıkılıp yatdı. Nāgāh gördüm ol günahkârlarından (17) biri kalkup ol oğlana dest-dırāzlık eyledi. (18) Oğlan da efendisin şanup aña itā‘at itdi. (19) Aña Kavm-i Lūt ‘amelin işledi. Ben yatduğım yerden bu (20) fi‘l-i şenī‘i görür, Allāh korkusuyla ditrer, istiğfār (21) iderdim; ammā neyleyeyin kalkup gitmege kâdir degildim. Geç (1) 8^a vākit idi. Gördüm bunıñ gibi yere düşmek bir ibtilādır, (2) teslimden gayrı çāre yok. Nāçār yatup kaldım. (3) Bir sâ‘atden gördüm, oğlanıñ efendisi de uyandı. Oğlanı (4) çağırıp yanına da‘vet itdi ki ol da bu fi‘l-i şenī‘i (5) ide. Oğlan dahı şendi: “Ferāğat itdün, utanmazsın.” (6) didi. Efendisi bildi, āhır kimse oğlana ta‘arruż⁵³ eylemiş. (7) Meger evvelden evvelā kalkan herīfden gümānı var imiş. (8) Tīz kalkdı, bir keskün bıçağı var imiş, (9) kınından sıyırdı. Ol şahsıñ başını kesüp teninden cüdā eyledi. (10) Ben bu hālī gördüm, ol ev içi baña zindān oldu. Birkaç (11) an içinde yanımda üç ulu günāh işlendi. Şabāhı da yakın (12) gibi anladım. Kātil varup yatduğı gibi tīz kalkup⁵⁴ (13) evden taşra çıkdım. Henüz hiç ‘alāim yoğ idi. Ol yakında (14) bir battāl hamām külhānı⁵⁵ anuñ içine girdim. Bir gūşesinde (15) şaklandım. Şabāh olunca yatam bir sâ‘atden gördüm. Külhān kapusına

⁵⁰ gimeyeyin

⁵¹ kurtılamadım

⁵² pir

⁵³ taarruż

⁵⁴ kalup

⁵⁵ külhān

(16) bir atlu geldi. İçerüye āvāz şaldı: “içerüde her kim var ise (17) taşra çıksun.” didi. Ben hiç tınmadım, külhān için çok (18) çaldı, cār idi, içinde adam var mıdır, yok mıdır muhkem (19) yokladı. Ben anuñ korkusundan tā od yakdıkları (20) ocağı içine girüp, bir bucağında muhkem sindüm. Āhīr (21) taşradan çağırmağıla da olmadı. Atından piyāde olup (1) ^{8b} külhān içine girdi. Dört yanın aradı hattā külhān ocağı (2) ağzına geldi. Kılıcın çıkardı, ocağ içine şokdı. Kılıcıyla (3) depretdi, kimse var mıdır, yokladı. Ben bir gūşesine kendümi (4) muhkem şokup bir top gibi büzülmişdüm. Kılıcı bana dege tuya deyü (5) korkumdan zehrim eriyüp su ola yazdı. Hele Allah rast getürdi. (6) Kılıcı ucu bana degmedi. Bildi ki külhān içinde kimse yokdur, def‘ī (7) yine taşra çıkdı. Vardı, bir ‘avrat ölüsü getürdi. Külhānıñ (8) od yanacak yeri içine atdı, benim yanıma bıraktı. Ben bu vaq‘anıñ (9) heybetinden⁵⁶ ditredim. Göñlümde: “Sübhān’allah bu ne tāli’dir? Giceniñ (10) içinde bu gördüğüm vāq‘alar nedir? Kulların içinde ne siyāhī rûlar (11) olur imiş. Adam oğlanlarınıñ bu bed-nihād ve bed-i’tikādları nedir?” (12) deyü ta‘accüb iderek kalkdım ki ordan kaçam, ittifāk ‘avratıñ (13) topuklarında altun halhāl şu‘ā’ı görindi. Ayaklarından çıkarup (14) halhāllarını aldım. Tīz taşra çıkdım. Gördüm, şabāh da yakınmış. (15) Bir miqdār gitdim. Öñüme bir hamām geldi. Gördüm, açılmış. Hamāma (16) girüp ābdest aldım. Çıkup mescide vardım. Şabāh namāzın (17) kılup Hak Te‘ālā Hazretlerine şükür⁵⁷ eyledim. Beni bir gecede bunca (18) mazāyākadan kırtardı. Ba‘dehu mescidden çıkup bir (19) dostım evine varup kapusını kağıdım. Çıkup beni içerü (20) aldı, geldüğüme sevindi. Varup evi içinde şoyındım. (21) ‘Aşāmı, maṭaharamı kodım. Nāgāh gözi halhāla düşüp (1) ^{9a}: “Bunu kandan aldın?” didi. Ben de şüret-i vāq‘ayı evvelinden (2) āhirine aña söyledim. Çün ‘avrat ölüsü kışşasına geldim. (3) Bunu dedüğüm gibi ev issiniñ qararı kalmadı. Tīz kalkup (4) ev içine gitdi. Def‘ī gine çıkdı: “Ol ‘avrat ölüsün (5) getüren, herifi görsen, bilür misin?” didi. Ben de: “Gice içi idi, (6) şüretin hōd⁵⁸ teşhīş⁵⁹ idemezsin; ammā āvāzından teşhīş (7) itsem olur.” didim. Andan hidmetkârlarına işâret itdi. (8) Ta‘ām getürdiler. Bu eşnâda sipāhi şüretinde bir yigit (9) içerü girdi. Ev issi anuñla āşinâyâne kelimât boşandı. (10) Kelimât eşnâsında baña işâret idüp: “Hiç bunuñ āvâzı (11) anuñ āvâzına

⁵⁶ heyetinden

⁵⁷ şükür

⁵⁸ hōd

⁵⁹ teşhīş

benzer?” didi. Ben de: “Hemān ikisi bir āvāzdır; (12) ammā ḥaḳīḳat-i ḥālī Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazretleri bilür.” didim. Ta‘āmdan (13) fāriḡ oldıktan sonra şarāb getürdiler. Civānı şarāba tıtdılar, (14) muḥkem mest oldu, yıķıldı. Ev issi ķalkıp başını kesdi. (15) Andan baña bākup: “Ol ‘avrat benim kızķarındaşım idi. Bu (16) öldürdüğüm levend aña tolaşur, ulaşırdı, ben (17) kızķarındaşıma “buña itā‘āt itme” deyü yasaķ itmişdim. (18) Sābıķdan mu‘āmeleleri var imiş. İl içinde evleri çekilmişdi. (19) Ben yasaķ itmekle ‘avrat kendüden çekilüp itā‘āt (20) itmeyicek fırsatın bulup kızķarındaşımı öldürmüş. (21) Bu sendeki ḥalḥāl anuñ ḥalḥālıdır. Hele herīfi daḥı işde (1) ^{9b} yerine öldürdim. Kışşās-ı şer‘ī emri yerine vardı. Gel baña, (2) yoldaşlık eyle, varup bir yere defn idelim.” didi. Ben de sözine (3) icābet itdim, varduķ, meyyitini bir yere defn eyledik. Hemān oradan (4) toḡru Baḡdād’a yüz tıtdım ve and içdim ki min-ba‘d kimseniñ (5) da‘vetine varmayam, yād ev içine girmeyem. Da‘vete varmaduḡıma bā‘is (6) budur; ammā cenāzeyle gitmeyeyin deyü and içdüğüme bā‘is budur ki (7) bir vāķitte Baḡdād’a dervāze-i ḥaddādīn ķapısından taşra çıķdım. (8) Gördim iki kimse bir cenāze getürüp giderlerdi. Göñlümde: (9) “Ġarīp cenāze beñzer ben de şunu bir miķdār götüreyin, şevābdır, (10) bulunayın.” deyüp ilerü vardım. Götürenlerden biriniñ elinden aldım. (11) Ayaḡından başını omuzıma urdım, gitdük. Bir zamān görtürdim, (12) ol elinden alduḡum kimse artuķ gelmedi, zarūrī maķberesine⁶⁰ (13) degin iletirdim. Cenāzeyi⁶¹ yere ķodıḡumuzleyin maķbereyi ķazındı ve benim ile bile (14) götüren ikisi de ķodılar, gitdiler. Cenāze yerde ķaldı. (15) Artuķ gelmediler. Nice zaman ķatlandım, gördim, gelmezler. Vardım bir āḥir (16) maķbere, ķazıyıcı buldım, getürdim. Hele maķbereyi düzeltdi. Meyyiti (17) götürdi. Makberi aḡzına getürdi ki aşıa indürüp (18) defn ide. Gördi, başı yok bir meyyitdir. Defn idecegi (19) hemān bir başsız gövdedir. Anı baña yapışdı. Başıma (20) ḥalk üşüdi “bunu sen öldirmişsindir” deyü beni (21) tıutup şubaşı öñine ilettiler. ‘Unf u şiddet ile benden (1) ^{10a} şordılar: “Bunu sen öldirdiḡiñ muķarrer, niye öldirdiñ?” (2) deyü, “kimdir?” deyü üzerüme tıtdılar. Ben: “İsmi bu töhmetden (3) müberrāyın, ne diyim ki aña neler?” zarūrī yüzim āsmāna tıutup: (4) “Yā ‘ālīme’s-sırrı ve’l-ḥafıyyātsın, bilürsin ki ben bu töhmetden (5) müberrāyın. Buniñ ķatlini benden tıtıyorlar, benim bī-günāh- (6) lıḡıma senden ḡayrı şāhidim yokdur.” didim. Ben söz ile (7) bu münācātı idince şubaşınıñ göñline raḥm düşdi: (8) “Ol cenāze taḥtasını

⁶⁰ maķbersine

⁶¹ cenāyi

getürin ki görelim.” didi. Getürdiler, (9) gördi “bu filān mescidüñ vaqfidır” deyü yazılmış. (10) Tîz buyurdi, ol mescidün mü’ezzinini getürdiler. (11) Andan şordı: “Bu cenāze tahtasını sizin mescidden (12) meyyit görtürmege kim aldı, gitdi?” didi. Mü’ezzin: “Ğurebā (13) tāyifesinden birkaç kimse gelüp aldı.” didi. (14) Şu-başı: “Evlerin bilür misin?” didi: “Nerede olduklarını?” (15) Şalıverdi, şu-başı bir bölük kimseler gönderdi. (16) Ğurebādan bir cem’ bulmuşlar, yaraqlar kuşanmışlar, göçeyorlar imiş. (17) Tutmuşlar, öñine getürdiler. Anlara şıkılcım eyledi, ikrār itdiler. (18) Anlar öldirmişler imiş. Anlara kışşās idüp beni⁶² şalı- (19) virdi. Hemān ordan and içdim ki artux cenāzeyle (20) varmıyam, egerçi Āferīdgār-ı ‘Ālem beni şakladı, zarar irişmedi; (21) ammā ihtiyātı⁶³ bunda añladım ki şüphelü olan yere varmıyam. (1) 10^b nazm

İhtiyātı ile diril dirliği kim kimseye i’timād kalmadı. (2)

Bir zamandır bu kim dosta i’timād kalmadı.

4. Hikāyet: Leşker (3) halkından bir kimse eydür, bir vakitte ben bir şehirden çıkup (4) giderdim, altımda bir yorğa atum var idi. Eginümde, (5) başımda fāhır emirāne libāslar giymiş, kuşanmışdım. Yol (6) üzerinde bir zühdiñ şavma‘ası kapusına irişdim. (7) Beni karşılayup merhāba itdi ve bu bî-vakt oldu: (8) “Bu vakıtden soñra kanda gidersin, bu yakınlıkda şenlik (9) yokdur. Gel bunda konup dinlen. Elden geldikçe hıdmet (10) idelim.” didi. Ben de inüp şavma‘asına kondım. Atumı (11) ahıra⁶⁴ bağladım. Arpa, şamān getürüp virdi ve esbāb-ı (12) ziyāfeti hāzır imiş. Öñüme ta‘ām getürdi, yidik. (13) Zāhid nısf-ül-leyle degin benimle oturdi. Her nev‘iden (14) anuñla muşāhabet itdük. Nice dürlü hikāyetler eydi. (15) Vardı çün yatacak vākit oldu. Kalkup baña (16) helā yolını ve helāyı kandaır, gösterdi. Eger kazāyı varır- (17) san buraya vardı. Andan kendüsi kodı, gitdi. (18) Ba‘de zamān baña da kazā-yı hācet için hāşā (19) helāya varmak lāzım geldi. Kalkup vardım, gördim. Kapusu (20) öñünde bir haşır bez galı imiş. Ayağum üzerine başdım ki (21) kapusından içerü girem. Meger altı bir kuyu imiş. Nāgāh (1) 11^a ayağum başduğım gibi kuyı içine inüp dibine indim. (2) Egerçi tamām bedenim dökildi; ammā Allah

⁶² bei

⁶³ ihtiyātı

⁶⁴ ahır

şakladı. Hele a'zāmdan (3) bir 'ūzvum kırılmadı. Zāhid güleyi durur imiş ben düşünce. (4) Kuyının ağzından üzerime ulu taşlar bıraktı. Şöyle (5) ki eger baña birisi tokınsa beni hūrd u hām iderdi. Evvel (6) atduğı taşın ardına sindim. Şoñra atduğı taşlar (7) baña tokınmadı. Zāhid ardımca ol kadar büyük taşlar (8) atdı ki benden me'yūs oldu. "Muqarrer helāk olmuşdır." (9) deyüp artık taş atmaz oldu. Kōdı, gitdi. Kış (10) gicesi idi. Bir sā'at kuyı içinde yatınca çıplak (11) idim. Yatduğım yerde soyunmuş, gelmişdim. Muḥkem üşidim, (12) tīz kuyıdan çıktım. Elüme bir büyük taş alup (13) omuzuma urdum. Giderken kıza ben, taşu getürmekle (14) ḥarāret gelsün, sovuḵ bedenime kār itmesun, diyüp (15) şavma'adan taşra şahrāda segirdüp gitdim. Hareketle (16) ve taş yüki ağırlığıyla bir miqdār ḥarāret geldi, dirildim. (17) Bu üslūb tā şabāḥa degin kaçdım. Gice içi olmağın (18) yolu evgārımdan meger dahı şavma'a ḥavālesini tolanur- (19) mışım. Şabāḥ olıcak zāhid benim sağ olup kaçduğımı tuymuş, (20) 'ūryān kılıçla arduma düşmiş. Gördim, segirdüp gelür, (21) beni arar. Şavma'a kapusından uzdığı gibi ben anı görirdim. (1) **11^b** Ol beni görmezdi. Fi'l-hāl gine ben şavma'adan yaña (2) döndim, varup şavma'a içine girdim. Kapusu ardına gizlendim. (3) Şahrāda gezüp beni bulamayınca gine döndi. Şavma'aya geldi. (4) Kapudan içerü girdüğü gibi bıçağı ḥāzırlamışdım, kapu (5) ardından çıkup aña bir bıçak urdım, def'ī yıkıldı. (6) Seri sāmānını gövdesinden ayırdım. Lāşesini sürdim, (7) bir kenāra bıraktım. Meger bir ḥarāmī imiş. Şüreti zāhid, dām-ı tezvīr⁶⁵ idüp (8) nice zamānmış, yoldan uğrayanları bu tarīḵ ile şikār idermiş. (9) Şavma'asınıñ içine girdim. Gördim, māl u esbābın ḥesābı (10) yok. Ḥarāmiliğiyle vāfir māl u menāl idinmiş. Cümlesini zabt (11) eyledim. Tedriçle şehre çıkup getürüp vāfir mālā mālīk (12) olup tamām ḡanī maldār oldım. 'Askerlik ḥidmetin dahı (13) terk idüp köşe-i ferāğata çekildim. Ol zāhiri ma'mūr, (14) bātını şe'r ü şūr mürāyiniñ def'i fesādına sebep olup (15) benim sevāb elüme girdi. Hem māl-ı bī-ḥisāb bundan (16) 'uḳālaya ma'lūm olur ki yaramazlığın cezāsı elbetde yaramazlık (17) olmayınca olmaz. Yaramaza eger imhāl olursa ya'ni mühlet verilüp (18) istidrāc tarīḵi ile cezāsı eglenürse ihmāl ihtimāli yokdur. (19) Ya'ni Ḥāk Te'ālā Ḥazretleri anı şöyle cezāsuz kımaz. Elbette ön (20) son bir belāya uğrar. Niteki peygāberimiz Ḥazret-i Muḥammed Muşafā (21) şallallāhü te'ālā 'aleyhi ve sellem ḥadīs-i şerīflerinde buyurmuşlardır. (1) **12^a** Ya'ni : "Āllah Te'ālā bed-girdār olana mehl virir ammā ihmāl

⁶⁵ tizvīr

eylemez.” (2) [5.] **Hikāyet:** Getürmüşlerdir ki Muḥammed bin Hāşimī'niñ ḥidmetkârlarından (3) bir kimse var idi. Korkâklık ve yüreksüzlikle⁶⁶ meşhûr idi. (4) Bir gice bir bölük kimseler ile otururdu. Her kişi kendi (5) bahâdırlığın söylerdi ve yüreklüğünden⁶⁷ dem ururdu: (6) “Ol kimse siz beni korkâkdır dirsiniz. Ben cümleñizden bahâdurın. (7) Eger inānmazsañuz beni tecrübe idin. Bu kara gice içre ‘âlem kîr u kâr (8) libasın giymişdir, göz gözi görmez ve parmāk göze yol bulmaz. (9) Her nereye dirseñiz beni yalnız gönderin. Varın andan size nişân (10) getüreyin; ammā ol yer ḥaṭarnāk⁶⁸ yer olsun ki benim ciğerdârlıgum (11) ma‘lûmıñız ola.” didi. Meger ol şehirden taşra nice şu şarnıçları (12) var idi ki anları Haccâc yapmış idi. Şoñra ḥarābe⁶⁹ müteveccih (13) be-ğāyet muvaḥḥiṣ isüzlük olmuşdı. Şöyle ki her bir (14) yırtıcı cānavârlar yatağı ve ḥûn-rîz⁷⁰ uğrılar ve ḥarāmiler tûrāğı (15) idi. Gülişdi: “Hemān şimdi kalk, var ol şarnıçlardan (16) biriniñ içine gir. Ortāsına bir mîḥ kaķ, gel nişân eyle. (17) Seniñ ciğerdârlıgına cezm idelim. Artuķ saña korkâķ (18) dimeyelüm.” didiler. Herif kaķup bir mîḥ ile bir çeküç aldı (19) ve kılıcın⁷¹ kuşanup taşra çıkdı. Bir kara gice idi ki anuñ (20) içinde karanlıktan ḥayāl gönle yol bulamazdı. Hemān (21) didikleri şarnıçlığa toğru yalnız revān oldu, vardı. (1) 12^b Ta‘ayyun etdikleri şarnıcıñ içine girdi. Ortasına (2) mîḥi kaķdı, döndi ki taşra çıka. Öñünde bir zincir çağışdı (3) işitdi. İlerü varup zincire yapışdı. Gördi, meger bir büyük (4) maymun imiş. Zincir ile maymuncıdan kaçmış imiş. Zincirine (5) yapışacak. Şu yaña bu yaña birkaç kerre atladı. Hele neylerse eyledi. (6) Üzerine olup maymunı tutdı. Bu eşnâda kulağına yāb (7) yāb bir söz kelecı āvāzı çaldı. İki kimse birbirleri ile söyle- (8) şürler idi. Oñatça sesledi, gördi. Bir er bir ‘avrat (9) söyler: “Buncadan ‘ömr ü ‘azîzimi seniñ yolında fenāya virdim. Giceler (10) seniñ sevdan ile aymaz ğanımdan mümkün olup baña iltifāt (11) itmedün. Atan seni yādlara virdi. Sen de aña rızā virdin. (12) Eger sen aña rızā virmeseyin nikāḥ idemezlerdi. Bu gice senden kinimi (13) alsam gerek. Senin ğamıñla ağlamadan gözlerimden dökdüğim (14) kanun kışşası içün seniñ kanını dökerin.” dir. ‘Avrat (15) aña tazarru‘ idüp: “Gel baña kıyma. Yigitliğüme ve gençliğüme rahm eyle. (16) Her ne itdü ise atam itdi.

⁶⁶ yüreksülikle

⁶⁷ yüeklüğünden

⁶⁸ ḥaṭarnāk

⁶⁹ ḥarābe

⁷⁰ ḥuzîz

⁷¹ kılıcın

Benim anda ne günāhım var. Atamıñ (17) emrinden taşra olmağın hayā beni men‘ eyledi ve ‘iffetinden (18) saña harām tarīkī ile el vermege de göñlüm vardı.” dir. Er anıñ (19) tazarru‘ına bakmayup elin bağladı. Diledi ki anı boğazlaya. (20) Ol mazlūmıñ artık çāresi kalmadı. Çāresāz Ālemiñ (21) dergāh-ı bī-niyāzına münācāt ide. Başladı ki dün buçuklarında (1) **13^a** olan nālişleri işidici ve dermānde kalanlara dermān idicidir. (2) Derhāl civān ol karañu muvaḥḥiş muzlim ve mülüm gūşeden (3) ol zālīm nā-pāk üzerine ḥamle eyledi. Elindeki zincirli maymunı (4) getürdi. Üzerine atdı. Maymun ḥerifiñ boynına şarmışdı. (5) Ḥerif ‘avratı bıraḳdı, kendü cān-ı kaygusına⁷² düşdi. (6) Gücile maymunıñ elinden irdilşüp başına gelen ne ḳazādır, (7) bilmedi. Hemān taşrasını üzleyüp ḳaçdı. Bir vechile (8) gāh yıkılur, gāh tırur. Başını gāh o taşa gāh bu taşa (9) ururdı. Maymun cağış cağış zinciri ile ardına düşmişdi. (10) Bu da taşra çıḳmaḳ isterdi. Ḥerif ardınca kendüyi ḳovarlar, (11) şanurdı; ammā ne ‘alāmetdir bilmezdi. Bu ḥayretile ol ḳaçdı. ‘Avrat (12) yatduğı yerde ḳaldı. Civān üzerine vardı, eliniñ bendini (13) çözdi ve aḥvālını şordı. ‘Avrat: “Ben Mu‘ārif şehirden (14) filān kimseniñ kızıyın. Bu giden ḥerif benim ‘ammim oğlıdır, nice kerre (15) beni atamdan istedi. Atam: “Bir levend-i bī-pākdir.” deyü beni buña (16) virmedi. Bir yād kimseye viridi. Bu gūşsa ile āvāre olmuşdı. (17) İttifāḳ bugün bazı ḥātunlarıyla bir bağa teferrüce varduḳ idi. (18) Bu da birkaç levendler ile gelüp bağıñ bir gūşesinde şaḳlanmışlar. (19) Ben de bağıñ bir tarafında seyr iderken nāgāh beni ḳapdılar. Bu ısız- (20) lık yere getürdi. Şabāḥdan berü baña şikence ider, döger, sögerdi. (21) Aḥşām olıcaḳ bu şarnıç içine getüri idi ki gördüğüñ (1) **13^b** üzre beni öldürse gerek idi. Āferīdgār-ı ālem baña raḥm idüp seni (2) meded iriştirdi. Elinden ḥalāş⁷³ oldım.” didi. Civān anı ḳaldırıp⁷⁴ (3) evine getürdi. Yoldaşları bunu tıyup aña aferin itdiler. Artuḳ (4) aña nā-merd ve muḥanneş dimediler. Andan soñra içlerinde dilāverligle meşhūr (5) oldı. Bahādırlığına i‘tirāf eylediler⁷⁵ ve ol bī-pākıñ şehirden (6) bu suçı itmekle āvāre oldı, artuḳ vaṭanına gelmege yüzi olmadı. (7) ‘Avratı eri gelüp aldı. Bu ḥikāyetde fikr olunsa ‘avratın (8) ḥalāşında Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazretleriniñ ‘aceb ḳudret ve ḥikmeti müşāhededir ki (9) ol dün buçuğunda anı aña nice iriştirdi. Kāffe ol cemā‘atıñ (10) dilāverlik ḥuşuşunda itdikleri da‘vā ve nizā‘ları bunıñ

⁷² kayu

⁷³ ḥalāş

⁷⁴ kaldırp

⁷⁵ eyleriler

maşlahatı için (11) imiş. Bes Āsyābda ‘Ālimü’l-esbāb celle şānuhū sezilmeyen yerlerde (12) sebebler müyesser ider. Bu huşūşda⁷⁶ tevātür yollar kullanur ki anda (13) endişeler çāk olur. Lā-cerem muztar olan aşhāb belā ve ‘inā (14) hiçbir hālde anuñ lütf ü kereminden nevmid olmamak gerekdir. Nazm (15)

Ka‘r-ı deryāda hūt kırnından çıkaran kudretiyle Zü’nnūnı

Nice (16) añlarsın ol kerīm ü raḥīm idi kor mı ğamda maḥzūnı (17)

Cevamiü’l-Hikāyat kitābınıñ ba‘zı ferāset ehli ḥātunların hikāyelerini (18) hikāye idelim in-şā’a’llahū te‘ālā. Āferīdgār-ı ‘ālem celle ve ‘alā ḥātunları (19) nā-kışātü’l-‘aql yaradup erenlerden mertebelerin dūn ve bünyelerin (20) za‘if u zebūn ḥalk itmişken bu cümle ile kemāle kudret (21) u cemāl-i hikmetinden anlardan ba‘zını ḥilye-i ḥayāyla ve zīnet-i ‘iffet (1) **14^a** u vefāyla bir kerāmet ü ‘izzet ü sa‘adet virmişdir ki hezār merdān-ı (2) rūzgār ve ricāl-i nāmdār anlar mertebesine irmek emr-i muḥāldır (3) ve ṭab‘larında bir mertebe leṭāfet ve zihinlerine bir derece neḳāvet (4) arzını eylemişdir ki kullarıyla ‘ukāla-yı a‘şār i‘tibār (5) iderler. İ‘tibār-ı kemāle ermiş⁷⁷ çok kāmile ‘avratlar vardır ki (6) cāhil olan erlerden yegdir ve Ḥātem-i Enbiyā Ḥazreti Muḥammed (7) Muştāfa ‘aleyhi efdālū’s-selām cihan-ı ḥavātīniden dört (8) ḥātunı saīrlar üzerinden taḳdīm ve tercīḥ itmişlerdir ki (9) şad hazārān merd gerekdir ki anlardan biriniñ fezāyiline irişe (10) ve anlar dāyiresine ḳadem başa. Niteki buyurırlar: (11) “.....” “cümleden eyyüsi dört ḥātundur; birisi Müzāhim⁷⁸ kıızı Āsiye’ (12) dir, birisi ‘İmrān kıızı Meryem’dir ki vücūd-i pür-cūd-ı ‘İsā (13) şalavātullahi ‘aleyhi şādef-i pākı ve ḳalīb rūḥullahe şemeresiniñ (14) ruḥa-ı pāk-i⁷⁹ mübārekdir ve birisi Ebūbekir-i Şıddık raḳīyallahu ‘anh kıızı (15) Ḥazret-i ‘Āyşe raḳīyallahu ‘anhadır ki ümmü’l-mü’mīn ve zevce-i Resūl-i (16) Rābb-ül-‘ālemindir ve Zebān-ı Kur’ān-ı Ḳadīm anlardan ṭahāret (17) ve ‘iffetlerine nāṭıḳdır ve birisi gülşen-i çemen-i ‘işmet-i zehre-i (18) felek-iffet Muḥammed Muştāfa şallallahu ‘aleyhi vesellem kıızı Ḥazret-i Faṭıma-ı (19) Zehrā’dır raḳīyallahu te‘ālā ‘anha ki silk ü neseb mübārek-i Muḥammed anlardan (20) muntazımdır ve zevce-i esedü’llahı’l-ğālib ‘Ali bin Ebi Ṭālib’dir (21) raḳīyallahu ‘anh ve ‘an-sāyiri’s-şahābeti’ ecma‘ın

⁷⁶ huşūş

⁷⁷ emiş

⁷⁸ Mürāhim

⁷⁹ pāk-i pā

[6.] **Hikāyet:** Zikr (1) 14^b olunan Āsiye Hātun ki ‘ismet ü şıdkuñ devr-i bākī ve ‘iffet (2) felekiniñ dürr-i nāy-nākiyidi egerçi Fir‘avn-i lā‘iniñ hibāle- (3) sindeyidi; lākin ‘ināyet-i ilāhīyye anuñ başar-ı başiretini Fir‘avn’uñ (4) hāne-i küfri zulumātında envār-ı şa‘ādet-i İslāmıyla münevver itmişdi. (5) Aña cinā’et-i küfürtar-ı olmadı. Hudā-yı⁸⁰ Te‘ālāyı bir bilürdi. (6) Fir‘avn’ıñ itdüğü da‘vānıñ buṭlānını taḥkik itmişdi (7) ve sırrıyla Hāzreti Mūsā’nıñ şelātullah ‘aleyh nübüvvetine iman getür- (8) mişdi. İttifāk⁸¹ bir gün Fir‘avn ile bir nesne üzerine öç itdiler (9) ve öçleri de bunıñ üzerine oldu ki her kanķısınıñ didüğü (10) çıkarsa āḥir anıñ ‘uķūbeti bu ola ki ‘uryān olup (11) ev içinde düryāne ṭolana. İttifāk söz Āsiye didüğü gibi (12) çıkdı. Fir‘avn’a ḳalkındı. Evinüz yerine varsun: “Şoyun, (13) ‘uryān ol ev içinde ṭolan.” didi. Fir‘avn: “Gel baña bunı (14) itdirme. Saña bunıñ yerine bir hazine⁸² altun vireyin.” didi. (15) Āsiye: “Yok, elbette öçümüz öçdür. Yerine varmak gerekdir.” didi. (16) Fir‘avn: “İki hazine vireyin vazgeç.” didi. Āsiye: “Yok, elbette (17) ‘uryān olup ev içinde ṭolanmak gerek sen.” didi. Fir‘avn (18) : “Hāşā şümme hāşā Hudā olan nice ‘uryān olır.” didi. Āsiye: (19) “Hāşā Hudā olan nice yalan söyler. Hem öç ider hem öçinde (20) döner, yalan mı çıkar?” didi. Meger Fir‘avn’ıñ bu ‘ināddan ‘arzı (21) bağrında bir tepsi dāyiresi deñlü çirkin barşı var idi. (1) 15^a ‘Arāb içinde barşı hāşā tā cüzẓām marāzına beraber ṭutarlar. Nāgāh harem (2) içindeki cāriyeler göreler, deyü üşenürdi. Āsiye’niñ de aña ‘uryān (3) ol, deyü ilhāḥ itdüğü anıñ bu ‘aybın işitmişdi. Anı cariyeler (4) yanında rüsvāy itmek isterdi. Kezzāb da‘vāsı āşikār ola. Hudā (5) ma‘yüb olmaz, diyeler. Çün Āsiye’den ol kelāmı işitdi,⁸³ gāzapla⁸⁴ (6) arķasından ḳaftānıñ gönlegi atup ev içinde birkaç kerre (7) ṭolandı. Āsiye de cariyeler de arķasındağı barşı aşikāre (8) gördiler. Andan ḳaftānıñ gönlegin giyüp sarayından ṭaşra gitdi⁸⁵. (9) Āsiye cariyelere: “Bu giden Hudā degildüğü ma‘lūmuñız oldu mı?” didi. (10) Anlarından didiler: “Andan ne āşıl ma‘yübdur, gördiñiz. Hiç Hudā olan (11) ma‘yüb mı olur?” didi. [7.] **Hikāyet:** Zü’n-nün-ı Mısırī raḥimehu’llāh ‘aleyh (12) eydür, bir gün Mısır’dan ṭaşra Nil kenārına çıkdım. Nil’den ābdest (13) aldım. Nil kenārında bir köşk var idi, andan yaña baḳdım. Nāgāh (14) bir gurfe üzerinden

⁸⁰ Hudā

⁸¹ ittikak

⁸² hazine

⁸³ işidi

⁸⁴ gāzapla

⁸⁵ gidi

nazarım bir hüsna u dilârâm kıza dokunup hâtırım⁸⁶ (15) aña meyl eyledi. Fırsatla kendüne meyl itdügimi anladı. Baña ğurfe (16) üzerinden çağırıp: “Yâ Zü’n-nün evvel seni ırâqdan gördim, (17) gelürsin deyü ne şândım; çün gelüp âbdest aldun. Bildim (18) ki divâne degilsin, ‘âlimsin deyü gümân itdim; çün âbdesdin (19) ferağat etdikden soñra Hüdâ-yı Te‘âlâ[ya] münâcât itdün. Seni (20) ‘ârif-i haq olmak añladım; çün baña nazarun düşüp hâtırın (21) meyl eyledi. Bildim ki ne divânesin ve ne ‘âlimsin ve ne ‘ârifsin. (1) 15^b Anıñçün ki eger mecnûn olsañ âbdest almazdın, eger ‘âlim olsañ (2) nâ-mahrem nazar itmezdin, eger ‘ârif olsañ hâtırın Haq Te‘âlâdan (3) ğayrıya meyl göstermezdi.” didi ve gözimden ğâib oldu. (4) Ben hacâletimden⁸⁷ cevâba kâdir olmayup kodım gitdim. **[8.] Hikâyet:** Delle-i (5) Muhtâle ki meşhûr-ı cihândır ve mekkâre ‘avratlar içinde ahvâli (6) destândır. Bunca mekr-i hile ile bir bezzâzıñ ‘avratı ğâlib geldi. (7) Bu vechile ki bir gün Delle pazâr içinden geçerci. Gördi, bir bezzaz (8) oğlanına bir yeşil ‘avratlar çenberi virüp: “Var bunu kadınına (9) ilet. Yeşil çenber istemişsin, işde efendim gönderdi (10) ve bunu baña nişân virdi. Anda şandukda bir la‘lî ve bir sebz iki renk (11) atlaslar vardır. Anları saña virsün, müşteri geldi.” dir. (12) “Tîz atlasları getir.” didi. Delle bunu işidicek, tîz pazar- (13) dan bir yeşil çenber aldı. Oğlandan evvel bezzâzıñ evine irişdi. (14) ‘Avrata çenberi virüp: “Şu çenberi saña erün gönderdi. (15) Andan yeşil çenber istemişsin ve hem bunu baña nişân virdi. (16) Şandukdan biri la‘lî biri sebz iki atlaslar vardır. Anları saña (17) virsün, getir. Müşteri geldi, satmak isterin deyü beni gönderdi.” (18) didi. Bezzâzıñ ‘avratı ziyâde ‘âkıl-i ihtiyât⁸⁸ ehli hâtunıdı. (19) Çenberi Delle’niñ elinden aldı ve: “Ben bilmedüğim kimseye atlas (20) virmezsin.” didi. Delle: “Çenberi vereyin de alayın, gideyin.” didi. ‘Avrat: “Bir çenberdir, erüme ısmarlamışdım, göndermiş. Ben anı revâ idüp (1) 16^a gine kendüye göndermeniñ vechi yokdur.” didi. Delle bildi, (2) hilekâr⁸⁹ hâtun degil ‘ârif-i cihandır. Zâruri cenberi bırağup (3) gitdi. Boynuz isterken kulağdan çıkdı. **[9.] Hikâyet:** (4) Getürmişlerdir ki Emîr’ül-mü’minîn Manşûr’dan hilâfeti⁹⁰ zamânında (5) bir kimse kendü kendisine ‘ahd itdi ki: “Tamâm yüz kişiye tanışam, (6) nice ‘avrat almaya.” hele toksân toktuz kişiye tanışdı. (7) Hemân bir kişiye kaldı, ol gice evinde yatdı.

⁸⁶ hâtır

⁸⁷ hacâlet

⁸⁸ ihtiyât

⁸⁹ hilekâr

⁹⁰ hilâfet

Bunu fikr (8) eyledi ki şabāḥ evinden çıktığı gibi evvel her kime şataşursa (9) aña tanışa. Yüz ‘adedi anuñla tekmil ide. Bu igvâyıla uyıdı. (10) Şabāḥ olduğu gibi evinden çıktı. Şehir içine toğru gitdi. (11) Evvel bir divāneye şataşdı ki bir kāmışa at gibi binüp şu yaña (12) bu yaña depredürdi. Bir alāy oğlancıklar uyup anı (13) mezelenürlerdi. Herif anı göricek bî-ḥuzur oldu (14): “Evden çıkınca ilk şataşduğım bu divānedir nedir? Eger ‘ahdim üzre (15) bununla meşveret idersem, divāneye⁹¹ meşveretden ne fāyda ve eger (16) itmezsem ‘ahdümi nice ideyin. Hele bir pāre söyledeyin, göreyin.” (17) deyüp ilerü önüne vardı: “Ey divāne evlenmek isterin, (18) seniñle müşāvere iderin, ne dersin?” didi. Divāne kāmış başını (19) çeküp bir pāre tırdı. Baña: “‘Avratlar üç dürlüdür; biri (20) gerçek senüñdür ve biri seniñ üzerine ḥulle ve muşallaṭdır (21) ve biri ne senüñdür ve ne üzerine ḥulledir.’ didi⁹² ve şakın, seni (1) 16^b atup deper.” deyüp gine kāmışını sıçratdı. Kemā-kān divāne nakş (2) olup kendü kolayına segirdi. Ol kimse gönlünden: “Bu (3) divāne sözine benzemez. Bu kişi ‘ukāla-yı rüzgārdır ancak (4) bu mücmel kelāmının tafşili nedir? Ola ki gine kendüden ma‘lūm idinem.” (5) deyüp ardınca segirttim. Bir yerde ardından yetüp: “Ey divāne (6) billāḥ ‘inān ünü çek atunı tır.⁹³ Bu baña didüğüñ sözleri (7) anlayamadım. Lütf idüp baña şerḥ eyle.” didim. Divāne (8) turup: “Gerçek seniñ olan ‘avrat oldur ki anı bakireyken (9) alasın, gözin açup seni göre, sende özge er görmiye, (10) hemān saña gönül bağlaya. Ammā ol ‘avrat ki seniñ üzerine (11) ḥulledir. Şol erden kalmış, oğlu kıızı olmuş, tıl (12) ‘avratdır ki sen anı alasın. Daima eski erinden kalan (13) evlādı aḥvāline muvaḳḳit olur. Senden her ne eline girse (14) anlardan levāzımına şarf ider. Eger aña bir söz söylesen çağırır, (15) yüzine yapışur. Ne kara günmiş ki başıma gelmiş, sen giriftār (16) olmuşın’ dir. Ammā ne seniñdir ne üzerine ḥulledir şol oğulsuz (17) kızsuz tıl ‘avratdır ki alasın. Teni seniñle yiye, gönli (18) eski vardığı eriyledir, hele bunun evlādı aḡusı yokdur.” (19) didi. Hemān gine kāmış atı ardına⁹⁴ dudup gitdi. Ol (20) kimse eydür gine ardınca segirdüp aña irişdim: “Ey şıḡ (21) Lillāhi Te‘ālā baña aḥvālini keşf eyle kavlin böyle ‘aḳīlāne (1) 17^a niçün evdā‘ın böyle sefiḥānedir.” didim. Baña: “Bu sır seniñle kalsun. (2) Biz dört ‘ālim-i rabbaniyidük; birimiz İmām-ı A‘zam Ebu Ḥanife-

⁹¹ divneyle

⁹² didir

⁹³ tu

⁹⁴ adına

i Kûfe (3) idi. Emirü'l-mü'minin Manşûr bize Bağdâd kâdılığını vireyin, didi. (4) Biz kâbûl eylemedik. İmâm-ı A'zam'ı habs eyledi. Üçümüz (5) gâzabından korkup ibrâmından kurtulmak için her birimiz (6) bir tarîk ihtiyâr⁹⁵ eyledi. Ben de kendümi delilige urmak tarîkin (7) ihtiyâr itdim. İşde bu vazı'ıla gezeyorun, Hâk Te'âlânın (8) rızasına muhâlif bir kazıyya hükm iderüz⁹⁶ deyü korkup (9) dördümüz de kâdılık kâbûl itmedik.” didi. Ben de andan (10) bu kelâmı işitdüp ‘acepledim. Aña du‘âyıla vedâ‘ idüp (11) gitdim. **[10.] Hikâyet:** Evâil-i zamânda bir kimseniñ bir gâyet dindâr (12) ve ‘âkîle ‘avratı var idi. Er be-gâyet zişt-şüret ve girye (13) manzar kimseyidi ammâ ‘avrat aña bir vechile hîdmet iderdi ki (14) er hîdmetinden utanurdu. Anuñ cümle hîdmetine bizzât (15) kendi mübâşeret ider, hiçkimseye inanmazıdı. Er şöyle zan iderdi ki (16) ‘avrat kendüye bu vechile hîdmet itdügi kendüye gâyet (17) sevdüğinden ola. Her bâri bunı ‘avratdan şorayın fikr ider (18) di. .Bir gün ‘avratıyla hâlvet otururdu. Aña: “Senden bir nesne (19) şormak isterin, unudurın.” didi. ‘Avrat karîne ile kendüye (20) şoracağını aňladı: “Vâz geç, şorup neylersin? Hiç şorma.” (21) didi. Er: “Yok, elbette sormayınca olmazın.” didi. ‘Avrat da (1) **17^b** : “Çün şorarsan elbette ben yalan söyleyüp saña hoş⁹⁷ (2) ümid söylemekle münâfıkâne kelimât ideceğim yok. Benden toğru (3) cevâp işidersin.” didi. Başladı er aña: “Ey ‘avrat hiç (4) cihânda benden sevgilü kimseñ var mıdır, benden çok kimseye (5) sever misin? Saña şoracağım budur.” didi. ‘Avrat: “ Ben saña (6) bunı şorma dimez miydim? Cevâb-ı şahîh budur ki hiç dünyada (7) seni sevmedüğim gibi bir kimseyi sevmezsin, yeryüzünde senden ulu (8) düşmânım yokdur. Seniñ yüzün görmek baña ‘âşîye melekü'l (9) -mevt yüzini görmek gibidir.” didi. Er: “Çünkü böyledir, (10) cân u göñülde bu baña itdügiñ hîdmet nedir?” deyü, “Lütf (11) ü ri‘âyeti niye idersin?” didi. ‘Avrat: “Bu senüñle benim aramda (12) olan levh -i mahfûzda bağlanmış bir ‘akiddir. Anı Hudâ-yı Te‘âlâ’ (13) dan gayrı kimse çözmege kâdir degildir. Lâ-cerem anıñ hükmüne (14) razı oldım. Kazâ-yı hâkka rızadan gayra çäre yokdur. Bu (15) nice zamândan ki seniñle dirilürün, ‘ömr-i dırâz şarf eyledim. (16) Hiç bu ‘akid çözülün, dimedim. Bu sözi dilüme getir- (17) medim; ammâ çün şimdi şordun, saña yalan söyleyüp (18) senüñle nifâk ile dirilmegi dahı revâ görmedim. Vâki‘ hâli söyledim.” (19) didi. Er andan bu sözi işidicek ehl-i inşâf idi:(20) “Ben hîd, saña buncadan berü

⁹⁵ ihtiyâr

⁹⁶ ideuz

⁹⁷ hoş

cevr-i cefā [yı] idermişim.” deyüp (21) kâbîni her neyse virüp ‘avratı boşadı. Bu ikisi (1) **18^a** huşûşunda ol zamanîñ peygâmbherine dağı geldi. Hâk Te‘âlâ (2) Hâzretleri: “İkisin de yarlıgadam, ‘avrat kazâma rızâ virdigi için (3) ve er ‘avratı ric‘inden⁹⁸ halâş itdüginçün.” deyü, buyurdi. (4) **[11.] Hikâyet:** Dirler ki bir gâyet eyle çirkin şüretlü ve yarâmaz sîretlü (5) A‘râbi var idi. İttifâk şüreti seyrinde kendüye (6) muhâlif bir şâhib cemâl ‘avratı var idi. Bir gün A‘râbi (7) bir bahâne ile ol ‘avratı döğerdi. Yoldan bir kimse geçerdi. (8) Aña: “Ey A‘râbi bu çirkinlik ile şunîñ gibi güzel ‘avrat (9) elüne girmiş. Niçün Hâk Te‘âlâ Hâzretlerine şükür eylemez, anı döğersin?” (10) didi. ‘Avrat aña çağırup: “Ey civân-merd bu hâliñ ahîr sırrı (11) vardır. Gâlibâ bu erim Hâk Te‘âlâ Hâzretlerine bir yarar iş itmişdir ki (12) beni buña arzını eyledi ve ben bir ulu günâh itmişindir ki bunîñ (13) elinde giriftâr oldım. Her kim Âferîdgâr-ı ‘Âlemiñ ezeli kısmetine (14) râzı ola hiçbir nesneden incinmez.” didi. **[12.] Hikâyet:** Geçen hikâyetleriñ (15) nezâyırındandır. Bu hikâyet ki Aşma‘î eydür: “Bir vâkitde bâdiye içinde (16) giderdim, nâgâh bir kabileye irişdim, bir evden bir ‘avrat çıktı. (17) Muṭṭalî‘ ufukdan hürşid-i rahşân veyâ bulut ardından (18) mâh-ı tabân toğdı, şandım. Gördim, güyâ beyâbân ortasında (19) çeşme-i hayvân veyâ hâristân içinde gül ve reyhândır. Beni (20) merhâba itdi, bir yer işâret itdi, inüp kondım. Baña: “Bir pâre (21) sucuğaz vir.” didim. ‘Avrat bil ki benim erim vardır, ben anîñ (1) **18^a** hükmündeyin aña tanışmayınca ev içinde olan eger etmek eger su (2) eger gayrihî nesne hiçbirin taşarruf itmezsin. Gitdügi vâkit baña (3) bir pâre şu kor, gider. Şuşadüğüm vâkit içem; ancak aña tanışmadan (4) taşarruf itdüğim budur; ammâ şimdi ben şuşamadım. Ol benim naşibim (5) buluna nişâr olsun ve yemek için baña bir çanak süd de (6) kodı, gitdi: “Konuksın, anda sen ye.” didi. Bir çanağıla (7) şu desdi getirüp önüme kodı. Ben anuñ hüsn (8) ü melâhetine ve lütf ü leṭâfetine hayrân olup şütü yedim. (9) Şudan içdim, bir sâ‘atden gördim. Bir köşeden bir ziyâde (10) kara zişt şüretlü korkunç yüzlü A‘râbi çıka geldi. (11) Beni görünce: “Merhâba.” didi. Tiz ‘avrat anuñ yanına segirdi, (12) yüziniñ göziniñ tozını silkdi. Aña vâfir mülâtefalar gösterdi, (13) câriye efendisine hîdmet ider gibi hîdmet itdi. Bir gün ol (14) evde konuk oldım. Gider olıcağ o ‘avratdan şordım: “Sizde (15) ‘aceb hâl gördim. Geceyle göndizin icmâ‘ı nadirdir; ammâ erünle (16) sende cem‘ olmuş.

⁹⁸ ricinden

Seniñ yüzün⁹⁹ qar gibi aq, erin rūy (17) k̄r u k̄ar gibi kapkara. Gine bu cümleyle sen anuñ haqqında bunca (18) lütfler idersin, h̄idmetine pervāne gibi dönersin. Buña sebeb (19) nedir?” didim. ‘Avrat: “Bil ki ben Resūlullah şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi vesselem (20) H̄azretleriniñ bu h̄adiş-i şeriflerin işitdim : “...” (21) Ya‘ni : “İmān iki nışıfıdır. Bir nışfı mekrūha şabır ve bir nısfı ni‘mete (1) **19^b** şükrdür.” deyü buyurmuşlar. El-h̄amdüli-llāh bu er ile ben bir yere cem‘ olmağıla (2) imānımız mükemmeldir. Benim h̄üsn-i cemālüm ni‘metine müstağrak olmağıla (3) erim şükr ider, ben de anuñ kubh̄i ve züşt endāmlığı miñnetine (4) giriftār olmağıla şabr iderin. K̄ā‘ide‘i imānımız fitneden (5) maşūn olur, ‘ālemde bu vechile dirlik iderüz.” didi. Aşma‘ī (6) eydür: “Bu sözden ben dahı ‘acebe vardım. Anlardan vedā‘ idüp (7) gitdim. Bir zamān ol ‘avratıñ bu cevābı benim h̄atırımdan gitmedi. (1) Her andukça andan ‘acebe varırdım.” **[13.] Hikāyet:** ... **20^a** h̄azretleri yok, çün bu yüki evüne iletin” deyü iltizam (2) itdim. ‘Ahdimiñ ‘uhdesinden gelince arkamdan kovsam (3) olmaz, deyü buyurdu. Kemā-kān götürüp yüki şāhibiniñ (4) evine iletüp arkasından indürdi ve aña: “İşde, (5) ben ‘ahdimi yerine getürdim; ammā sen de ‘ahd eyle ki min-ba‘d (6) kimseyi bunıñ gibi nesne götürdmeg içün ulağa (7) tutmayasun. Bunı yaq̄inen bil ki muhtāç olduğın (8) nesneyi kendün götürmekde hergiz asla kemāline noqşān yokdur. Bu seniñ mürüvvetine k̄adih degildir. Niteki ‘uqāla dimişlerdir, Şi‘r: “layenq̄ışılkāmile min kemālihi men cerre (11) mā yenfe‘ ilā ‘iyāllihi.” ya‘ni: “Kāmil olan kimse kendü ‘iyāline (12) nāfi‘ olan nesneyi götürmekden anıñ kemāline noksān (13) gelmez, dimişlerdir.” deyü buyurdu. **[14.] Hikāyet:** Dirler ki Emirü‘l-mü‘minīn (14) Mehdī h̄ülefā içinde be-ğāyet tevāzu‘ üzerineydi. Bir gün (15) mescide gelüp imāmet itmek içün mihrāba geçdi. Turdı ki (16) namāza şürü‘ ide. İttifāk bir A‘rābī aña çağırdı (17): “Ya Emire‘l-mü‘minīn ābdestim yok, henüz ābdest alıyorsunuz. (18) Seniñ ardında namāz kılmak kaçdı muradımdır.” didi. Mehdī (19) ol ‘Arābī ābdest alup gelince tevaqquf eyledi. Namāza (20) şürü‘ eylemedi. Be-ğāyet tevāzu‘ ve meskenetdir ve egerçi (21) Hadd-i zātında herkesden tevāzu‘ hoşdur; ammā aşhāb-ı (1) **20^b** ‘izz u cāhdan olsa hoşregdir. Anuñiçün ekşeriya kitāblara (2) yazılup dāstān-ı cihān olan ululardan şadır oldı. (3) Tevāzu‘ ve temellük hikāyetleridir. Cevāmi‘ül-Hikāyāt kitabınıñ (4) ‘afv-ı günāh babında ba‘zı hikāyetler zikr olına in-şā‘a‘llāhu te‘ālā. (5) Evvelā bilmek gerek ki ‘afvın ma‘nāsı günāhkāra

⁹⁹ yüzün

‘ikāb (6) itmege kâdir iken vâzgeçmekdir ve bu fuşşilet-i fâziletde cümle (7) hitāl-ı hayr üzerine fâyiğdir. Bu ma’nâda Qur‘ân-ı Kerim’den (8) nice âyât ve ehâdiş-i şerîfeden nice aḥbār¹⁰⁰ vârid olmuştır. (9) Ol âyât cümlesinden biri Resûlullâh Hazretlerine bu ḥaşlet-i (10) ḥâmideyi şî‘âr u dişârları edinmeg-çün vârid olan (11) âyet-i kerimedir ki Hâk Te‘âlâ anlara hitâb¹⁰¹ idüp: “... (12)” Ya‘ni : “Yâ Muhammed ‘afv ile ḥulḳlan ve iḥsân (13) ile emreyle.” deyü buyurur ve ol ehâdiş-i şerife cümlesindendir (14) bu ki Resûlullâh sallâlahu ‘aleyhi vesellem ‘Uḳbe bin ‘Amir’e: “...”ya‘ni: “Ey ‘Uḳbe saña dünya ve âḥiret ehilleriniñ (17) ḥulḳlarınıñ eyyüsi ḳanḳısıdır ḥaber vireyin mi? Bir kimse ki (18) saña yaramaz işler itmekle senden kesile. Sen aña in‘âm (19) u ikrâm u iḥsân ḳâ‘idelerin bast itmekle andan kesilme (20) ve her kimse ki senden ḥayrını kese, aña ḥayr u iḥsân eyle (21) ve her kimse ki saña zûlm ü cefâ eylese, andan intikâm almağa (1) 21ª ḳaşd itme.” deyü buyurdu ve Hıḳācā Hâkîm Sena’i (2) ‘aleyhi’r-raḥme bu me‘ânide bir pâresi beyitler dimişdir ki (3) tercümeler bunlardır. Şî‘r: “Sim virmeyene saña, zer vir. Kesene; (4) âyağın sen sürü vir, sen şeker şun su-nâna zehr-i mâr (5) kesilenden kesilme sen. Zinhâr oldu bu veçhe şühre-i (6) afâḳ, kesb idenler meḳârim-i aḥlâḳ” pes bu bâbda biz de (7) libās-ı ‘afv ile ârâste olan ba‘zı aşḥâb-ı (8) devletiñ ḥikâyetlerin irâd idelüm ki sâmi‘ine andan (9) inşâ‘e‘l-e‘az hezâr menfa‘at ḥuşûle mevşul ola (10) [15.] **Hikâyet:** Dirler ki Emirü’l-mü’mînîn Harûnü’r-reşîd Üstâdü’l (11) -fuḳahâ’i ve’l-‘ulemâ’i İmâm Ebu Yûsuf Hâzretlerinden (12) sorup: “Ol ne ḥulḳdur ki yaramazlar anuñla eyyü idilmege ḳâbil ola.” deyü buyırdı. Ḳaḍı Yûsuf: “Ol ḥulḳ (14) ‘afvdır ki mücrimlerden günâhını ‘afv eylesen, ma’nide (15) anı kereminle öldürürsin. Her bâri seniñ ḥicâbından (16) önünde bî-cân olur. Günâhından, ‘afv mezelletiniñ (17) cür‘asın nûş eylemek aña merg kâsesin (18) nûş eylemekden güç gelür. Artuḳ anıñ fikrine (19) bed-kerdârlık eylemek gelmez.” deyü buyırdı. [16.] **Hikâyet:** (20) Getürmişlerdir ki bir vaḳitte Beni Hâşim sâḍâtından bir cemâ‘at (21) Emirü’l-mü’mînîn Ḥasan’ıñ raḍiyallâhu ‘anh evine geldiler. (1) 21^b Ol oturub muşâḥabet iderler idi. Cāşnīgîr önlerine (2) ta‘âm getürdi. Ta‘âmı ortaya döker iken nâgâh (3) bir ta‘âm kâsesi ıssıydı. Cāşnīgîr elini (4) yakdı. Bî-iḥtiyâr elinden şalıverdi. İçinde- (5) ki ıssı âşı Emirü’l-mü’mînîn başına dökildi. Bundan (6) incindiler. Mübârek beşerelerinden incinmek âşârı (7) zuhur itdi. Cāşnīgîr bunu

¹⁰⁰ aḥbār

¹⁰¹ hitâb

müşāhede idicek (8) be-gāyet korkup Yā Emire'l-mü'minîn: “Hüdā-yı ‘azze ve celle (9) Qur'an-ı Kadim'de: “...” deyüp: (10) “Ğazabı hazm edenlere cennet va‘desin buyurur.”(11) didi. Hāzret-i Hāsan: “...” Ya'ni (12) “Ğazabım hazm itdim.” didi. Çāšnīgīr ‘akabince: “...” dūr. Ya'ni: “Halkıñ suçların ‘afv (14) iden, deyü buyurur.” didi. Hāzret-i Hāsan: “Suçını (15) ‘afv itdim.” didi. Çāšnīgīr: “Yā Emire'l-mü'minîn ‘afv (16) ‘akabince Hāk Te‘ālā celle şānuhu: “ ..(17)..” deyü buyurur. Ya'ni: “İhsān eylemek, anar.” (18) didi. Emirü'l-mü'minîn Hāsan raḍiyallāhu ‘anh: “Malūmdan (19) azād ol ve saña dört yüz dirhem gümüş de bağışladım. (20) Var esbāb ma‘āşına şarf eyle.” deyü buyurdu ki (21) bu maḳūle ‘afv u ihsān ḥānedān-ı nübüvetden ba‘īd (1) 22^a değildir. **[17.] Hikāyet:** Getürmişlerdir ki Emirü'l-mü'minîn Me'mūn, (2) Āhmed bin ‘Urve'yi Ehvāz velāyeti begliginden ma‘zūl (3) eyledi. Buyurdu, anı taht-ı ḥilāfeti önüne hāzır (4) itdiler ve bir alçaḳ yere tavır ḳoddılar. Aña ‘itāb-ıla (5) ḥitāb idüp yüzüne karşı cerāim¹⁰² ve taḳşirātını şaya- (6) başladı. Āhmed: “Yā Emire'l-mü'minîn yarın ḳıyāmet gününde (7) sen de bunıñ gibi muhāsebe mevḳıfına tavır ḳorsalar. (8) Yüzine karşı seyyi‘āt-ı a‘mālini şaysalar. Hiç inkāra (9) itmege mecālīñ kalmasa, orada saña ne hoş gelür idi?” (10) Me'mūn: “‘Afv eylemek.” didi. Āhmed pes: “Sen de benim (11) ḥaḳḳımda bunu buyur.” didi. Me'mūn: “Buyurdum, var gine (12) beglige git. Suçunu ‘afv eyledim. Şāhib-i fermān (13) olanlar ya'ni pādşāhlar gerekdir ki cezā gönine ya'ni ḳıyāmet (14) gününde mevḳıf-ı ekber ve mecmā‘-i maḥşerde tavır ḳuracaḳlar (15) yād ideler tā ki bunu anmaḡıla mücrime ‘afv ḥil‘atını (16) arzāni ideler ki kendileri de anda ‘afv ḥil‘atını arzāni (17) buyuralar.” didi. **[18.] Hikāyet:** Bir vāḳitte Muḥtār'ın¹⁰³ aşḡābından (18) bir cemā‘atı Muş‘ab'ın evine getürdiler. Anlara siyāset (19) emr eyledi. İçlerinden birisi: “Yā Emire'l-mü'minîn ben (20) ḳulın dilerin ki elünize bir āyine alup mübārek cemālīñiziñ (21) ve cemil ü şüretiñüzüñ, tarāvet ü letāfetine nazar ide- (1) 22^b siñiz ve bu da yaḳīnen ma‘lūmdur ki şimdi beni eger bī- (2) günāh yere öldüresin. İrte ḳıyāmet gününde mevḳıf-ı (3) ḥuzūr-ı Hāk da тұrup senden ḳanım içün ḳışāş-ı (4) cezā talep itsem gerekdir. Dirig degilimdir. Seniñ gibi (5) gökçek şürete ki benim bir bed-lehce bī-nevā gedā birine (6) mevḳıf-ı ḥuzūr-ı Hākda mevḳūf idüp alıḳoyalar.” didi. (7) Muş‘ab'a bu sözi mevḳı'inde düşdi. Cevābında: “Seni (8) ‘afv itdim. Günāhından vāzgeçdim.” didi. Tekrār başlayup: (9) ‘Yā Emire'l-mü'minîn çün baña yeñi ḥayāt bağışladun. (10)

¹⁰² cerāim

¹⁰³ Muḥtār

Ḥayāt fakr u fāka ile geçicek ölümden beterdir.” didi. (11) Muş‘ab buyurdi, anıñ esbāb ve mālından her nesi (12) alındıysa gine virdiler. Anlardan ğayra kendü de yüz (13) biñ naķid akçe ‘atā eyledi. **[19.] Hikāyet:** Tevārīḥ-i (14) ḥülefā kitāplarında meş‘ürdür. Fazl bin Rabi‘î ki (15) Harūnū’r-reşid’üñ veziri idi. Çün Harūn (16) ārdınca ḥilāfet nöbeti oğlu Muḥammed Emin’e deĝdi. (17) Fazl buña dahı vezir olup karındaşı Me’müne şarīḥ (18) nice kaşdlar itdi. Aña ḥilāfet naşīb olmamak (19) bābında hezār say‘ ve tedbire meşĝül oldı. Āḥir ki (20) tedbirlerin taķdīr bozdı. Me’mün’iñ ṭālī‘-i devleti (21) yār olup ḥilāfet taḥtı Muḥammed Emin’den yüz çevrüp (1) **23^a** aña iķbāl itdi. Muḥammed Emin’iñ āteş-i devleti sönüp (2) Me’mün’iñ rāyeti ref‘eti şaḥn-ı şerādan evc-i şüreyyāya (3) irişdi. Fazl bin Rabi‘î Me’mün qorqusından (4) Bağdād içinde gizlendi. Bir vechile ki hiç kimse andan (5) nām ve nişān virmedi. Me’mün anı bulmaķda nice ki (6) ihtimām itdi, kābil olup ele girmedi. Āḥir (7) Emirü’l-mü’miñ Me’mün Sa‘id Şāḥ’iñ ulu kādīm (8) kulu var idi ki be-ĝāyet mu‘temediidi. Aña ışmar- (9) ladı: “Saña artūk ḥidmet buyurmazın, hemān seniñ (10) ḥidmetiñ muttaşıl Fazl bin Rabi‘î arayup bulmak (11) olsun.” deyü buyurdi. Sa‘id bu ḥidmetiñ edāsında (12) şırf maķdūr idüp daķıķa fevt eylemezdi. Nice kerre (13) Bağdād içinde nidā itdürüp: “Kim ki Fazl’ı bulup (14) getüre, aña on biñ naķd altun vireyin.” didi. (15) Dört yıl bu üslūba iķdām ve ihtimām itdi. (16) Hiç eşer peydā idemedi. Vücūdından ümidi kesdiler. (17) Fazl’uñ çün gizlenmesi bu mertebe üzdi. Tenhālīķ (18) miḥneti ile be-ĝāyet zebūn ve cigerḥūn oldı. Āḥir bir (19) gün tebdil-i şūret¹⁰⁴ idüp deveçiler şeklinde (20) arķasına bir deve çuvalı urup gizlendiĝi evden (21) taşra çıķdı ki vara, bir miķdār da āḥir yerde (1) **23^b** gizlene. Nāĝāḥ soķaķda giderken karşusından bir atlu (2) biri piyāde iki kimse gelürdi. Yanına uğraduķları (3) gibi piyāde Fazıl’ı bildi. Yanındaĝı süvāra didi. İki- (4) si de Me’mün’e müte’alliķ adamlar idi. Süvār şād oldı. (5) İki de dönüp Fazl’ın ardına düşdiler. Süvār ardınca (6) irmege iķdām idüp atın ilerü sürdi. Fazl’a (7) yakın olunca ittifāķ Fazl önünde giderken omuzındaĝı (8) çuvalı bir omızından bir omızına deĝişdirdi. Süvār ardında, (9) süvārīñ atı bundan ürkdı, üstindeki adamı (10) yere urdı. Herif kendüye meşĝül olup Fazl’ı (11) tutmak sevdasın unuttı. Herif şu yaña bu yaña (12) örseleniyorurken Fazl önünden uzdı. Bir miķdār (13) soķaķ içinde gidince bir kاپusı açuķ ev önüne (14) irişdi ki kاپusı önünde bir ḥātun oturır. Fazl (15) aña selām virüp

¹⁰⁴ şūet

aña: “Mümkin midir ki birķāç beni bu evinde (16) şaklayasın?” didi. Hātun aña raħm idüp: “Şu ara (17) içeri git, üzerinde bir çartāk vardır, var anda otur.” (18) didi. Fazl hātunıñ emānında emin olup vardı. (19) Ol çartāk içine girüp oturdı. Az geçmeden (20) gördi, süvār kendüyi şoylayurak hātunıñ (21) evi öñine gelüp oturdı. Hātuna: “Bugün bir av (1) **24^a** şikāra düşürmişdim ki benim ğani olmağuma sebep (2) idi, ammā elümden çıkardım. Fazl Rabi’ı’yı bulmuşdım¹⁰⁵ ammā (3) atum ürkeklik¹⁰⁶ etdi, beni yere urdı. Ol buraya (4) biri benim öñümden şıçratdı.” didi. Fazl yukarudan (5) bunu işidürdi. Şöyle müteğayyir oldı ki nidesin (6) bilmedi ğāyet hayretinden nāğāh ağsurısı gelüp (7) ağsurdı. Aşağıdan süvār işidüp hātuna: (8) “Yukaruda aқsuran kimdir?” didi. Hātun bir қарındaşım (9) oğlı var idi. Bir ırāқ sefere gitmişdi, çokdan (10) nā-bedid idi. Henüz geldi. Yolda harāmiler şoymışlar, (11) ‘uryāndır. Anuñçün utandığından aşığa inüp (12) saña görünemez.” didi. Süvār hātunıñ evinde olmasın (13) sezmişdi. Kaftānıñ çıkarup:” Var bu kaftānı (14) vir giysün, gelsün, kimdir? Göreyin.” didi. Hātun: (15) “Henüz¹⁰⁷ geldi, üç gün imiş, nesne yememiş, ğāyetle (16) aç ve bī-mecāldir.” deyüp parmağında bir yüzigi var idi. (17) Çıkarup aña virdi: “Var kerem it, bunu pāzara rehin (18) қо. Birķaç aқçelik та‘ām alup getir. Sen gelince ben de (19) kaftānı aña iletüp giderin, aşığı getüreyin. Sen de (20) та‘āmı getir, oturup yiyin. Hem añı gör, müsā- (21) ҳabet idün.” didi. Süvār yüzigi aldı, hātuna (1) **24^b** kaftānı ol pazāra gitdi. Bu çartākā çıkup Fazl’a: (2) “Ey pīr ne denildi, işitdün. Ol kaçқun sen misin?” (3) didi. Fazl: “Beli, benim.” didi. Hātun: “İmdi herifi şavdum, (4) saña ancak bu қadar sırdaşlık idebilürün. Bu arada (5) zinhār artuқ turma, hemān қаça gör.” didi. Fazl (6) aña du‘ā idüp hemin¹⁰⁸ hātunıñ evinden çıkdı, muteğayyir (7) giderdi; ammā қанда gider bilmezdi. Ne bir mu‘ayyen yeri var ki (8) anda vireydi ne bir münāsib yer eline girdi ki anda şaklana- (9) ydı. Dönerek bir ‘ālī saray қapusına irişdi. Қor- (10) қуyla berk yürüyüp yorulmışdı. Bir pāre şu sarayıñ (11) divarı dibinde diñleneyin deyü oturunca nāğāh gördi, (12) atlar paturdısı gelür. Bildi ki atlular bir ulu kişi gelür: (13) “Nāğāh sipāh tāyfasından ola beni bileler, öñlerinden ayrıla- (14) yın. Beni görmesünler, geçdükleri gibi gine çıkayım, gideyim.” deyü (15) fikr idüp şarayın қapusından içeri қadem başdı. (16) Qapu

¹⁰⁵ bulışdım

¹⁰⁶ ükeklik

¹⁰⁷ Henür

¹⁰⁸ hemāin

soğakına toğru içerüsine biraz gitdi ki kapuda (17) öñünden geçen atlular kendüyi görmeyeler. Kaža-yı Alîh ile (18) meger ol halife kendü bulmağ emr itdügi Sa'id (19) Emir'in evi idi. Toğru hengāmesiyle evi kapusına (20) gelüp indi. Kapusından içerü ev içine giden (21) dehlize toğru giderken gör Fazl тұrur, görünce bildi: (1) 25^a "Bunda nice düşdün?" didi. Fazl: "Ben bir tîr-i pür-tāb (2) kazayın, pürtāb okıñın mu'ayyen yeri olmaz. Nereye (3) olursa düşer." didi. Ammā Sa'id anı gördi. (4) Bu boğazlanmış kuş gibi ki henüz deprenür, yarım canlıdır. (5) Bî-'aynihi aña dönmiş, göñlinden aña rahm idüp yüzine güle (6) bakdı. Tîz buyurdı, anuñçün bir ev döşediler. Pāk (7) ve pākize bisātılarla zînet itdiler. Sa'id öñüne düşüp (8) iletdi, evin içine girüp oturdılar. Emr itdi, ta'ām (9) getürdiler. Fazl'a: "Buyurun." didi. Fazl: "Diriler ta'āmıdır (10) deyü mi yiyeyin?" didi. Sa'id: "Diriler ta'āmıdır." Deyü: (11) "Yiyin" didi. Sa'id añı üç gün bu t̄ariķile konuğ (12) idinüp konuğladuğdan soñra Fazl'a: "Ehṡāl-i ma'lūmıñız- (13) dır. Benim evimden daḡı çıkup kemā-kān kaçun. Ben de sizi (14) тұrmayup aramağ üzre olayın. Görelim sonı neye irer. (15) Allah ḡayır vire didi. Fazl anıñ evinden daḡı çıkdı. (16) Meğer ol yakında bāzergān evi bilürdi ki eyyam-ı vüzera- (17) tında aña hezār iyilükler itmişdi. Göñlinden: "Anıñ evine (18) varayın, şāyed ol beni şaklaya" deyü fikr eyledi. Hezār belāyla (19) korķarak anıñ evine vardı, kapusın kaķıdı. Bāzer- (20) gān taşra çıkup gördi, Fazıl kapusı öñinden (21) тұrur. Merḡabā¹⁰⁹ idüp evi içine aldı, gitdi. (1) 25^b Bir ḡub¹¹⁰ caygāhda oturtdı. Andan toğrı (2) Emirü'l-mü'minin Me'mün'in dergāhına gelüp: "Fazl ḡāliyyā (3) evimde oturuyor." deyü muştladı. On bin altun (4) muştluğ istedi. Halife Sa'id anuñla koşdı (5) ki vara. Fazl'ı ḡuzurına getüre. Gitdiler, Sa'id vardı. (6) Fazl'ı Me'mün'in ḡuzurına getürdi. Fazl'ın gözi (7) taḡt üzerinde Me'mün'e düşecek cān gövdesinde (8) değil idi. Bedeni ḡayātına vedā' itmişdi. Yarım cānyı (9) ḡalifenin öñinde yüz yere urup selām virdi. (10) Ya Me'mün anı göriceğ ḡudā-yı Te'ālāya şūkr idüp (11) selāmını aldı. Andan öñine çağırup: "Ey Fazl benden (12) gizlenelden berü bugüne gelince başına ne geldi, başdan ayağ (13) cümlesin baña söyle." deyü buyurdı. Fazl başladı ḡuşsa-i (14) kışsasını söylemeğ, āğāz itdi. Söyleyürek çün (15) evine vardığı ḡātunin kendüyi çartakda şakladığı (16) ve kendünin ardınca gelen süvārı yüzigin virmekile (17) şavup kendüyi kaçurduğı ḡikāyete geldi. Me'mün (18) tîz ḡazinedārına emr itdi: "ḡātuna biñ altun ile, (19)

¹⁰⁹ Merhaba

¹¹⁰ ḡub

benim ağzımdan de. Yüzigin tutı ıoduğı yerden çıkar- (20) sun.” deyü buyurdı. Andan Fazl kışşasınıñ aşığı- (21) sun söylemege başladı. Söz Sa‘id’iñ evine varup (1) **26^a** kendüyi üç gün konuklayup kendüye anıñ lütf-ü beyā- (2) nına iricek, Me‘mün: “Eger Sa‘id böyle adam olmasa ben anı (3) terbiyet iderdim.” didi, buyurdı. Söz burdan dağı (4) geçüp Fazl bāzergānıñ evine varduğı ki kışşasınıñ (5) āhiridir, söyleyicek, Me‘mün buyurdı. Ol bāzergānı (6) şehirden sürdiler: “Le‘im ü bed-‘ahd olanıñ benim memleketimde (7) ne yeri var.” deyü buyurdı. Andan Fazl biñ Rabi‘î‘a yüz (8) tutup: “Ey Fazl ben seni ‘afv itdim. Bizim öcümüz- (9) den bunca miñnet çekmişsin, fazl ve kereminden sen de bizi (10) ‘afv it.” didi. Fazl du‘ā idüp emin ü emānıla (11) huzurından çıktı. Anıñ eyyam-ı hilāfetinde dağı huzur-ı (12) bāl u refāhiyyet-i hālle nice zamān dirildi ve bu hikāyet (13) Me‘mün’iñ kemāl-i kerem ü ‘afv u merhametinden cihān-ı gūşında (14) gūşvār oldu. **[20.] Hikāyet:** Getürmüşlerdir ki çün Emirü’l-mü‘minīn (15) Me‘mün ‘Ammi İbrāhim biñ Mehdî‘yi ele getürdi. Mağbus (16) ve muqayyet oldu, kayd-ı bend ile huzurına getürdiler: “Anı (17) öldüreyin mi?” deyü, Hamid-i Tūsi‘yla meşveret¹¹¹ itdi. Ol dağı (18): “Yā Emire’l-mü‘minīn ben bunu ma‘kūl görmezsin ki eller seniñ (19) için Me‘mün’ı gör beş, altı günlük şaltānať için (20) kendü ‘ammini öldürdi, diyeler.” didi. Me‘mün İbrāhim’i (21) zindāna gönderdi. Birkaç günden soñra anıñ emrini Aḥmed biñ (1) **26^b** Ebū Hālid ile meşveret itdi. Aḥmed: “Yā Emire’l-mü‘minīn eger sen (2) anı öldüresin bu bābda çok pādşāhlara taklid (3) itmiş olursın ki bunıñ itdigi günāh gibi günāhlarıyla (4) nice pādşāhlar çok, bunıñ gibi günāhkārlar öldürüp (5) tururlar; ammā eger anı ‘afv eylesen bu lütfıla sā‘ir (6) pādşāhlar içinde mümtāz olursın. Bāki Emirü’l-mü‘minīniñ (7) re‘yi bizden ‘ālidir. Fermān sizden.” didi. Me‘mün’a bu söz (8) hoş gelüp İbrāhimi ‘afv eyledi: “Andan şadır olan (9) cerāyimiñ cezāsından vāz geçmedin, ben bāb-ı keremde sā‘ir kerem-i (10) kübārdan mümtāz münferid olmak isterin.” deyüp buyurdı. (11) Anı ḥabisten çıkarup ‘afv u ikrām hil‘ātı virdi. (12) Vāfir in‘ām idüp kendünde mā-yı havāşşı cümlesinden kıldı. (13) Cevami‘ül-Hikāyāt kitabınıñ hilmiñ fazileti bābında birkaç (14) hikāyeler zikr olına in-şa‘allahu te‘ālā ‘uḳāla-yı ‘ālem hūkemāya (15) ben-i ādeme pūşide degildir ki hiç göniller şaydın şikār (16) için kurulan dem-i teshīre hilm ü rıfkānesin (17) ve övünmek gibi nesne yokdur. Bu da‘vāyı mü’ekked ü muḥakḳak (18) budur ki Seyyidü’l-mürselin

¹¹¹ müşaveret

şalavātullāhi ‘aleyh bunca ḥüsn-i (19) ḥulḳ u lütf-i ṭabi‘atla ārāsteyken vaşf-ı ḥilmiñ (20) şānına i‘tina için Cenāb-ı Hāḳdan müstaḳil bunuñla (21) me‘mūr oldılar. Kavlehu Te‘ālā: “... 27^a...” (1) Aşıl-da bu āyet-i kerime Uḥud ğazā’sında kāfirden şınup (2) cenkden kaçan müslimānlar ḥaḳḳında nāzil olmışdır ki (3) Resūlullāh ‘aleyh-i vesellem kāfir ‘askerin başup ğazā’dan (4) mūrāca‘at itdükden soñra anlara bir gece söyler oldılar. (5) Ḥuşūnet şūretin gösterirleridi. Andan Hāḳ (6) Te‘ālā Ḥazretleri Resūlını nehy idüp: ...

(7) Hān-ı Maḥmūdīñ ikinci kādını kim hac için

(8) Sāl-ı sâbıkda Hicāze eyleyüp şedd-i raḥil

(9) Gerçi ifā-yı menāsik eyleyüp Hac eyledi

(10) Avdetinde savb-ı Hāḳ itdi taḥvīl-i sebīl

(11) Ya‘ni Cidde şehrine geldik de itdi irtihāl

(12) Rūḥı oldı hem-civāri Rāḥmet-i Rabb-ı Celīl

(13) Ka‘be-i maḳşudı ancāk Ravza-i Rıdvān idi

(14) Sāḥa-i envā‘-ı ḥayrātda idüp sa‘y-i cemīl

(15) İşte ez-cümle yazup destile böyle bir kitāb

(16) İtmedin tekmiḻ el çekti beḳāya gitdi bil

(17) Rūḥımı şād eyleyüp ḳabrin münevver eylesün

(18) Ḥazret-i Ḥayy u Vedūd bī-naẓīr u bī-meşīl

(19) Hātif-i¹¹² ğaybī didi tāriḥi sāl-ı rıḥletīñ

(20) Ḥoşyār Ḳādın revān-ı savb-ı ‘adn oldı bu yıl

(1859) 1275

¹¹² Hā‘if-i

5. SONUÇ

19. yüzyılın yetiştirdiği kadın nâsir Hoşyâr Kadın Efendi'nin kaleminin ürünü olan Mecmû'a-i Hikâyât, çoğunluğu tercüme ve adaptasyon olan kısa derleme hikâyelerden oluşmuştur. Toplamda yirmi hikâyeden oluşan Mecmû'a-i Hikâyât'taki hikâyeler birbiriyle bağlantısı olmayan küçük büyük, ayrı ayrı olayların anlatımı ile meydana gelmiştir.

19. yüzyıl, şair kadınların diğer dönemlere göre fazla olduğu bir dönem olmuştur. Bu dönem de önceki dönemlerde olduğu gibi nazım nesirden üstün tutulduğu bir anlayış hâkim olmuştur. Böyle bir ortamda Hoşyâr Kadın Efendi birçok kişiden farklı olarak mensur bir eser ortaya koymuştur. Yaptığımız araştırmalarda bu dönemde mensur hikâyeler kaleme alan başka bir kadın nasire rastlamadık.

Hoşyâr Kadın Efendi seçtiği hikâyeleri hem kendi döneminin hem günümüzün sosyal meselelerinden uzak olmayan konulardan seçtiğini, her bir hikâyesinde okuyucuya ahlaki mesajlar verdiğini ve eski Türk edebiyatındaki birçok hikâyenin aksine yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan, olağanüstü kişi ya da olaylara yer vermeyen hikâyeleri kaleme aldığını gördük.

Hoşyâr Kadın Efendi 19. yüzyılda yaşamasına rağmen yer yer 13. yüzyıl ve 14. yüzyılda yazılmış eserlerin etkisi altında kalarak eseri kendi üslubu içinde oluşturmuştur. Hikâyelerin ekseriyetini sade bir dille, herkesin anlayabileceği bir tarzda yazmış; süslü nesre, ağdalı ifadelerle girmemiştir.

Hoşyâr Kadın Efendi, hikâyelerde vermek istediği mesajın bir kısmını hikâyelerin sonunda ya da başında verirken bir kısmını da okuyucunun anlayışına bırakmıştır. Ele aldığı mesajı okuyucuya sunarken okuyucuyu ikna etmesi bakımından kimi zaman ayet, hadis, beyit gibi unsurlardan yararlanmayı ihmâl etmemiştir. Hikâyelerde hiçbir ayrıntıyı gereksiz vermeyip yerli yerinde kullanmayı başaramıştır. Tasvirleri kısa tutup diyalog tekniğine ağırlık vermiştir. Durağan bir anlatımdan ziyade okuyucuyu diri tutacak hareketli bir anlatıma başvurmuş, sanat kaygısından ziyade daha çok öğreticiliği esas alarak hikâyelerini oluşturmaya çalışmıştır.

Hoşyâr Kadın Efendi, yeri geldiğinde hikâyelerinde eski Türk edebiyatındaki nazmın etkisinde kalarak beyitlere başvurduğunu, yeri geldiğinde de hikâyelerinde ele aldığı kadın karakterlerini nazmın tesirinde kalarak betimlediğini tespit ettik.

Tarih ile edebiyat birbirine yaslanarak kendi dönemine ışık tutmuş, toplumun yaşadığı olayların daha iyi anlaşılabilmesi adına birbirinden faydalanmıştır. Bu düşünceyle yaptığımız araştırmada hikâyelerde geçen tarihi şahsiyetlerin başından geçen olayların çoğunda bir gerçeklik payının olduğunu gördük.

Hoşyâr Kadın Efendi sevdiklerini tek tek kaybetmenin verdiği acı ile kendini hayır ve hasenata adanmıştır. Bununla da yetinmeyerek bir kadın olarak kendi devrinin olanakları ile okuyucuya yol gösterici bir eser ortaya koymuş ve Kendi döneminde yaşadığı problemleri okuyucuya hikâye tadında vermiştir. Eserinde barındırdığı kültürel-tarihi-sosyal-dini zenginliği ve anlatım biçimi ile Türk dili ve kültürüne katkısı olmuştur.

Bu çalışmayla beraber eski Türk edebiyatında mensur hikâyelerinin aydınlanması adına bir nebze de olsa fayda sağlayabilmek için Mecnû‘a-i Hikâyât’ı araştırdık ve eski Türk edebiyatı tarihinde gün yüzüne çıkamamış birçok kadın şair ve yazarlardan sadece biri olan Hoşyâr Kadın Efendi’yi tanıtip Türk edebiyatı dünyasına kazandırmak istedik.

KAYNAKLAR

Akpınar, Ö. Faruk. (2008). *Süfyân es-Sevrî'nin Hayatı ve Eserler*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı, Sakarya.

Akyıldız, Ali. (2001). *Kadın Efendi*. TDV, İslam Ansiklopedisi. Cilt: 24.

Akyüz, Kenan. (1990). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. 1860-1923. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Altındal, Meral. (1993). *Osmanlı'da Harem*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

A.Muhammed B. Ahmed El-Hâşîmî. Web. www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Alimleri-Ansiklopedisi 08 Nisan 2018

Bakan, Semra. (2006). *Kelile ve Dimne'de Yer Alan Masalların Dinî ve Ahlâkî Eğitime Katkıları*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.

Bozkurt, Nahide. (1997). *Hârûnü'r-reşid*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 16.

Bozkurt, Nahide. (2003). *Mansûr*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 28.

Bozkurt, Nahide. (2003). *Mehdî-Billâh*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 28.

Bozkurt, Nahide. (2004). *Me'mûn*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 29.

Cevdet Paşa. (1991). *Tezâkir II.*, (Yayınlayan: Cavit Baysun). Ankara: TTK Basımevi

Chimay, Melike. (2016). Web: www.Freitag.com 09 Nisan 2018

Çavuşoğlu, Halime. (2017). *Gülşen-i Zürefâ: Bir Mensûr Hikâyeler Kitabı*. Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 62, s. 127-137.

Çeçen, Halil ve Güngör, Recep Şükrü. (2017). "Geleneksel Hikâye ile Postmodern Hikâye Bağlamında Seyfûlmülük İle Akif Hasan Kaya'nın Bir Hikâyesinin

karşılaştırılması”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*. Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı, Yıl 3., s. 172-185.

Çınar, Hüseyin. (2015). *Tanzimat Öncesi Osmanlı Toplumunda Cinsiyet, Mahremiyet ve Sosyal Hayat, Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar*. TDV KAGEM, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 701.

Develioğlu, Ferit. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 17. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

F. Steingass. *Persion-English Dictionary*. PH.D., Of the University Of Munich. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Fırlı, E. Ruhi. (1997). *Hasan*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:16.

Franaseus (Ed). (2000). *Thesaurus Lexicon*, (Tercüme Eden: Mehmet Ölmez). İstanbul: Simurg Yayınları.

Giz, Adnan. (1950). *II. Mahmud'un Kızları*. Tarih Dünyası S.I. İstanbul.

Hacı M. Zihni Efendi. (1982). *Meşâhirü'n-Nisâ. Cilt 1-2*, (Sadeleştiren: Bedreddin Çetiner), İstanbul: Şamil Yayınevi, Cilt: 1.

Harman, Ö. Faruk. (1991). *Asiye*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 03.

Harman, Ö. Faruk. (1996). *Firavun*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:13.

Işık, Mehmet. (2014). *Siyaset ve Şenlik 1836 Sûr-ı Hümayûnu*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 120121003 Danışman Yrd. Doç. Dr. Nurdan Şafak, İstanbul.

Kaplan, Mehmet. (2012), *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kaplan, Mehmet. (1966). Hikâye Tahlilleri: İslami Devir Hikâyeleri. *Yol Dergisi*. C. II, No.5, İstanbul, s. 14-15.

Kaplan, Mehmet. (1966). Hızır ile Zülkarneyn Hikâyesi. *Yol Dergisi*. C.II, No.6 İstanbul, s. 15-16.

Kaplan, Mehmet. (1966). İyi İle Kötü Vezir Hikâyesi. *Yol Dergisi*. C.II, No. 8, İstanbul, s. 17-18.

Kaplan, Mehmet. (1966). Hacı Bektaş-ı Veli ve Akçakoca. *Yol Dergisi*. C.II, No.8 İstanbul, 17-18.

Karaca, Niyazi. (2004). Yozgat Eğitimine Katkı. *Erciyes Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı-17.

Kavruk, Hasan. (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. Araştırma-İnceleme Dizisi, İstanbul: M.E.B.

Kolcu, İsmail. (2005). *Öykü Sanatı*. Basım: 1. Ankara: Salkım Söğüt Yayınları.

Koçakoğlu, Bedia. (2010). “*Postmodernizm Sorunsalı ve Türk Anlatısında Geleneksel Tahkiyenin İzleri*”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı, Konya.

Kudret, Cevdet. (1985). *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatı, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. C. II, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kudret, Cevdet. (2016). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*. Araştırma-İnceleme. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kurgan, Şükrü. (1945). *Osmanlı Devrinde Mensûr Hikâyeciliğimize Ait Bir Eser*. Türk Dili Belleten, Seri: III.

Levend, A. Sırrı. (1967). *Divân Edebiyatında Hikâyeler*. Ankara: TDK Belleten.

Levend, A. Sırrı. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları. Cilt: 1. Baskı: 3.

Mazıoğlu, Hasibe. (1985). *Divan Edebiyatında Hikâye*. Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., s. 19-20.

Muallim Naci, *Lügat-i Naci*. *Osmanlı Türkçesi*. Tıpkıbasım. İstanbul: 1. Baskı, Çağrı Yayınları.

Mehmed Lebib Efendi. (1836). *Surnâme-i Lebib*. İstanbul Üniversitesi, Yazma Eserler Kütüphanesi. TY. Nu:6097

Mengi, Mine. (2005). *Divan Şairinin Görünmez Seslenicisi Hatif*. Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağanı-I, Osmanlı Araştırmaları, İstanbul: XXV., s. 187-201.

Merçil, Erdoğan. (2003). *Mahmûd-ı Gaznevî*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 27.

Onay, A. Talat. (2004). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (Hazırlayan: Prof. Dr. Cemal Kurnaz). İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Ortaylı, İlber. (2008). *Osmanlı Sarayında Hayat*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.

Oral, Osman. (2017). Yozgat Halkının Din Anlayışı ve İnançlarına Katkı veren Medrese, Zaviye ve Âlimler-2. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl-4 Sayı:15.

Öğüt, Salim. (1994). *Ebû Yusûf*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:10.

Özaydın, Abdulkerim. (1995). *Fazl b. Rebî'*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:12.

Özdemir, Hikmet. (1996). *Âdile Sultan Divânı*. T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara: Türk Klasikleri

Öztuna, Yılmaz. (2014). *Sultan II. Mahmud Cihan Hakanı ve Yenileşme Padişahı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, Kültür Serisi. Yayın. Nu.1062 Sertifika Nu:16267.

Öztürk, Zehra. (2001). *Hamdu'llah Hamdî'nin Yûsuf ve Zelihâ Mesnevisi; Tipler, Motifler ve Tıpkıbasım*. Doktora Tezi, Harvard University, USD.

Özön, M. Nihat. (1985). *Türkçede Roman* (haz. Alpay Kabacalı). Baskı: 2. İstanbul.

Pala, İskender. (2012). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Basım: 22. İstanbul: Kapı Yayınları.

Şemseddin Sami. (2015). *Kamus-i Türki*, İstanbul: Çağ Yayınları.

Sarıçam, İbrahim ve Öz, Mustafa. (1997). *Hâşim (Benî Hâşim)*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:16.

Sarıçam, İbrahim. (2000). *İbrâhim b. Mehdi*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:21.

Saz, Leyla. (1958). “Saray ve Harem Hatıraları”. *Yeni Tarih Dergisi*. II. İst.

Sona, İbrahim, (2016). Cevâmiü’l-Hikâyât ve Levâmiu’r-rivâyât’ın Muhtasar Bir Çevirisi: Adl-nâme. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 11/15, p. 391-410 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9910> ISSN: 1308-2140, Ankara-Turkey. s. 228-233.

Seyyid Hüseyin B. Musa. Web: www.merkezkutuphane.com **Büyük Şahsiyetler 08 Mart 2018**

Redhouse (Ed. Sir James W.). (2011). *Turkish And English Lexicon*. İstanbul: Çağ Yayınları.

Sungur, Necati. (1994). *Âhî Dîvânı* (İnceleme-Metin). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Şehsuvaroğlu, Haluk. (1948). *Tarihten Sahifeler; Arnavutköy Sahilsarayı*. Kişisel Arşivlerde İstanbul Arşivi. Tahir Toros Arşivi. Akşam Gazetesi. 30.10.1948, TT.501026

Şükün, Ziya. (1984). *Gencine-i Güftar, Ferheng-i Ziya*. Ankara: M.E.B.

Tosun, Necati. (2016). *Zünnûn el-Mısrî*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 44.

Tülücü, Süleyman. (1991). *Asma î*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 3.

Türk Dil Kurumu. (1969). *Türkçe Sözlük* (Genişletilmiş Baskı). Ankara: TDK Yay.

Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlüğü. (1943). *XII. Asırdan Günümüze Kadar Kitaplardan Toplanmış Fonksiyonlarıyla Tarama Sözlüğü 1*. İstanbul: Cumhuriyet Basımevi

Uluçay, M. Çağatay. (2001). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Nu:878, Kültür Serisi:457 4. Basım: 2001 Türk Tarih Kurumu, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sertifika Numarası 16267/ISBN 978-9743-840-5, Ankara: Ötüken Yayınları.

Uzunpostalıcı, Mustafa. (1994). *Ebû Hanîife*. TDV, İslam Ansiklopedisi cilt:10.

Uzun, Mustafa. (1998). *Hubbi Hatun*. Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, c.18.

Ünlü, Osman. (2008). *Cinânî'nin Bedâyü'l-Âsâr'ı -İnceleme ve Metin – Doktora Tezi*, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Danışman: Yard. Doç. Dr. Şerife Yalçınkaya, İzmir.

Ünlü, Osman. (2011). *Modern Araştırmacının Klasik Hikâyeye Bakışı Üzerine Değerlendirmeler*. TÜBAR-XXIX. s. 461-473.

Ünlü, Osman ve Deniz, Meltem. (2017). Klasik Türk Edebiyatında Hilekâr Kadın Tipi: Delle-i Muhtâle. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal Of Akademic Social Science*, Yıl: 5, Sayı: 41., s. 31-42.

Ünver, İsmail. (1993). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, *Türkoloji Dergisi*, XI. Cilt., 1. Sayı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara. s. 1-46.

Yazar, Sadık ve Karavelioğlu, Murat. (2010). Nazîf'in Çift Kahramanlı Aşk Hikâyesi: Melekşâh u Gülrû. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3 summer. s. 612-690.

Yiğit, İsmail. (2006). *Muhtâr es-Sekâfî*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:31.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatma Arca
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Diyarbakır/Silvan 08.09.1981
Telefon : 0507 2340803
Faks : -
e-mail : fatmaarca@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Silvan Lisesi, Silvan, Diyarbakır	1998
Üniversite	: Dicle Üniversitesi, Merkez, Diyarbakır	2004
Yüksek Lisans	:	
Doktora	:	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2011-2016	M.E.B.	Öğretmen

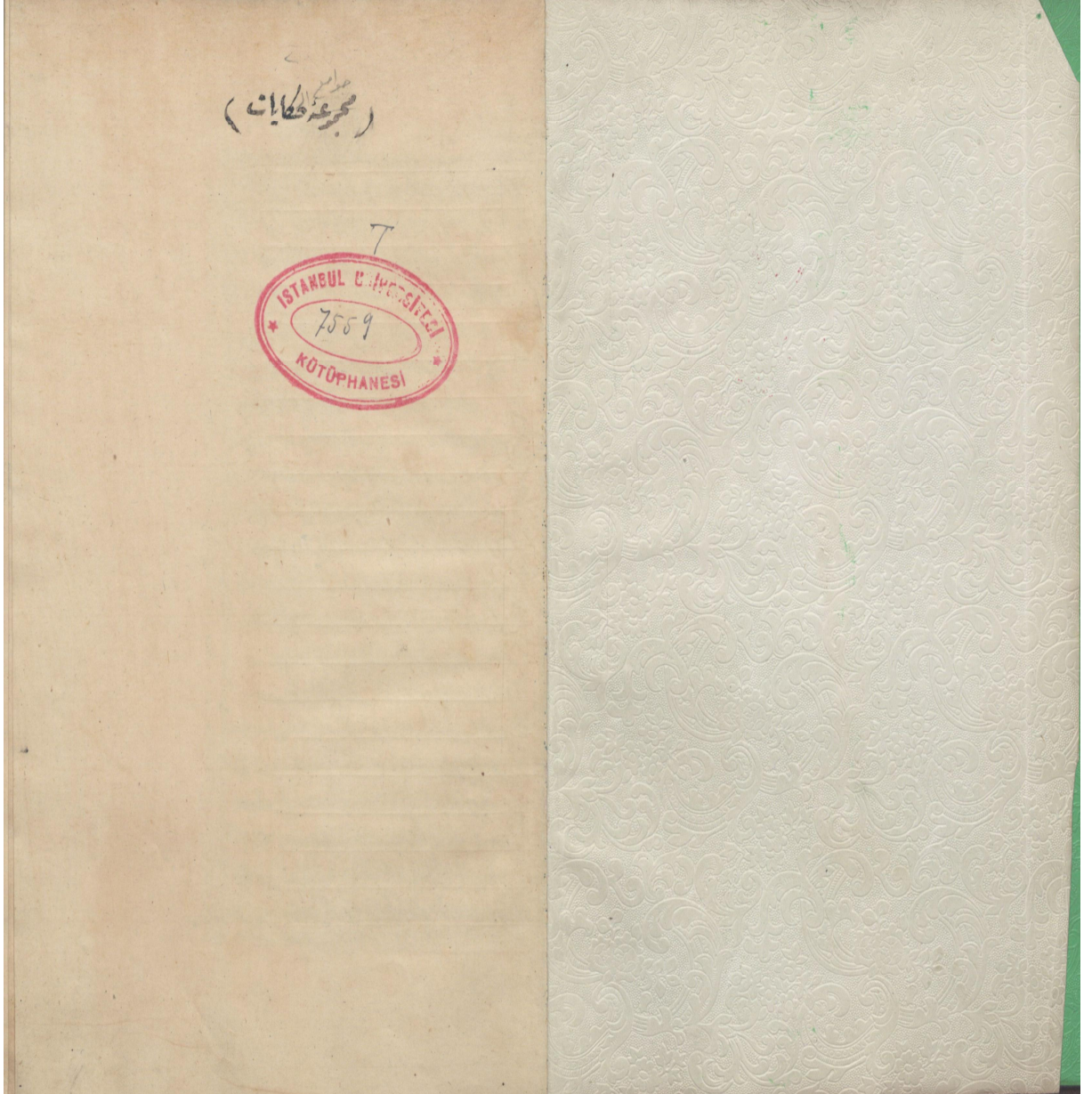
UZMANLIK ALANI: Türk Dili ve Edebiyatı

YABANCI DİLLER: İngilizce

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER

YAYINLAR

4.METNİN TIPKIBASIMI

حکایت کتور سدر که هندوستان را سلاطین برده
 از سکون تاختی اهل پادشاه و زاید النون
 حواریان حریفه در دست کمال اولو را به هودیا
 قند سدر به هر بر پادشاه یک کجور و جانوری
 ابریا بدو بی برده یکی لیکن ایدر ایدر هاجه دین
 هر بر به پادشاه تحفه ایان طو در پادشاهی
 بکمال آید هر دو بی یکی کجور کوزه ندید
 پادشاه اینس و جلد آید پادشاه یک ناصب و تنی
 آیدین حریفه او لور آید هر دو یک نام معتد
 از و اسکی ایدر آید آید مکر کجور پادشاه سر بر
 اوزر آید حواریان پادشاه او لور آید عاده سدر اوزر
 اول هر دو قند سدر به هر کلوب پادشاهی
 بکمال آید پادشاه آید آید طو در پادشاه سر کس
 کوزر آید اویقو حرم آید ناکاه کور
 سققدن بر عظیم بلان سوزیلوب آید پادشاه یک
 هر دو سکی اوزر آید طو در سوزیلوب آید پادشاهی
 فالدر پادشاه آید یک پادشاهی حواریان
 صوقد یکی نیک جانی پادشاهی آید ایدر
 ناکاه پادشاهی پادشاه او پادشاهی کندین
 یکس کمان آید دیو قور قور همان کماند برادق
 کز لوب آید سیلانی بر او قیل تمام آید اولوسنی

بالا

پادشاهی او جلایا تدقیق سدر التدر پادشاهی آید
 کور در حواریان پادشاهی او سققدن پادشاهی
 هر دو کور کور کور کور کور کور کور کور
 هر دو پادشاهی او حواریان پادشاهی او حواریان
 و روبر پادشاهی او حواریان پادشاهی او حواریان
 لعابنی سدر کور کور کور کور کور کور کور
 اویقودن او پادشاهی کور کور کور کور کور
 پادشاهی او حواریان او کور کور کور کور کور
 رول کور کور کور کور کور کور کور کور
 صبر آید کور کور کور کور کور کور کور
 یکی کور کور کور کور کور کور کور
 همان هر دو سکی اوزر آید طو در
 سققدن کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور
 فرمان آید اول دخی فرمان آید
 آید سکر کور کور کور کور کور کور کور
 یکی کور کور کور کور کور کور کور
 یکی اویقودن و رول حواریان او پادشاهی
 اگر کور کور کور کور کور کور کور
 یکی حواریان او حواریان او حواریان
 ظاهر پادشاهی پادشاهی پادشاهی پادشاهی

حقیقت حالی بلندین یکانش بر کانی و بکدر پد بر گره
 دخی با دوشاه وروب یوفلیهین کورین نرم و بدیه ارده
 شفقت دخی غلبه اسدیه بی تکلف پستی کسر دینه
 با دوشاه باند و رده با دوشاه بکلی کتور دخی دیدیه
 چون یوق کتور عدم دیدیه با دوشاه بخون و بدیه چون
 انگجون که خاطره بر حکایت ه سده پل اول درین
 بو حکایتی بادیه یک سمع اعلا سینه ابر شدورین
 اندن صکره هم فرمان ایدرسه اطاعت ایم و یو
 فکری ایلم دیدیه صبر و صفا علی با دوشاه ایدیه
 بهج سوزن تیر لوب اضطرار ایدیه حکایتیک
 نه صریح و یو بیورده اولدخی **حکایت** بکلی
 زمان لوده بر با دوشاه درایش رویت ایدر که اوده
 بغایت سوره همت شکار صیدیه و بطور عانی
 و رای که انون منقاریه قوقسندن نسر طیار
 فلک سبز حاکم آسینه کز لنور دسه هر بهر
 بهر زنیه هودن بر سر رخ ایدیه رس اولور دسه
 با دوشاه اول طوعغانی بغایت سوره شکار لوده
 اکثر مال الدن قوماز کند و سی کونور و رده اتفاق
 بر کونینه اول با دوشاه شکاره بنه سوره صحراده کر
 اکیمن ناگاه او کندن بر هو قالدیه با دوشاه انون
 اردو آتین سکر و ب آنی قودعه با سلدیه

بکلی

عقبنی و فوسکر دسه انابته مدیه عکر بنیک
 کوزلندن عائب اولدیه بو انام با دوشاه
 یاده عطش غلبه ایدیه رکایدیه خاطر و کلدیه
 که اندن ابجک صوطلب ایدیه اما تر کسند بغلو
 بر قدحی و رایدیه اتش عطشین سولیدور مکر
 هر رت یکا سکر هوب صوبو لم ایچو بیا بر اعاج
 باره سی بولم و یکلمه و یو حیو سوت وجو ایدیه
 پله ارقدن بر اعاج کوزنده سکر هوب کزده
 اول اعاجیک سایه سینه بر قدح اول
 طوعغانی دخی بلیدیه ایدیه اعاجیک سایه
 سنده اولور دسه مکر اعاجیک اوزر نیغ بر عظیم
 زهر لو بلان و رایع با دوشاه اوزر نیغ قاریت
 زهر لر ساجه با سلدیه اعاجیک یه قلمیه
 ارسندن او کینه جلد کبی هر کور دسه با دوشاه
 انی جبه قطراتی صانوب قدح فتر کلدی جوب
 انون الته طوشدیه که بر باره ایدر کلانی ایچوب
 انو کله دفع اتش ایدیه پله بر مقرر ایدر کلدیه
 با دوشاه قدحی الیز الدیه که ایچله همان طوعغان
 فنا و رده ایدر قدحی جالوب ایچنده کی زهر لر و کده
 با دوشاه شکر قدحی بوقار دسه دن طمدین زهر
 قطرتی الته قودیه که منقل بلان کند و نیک جبه

یونیکین اوزر ز ساجر دیر کینه صومعه شین قرح ایچینما
برمقدر زهر دوجی ابر کلدیر بادک تشنه لکی حدون
اشمس اییدیر کینه قدحی الیه الوب نوش ایچکی
وقت یز طوعغان قرح اولان الذن یجا جکنوب
بارلدیر قدحی قنادیر ایلر اوردیر ایچدی زهر
کینه کلدیر بادشیم غصبه کلوب طوعغانی یز
جالوب هلاک اییدیر بادشیم کلب رکابدیر
ارونجه صولوب اروریر بواشاده باینه اوردیر
بادشیم بومرته شند و حشک لب کور یچک
کونوردیکی مطر و نیک شیر انغمی اچیر قدحی
باتک بولوب ایچینی آب سرور طوله دروریر بادشاه
صومعه الوب ایچیر جاننی تازه حیات بولدر
برمقدر کینه کلدیر رکابدیر کوریر باینه طوعغان
هلاک اولش یا تور بادشاه سبب هلاکین سز
اییدیر بادشاه عاجز کس حاکیت ایدوب بن صومعه
اولی طور دروم اتیاق بواشاج اوزرندن جه
یغیر ایدیر قدحی الیه طوعستم برمقدر جه ابر کلدیر
ایچین و بنج کلدیر قنادیر قدحی اوردیر کلبی
اشغه اییدیر ایچدی کینه کلدیر ایچدی قدحی
برونجی قودم کینه بولر اییدیر بنده صومعه سز لیت
غصبی بل طوعغانی ایچ جالوب هلاک اییدم

دول

ویدیر رکابدیر اغاجیل اوزرند کلدیر کوریر بر عظیم
بلان ییقر لیر ارسیدن باشی اشغه صارقش
طور مدن اشغیه زهرین هر کربادشاه طوعغانی
سبی کناه هلاک انیس سر حقیقت حال و قرف
اییدن ابوه جاک لیکر بونک کبی سز سیف جانور
الذن جقارش سز بوقاریر اغاج اوزرین باقوب
کورین اول سز سز اصل بلان صومعه ایچین
جه وکل بلکی انون زهر هلاک قاتلدر طوعغان
اشی هر کسه نوش ایله کوز جان غمز کوزون
ایر یور کوزر طوعغان سز فریاد اولش بخدا
قضا اوزر کوزون صومعه ویدیر بادشاه
اغاج اوزرین باقوب بلانی اول حال کوردر
طوعغانی ابوه جاک ایدوب هلاک اییدیر
بر بستان بستان اولدر آقا بستان فی فایدا
اییدیر سبب فکر ایدم کوروم اگر ناستم کلبی
کسب کتور رسم جانیه کلدیر بادشاه بستان
اولر بستانغیزه فای ایدیر بادشاه بونی ایدیر
حاموش اولدر اکادکن کجول نوبت ایچینی
فریاد کلدیر بادشاه بیکر بولوب ایچیندر
پتاغ کلدیر بادشاه بد و دفعه بولک متوجه
اولوب ورفلان فریاد شیک بلکی کس کتور

حضور مده بر او بسوز لیک است که جز سی قنادر
دیدر بودنی انون اوزر نه در دس کور دس حضور
اوزره اولیور ایچی فرزند سی اندکی فکر ایدوب
علاقه اختوت یکنی کسکدن بونیا الی قودس
کینه با دس هک یاندر نه که شکر امری هم چه
بوقلا پرور دنی کبی با دس فانی فرزند شیک
باشی کسکدن کتور دنی دیدر جون اول فرزند
دیدکی کبی با دس هک فرزند دیم فرزند شیک یانی
کسکدن کسکدن بر حکایت او که هر دس دیار هم
آنی اول سمع آکلا کوزه ابر بند بر بیور و کسور
اندن یکنی کسکدن دیدر با دس هک حاکم محمده
تاشی سکونی اوزره اول یکنی هم بوکا ده طنر دس
حکایت هم سولر شده لم و بوسیدر
اول با دس **حکایت** مدکتا بیدن مسطور
بر زمانه بر قاهر و قاهر با دس عالی جاه و راید
نیز زمانه او غول آوزرسن ایدر دس کسکدن
صکریا و کار دس ملکیند حلف بایدر فلا بد دس
آخر اوزر دس ایدر دس بر دس فرزند طوع دس
شکل و اندی حوب بر سبب محبوبید با دس هک
اکا زاده سوب وجود یکر جان کوزر دس
کسکدن اکا محبتدن دس یکنی یکنی او کسکدن

قور در دس

قور در دس حنی حنی کوزل دیار دس
امر ایمل ایی بر آن حنی حنی حالی اولاز دس
الون سمع وجودی اوزر بر دس اولاز دس
بویا دس هک بر سینی دنی و سیدی هک
انوکله اوینا دیدر اندی او غلا یکر دس
یانیز بر ایدر دس هک اوزر بیور طور دس
وینس کسکدن صود سینی بر حنی دس اولاز دس
اولوز دس کبی حنی کبی حنی دس
عدو سیدر هر فنی سینی کور دس اولاز دس
قدما ز ارض مسوده دنی حنی حنی اعیان
حنی آنی اولاز دس کسکدن کبی بر حنی
ارضی او دس بودر دس اوزر دس با دس
او غلا یکر دس حنی حنی حنی حنی حنی
سینی هک یکنی یکنی یکنی یکنی
یانیز حالی اولاز دس اتفاق بر کون دس
بشک یانیز غائب ایکن اوین سقند بر بیوک
یلان اینول او غلا یکر دس کسکدن دس
اوزر حاضر دس یکنی یکنی یکنی یکنی
حکم اوزر دس اوزر دس یکنی یکنی یکنی
نیلر ایدوب اکا غلاب کسکدن یکنی یکنی
هک ایدر دس اولوز دس سوب او غلاب کسکدن

الشهور قد برز مازند حکم دیکه کورده
 نیک یوز کورده قول خان اولش انلان
 اصلی نیک یوز کورده یوز قلیوب بلیدین نیکس اوغلان
 جوخی بدیه صانوب بی تامل تیز پادشاه اوکده
 وروجه عجله اوغلان جوخی نیکس دیوچوردی
 باسین کوزن بولدیه پادشاه تیز عجله ایدوب
 کلدیه بیکم اوغلان جوخی یوقمندن نیکس
 باسینه بر بوزغان جلوس اول حیون بی کناهی
 اولدور اذن بیکم اوغلان جوخی یوقلاور
 لک کوردر صاغ سلاطین پادشاه عجله ایدوب
 اولدور وکینه بیکم اولدیه امان بوقته بیکم
 لغیک نفی اولدیه بندنی فکر ایدوب کوروم
 اگر قزیشک بیکم کوب کتور وورسم جابرک
 حکم قزیشک بیکم کناه اولدور وخی ظاهر اولدیه پادشاه
 بیکم اولدیه بیکم قایم ورجیه هم پادشاه
 و بال اولدیه هم بر قیزی خرمکار بولدیه ایدوب
 فالسند ملال بوزنه باقی فرمان پادشاه ویک
 بغایت اهل انصاف صاحب تفحص و ثانی
 پادشاه بدیه یو بیک ققودون حقه الرب امر
 ایدیه اوچوم کان ایدوب قزیشکین احصار
 اندیلر پادشاه اکاپوز طوب هن کیمینی کوروم

ایموز کور

اوب
 اوبسوز لک حرک تکی باسینه کلدون بونی بیلیدیک
 پادشاه لک غیرتی آتش کیمی آزیل ایدوب
 بالکینور و هم صوبید سوینر ویکه جون نیم طبع
 بنی ممالکین صقلیه پادشاه قوی حقیقه ایدوب
 کمانده حط ایدوب اگر حطال نیر برهان استر لاسه
 تحت التله نظره تبونلر دیدیه پادشاه امر ایدوب
 تحت التله یوقلا دیلر حاتونیک بیکم اوچنده
 اولدور ویک یلان بولدیه جون بلا دکلدی ظاهرم
 اولدیه پادشاه عجله ایدوب عجله قزیشک کوروم
 اول حکایتیه ایدوب تهور ایدوب کوروم
 شکر کن کتور حطال ایدوب قزیشک کناهی صاهر
 اولدیه و غینه حمد فزون ایدوب و بوقته بیکم
 قزیشک بیکم قزیشک ایدوب ایدوب اذن حکم کوروم
 تعجل اوزده نسته فرمان ایدوب هر بیه سبات
 و ثانی اوزر نه ثابت قدم اولدیه حکایت کتور کوروم
 هر بیه شریع بر دوسمه وورده زمانه فضل کمال
 ایدوب اول حطال نیک قزیشک و دین و دیانت و حدیه
 ایدوب علم و علی جمع ایدوب ایدوب سعادت فایز
 اولدیه کسدیه و علم عمل ایدوب کوروم
 اولدیه و هر کور کوروم ایدوب بر عالی سره شالی
 ایدوب و ایدوب اشتاف اول وقت سلطان نجود

رحم الله عليه هرگز شمره نگذرد امیر کبار شدن عبدالرحمن
حالی اول بر عالمین اوست قوندس اوست غایت بکند
سلطان محمود که حوضه ندرت اسکو کسور مجلس
حوضه و در دهر بر کون کینه سلطان محمود که مجاهد
وزیر او تور ایمن استار کلامه قولون قوند غوم
او بر هر کسی نیک اویدر کند و حلقه عالم صورتین
کو ستر اوست ایچین بر جلوت خانه سنی و در هر کجی
اکا کیر صبا که دکن طسره حقیق صورت و در جلوت
خانه ایچین نید و یم متون کچیز فیروز عبادت ایلر
ویدر شمس علی الغفر بر کچیز جلوت خانه سنک ایچین
کر و یم کو یم او کینه بر دست سربل بر بت قوس تنک
او کینه و نیز حکوب اکا حضرت ایدر و سربلن البحر
او کندن اول بتی و سنی ایلر سربل حقیقه کتور و رب
احوالی عرض ایدم باقی فرمان با و ساچک ویدر سلطان
انارده بر همان بر ساعت نین اسخه ایدر نام و و
اندن بنس خالد و رب عبدالرحمن خالد بن بر کتور و
البته صورت و حقیقت حال و قف اولون هلا اول سن
بنم باش و جانیه بوسوزده بیان و کلام و کونه اندام کلام
رأس و ارم نیه افشا ایدر سه اولر اولر ویدر
عبدالرحمن قانقوب الین بنس اوزر نه قیوپ با سبک
و جانیه حقی بوسوزده بلدنک کند کند دن سولیم

بجای

ویدر سلطان محمود اوست ناجوان مرد و بنام باعث
ویدر که بر هر دنده بود یل فهد ایلدون بزم حضور
حلاف واقع حالن عرض ایلدن ویدر عبدالرحمن
اکا باعث بود ویدر که اوزر قوند کور و یم بر عالی اوزر
او کالطع ایدم با و ساچک ویدر لکین بیلورن خمت
ویدر بنم سوز و صلا اکا سیاست ایدم با و ساچک ایلدن ایلن
استه یم بجا باغشاید ویدر ایلدن ویدر سلطان
طوغور سولید و کی انجورن اگر چه اکا فهد ایلدن ایلدن
اندن حکمر اکا اعتماد ویدر قاندر اولکی اعتقاد ویدر
بوز ویدر و حق مغالی بر صد هزار سگور ایلدن که
استادن انون سوزیل اولر بجایر به سیاست
ایدر ویدر کندیله اولر خصوصه صبر و شانی قدرش
ویدر ویدر مکر شیطان صقلدر که عقابا بحله
ویدر ایدم **حکایت** فرج بعد الله کتابی
نصف ایلدن کتور ویدر که بخدا و هر نقب الا شریف
اولان سید حسن بن موسی ایدر بر وقت بجا بر
عزیز صاف کلوب قوندس روز کارک الیوسین
با و زون کور و سنی اسی سن صورتن کتور ویدر
بجایر عالم که ویدر بر مقدر بنم ایلر اولدر ایلر
بر هر ستم بنی اوزر و عکوت ایلدر اکا کل ضیافت
کدام ویدر کتور بن پنج بر و عکوت ویدر یم بن

و بهیچ بر جنانه نیک اردنجیه کشیده بین دیوانداری میگردید
دیدید بنده سبب ندیدم اولی دعوت و وصیه بین دیو
اندا بجد و کله باعث بود که بر وقتش بهر سر برین غم دارم
استغاف شهره ابر شد و کم کج و قدس استیصال ابد بودم
که بر هر ستم او نه و در وب قدس ناکاه برسته متنازع می
طوبت در ستم تو فتنی البتہ الله سانه سن انجق کل برکت
برزوهان اول دیوانه انواع تملقات ایدر ممکن اولوب
الشدن قوتیه عدم کوروم و صنم الشدن الاعمم کجایم
مهر صندره ضرر و سوزنه اویدم بنی الله کدره اوند
الله ایچره و کوروم کبی کوروم بر الله مستلر سرب ایچره
اونور و در ستم و روم اوک بر حالی کوه ستمه بر
بار و اونور و یادم انکر کدره حاله شغور الله ایدر
ایچرک هر بر تمام مست لای عقل اولوب بر بر
یقیندر ایچرک بر نیک بر سوره و قوتی و راندیکه
حسن جماله کنش کبی لقایدر اوله ارا لنده
ستانه یقیندر بایدر ناکاه کوروم اول کناه کارون
بر فالقوب اول اوغلان دوسته و در ذلک ایلدر
اوغلانده اقدس بن صانب اکا اطاعت استدر
اکا قوم لوط عملی اشد بن یاند و غم پروک بو
فعل شینی کور و در قور قوسید و تیر استغفار
ایدروم اما نیلید بین فالقوب کتر کاه و کلام کج

دور

وقت ایدر کوروم یونیک کبی یروه شکست بر استلام
تسلدن غره جاره یونیک ناچار یا توب قالدیم
بر ساعدن کوروم اوغلانیک اقدسده او یاندیک اوغلان
جاغروب یا ننده دعوت ایدر که اوله یوفعل شینی
ایچ اوغلان و غی شندره فرغت ایدون او نانه سن
دیدر اقدسی بیلدر آخر که اوغلان نعرصل ایلدر
مکر اولدن اولافلقن حر سفدن کانی و ایش
تیز فالقوب بر کسکون بجای و ایش فنندن صبر
اول شخصیک بکنی کسب تشندن جاد ایلدر
بن به حال کوروم اول او ایچ بکا زیندن اولدره بر قاج
آن ایچنده یا نده اوج اولو کناه اشدن صابحید
یا قین کبی اکلام قاسل و روب یا تدر غی کبی تیز قلوب
اودن طسه جقدیم هنوز هیچ علامتی بوغیدر اول فتنه
بر بطل تمام کلخی انک ایچنه کوروم بر کوه سینه
صقلند که صبح اولنجو یا تم بر ساعدن کوروم کلخی فتنه
بر آتو کلدن ایچرک او ز صالدن ایچرک هر کم و زاسه
طسه جفسون ویدر بن هیچ فتنم کلخی ایچون جوق
جالدر جاریدر ایچنده اوم و میدر بو قدر محکم
سید قلدن بن انون قور قوسیدن تا اودیا قدر کدر
او جانی ایچنه کرب بر بو جاغنه محکم سکندم آخر
طسه دن جاغنه غیروده اولدره اتندن بیاده اولوب

کلین ایجنه کدسه هورت بانن اودسه حتی کلین اوجاخی
 آغز کلدسه قلمن جاردسه اوجاق ایجنه صدقه قلمله
 و برتدسه کده ورمیدر یوقلدی بن برکده سینه کده دی
 محکم صقوب بر طوب کبی یوزلدم قلمی بجا وکله طوبه دیو
 نور فومدن زهم اولوب صو اولماز دسه هلاک است کتوردی
 قلمی اوجی بجا کلدسه مبدسه که کلین ایجنه کده یوقدی
 مده طوره جقدسه ورو بر عورت اولوسی کتوردی کلین
 اودمنا جق بر ایجنه آتدسه بنیانه برقد بر بن بد و قلع یل
 هتیدن و تیروم کلدن سبحان الله یوم طالعدر بر کیمه نیت
 ایجنه بد کوریک و قلع لزم قلمون ایجنه نه سباه ورم
 اولور یس اوم اوغلانلک بو بد نه با وید اعقاد لزم
 دیو تعجب ایدرک فالقدم که اودن قاجم اتفاق عورتک
 طوب بقلمن انون خلیال سعای کوزدر ایا قلمن جفارب
 خلیالرمی الدم تیر طوره جقدم کورم صبا حه یا فیتس
 بر مقدر کدم او کومه بر حمام کلدسه کورم اجلسی حمومه
 کیرد ایدست الدم جقوب سیمده وروم صبا غازن
 قلیوب حق تعالی حفر نایه شکور ایلدم بنی بر کیمه ده بوغده
 مضایقه دن نور تر دسه نبع سجودن جقوب بر
 ه ستم اونه وروم قاپوسنی قاقدم جقوب بنی ایلور
 الدسه کلد وکومه سوند وروم اوسه ایجنه صونیم
 عصای مطهری قوم ناکاه کوزر خلیال وروم سوب

بنی

یوننی قدن الیک دیدسه سینه صوت و قلع یی اولدن
 آحر نه اکا سولدم جودن عورت اولوسی قصه سینه کلام
 یوننی دیدم کیم کبی او استی نیک فرار کدسه قالدیه نیزه قلوب
 اود ایجنه کدسه دفعی کبه جقدسه اول عورت اولوسین
 کتورن حریمی کورن بیلور سن دیدسه بنه کیمه یی ایدر
 صورتن حو و تسبیح ایمنه نین اما اوز ندین شخیص
 ایسم اولور دیدم اندن حنر شکار لزم انات استدسه
 طعام کتور دیلر یوا شنده سباهی صوتیم بر یکیت
 ایچو کیر دسه او استی انو کله آشیانیه کلامه بد شاندسه
 کلمات انناسیمه بکاشارت ایدوب پیچون اوزر
 انون اوزید بکتر دیدسه بنه همان ایکی بر اوزم
 اما حقیقت حال حق تعالی حفر نایه بیلور دیدم طعنه
 فارغ اولد یقین صکره سرب کتور دلم حو بنی تیر طوره
 محکم دست اولدسه بقلدسه او استی قلوب بنی کلدسه
 اندن بجا صقوب اول عورت بنم قیز ندسم ایدر بو
 اولدور هر کوم کوند اکا طولا شور اولاشور و بر بن
 قیز ندسمه یو کالطاعت اینه دیو ساق ایتدم
 ساسقن معاملدر ورا یس ایل ایجنه اولر حکم کلد
 بن سبانی اتمک عورت کزدن جکوب الطاعت
 انیمه یی فر صتن بد لوب قیز ندسمه اولد ریس
 بد سندی خلیال انونک خلیالدر هلا حریمی دفی اسده

بر نیت اولاد و دم قصاص شرعی اهر بر نیت و در کمال سکا
 بود سلیق ایله و روب بر بره و فن ایدم دیدک سینه سوز
 اجابت ایدم و در وقت میتنی بر بره و فن ایدم همان اورد
 طوبی و بغلده یوز طوبی و اند ایچدم که من بعد کسه نیک
 و عوینده ورمیم یاد او ایچده که رسم و عوینده ورمیم یاد او
 بوجم آقا جنازه یل کیمه یلین و دیوانه ایچدم و کله باعث بوجم که
 بر و قده بخند و هر و زنه حدین قابوسیدن طوبی و حقیق دم
 کوردم ایکی کله بر جنازه کور و کور کور کور کور کور کور
 غریب جنازه بکتر سینه سوزنی بر بقدر کور کور کور کور کور
 بوللایم و یوب ایلد و دم کور کور کور کور کور کور کور کور
 ایغین بانی او سوزیه اوردم کور کور کور کور کور کور کور
 اول الدنک الدنک کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 و کور ایستیم جنایی بره قور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 ارنوف کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 مقبره قازچی بولدم کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 و فن ایله کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 همان بر کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 حلق او شد و نیتنی سن اولدرش سید و یوبی
 طوبی و یوبی ایله ایستیم غنغ و سید سید

مردم

صوره یل بوننی سن اولدر کور کور کور کور کور کور کور
 و یوب کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 مینرین نیتنی که انا نیتنی کور کور کور کور کور کور کور
 یا عالم السید و الحفیات سن بیلور سن کور کور کور کور کور
 مینرین بونیک قشانی سید طوبی و یوبی کور کور کور کور
 لغومه سندن غیره شاهدیم یوقدر دیدیم سن سوز
 بومنا جاتی ایدنجه صوبی نیک کور کور کور کور کور کور
 اول جنازه نیتنی کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور بوللایم سید و کور کور کور کور کور کور کور
 نیتنی بیلور کور اول سید و کور کور کور کور کور کور
 اندن صورده بوجنازه نیتنی سوزنی سوزنی سوزنی سوزنی
 نیت کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 طایفه سندن بر قاج کور کور کور کور کور کور کور کور
 صوبی اولر بیلور سن دیدک نیت اولدر کور کور کور
 صالی و یوبی صوبی بر بولت کور کور کور کور کور کور
 غریبون بر جمع بولت بولت بولت بولت بولت بولت بولت
 طوبی و کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 انلر اولدرش کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 و درده همان اوردن اند ایچدم که ارنوف جنازه
 ورمیم کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 آقا حیا طوبی بوننه کور کور کور کور کور کور کور کور

تغییم احیای طیل و پیر و پیر کی کسید اعتماد قالماد
 بر زمانه و بگویم دوسته اعتماد قالماد **حکایت** لیسکر
 حلقیدن بر کسید ایدر بر وقت بن برهنه دن جقوق
 کیدر دم اندوهه بر پیر غه انوم وراید اکنوعه
 باسیده فاخره ایله لباسه کیش فوشاندم بول
 اوز زنده بر نه هک صومعه سی قابوسینه ابرسدم
 بنی وقت ولوب مهربان ایدر و بوی بنی وقت اولد
 بو وقتن حکم فده کدر سن بویا فلقید سنک
 بوقدر کل بونده فونوب وکلن الدن کلدیکه خست
 ایدم و بدنه سنج اینوب صومعه سنه فوندم انوب
 اخره باغلاوم ار به صمان کنوروب و برور و سبب
 ضیافتی حاضر ایسی او کوعه طعام کنوروسه بیدک
 زامد نصف لیله وکلن بنم او طوروسه هر نوعدن
 انوکا مصاحبت ایدر وکلن بنم او طوروسه هر نوعدن
 وروی جویک بناحقه وقت اولدیر فالقوب بکا
 حلا بولنی و حلا بنی فده هر کوسه و بر افضای ورر
 سن بوزیه و رور اندن کدیمی فودر کدیر
 بعد زمان بکاوه فضا حاجت انجون حاسا
 حلا بوزیه و رور اندن کدیمی فودر کدیر
 او کده بر حصیر بن غلیس اباغوم اوزر نه باصدم
 قابوسندن ایچو کرم مکر الی بر فویو ایسی ناکاه

ایلی

اباغوم باصدم و غم کیمی فودر ایچده اینوب و بنه انیم
 اگر چه شام بدیم هر کلدیر اقا و صقلدیر هلا اعضاء
 بر عضم فرطی زهد کولیمی و رور ایسی بن هر بنی
 قوی نیک اغرنندن اوزر نه اولو طاسلر بر فودر بول
 که اگر بکا برسی طوسه بنی خرد و خام ایدر وی اول
 آسودنی طاسلر آردن سیدیم حکم آسودنی طاسلر
 بکا طوسه فوندم زهد اوزر نه اولو طاسلر بیک طاسلر
 اندک سندن مایوس اولدیر مقرر هلاک اولدیر
 و بوب آرنوق طاسلر آتیز اولدیر قودر کدیر فیش
 کچر سی بدنه بر ساعت قودر ایچده یا بنو جلال
 ایدم یا بند و غم برده صومعه سنه کلدیم حکم اوسدم
 تیز فودر جققدم الومه بر بیک طاسلر الوب
 اوسوزمه اوزر نه کدر کلن فیزه بن طاسلر کدیر مکر
 حرارت کلسون صوق بدنه کاد اتمسون و بوب
 صومعه دن طاسلر صیده سکره ب کدم هر کدیر
 و طاسلر بیک اغرنلیم بر مقرر حرارت کلدیر هر کدم
 بول اسلوب ناصحه وکلن قاجیم کیم ایچ او مانغن
 بول او کار سیدم مکر و غنی صومعه حوله سنی طولانور
 مشم صباح البقه زهد بنم صاغ اولوب قاجد و غنی طوسه
 عریان فایله آرد و مکره سنی کوردم سکره و ب کلدیر
 بنی آرد صومعه قابوسندن اوزر نه کیمی بن ای کوردم

اول نبی کورمزدی فی الحال کینه بن صومعه دن یسکا
 ه ندوم وروب صومعه ایچنده کیردم قابوسی اردن کز لندم
 صومعه کروب بنی بولا ییچنده کینه ه ندوم صومعه یکلای
 قابودن ایچور کیرد وکی کیمی بجای غی خاطر لستدم قابو
 اردن دن جیقوب اکابر بجاق اوردوم دفنی یسکله
 سری ساماننی کوده سندن آردوم لاسه سنی سوزم
 برکناره بر قدم مکر جرقی یمن صورت زه ندوم نیزه برابره
 نیزه مانس بولدن اوغرمیندی یو طر یقیده شکار ادرشی
 صومعه سنلک ایچنده کیردم مال اسبابک حسابی
 بوق جرقی لغا و فرمال وصال ایچینس جلا سنی ضبط
 ایلمم تدریجیله سره جنوب کوروب و فرمال مالک
 اولوب تمام غنی مالدار اولدم عکر لک خزینه دفنی
 سزک ایروب کوشه و غنیه جکلدم اول ظاهری معور
 باطنی شرو و سوزم بنی لک دفع قساده سبب اولوب
 بنم شوب الوه کیرد هم مال بی حساب بوندن
 عقلای معلوم اولور که سوزم لغو خرسه البته بزم لیه
 اولما ییچ اولم بره اکر مال اولورسه یعنی مرآت وریوب
 استدراج طریقی بله جرسه اکانورسه اهمال احتمالی بوقد
 یعنی حق تعالی خفته نر انبی سوبله جز سوزم قورم البته اولن
 صول بر لایه اوغرمیندی که بجایه سوزم خفته یی معطفا
 صولار تعالی علایه و سلم حدیث سوزم بغیره بیورسکرم

بقی

یعنی استعجاب کور اولم مرمل و برر انا اهمال ایلمم
حکایت کتور سکر که محمد بن هاشمی بک خورشید
 برکته ورا ایدر قور قافاق و یور کسویلیک یور ایدر
 برکجه بر بولک کینه لرا ایدر اوندور و سه هرکشی کندر
 برها هر لغین سوبله و یو کلو کلدن دم اوردور و سه
 اول کینه سینی قور قافاق و بر سزین جکر کون بهادرن
 اکر انا سوزم سوزم بنی بخور ایدن بوقر کچو ایچره عالم قور قاف
 لباسی کیشدر کوز کوز کوز و بره قاف کوزه یول بولم
 هر نر و دیسکری یی یا لک کوندرین و رین ایدن سوزم
 کتور بن انا اول بر حطر ناک بر اولسونیکه بر حکم و لکم
 معلوم اولدیر حکم اول سوزم طر و بنیه صومعه یکلای
 ورا ایدی که اندی حاج یا بچس ایدر صکر حرمه صومعه
 بغایت موحش ایسوزم لک اولدیر سوبله کیرم
 سرتچی جانور لرتیانی و حوزم بر اوغرمیندی و حوزم یور
 ایدی کاندیر همان سکر قافاق ورا اول صومعه یکلای
 بر نایک ایچنده کیرد انا سینه بر سق قاف کل نشان بله
 سنلک جکر و لغو جرم ایدم ارنوق سکا قور قاف
 و بیه لوم و دیس احریف قافاق بر بخله بر حکم الدس
 و قلعین قوسنوب طر و جقیدی بزم کچو سکر انون
 ایچنده قور قافاق حبال کول یول بولم و سه همان
 دیدن کله صومعه یکلای و یور کسویلیک یور ایدر

تعیین آید یکدیگر در سر نخل ایمنه کرد و او را تا سینه
 یعنی قافله دوند که طاهره جیفه او کند و بر زنجیر جاعله
 استدی ابله و در زنجیر بایستد که کوی حکم بر بویک
 میونیش زنجیر میونیشی دن قاجمسی ایمن زنجیر سینه
 یا بستیجی سوبکا بویکا بر قیچ کره آملدس پل نیلر سه ایلی
 او زرنه اولوب میونی طوندس بوا سنده قلاغنه یاب
 باب بر سوز کلایجی او زرنه جالده ایکی کیسه بر بر لایک
 سوز لایک او کاغجه سسلر کورده برار بر عورت
 سولیر بو نیچون عمر غری سنیک بولنده قنار و بر دم کچولر
 سنیک سولونیلر بر غانم ککن اولوب بکا التفات
 استدون انان سنی یا دله و پروی سنده اکا رضادوی
 اکرسن اکا رضادو بر مسین نکاح ابدی اوی بو کچو سندن کینی
 الکرک سنیک عیله اغاندن کوز لمدن دو کد و کم
 قانون قصاصی انجون سنیک فانی که کرم دیر عورت
 اکا تفریح آیدون کل بک قیله کیتلکوله و کین کومه رحم ایل
 هر نه ابدی آسه انا م ابدس بنم انده نه کناهم در نامیک
 امرندن طهره اولاعه حبیبی منع ایلدس و غفندن
 سکا حرم طریقیل ال و مکده کو کوم و رده و بر اراک
 شفر عنه بقتوب الین باغده و ملیدیک انی بو غازیله
 اول مظلومک ارتقا جارسنی قالدس جارساز عالک
 هر گاه بی نیاز مناجات ایا با سلا و سه که دن بوجو قنده

اولان

اولان نالشری ایشدی و هر مانع فلانده هر مان ایدیدیر
 هر حال جویان اول قمر کو موحت نظم و مو لم کوشه دن اول
 اول ظلم نایک او زرنه حمل ایلدس اندکی زنجیر میونیش
 کو توری او زرنه آندس میون حر فیک بو سینه هر سده
 حر سیف عورتی بر قدس کذ و جانی قایب سینه و وسده
 کد چیل میونیک الین ابدس لوب بکده کلان زلفا هر
 بلده هر هراک طهره سنی او زرنه قاجده بر و هر بلکه
 گاه میقلور گاه طور و بکینی گاه او طاسه گاه بو طاسه
 او دودی میون جاعش جاعش زنجیر ایل ارنه هر سنی
 بوده طهره جیفه استور حر فیک ار دینجه کذوی قورلر
 صنودوی آمان علامتد بیلدی بو حر سیه اول قاجده عورت
 یا تدوغی برده قالدس جویان او زرنه و روی الذک بندنه
 جوز دیر و احوالی صورتی عورت بن معاریف شرون
 فلان کسه نیل قیز بن بویکین حر فیک بنم عم او غلبه بر بخاک
 سنی آماندن ایستدس انا م بر لوند سنی پاکد و یونیشی بو کا
 و رمدس بر یاد کیسه و بر دس بو غصه ایلد او و اولدس
 اتفاق بو کون بعضی حلقه نلر بر باغده تفرجه و روق اید
 بوده بر قاج لوندلر ایل کلوب باغیک بر کوشه سنده صفا سکر
 سنی باغیک بر طفره سکر ایدر کن ناکاه سنی قایدیلر بو بسوز
 لک یره کورده صاحبان برو بکاسکی ایدر هر کس و کورده
 احسان اولمده بو صریح ایمنه کورده یدیک کورده کلک

از دهنی اولدسه که کلمه افندی کار عالم بکارم ادب سنی
 مدد ایرسد برده اندن خلاص اولدم دیدی جون انی فالدر
 اونم کوردی بولشدی بونی طوب اگا افرین ایدیلر ایتوق
 اکانامه و محنت دیدیلر اندن صکره اچیلر نه و یلاور لکانه بور
 اولدسه بره افرین ایدیلر اول لوندیسی باک شمر دن
 بوسوقی انیکله آوره اولدسه ایتوق و طنه کلکه یوزی اولدی
 عورتی ای کلوب الدسه بوحکایتده فکر اولونسه عورتیک
 حلاصده حق تعالی حریفیک عجب قدرت و حکمتی مشاهد و برکه
 اولدن بوجو غنده انی اکانی ایرسدردی کانه اول جماعتیک
 دلاور لک خصوصیه ایدیلر دعوی و نه عکس بولمده صحتی انی
 ایتمس بسل اسیده عالم الاسباب حقیقته سیریلین برده
 سبیل برسد ایدیر بوحصوه طوطور بولمده قولنور که انده
 اندس لرحاک اولور لاجرم مضطر اولان ایتحاب بلا و عین
 تاج بر حاله انون لطف و کرم ندن نومید اولمق که کد نظم
 قعود داده حوت فرزندن جیفن قدر تیز ذالنونی غله
 اکلسن اول کرم و رحیم ایدیر ایدیه فرق عده مخونی
جوع حکایات کتانبک بعظ فرست اهل جانوسلرین حکایات
حکایات ایدلم ان ساه عالی افندی کاو عالم جل و علا جانوسلر
 ناقصات العقل بر ادوب از لنون مرتبه لن دن وینه لن
 ضعف و زبون و زبون خلق انیمکن بوجولر کمال قدرت
 و جمال حکمتدن لنون بعضه حایه و زینت عفت

و فایله

و فایله بر کرم و عفت و سعادت و برسد که هر روز دن
 روز کار و رجال تا حد امل مرتبه سینه ایرک ام محالدر
 و طبعه نیر بر مرتبه لطافت و زینت نه بر وجه نقاوت
 از زنی ایدر که قولدری یل عقلای اعصار اعتبار
 ایدر اعتبار کمال ایتمس جوق کامله عورتلر در که
 جاهل اولان ارلردن یکدر و حاتم انیا حقه متحد
 مصطفیها علیه افضل السلام جهان حوتیندن هرت
 حاتونی سائر لوزر ندن تقدیم و ترجیح انشدر که
 صد هنر لن مر که کدر که اندون بر نیک فضا یلدر
 و اندر دیر سنه قدم بعده نیکه بیودلم
 جلودن ایوسی هرت حاتوند برسی اهرم فرسیه
 هر برسی عین قیاس برسد که در وجود وجود عکس
 صلیت اعلیه صدف باکی و قالب روح اهرم سنیک
 روحه با بار کدر و برسی ابوبکر صدیق رضی الله عنه
 حضرت عایشه رضی الله عنها و کرم ام المؤمنین و زوجه رسول
 و اب العالی و زبان قران قدیم لنون طهارت
 و عفتلر نا طقدیر و برسی کلسن جن عفت و هر
 خلک عفت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم فرزند خرد
 و هر رضی الله عنهما کسلات نسب مبارک محمدی
 منتظیدر و زوجه اسد الغالب علی بن ابی طالب
 رضی الله عنه و عن سائر الصحابه اجمعین **حکایت زکرم**

اولمان آسید جانم که عصمت صدق که هر باکی عفت
فانکلیک در تایتاکی بدی که جبه فرعون لعینک حباله
سینه بدی که عفتایت الهیه انون بفرستی فرعونک
حانکه نفر که ظلمت انده انور سعادت اسامیله منور بخند
اکا جنات کفر طار که اولد که حدی نهالی بر بلور د
فرعونک اندوکی دعوتک بطلانی تحقیقه استند
و سره بفرست موسی که صولت ارعلیه نمونه ایمان کونور
مدی انفاق بر کون فرعون انیل بر سنده اوزر نه اوج اندر
واو جلدر یونیک اوزر نه اولد که هر قنقی سنیک دیدوکی
جفارسه اخر انک عفتوکی بود که عمر بان اولوب
او ایچنده هر دیا به طولانی اتفاق سوز آسید دیدوکی کبی
جیدد فرعون فالقیده اومر بر نه ورسون صوبون
عربان اول او ایچنده طولان بدی فرعون کل کجا یونکی
اندر مه کجا یونیک بر نه بر خرنه التون و برین دیدی
آسید یوق الدله او جومر او جدر بر نه ورفی کرک دیدی
فرعون ایکی حزن و برین و زکی دیدی آسید یوق البسه
عربان اولوب او ایچنده هولانی کون سن و بدی فرعون
حاشا نه حاشا حد اولان نه عربان اولور دیدی آسید
حاشا حد اولان نه یونیک سول بر نه اوج ایدر مه او جدر
و نه ملاخی جعفر دیدی مکر فرعونک بو عنادون اعرضی
باغرنده بر نه سی و نه سی دکلو جبرین بر نه و رایدی

۱۵۰
ایچنده بر نه حاشا تا جدم مرفعه بر بر طوتر ناکاه حرق
ایچنده کی جاریه اودو اوسنور و آسید نکه اکا عید
اول دیدو الحاح اندوکی انک بو عین استند نه انی جاریه
یاخنده رسو که اتمک بر نه کس و عو سی اسکار اول حد
معبد اولور دیر چون آسید دن اول کلاقی اسلک غطبله
ارفا سندن ففتانیک کو کلید انوب او ایچنده برفاج کر
طولاندی آسید ده جاریه اوقه سندی بر نه اسکاره
کو دیر اندن ففتانیک کو کلک کوب بر اندن طرک
آسید جاریه بو کیدن حد دکلوکی معلوم اولدی دیدی
اندرین دیر اندن نه اصل معبد بر کو کیزه جید اولان
معبدی اولور دیدی حکایت ذوالنون مصره و کور علیه
اندر بر کون معبدن طرک نه میل کناره جیقده نسلدن ایدت
الدم نیل کنار نه بر کوسک و رایدی اندن کجا یا قید ناکاه
بر غرقه اوزر نه نظم بر حسن اولور نه قنوب حاطم
اکا صیل ایلد فرستد کند نه صیل اندوکی اکلدر کجا غرقه
اوزر ندن جا غروب یا ذوالنون اول سنی ایزدن کورم
کلور سن دیون نه صانم چون کلوب ابدست الدول بلم
کو دیون نه کلور سن عالم سن دیو کمان ایدم چون ایدر سن
فرغت ایدکین مکر حدی نهالی مناجات اندون سنی
عارف حق اولقی اکلدم چون کجا نظرون هر شوب حاطن
صیل ایلد بدم که نه دیون سن و نه عالم سن و نه عارف سن

انگنچن کر اکر بخون اولسک ابدست المذوک اکر علم اوسن
نا عمر منظر افزون اکر اعراف اوسن حاضر بن حق تعالی دن
غیر یہ سب کوسن ترس و دبا سے و کوز مدن غایب اولدے
بن بجا تمدن جلہ قادیار و لب قوم کدم **حکایت** دل
مختار کہ مشہور جہانگیر و مکارہ عورتلر مجتد احوال
دست اندر بوجہ مکر دلایو بر بن ازین عورتی غالب کلدے
بو و جہل مکر بکون دل باؤز انجمن بکر دے کور دے بر بن
اوغلانہ بریل عورتلر جبرے و بر ب و بونی قاونده
ایلت یسل جبر است یسل سن ایستہ اقدیم کوندر دے
و بونی بکانشان وردی اند صندوقہ بر لعلی و بر سبز
رنگ اهلسلور دم اندر سکا و برسون مشق کلدک و
وتیز اهلسلر کتور دیدک دل بونی اسبد بک تیز باز
دن بر سبز جنبہ الدے اوغلان دن اول تیز اوز ابر سدی
عورتہ جنبہ و بر ب و سوز جنبہ سکا ارون کوندر دے
ان دن یسل جنبہ است یسل سن و ہم بونی بکانشان و بر
صندوقہ بر لعلی بر سبز اسکی اهلسلور دم اند سکا
و برسون کتور شترے کلدے حاتقی اسیر بن و بونی کوندر
دیدک تیز عورتی زیادہ عاقل احتیاط اعلی حاشیہ
جنبہ و دلایک الذن الدے و بن بیلد و کم اهلسل
و بر تیز دیدک دل جنبہ و بر بن الا بن کیدن و دیدک
بر جہل مرده اهلسلم کوندر یسل بن آتی و اهلسلم

کتابخانه

کینه کندویه کو نند دغلیک و جهری بو قیدر دیدیسه دل سیدیه
 پل کار حانون وکل عقیقه جهراندیر شردیر جنبیه برغوب
 کدره بویوندا استرکین قولشون جقدیه حکایت
 کتودر سرکه اولدو لنین منصفودون خلافتی زما شنده
 برکته کندو کدوسنه عهد ایدیکه تمام یوز کیمه طاشم
 پنجو کت اولیه پل فقسان مقودت سی به طاشند
 همان برکسی به فالده اول کچو اوندی ایدر بونی فکر
 ایلدیکه صبح اودنن جقدو غی کچی اول هر کیمه صانوسر
 اکا طاشنه یوعدده اوله تکمیل ایدم بو غوبل ایدیکه
 صبح اولد غی کچی اوندن جقدیه شهر ایجنه طوغ و کدره
 اول بر دیو نیه صانوسر که بر فاشه ات کچی منوب ریگیا
 بویکاد بر دیو بر الاله اولغا غوبلار اولوب آنخ
 منز لنور لدره حریف انی کور بچاک بیخود اولد
 اودن جقین ایلک صانوسر غوب دیو نهر اکم عهدم اوز
 بونو کله صورت ایدرسم دیو نهر مشورت ن فایده لکم
 اینترسم عهدی قییمه ایدین پل بر باره سوبلده دین کورین
 دیوب ایلر واکمه ورو صای دیو نهر ایلک استرین
 سخیل مشوره ایدر ن درس دیدیسه دیو نهر فاشی کانی
 جکوب بر باره طوری کجاکو نلر اوج ورو لور بر
 کرجاک سنودر و بر سلیک اوزر نه حوله مسله د
 و بر نه سنکدر و ن اوزر نه حوله دیر و حق سن

آتوب دهر دیوب کینه فاسنی بجه تدرک کما کان دیوبه نفس
 اولوب کند و قولیه سکر دس اول کسه که کاندن بو
 دیوبه سوزنه بکتر بکتر بکتر بکتر بکتر بکتر بکتر بکتر
 مجلی کلامیک تفصیلی نه در اول که کینه کندون معلوم اینیم
 دیوب اردنجه سکر تدرک بر بروه اردنن دیوب ای دیوبه
 باد عنانی جک آتونی طوبو بکا دید و کل سوزله
 اکلا سیم لطف آیدوب بکاتر جلد دیدیم دیوبه طور
 که جک سنک اولان عورت اولدر که انی باکره یکن
 آله سن کورن آجوب سخی کوره سندن اولدر که اکر و میله
 همان سکا کوکل بخلیه اما اول عورتی سنک اوزرینه
 حوله حوله اولردن فاسل اوغولوقیه اولس طول
 عورتدر که سن انی آله سن دنیاسکی اردنن فلان
 اولاد دس احواله عوفیت اولور سندن هم نه الیه کرسه
 انلردن لوزمه صرف ایدر اکر اکر سوز سولیس جاغیر
 بوزنه پاشور نه فر کونش که باشه کاش سن کفتار
 اولسین و بر اقامه سنکدر نه اوزر نه حوله حوله اولور
 فیه سوز طول عورت هر که آله سن تنی سنوکلر بیکوکل
 اسکی ورنه ار بلر بلر بونک اولاد دس انجی بی بوقدر
 و بدیه همین کینه فاسل اتی اوینا دوب کدیه اول
 کسه ایدر کینه اردنجه سکر دوب اکا ابرندیم ای شیخ
 نه تعالی بکا احوال کشف الی قولک بول عافانه

نکون

نجون اوضا عاک بو یوسفیه مانه دیدیم بکا بوسه بیکوکل
 بزه حوت عالم ربانی بیک بر بزه امام اعظم ابوحنبله کوفه
 بیکه امر المؤمنین منصور بزه بغداد قاضی لغین و بر بیکه
 بر قبول ایدیک امام اعظمی حبس ایدیکه او جعفر
 غضبتن قورقوب ابر سندن قورنوق انجون هر بر بیکه
 بر طریق اختیار ایدیکه سنک کدوق دلیله اوصق طریق
 اختیار ایدیم ایدیکه بیه وضعیله کیه یرون حق تعالی نون
 رضاسیه محالف بر فقیه حکم ایدیه وز دیوب قورقوب
 هر دیزده قاضیق قبول ایتدیک دیدیکه بنه اندن
 بولکلی اسندوب عجب لیم اکا دوعایل و ذاع ایدوب
 کدیم حکایت اولیل زمانه بر کسه نیک بر غایت دیز
 و عافیه عورتی و ایدیکه ار غایت زینت عورت و کریه
 منظر کسه ایدیکه اما عورت اکا بر جهرله حضرت ادر و بیکه
 ار حرم سندن اوتا نور دس انون جمله حرمه مندا بالذت
 کدیه صبا سرت ایدر هیچ کیمیه ایتا نر بیکه ارسولین ایدر و بیکه
 عورت کدیه بیه جهرله حضرت ایدیکه کدیه بر غایت
 سوز و کندن اول هر بار دس بونی عورتدن صورتی فلان ایدر
 دس بر کون عورتیه حوت او تورور دس اکا سندن بر نه
 صورتی ایدیکه اولور دورک دیدیکه عورت فیه ایدیکه
 صورتی ایدیکه ایدیکه ورنه صورتی نیکر سن هم صورتی
 دیدیکه اربوق البت صورتی ایدیکه اولان دیدیکه عورتی

چون مورسین البسه بن یلان سویل یوب سکا حوسس
 ادر سویلیک منافقان کلمات ادر حکم یوق بندن طوغور
 جوب اسدرسن دیدرک باسلا و اراکاک عورت پیچ
 جهانم بدن سوکو کسک ورمدر بدن جوق کسه
 سورسن سکا حور جفوم یوج دیدر عورت بن سکا
 بونی صورده دیریم جوب صبح بودر که هیچ و نیاده
 سنی سوعدو کبی بر کسه سوزن بر یوزند سندن اولو
 هر سمن یوقدر سنک یوزدن کورمک بکا عاصی بر ملک
 الموت یوزنی کورمک کبدر دیدر ار جوبک یوبلر
 جان و کورکدن یوبکا ایدر و کک حرمت نه در یوبلطف
 در عاقبتی نیم ادرسن دیدر عورت یوسنیکه بر اراده
 اولان لوح محفوظه بغض بر عقد صرخی حور تعالی
 دن غیر کسه جوز که قادی و کدر لاجرم آنک حکم
 رضی اولدم قضا حقه رضادون غیره جاره یوقدر یوب
 نیجه زمان دن که سنیکه دیر لور دن عمر و زهره ایلدم
 هیچ یوقدر جوز لسون دیم یوسوزر دیلوه کسور
 مدیم اما چون سدر صور دون سکا یلان سویلیک
 سنیکه نفا قبل دیر لکی دخی رو کوردم وقع حالی سولیم
 دیدر اراندن یوسوزر ایستد یحک اهل انصاف
 بن حور سکا یونجه دن بر وجودر جفا ادر مسک دیوب
 کابی هر نیب و بر یوب عورتی بو شاد و بر یوبکی سنی

کون

حصو صده اول زمانیک بیغا بر نیجه کلدر حق تعالی
 خورنر ایکی سنده یار لغا دم عورت فضا وضا و بر یون
 وار عورتی ریچندن خلاص اندر کچون و یوب یور و
حکایت دیر که بر غایت ایزجیر کین صورتلو ویرم بر یوب
 اعربی و ریدرک اتفاق صورت سپیده کند و پیه
 مخالف بر صاحب جمال عورتی و ریدرک بر کون انجری
 بر هر هانه اول عورتی دو کورک یولدن بر کیمه کورک
 اکای اعربی یوجر کتک ایز سنک کبی کورل عورت
 الیه کیمش بخون حق تعالی خورنر سکر ایلمر انی و کورکن
 دیدر عورت اکا حور یوب ایز جو نر و جالک آخر نر
 و رصر غالباً یو ارم حق تعالی خورنر بر بر رایش ایتدیر
 بنی بو نا آرنی ایلدر و بن بر اولو کناه ایتدیر کورنک
 ان و کورفتا اولدم هر کم افرید کار عاظم از طقسیمده
 رضی اولر هیچ بر سننه دن انجیز دیدر **حکایت** کچون یلان
 نظا بر نیندر یوب حکایت که اصمعی ایدر بر وقته با ویر انجیز
 کیدرم ناکاه بر قبیل ابرشم بر اودن بر عورت جیفدر
 مطلع افقدن حور رشید رحمتان و یا یولوت اودن
 ماه تابان طوغور صاندم کوردم کو با بیابان اوتاسنده
 جسته حیوان و یا حارستان انجیزه کل و ریچاندر بنی
 مرصبا ایدر بر بر اشرار ایدر اینوب قوندم بکار بار
 صوجو غنر و بر ویرم عورت بیل که نیم ارم و رصر بن الیک

حکیده بین اکا طائیفه ایچنه اولان اگر استک اگر صو
 اگر غیر سنه هیچ برین تنصرف ایتن کندی وقت بجا
 بر باره صو قور کیدر صو صا و غم وقت ایچم انحق اکا طائیفه
 تنصرف ایتدکم بو صحر تا سکر برین صو صا دم اولنم نصیبم
 بولونا نشار اولسون و سیک انجون بجا بر جناف سوده
 قور کیدر قور قوشن انیم سن یلایدی بر جنایعیل
 صوره سده کتورب اوکمه قور کیدر بن انون حسنی
 و ملاحتنه و لطف و لطافتنه حیرن اولوب سوده سیدم
 صودن ایچم بر ساعدن کوردم بر کوشه دن بر ذباوه
 قره زشت صورتلو قور قور یوزلو اعزای جقه کلدی
 بنی کورنوخو جبا دیدی تیز عورت انون بانته سکر
 یوزنیک کوزنیک نوزنی سیکده اکا و فر ملاطفه کورنوی
 جاری اندیسنه حضرت ایدر کی خدمت ایتد بر کون اول
 اوده قور قور اولدم کیدر ادلیق او عورتدن صوردم نزه
 عجب حال کوردم کیچیل کوندورن اجماعی ناهر ویر امارت
 سنه جمع اولس سنیک یون فارکی آق ارون رده
 فیر و فارکی قبقره کیز بو حمله میل سن انون حفته بوغنه
 لطفله ایدر سین خدمته بر ذکی دو سرس بوکاسب
 نرور دیدم عورت بیلک بن رسول الله تعالی علیه وسلم
 خورنیک بو حدیث سر بیلک ایتدیم
 یعنی ایمان ایکی نصفدر بنصفی مکر و به صبر و بر نصفی نوقه

شاه

سکر و دیو بیور سکر ایچده بو ایلین بر بره جمع اولایعیل
 ایمانور مکدر نیم حسنی و جالوم نخت مستغرق اولایعیل
 ارم سکر ایدر بنده انون قبی و زشت اندملکی غننه
 کمر قشار اولایعیل صبر ایدرین قاعده ایمانور قشقه دن
 مصون اولور عالیده بو و جملله و برک ایدر و ذر و برک صبی
 ایدر بوسوزدن سندی عجب و اردم انوره و اوج ایدوب
 کدم بر زمان اول عورتک بو جوی بی نیم حاطعدن کمدی
 هر آند و قور اندن عجب و اردم حکایت

حضرت یوسف چون بویوکی او و نه ایلیق دیو الترم
 ایتم عهده ملک عهده سندن کاینجه آرقدن توکم
 او طر دیو بیورده کاکان کونوروب یوکی صبا حاکم
 او نه ایلیق آرقه سندن ایندورده واکا ایشده
 بن عهده می سینه کتوردم آهاسنه عهده ایلمه من بعد
 کیسه یی بونک کبی نسنه کونور و صبا حاکم اولاده
 طو شیه سن بونی بقیه بیل که محتاج اولد و عتک
 نسنه یی کندون کونور صکع هرگز کانه نقصان
 بوقدر بوسنک ضرر و نه قاج و کلد رسته که عفا
 ویمسلم شعرا **لانیقص الکامله من کماله من تیر**
ما نفع الی عماله یعنی کامل اولان کیسه کند و عیالنه
 نافع اولان نسنه یی کونور صکد انک کانه نقصان
 کلمه ویمسلم دیو بیورده حکایت دیر که امیر المؤمنین
 مرید خلفا بخت بغایت توضع اوزر زینده بر کون
 سجده کلوب اعانت استمک ایچون محرم بکدره طور که
 نماز شروع این اتفاق بر اعظمی اکا جاعودی
 یا امیر المؤمنین آیدستم یوسف هنوز آیدست الی یوزون
 سنک آردن نماز فیلیق قتی برده رویدر برده
 اول اعظمی آیدست الوب کلنج توفیق ایلده نماز
 شروع ایلده بو غایت توضع و سکندر واکرجه
 حد و نسنه هر کس دن توضع حوسدر اما اصحاب

عمر و جاهدن اوله حوسر کدر انکجهون اکثر یا کتا بلور
 باز یلوب وستان جهان اولان اولور دن صاهر اولد
 توضع و شملق حکایتلر دیر **جوامع الحکایات کتایبک**
عفو کناه باینه بعض حکایتلر کز اوله ان شانه تعالی
 اوله بیلک کز که عفون معناسنی کناه کاره عقاب
 انکه قاهر کین و زکندر و یونصلت فضیلتی جمله
 خصال خیر اوزر نه فایقدر بومعنا ده قرآن کریمین
 نبیآیات و احادیث تشریفه دن نجه احبار وارد اولمدر
 اول آیات جمله سندن بیررس رسول ته خفته بومعنا صلت
 جمیع بی شعار و وفار لر ایدنمکین وارد اولان
 آیه کریمه که حق تعالی انله خطاب ایدوب
 یعنی یا ای عفوایله خلقن و احسن
 انل امر لای و یوبور و اول احادیث تشریفه جمله سندن
 بوکه رسول الله علیه و سلم عقبا بن عامره

یعنی ای عقبه کاه دنیا و آخرت اهلنک
 خلقنک ایوسنی تفقیدر جبر و بریمنی برکیمسه که
 سکا یوزر ایدلر تیکلر سندن کسله سن اگا انعام
 و اکرم و احسان قاعدن کزن بسط انیمکله اندن کسله
 و هر کیمسه که سندن خیر نی که اگا خیر و احسان ایدلر
 و هر کیمسه که سکا ظلم و جفا ایله اندن انتقام الغه

نظر

قصد اتمه دیوبور وی و حواجه حکم سنائی
 علمیه الرحله بومعنا نین هر بارسی بیتلر دیر که
 ترجمه لایونلرم عمر سیم و بریمیه سکا زور کسله
 آغوشی سن سردیر سن سکر صول صولانه زور
کسلدن کسله سن زور اولدیر بوجره تشریفه
 افاق کسب ایدلر کام احاطی بسن بوبابانیر
 لباس عفوایله ارسته اولان بعض اصحاب
 دولک حکایتلرک ایرد ایدلوم که سامعینه الله
 ان شاء الله عز و جل منافع حصوله موصول اولد
حکایت دیر که امیر المؤمنین مهرون الرید اسناد
 الفقهاء و العوام ابو یوسف خیریندن
 صورت اولد حلقدر که یزید لر انوکله ایوایدلر
 قابل اولد دیوبور و قاضی یوسف اول خلق
 عفو و که بحر ملون کنا پنی عفو ایلسک معنی
 انی که مکمل اولد و زور سن هر بار سنک چایندک
 اوکونن بی جان اولور کنا پندن عفو و کشتنک
 جرحه سن نوش ایلک اکامک کاسه سن
 نوش ایلکدن کوچ کلور آر نوق انک فکر نه
 بدکر و لک ایلک کلر دیوبور و **حکایت**
 کتور شکر که بر وقت بنی هاشم ساوتند بر جماعت
 امیر المؤمنین حسنک رضی الله عنه اونه کلدیلر

او توروب مصاحب ایدرلریدر جاسنک اوکلر
 طعام کتوردی طعمی اورتاب دوکر ایکن ناکاه
 بر طعام کاسه سیستی میدی جاسنک بن النی
 یا قیدی بی اختیار الذن صالی و برده ایجن
 کی ایستی اسی امیر المؤمنین بکنه دوکلر بوندن
 اینجندیلر مبارک بسم اذن انجمنک انارک
 نظرور ایدر جاسنک بونی مساپم ایدیک
 بغایت قورقوب بامیر المؤمنین حدی عمره و جبل
 قرآن قدید
 غضبی هضم ایدلره جنت و عیال سن بیورور
 دیدر حضرت حسن
 غضبم هضم ایدم دیدر جاسنک عقی
 دخی دیر یعنی حلقک سوجان عفو
 ابدن دیو بیورور دیدر حضرت حسن سوجون
 عفو ایدم دیدر جاسنک بامیر المؤمنین عفو
 عقی حق تعالی جمله شانه
 دیو بیورور یعنی احسان ایلک اکار
 دیدر امیر المؤمنین حسن رضی الله عنه فالومدن
 از اول و سکا در تیزور هم کس بجسدم
 و اسباب معاشنه صرف ایل دیو بیورور
 بو مقول عفو و احسان خاندان نبوندن بعید

دکلر

دکلر حکایت کتور مسلمان که امیر المؤمنین مامون
 احمد بن عمره بی اهور و لایتنی بکلکدن معزول
 ایدر بیورور اسی غننه خلافتی اوکته حافظه
 ایدیلر و بر الحق پیره طور قودیلر اکا عتابیلر
 خطاب ایدوب یوز فرسو جبریم و تقصیر اسی صیه
 بسلدی احمد یا امیر المؤمنین یارن قیامت کونن
 سین بونک کبی محاسبه موقوفه طور قورسلر
 یوز فرسو سیات اعلی صابله اسی انکار
 انکه بحالک فالسه اورد سکا حوس کلور ایدی
 مامون عفو ایلک دیدر احمد بیس سند بنم
 حقیر بونی بیورور دیدر مامون بیورور و اکیه
 بکلک کیت سوجونی عفو ایلد صاحب فرمان
 اولانم یعنی بادشاهلر کلدک جز کونن یعنی قیامت
 کونن موقف اکبر و جمع محرده طور قوره جقلر
 یاد ایلر ناکا بونی انما علی بجه عفو حلقعتی
 ارزنی ایلر که کندلر ایلر عفو حلقعتی ارزنی
 بیورور دیدر حکایت بر وقتیم مختارون انجانده
 بر جماعتی مصعب اولک کتور دیلر اندر سیاست
 امر ایلر ایجلر ندن برسی یا امیر المؤمنین بن
 قولون دیلر که لوکره بر اینه الوب مبارک جلالن
 و جمیل صورتکوزون طراوت و لطافتنه نظریه

سکن و بوده یقیناً معلوم هر که شد که بنی اگر بی
 گناه بیرون او در و سین ابر تر قیامت کونند موف
 حضور حق طوری سندن قائم انجون فصاح
 و جز طلب اینسم که در ریخ دکادر سندن کبی
 کو کجاک صورت که بنم بر بدله ای بی نو که بر سینه
 موف حضور حق موف ایوب الی قویه ادب
 مصعبه بوسوز موف غنم دوسدک جونیه کتا
 عفو ایام کتا سندن و از کجایم دیدک سکر سبایه
 با ابر المؤمنین جون بکایکی حیات با غنم دن
 حیات فقر و فاقه بیکجاک الوعدن بیتر در دیدک
 مصعب بیور دس آنک اسباب و عالندن هر سی
 اندر سینه کنه و بر بدله اندن غره کنه و ده یوز
 بیک نقد آن عطا الیدر حکایت تو از بنج
 خلفا کتا بلر نه مسطورم فضل بن ربع که
 هم دن الر سیدون وزیر بیکه بیور جون هر دن
 آنجه خلافت نویستی او غلی محمد امینه دکدک
 فضل بوکا دخی وزیر اولوب فرزند سی فامون صبح
 نجه فصله ایستد اکا خلافت نصیب اولامق
 باینه هنر سیعی و ند بیور متغول اولدک آخر که
 ند بیور لرن تقدیر یوز دی فامونک طالع دولر
 بار اولوب خلافت تحتی محمد امیندن یوز جور

کا

اکا اقبال ایستد محمد امینک آتش دولر سونیوب
 فامونک رب رفعتی صحن نرادن اوج شر بایه
 ایر سندن فضل بن ربع فامون فور فوسندن
 بخدا و ایچند کیز لندک بر و جملک پیج کیم اندن
 نام و نشان ویر مدک فامون انی بوفقه بخه
 اهتمام ایستد قایل اولوب که کیر مدی اخیر
 ابر المؤمنین فامون سعید شاهی اولوب فریدیم
 فولی و دیدک که بغایت معتدک میدک اکا ایصهر
 لدر سکا ارتوق خدمت بیور مزین همان سندن
 خدمتک متقبل فضل بن ربعی اریوب بولوق
 اولسون دیو بیور دس سعید بو خدمتک او سنده
 حرف مقدور ایدوب و قیقه فوت ایلر دس بخه
 بخدا و ایچند ندادند و روب کیم که فضل بولوب
 کتوره اکا اون بیک نقد التون ویر بن دیدک
 و هرت ییل بو اسلوب اقدام و اهتمام ایستد
 پیج اگر بید این مدی وجودندن امیدک لسلیم
 فضولون جون کیز لندک سی بو مرتبه اوز دی تها لوق
 نختی یله بغایت زیون و جکر جون اولدک آخر هر
 کون تبدیل صوت ایدوب دوه جیلر کلنده
 آرقاسنه بر دوه جولی اوزد کیز لندک و اودن
 طشره جیقدی که واره بر مقداره بر آخر پیر ده

کینه ناکا سقا قه کیدر کن فرسوسدن بر آتلو
 بره بیاده ایکی کیم کلور دس یانه اوغور قلم
 کبی بیاده فضلی بیلدس یاندی سوره دیک ایکی
 سیم غاموز متعلق اولم دیک سوره اولدس
 اکیسیم دونوب فضلی آردم دوسد یار سوره
 ابرمک اقدم ایدوب آتین ایلد سوره فضله
 یاقین اولنجو انفاق فضل اوکند کیدر کن اوغور
 جولی بر اوغور کن بر اوغور دکر دس سوره
 سورن آتی یونون اوکندس اوغور کن ادف
 یسه اوردس حریف کند و بر مغول اولوب فضل
 طوشق سودسن اوغور کن حریف شو کالو بکا
 اورسلن یور کن فضل اوکندس اوغور دس بر قدر
 سوراق ایچن کیدر بر قابوسسی آجوق اوکند
 ابر سیک قابوسسی اوکندس بر حانون اولور در فضل
 اکاسلام دیروب انا کیمیدر که بر قاج نبی بو اوغور
 صقلیه سن دیکس حانون اکا رحم ایدوب سواد
 ایچر کیت اوغور بر جارتان وره وران اوغور
 دیکس فضل حانون اکا منن ایدی اولوب وره
 اول جارتان ایچر کیروب اوغور دس از کین
 کوردی سور کند و بی صوب یور فی حانون
 اولس اوکند کلوب اوغور دس حانون یوکون بر او

ملک

شکاره دوسور مدکم کیم غنی اولما غومه سبب
 ایدس اما الوعدن جعفر دم فضل ربی بولدم اما
 آنوم اوکملک ایدس نبی سیره اوردس اول یوریه
 بره نبی اوکمدن جعفر دیکس فضل یوردم
 بونمی ایدور دی سوب یار متغیر اولد یکنین سن
 بیله غایت خیر ندن ناکاه اغسور سی کلوب
 اغسور دس آغور دن سور ایدوب حانون
 یورده اغسور کن کیدر دیکس حانون بر فونکم
 اوغلی وار دیکس بر اراق سفر کتدر جو قور
 نابید ایدس هنور کلدر یولم حرمل صوب سیر
 عمر باند انو نجون اوتاندر و غندن است غله ایتوب
 سکا کور بیه فر دیکس سور حانونک ایتوب اوله کن
 سیز سیدر ففتانک جیفر و بر بو ففتان
 ویر کیون کلون کیدر کورین دیکس حانون
 هنور کلدر اوچکون ایتمس نسنه سیه ش غایتل
 آج و بی بحالدر دیوب بر ماغنم بر یورکی ورا دیک
 جیفر و اکا دیردی و کرم ایت بونی بازو رهن
 فو بر قاج انجولق طعام الوب کتور سن کلنجو سن
 ففتان ای کالو ایتوب کیدرین آغور کتورین سن
 طعانی کتور اوغور و بیک هم آتی کور مصا
 حبت ایدون دیکس سور یورکی ایدس حانونه

فقتانی اول بازو کند که بوجار طاقه جیقوق فضل
 اص بریزد میلند ایستون اول فاجقون سنی سن
 دیدک فضل بی بن دیدک حالتون ایستد حریفی صادم
 سکا انجق بو قدر در سلق ایستد بیورون بورد
 زنه مار ارنوق طوره همان فجه کوردیدک فضل
 اکاد و عایدوب همین حالتونک اوندک جیفک سخر
 کیدر دس اما قند کیدر سباز دس نه بر معین بریزد
 انم و دیدک نه بر مناسب بریزد کیدر انم صقلند
 دیدک دوزنک بر عالی سرکس قابوسنه ابریدک فور
 قویله برک یور یوب یور لشد بر باروشو برکی یک
 دیور دس دس یکچون دیو اوتورنجو ناکاه کوردس
 آتلم بتور دسی کلور بیلدک اتول بر اوکشی کلور
 ناکاه سباه طایفه سندن اول بنی میلر اوکلنن ابریز
 ین بنی کور مسونلر کج و کلر کبی کج جیفک کیدر دیو
 فکر ایدوب سر یک قابوسندن انج و قدم با صدس
 قابوسو فاقنه طوغ و انج و سنه برز سندن ک قابود
 اوکلنن کچن اتول کند دسی کورعیه لر قضای الاله الیل
 حکم اول حلیفه کند و بولمق امر استد وکی سعید
 احمرین اوس ایدس طوغ و پنکامه سید اوس قابوسن
 کلوب ایندس قابوسندن انج و او انجه کیدن
 دهلینه طوغ و کیدر کن کور فضل طور و کور بی میلک

بونی

بونی بخود و سدن دیدک فضل بن برتر برتاب
 قضای بن برتاب اوندک معین بریزد اولمتر نریه
 اولور سه دوسر دیدک اعا سعید انی کوردس
 بوغ نمش قوش کبی که سنور دهر نور یارم جانلور
 بعینه اکاد و شمس کوکلندن اکا رحم ایدوب یوز کول
 بقدی تیز بیور دس انونجون بر اودسه دیلر یک
 و باکره بساط لریز نیت ایدیلر سعید اوکند و سوب
 ایلندک اول انجه کیروب اولور دیلر امر ایدیلر طعام
 کور دیلر فضل بیورون دیدک فضل دیر بر طعامیدر
 دیو فی بیله ین دیدک سعید دیر بر طعامیدر دیو
 بیلک دیدک سعید انی اوکلنن بو طر بقیل قونوق
 ایدنوب قونوقلد و قن صکره فضل احوال معلوم
 حریم امدن دخی جیقوق کما کان فجون بند سرب
 طور محبوب ارمق اوزد اولاین کورم صونی نید ابر
 اند خیر دیر و دیدک فضل انک اوندن دخی جیفک
 سکر ال یا قند بر بازو کان اوس بیور دیک ایا موزر
 شمع اکا هزار الیو کلر ایتدس کوکلندن انک اوسه
 ورن ساید ال بنی صقلیه دیو فکر ایلدس هزار بلایا
 قور قارق انک اونا و دس قابوسن فاقنه بازو
 کان طشره جیقوق کوردس فضل قابوسی اوکلن
 طور در مر حبا ایدوب اوس انجه الدس کتدس

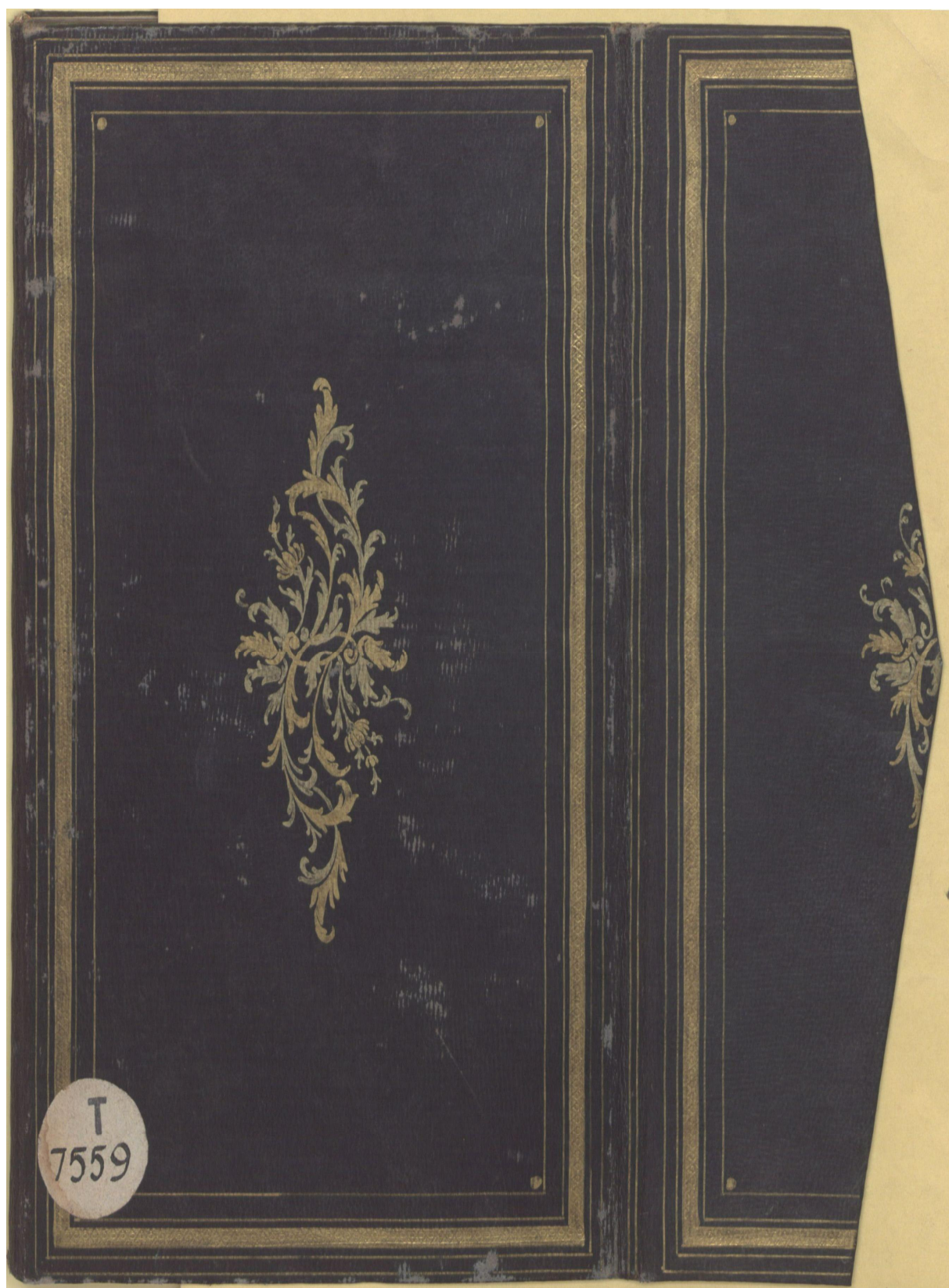
برجوب جایگاه او تورتد اندک طوخر
 امیر المؤمنین نامونک درگاه کلوب فضل حالیا
 اودم او طور یور دیو مستلدس اولن بلیک التوت
 مستلق ایستدس خلیفه سعیدس انوکل فوشتد
 که دره فضل حضورم کتور کتدیلم سعید وار دس
 فضل نامونک حضورم کتور دس فصلک کوزس
 تحت اوزر نیم نامونم دوسجک جان کوه سند
 دکلیس بدنی حیاشنه دوع ایستدس باریم جانیه
 خلیفه نیک اوکس یوزیریه اوروب سلام و بر دس
 نامون انی کوریمک حدی تعالی به سکر ادوب
 سادنی الدس اندک اوکس جاغوب اس فضل منک
 کر لندلن برو بوکوم کلچیه بلسنه نه کلد بلسن اباعه
 جمیس بکاسویله دیو بیور دس فصل بلسلر غصه
 قضیه سندسویلمه آغاز ایستدس سویلورک جون
 اوم ووردی حالتونک کندوی جار طاق صقلی
 وکندونک اردنجه کلان سورس یوزکن و بریمکله
 صواب کندوی قاجور دوی حکایت کلدس نامون
 تیز خزیه درنه امر ایستدس حانوز بلیک التون ایلت
 نیم انجمن دس یوزکن طوتی قودوی بیرون جعفر
 سون دیو بیور دس اندک فضل قصه سنک استخ
 سن سویلمه بلسلر سوز سعیدن اوم واروب

نور

کندوی او جکون قونو قلیوب کندویه انک لطف بیا
 نند ایریمک نامون اگر سعید بویله اوم اولمسه بن اش
 تر سبتی ایدرم دیو بیور دس سوز بیور دن دخی
 کجوب فضل بازرگانک اونا ووردی که قصه سنک
 آخر دیو سویلمک نامون بیور دس اول بازرگان
 سرمدن سور دیو لیم ویدعهد اولانک نیم مکتده
 نه سیر و دیو بیور دی اندک فضل بن ربیع یوز
 طو توب اس فضل بن سنی عفو ایتم بزم او جومز
 دن یونجه تحت حکمت سن فضل وکر منک سند بزم
 عفو ایت دیدر فضل دوعا ایدوب امن و امانیه
 حضور ندن حقیقه انک آیام خلافتن دخی حضور
 بال ورفا بیت حال رنج زغان و بر لدر و بوحکایت
 نامونک مال کرم و عفو و ممتندن جهان کوسن
 کوسور اولدس حکایت کتور سکر که جون امیر المؤمن
 نامون غمی ابراهیم بن مریدی الک تورتدس محبوس
 و مقید اولدس قید بندیل حضورم کتور دیلر انی
 اولدورنمی دیو حمید طوسی یلمسورت ایستدس اولدی
 یا امیر المؤمنین بن یونسی معقول کورمنز نیکه ایلمر سنک
 انجون نامونکی کوریمس التی کونلک سلطنت انجون
 کندو غن اولدوردس و بیه ادریدس نامون ابراهیمی
 زندم کوندردس بر قاج کوندن حکمه انک امرنی اقدن

ابو جلد بیست و نه امیر المؤمنین الحسن
 آتی اولد و حسن یو با با جوق با دت پلمه تعلیمه
 ایتمس اولور سن کد بونک اندوکی کناه کی کناه پلمه
 نجه با دت پلمه جوق بونک کی کناه کارلر اولد و رب
 طور و لر اما اگر انی عفو ایلسن بو طیفیل سایر
 با دت پلمه ایچینم سنان اولور سن باقی امیر المؤمنینک
 زلمی بزمن عالیدر فرمان سزون دیدرک مامور بونور
 حوس کلوب ابراهیمی عفو ایلدی اندن صا ورا اولان
 جاسمک جزم سندن و زلمی بن باب کرم سایر
 کبار دن سنان منفرد اولوق ایلسن دیوب بوردی
 آنه حسدن جیقرب عفو و اکرم حلیه ویرده
 و فرامعام ایوب کند و ندما ی حوضی جمل سندن قیلک
جمل احکامات کتایک حلت فضیله با بنه برنج
حکایک اولد ان سانه تعالی عقلای عالم حکماء
 بنه آدمه بوسیدم و کلدی که هیچ کو کلام صیدن شکار
 انجون فور بلان دم سنجو حلم و رفیق و نرسین
 دو کلمک کی سنه یوقدر بود عویسی مود و محقق
 بوم که سید المرسلین صلوات الله علیه بونجو حسن
 حلق و لطف طبیعتلر آسته سیکر و صف حاکم
 سانه اعتنائیمون جناب حقدن مستقل بونور
 مامور اولد پلمه قوله تعالی

اصله بو آیه کریمه احد عشر سنه کافرون ضروب
 جسدن نجان سلیمان حقتن نازل اولد و رک
 رسول الله علیه و سلم کافر عکرن بصوب غزوان
 طرجهت اند و کدن صکره انله بر کچه سولر اولد پلمه
 حسونت صورتن کوستر و لر بدیه اندن حق
 تعالی خضر تر لر رسولن نرهای ادوب
 حان مجودک ایکنی قادیبی کیم خج انجون
 سال سابقه حجازه ایلیوب شد رحیل
 کچه ایفای مناسیک ایلیوب خج ایلدی
 عود نند صوب حق ایلدی خج ایلدی
 یعنی جلد شهرینه کلد که ایلدی از حال
 روحی اولدی هجو ار رحمت رب جلیل
 کعبه مقصودی انجی روضه وضو ان الله
 ساحة انواع خیراتن ایلدوب شیعی جمیل
 آسته از جمله یازوب دشتیله بونله بر کتاب
 ایتمدن تکمیل چکدی بقایه کند ی بیل
 روحنی شاد ایلیوب قبرین منور ایلسون
 حضرت خدی و دودنی نظیر و بی مشیل
 هائف غیبی دیدی تاریخ شال رحلتک
 هوشیار قادیبن روان صوب عدن اولد بونور

EKLER

Resim 1, İğneli broş.

Resim 2, II. Mahmûd 1829 yılında gerçekleştirdiği kılık-kıyafet inkılâbı sonrasındaki elbiseleriyle

Resim 3, Nakipzâde Medresesi ve Camisi 1844(1260)

Resim 4, Hoşyâr Kadın Efendi Çeşmesi 1840(1256)

Resim 5, 1836 yılında Sultan II. Mahmûd'un kızı Mihrimah Sultan ile eşi Mehmed Said Paşa'ya tahsis edilen Arnavutköy Akıntıburnu Sarayı.

Resim 6, Nakipzade Camisi'nin giriş kısmından görünüşü

Resim 7. Sultan II. Mahmûd Türbesi, Çemberlitaş, Fatih, Eminönü, İstanbul.

Resim 8, Sultan II. Mahmûd Çeşmesi 1838(1254)

Resim 9, Sultan II. Mahmûd imzası

